

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI**

**KENTSEL MEKÂNDAN EŞİTSİZLİK EKSENLERİ:
ERZİNCAN ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Tuğçe ERSOY AKÇE**

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet YAZAR**

HAZİRAN 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Kentsel Mekânda Eşitsizlik Eksenleri: Erzincan Örneği” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Tuğçe ERSOY AKÇE

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Kentsel Mekânda Eşitsizlik Eksenleri: Erzincan
Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 166 sayfalık kısmına ilişkin 26/06/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı % 5'tir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/06/2025

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Yazar

Öğrenci: Tuğçe ERSOY AKÇE

KILAVUZA UYGUNLUK

“**Kentsel Mekânda Eşitsizlik Eksenleri: Erzincan Örneği**” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Tuğçe ERSOY AKÇE

Danışman

Doç. Dr. Ahmet YAZAR

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ahmet YAZAR danışmanlığında **Tuğçe ERSOY AKÇE** tarafından hazırlanan “**Kentsel Mekânda Eşitsizlik Eksenleri: Erzincan Örneği**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği/oy çokluğu kabul edilmiştir.

26/06/2025

JÜRİ:

Danışman : **Doç. Dr. Ahmet YAZAR** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Hüsnîye AKILLI** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .... /.... /2025 tarih ve .....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Hazırlamış olduğum tez çalışmasının gerçekleştirilmesinde emeği olan tüm değerli insanlara en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu süreçte doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan herkesin emeği benim için çok kıymetlidir.

Öncelikle süreç boyunca değerli bilgilerini benimle paylaşan, yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren ve zihnimi aydınlatarak öğreti ve tecrübeleriyle katkı sunan, sayın hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet YAZAR'a her şey için sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitim sürecinde aktardıkları tüm bilgi birikimi için değerli hocalarım Prof. Dr. Ainur NOGAYEVA, Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ'a ve diğer tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tez sürecinde yer alan saha araştırmasında seçilen mahalleleri tanımamda rolü olan tüm mahalle muhtarlarına ve özellikle Cumhuriyet Mahallesi ve İzzetpaşa Mahallesi muhtarlarına yardımlarından ötürü çok teşekkür ederim. Ayrıca gönüllü olarak katılım sağlayan tüm katılımcılara çok teşekkür ederim. Son olarak araştırma kapsamında kullanılmak üzere veri talep ettiğim Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na ilgilerinden ötürü çok teşekkür ederim.

Son teşekkürlerimi ise kalbimde çok özel yerleri olan değerli aile üyelerime etmek isterim. Hayatım boyunca attığım her adımda beni destekleyen, her daim yanımda olan ve arkamda duran canım anneme, babama ve kardeşime çok teşekkür ederim. Varlığınız benim için çok değerli.

Çalışmanın her aşamasında bana yol arkadaşlığı yapan sabır ve desteğiyle hayattaki en büyük dayanağım canım eşim Onur AKÇE'ye ve tez sürecinde en güzel hediyelerden biri olan, hayatıma varlığıyla anlam katan, canım oğlum Doruk AKÇE'ye çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Tuğçe ERSOY AKÇE, Erzincan, 2025

KENTSEL MEKÂNDA EŞİTSİZLİK EKSENLERİ: ERZİNCAN ÖRNEĞİ

Tuğçe ERSOY AKÇE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2025

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet YAZAR

ÖZET

Yerleşim birimi olan kentler, artan nüfusla birlikte niceliksel yoğunluğun yanı sıra niteliksel yoğunluğu da içinde barındırmaktadır. Yaşanan yoğunlukların görüldüğü mekânlar olarak kentlerin oluşum süreci, dünyanın geçirdiği dönüşümlerden etkilenmiş ve pek çok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordizmden esnek birikime, ulus devlet modelinden küreselleşmeye ve modernizmden postmodernizme değin geçiş süreci, kentsel mekânın devingen yapısında etkili olmuş, özellikle sermaye odağında kentsel mekânı yeniden oluşturmuştur. Sermayenin yerleşkesi olan kentsel mekânda, sorun arz eden farklılıklar eşitsizlik ortamı yaratmıştır. Günümüzde yaratılan eşitsizlik ortamı ile kentsel mekân önemli ölçüde toplumsal eşitsizliklerin mekânı haline gelmiş ve bu eşitsizlik hallerinin içeriğini oluşturan toplumsal öz, aynı zamanda mekânı da kendine benzeterek yeniden oluşturmuştur. Kentsel mekânda görülen toplumsal eşitsizliklerden etkilenen özneler aynı zamanda kentsel eşitsizliklerin eksenlerini oluşturmaktadır. Kentsel mekânın içerdiği toplumsal eşitsizliklerin farklılaştığı eksenler; toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş kuşakları, bedensel engel ve etnik köken kapsamında sıralanabilir. Kentte yoksul olmak, kadın olmak, genç olmak, yaşlı olmak, engelli ve mülteci olmak da farklılaşan eşitsizlik eksenlerinin öznelerini oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında kentsel eşitsizliklerin Erzincan ili örneğindeki görünümü, seçilen mahalleler düzeyinde ayrışan yapısı ve mekânlar arası farklılaşmanın unsurları gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Mekânın Dönüşümü, Toplumsal Eşitsizlik, Kentsel Eşitsizlik ve Eksenleri

AXES OF INEQUALITY IN URBAN SPACE: THE CASE OF ERZİNCAN

Tuğçe ERSOY AKÇE

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, June 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet YAZAR

ABSTRACT

Urban settlements, with the increasing population, encompass not only quantitative majority but also qualitative density. As spaces where such concentrations are observed, the formation process of cities has been influenced by the transformations experienced by the world and has brought along many changes. The transition from an industrial society to an information society, from Fordism to flexible accumulation, from the nation-state model to globalization, and from modernism to postmodernism has been effective in the dynamic structure of urban space, particularly reshaping it around the axis of capital. In urban space, which is the locus of capital, differences that pose problems have created an environment of inequality. Today, with the creation of this environment of inequality, urban space has to a large extent become the space of social inequalities, and the social essence that constitutes the content of these inequalities has at the same time reshaped the space by making it resemble itself. The subjects affected by social inequalities observed in urban space also constitute the axes of urban inequalities. The axes along which the social inequalities contained in urban space differentiate can be listed within the scope of social class, gender, age cohorts, physical disability, and ethnic origin. Being poor, being a woman, being young, being elderly, being disabled, and being a refugee in the city also constitute the subjects of the differentiated axes of inequality. Within the scope of this study, the appearance of urban inequalities in the case of Erzincan, the differentiated structure at the level of selected neighborhoods, and the elements of inter-spatial differentiation are revealed as a result of interviews conducted.

Keywords: The Transformation of Urban Space, Social Inequality, Urban Inequality and Its Axes

İÇİNDEKİLER

KENTSEL MEKÂNDA EŞİTSİZLİK EKSENLERİ: ERZİNCAN ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xviii
GRAFİKLER LİSTESİ	xix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTİN DÖNÜŞEN YAPISININ GEÇİŞ SENARYOLARI TEMELİNDE İNCELENMESİ VE KENTSEL EŞİTSİZLİĞE ETKİLERİ

1.1. Kentin Dönüşen Yapısının Toplumsal Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş	15
1.2. Kentin Dönüşen Yapısının Ekonomik Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Fordizmden Esnek Birikime Geçiş	20
1.3. Kentin Dönüşen Yapısının Siyasal Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Ulus-Devlet Modelinden Küreselleşmeye Geçiş	25

1.4. Kentin Dönüşen Yapısının Kültürel Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Modernizmden Postmodernizme Geçiş	34

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL EŞİTSİZLİĞİN KURAMSAL AÇILIMLARI

2.1. Kentsel Mekânda Görülen Eşitsizliklerin Farklı Kuramsal Çerçeve de İncelenmesi	43
2.1.1. Neomarksist Kuram Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü (Henri Lefebvre -Manuel Castells- David Harvey)	44
2.1.2. Elit-Seçkin Kuramı Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü	56
2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü ..	62
2.1.4. Kentsel Rejim Kuramı Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü	67
2.1.5. Toplumsal Eşitsizlik Çalışmalarındaki Yeni Eğilimler Üzerinden Kentsel Eşitsizliğe Bakış	71
2.2. Kentsel Eşitsizliğin Toplumsal Yönleri	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL EŞİTSİZLİK EKSENLERİ

3.1. Kentsel Eşitsizliğin “Toplumsal Sınıf” Ekseni Üzerinden Görünümü: Kentte Yoksul Olmak	76
3.2. Kentsel Eşitsizliğin “Toplumsal Cinsiyet” Ekseni Üzerinden Görünümü: Kentte Kadın Olmak	82
3.3. Kentsel Eşitsizliğin “Yaş Kuşakları” Ekseni Üzerinden Yansıyan Görüntüsü: Kentte Çocuk ve Yaşlı Olmak	89
3.4. Kentsel Eşitsizliğin “Bedensel Sağlık” Üzerinden Görünümü: Kentte Engelli Olmak	100
3.5. Kentsel Eşitsizliğin “Etnik Kimlik” Ekseni Üzerinden Görünümü: Kentte Mülteci Olmak	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.1. Araştırma Sahası Kapsamında Seçilen Erzincan İlının Genel Görünümü	111
4.1.1. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak Ergenekon Mahallesi.....	113
4.1.2. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak Cumhuriyet Mahallesi	115
4.1.3. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak İzzetpaşa Mahallesi	117
4.2. Saha Araştırmasının Bulguları.....	119
4.2.1. Resmî Kurumlardan Elde Edilen Bulgular.....	119
4.2.2. Tanımlayıcı Bulgular.....	122
4.2.2.1. Cumhuriyet Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular	122
4.2.2.2. Ergenekon Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular.....	124
4.2.2.3. İzzetpaşa Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular	125
4.2.3. Görüşmelere İlişkin Bulgular	127
4.2.3.1. Cumhuriyet Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri	127
4.2.3.1.1. Kentte Yoksul Olmak.....	127
4.2.3.1.2 Kentte Kadın Olmak	128
4.2.3.1.3 Kentte Çocuk Olmak.....	129
4.2.3.1.4 Kentte Yaşlı Olmak.....	130
4.2.3.1.5 Kentte Engelli Olmak.....	131
4.2.3.1.6 Kentte Mülteci Olmak.....	132
4.2.3.2. Ergenekon Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri	135
4.2.3.2.1 Kentte Yoksul Olmak.....	136
4.2.3.2.2 Kentte Kadın Olmak	137
4.2.3.2.3 Kentte Çocuk Olmak.....	138
4.2.3.2.4 Kentte Yaşlı Olmak.....	139
4.2.3.2.5 Kentte Engelli Olmak.....	140

4.2.3.2.6 Kentte Mülteci Olmak.....	141
4.2.3.3. İzzetpaşa Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri	147
4.2.3.3.1 Kentte Yoksul Olmak.....	147
4.2.3.3.2 Kentte Kadın Olmak	148
4.2.3.3.3 Kentte Çocuk Olmak.....	148
4.2.3.3.4 Kentte Yaşlı Olmak.....	150
4.2.3.3.5 Kentte Engelli Olmak.....	151
4.2.3.3.6 Kentte Mülteci Olmak.....	152
4.2.4. Görüşmelere İlişkin Bulguların Kavramsal Çerçeve Üzerinden Değerlendirilmesi.....	157
SONUÇ	163
KAYNAKÇA.....	168
EKLER	180
ÖZ GEÇMİŞ	190

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS	: Adrese ve Nüfusa Dayalı Kayıt Sistemi
Akt.	: Aktaran
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
SEGE	: Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	: Comprehensive Policy on Urban Refugees (Kentsel Mültecilere Yönelik Kapsamlı Politika)
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Swyngedow’a Göre Fordizm ve Esnek Birikim Rejiminin Çalışma Süreci, Mekân ve Devlet Üzerinden Karşılaştırılması	23
Tablo 1.2: Fordist Modernizm ile Esnek Postmodernizmin Bütünsel Olarak Kapitalist Toplumdaki Karşıt Eğilimlerinin İç İç Geçişİ.....	41
Tablo 3.1: 2011 Yılı Genel Nüfus Oranı İçinde Yaş Aralıklarına ve Cinsiyete Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus Yüzdeleri	100
Tablo 4.1: Erzincan İli Örneğinde Seçilen Mahallelerde Yıllara İlişkin Dosya Açtıran Hane Sayısı Verileri.....	119
Tablo 4.2: Erzincan İli Örneğinde Seçilen Mahallelerde Yıllara İlişkin Ayni-Nakdi Yardım Alan Kişi Sayısı Verileri.....	120
Tablo 4.3: Cumhuriyet Mahallesi’nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri	122
Tablo 4.4: Ergenekon Mahallesi’nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri	124
Tablo 4.5: İzzetpaşa Mahallesi’nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri	125
Tablo 4.6: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	127
Tablo 4.7: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	128
Tablo 4.8: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	129
Tablo 4.9: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	130
Tablo 4.10: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	131

Tablo 4.11: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	132
Tablo 4.12: Ergenekon Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	136
Tablo 4.13: Ergenekon Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	137
Tablo 4.14: Ergenekon Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	138
Tablo 4.15: Ergenekon Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	139
Tablo 4.16: Ergenekon Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	140
Tablo 4.17: Ergenekon Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar.....	141
Tablo 4.18: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	147
Tablo 4.19: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	148
Tablo 4.20: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	149
Tablo 4.21: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	150
Tablo 4.22: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	151
Tablo 4.23: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Harvey'e Göre Şehirleşme Üzerinden Kapitalizmin İzlediği Siyaset 53

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1: Seçili Mahallelerde Yıllara Göre Dosya Açtıran Hane Sayısı..... 120

Grafik 4.2: Seçili Mahallelerde Yıllara Göre Ayni-Nakdi Yardım Alan Kişi Sayısı . 121

GİRİŞ

Kentler, belirli bir nüfus yoğunluğu içerisinde insanlara yaşam alanı sunan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapladığı coğrafi zeminde toplumsal ilişkiler yönünden sahip olduğu dinamik unsurlarla insanların yaşam alanlarında birçok gelişmeyi etkileyen konumda yer almaktadır. Keleş (2021, s. 81), kenti toplumsal gelişmenin süreklilik arz ettiği, insanların yerleşme, barınma, ulaşım, çalışma, sosyalleşme gibi alanlarda ihtiyaçlarının karşılandığı ve nüfusun yoğunlaştığı yerleşim birimleri olarak ifade etmektedir.

Toplumsal yönü ağır basan kent tarihsel süreç içerisinde nüfus, ekonomik, siyasal, kültürel, çevresel gibi çok boyutlu unsurların etkisi altında şekillenmiştir. Pek çok unsurla şekillenen ve değişikliğe uğrayan kent olgusunu toplumsal gerçekliğin ötesinde daha geniş perspektifte inceleyen Lefebvre (2023a, s. 50), bu faktörlerin etkili olduğu coğrafi, sosyoloji, tarih, demografi gibi farklı disiplin alanlarının, kentin tanımlanmasında parça bütün ilişkisi şeklinde sonuçlar getirdiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla kent olgusunun bütüncül bir sistemde ele alınmasının, ilişki kurduğu disiplin alanları ve etkileyen faktörler nezdinde kentsel süreç boyunca gerekli bir eylem olduğu görülmektedir.

Toplumsal yaşam için gerekli veya karşılanması istek dahilinde olan ihtiyaçlara mekânsal fırsat sunan kentlerin, zaman içerisinde artan rağbetle nüfusu çoğalmıştır. Niceliksel yoğunluğun niteliksel yoğunlukla harmanlandığı kentsel mekân, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümlerle kendini devingen bir biçimde yeniden oluşturmuştur. Kentlerin yeniden oluşum ve dönüşüm süreci pek çok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Zaman içerisinde bu değişiklikler kentsel mekânda sorun arz eden farklılıklara ve bu farklılıkların da eşitsizlik meselesine yol açtığı görülmüştür.

Eşitsizliklerin de eklemlendiği kent sorunsalı Castells'e (2020, s. 13) göre, gelişmiş kapitalist toplumların gerek sosyal gerek siyaset sahnesinde pek çok unsurla ön sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla kentin yeniden oluşum sürecinde yaratılan eşitsizlik olgusuna geçmişten günümüze değin dünyanın geçirdiği dönüşüme geçiş senaryoları temelinde bakmak, sorunun kaynak noktalarının tespiti açısından önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümü, kentsel eşitsizliğin geçiş senaryoları temelinde anlamlandırma sürecini içermektedir.

Tekeli (2001, s. 27), “Dünya Şehircilik Sempozyumu”nda yaşadığımız dünyada her geçen gün değişimiyle dönüşüm gerçekleştiren ve geçiş senaryoları olarak da adlandırılan bu dönüşüme bildirisinde değinerek yer vermiştir. Buradan hareketle dünyada yaşanan gelişmeler, kentsel mekânı şu şekilde etkilemiş ve dönüştürmüştür: Öncelikle Sanayi Devrimi ile başlayan süreç ekonomik koşullar odağında sanayi toplumunu doğurmuş ve üretim araçlarında yaşanan değişikliklerle kapitalizmin kentsel mekândaki etkisini yaşanan sorunlar odağında belirginleştirmiştir. Sonrasında ise teknoloji alanındaki gelişmelerle bilgi toplumuna geçiş süreci hızlanmıştır. Kentin dönüşen yapısının incelenmesinde ikinci geçiş senaryosu olarak fordizmden esnek birikime geçiş süreci yer almaktadır. Üçüncü geçiş senaryosu ise ulus devlet modelinden küreselleşmeye geçiş sürecini içermektedir. Refah devleti söylemleri ile öne çıkan ulus devlet modeli, ekonomik ve siyasi değişkenlere bağlı olarak küreselleşme karşısında etkisini yitirmiştir. Kentler, küreselleşme çerçevesinde kendini var etmeye çalışırken sermayeye giderek bağımlı hale gelmiş ve kentsel süreç, sermayenin kentleşmesi ile devam etmiştir. Sermaye odağında kentsel mekânın dönüşümünde geçiş senaryolarının dördüncüsü olarak modernizmden postmodernizme geçiş süreci etkili olmuştur. Kentler zaman içerisinde modernizmin etkisi ile değişime uğrayarak adeta birer cazibe merkezi haline gelmiştir. Modernizmin dayatmacı yaklaşımı ve sonrasında yerini alan postmodernizmin kentler üzerinde etkisi oldukça önemlidir. Zaman içerisinde göz kamaştıran özelliklerinin yerini yeni sorunlar almış ve bu sorunlar kentin yapısında daha çok açmazlar oluşturmuştur.

Kentin almasıklığı durumu ile sosyal ve mekânsal düzlemde yapısal değişiklikler meydana getirmiştir. Çok yönlü bir kavram olan küreselleşme ve neoliberal politikalar ile kent, bu almasıklığı görüntüsünün yanında meta figürü ile birlikte insanların yerleşim yerinden ziyade sermayenin yerleşkesi olarak yer almaya başlamıştır. Artan nüfus, ekonomik politikalar ve küreselleşme çerçevesinde desteklenen aşırı tüketim ile doğal kaynaklar ve çevresel tahribatlar kent düzeyinde de görülerek sorunlar açığa çıkarmıştır. Kentsel mekânda açığa çıkan bu sorunlar çelişkilerle birlikte kentte eşitsizlik durumunu oluşturmaktadır. Taş’a (2022) göre kentsel eşitsizlikler, artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında açığa çıkan eşitsizlikleri niteleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kentsel mekânda görülen eşitsizliğin kuramsal açımlarına yer verilmektedir. Bu kapsamda kentsel mekânda görülen eşitsizlikler farklı kuramsal çerçevelerde incelenmeye çalışılmıştır. Katmanlar halinde insanların maruz kaldığı eşitsizlik eksenlerinin oluşmasında; sınıf temelli oluşumlarla çevrelenen yapısı itibarıyla kent sorunsalı üzerinde en çok ilişki kurulan başlıca kuram olarak neo-marksist çerçeve yer almakta akabinde farklı kuramlar da sürece eşlik etmektedir. Keza sınıf temelli farklılaşma ile ortaya çıkan eşitsizlik, toplumun bazı kesim bireylerini güç manifestosu ile imgeleyerek seçkin kişiler adı altında yorumlamakta diğer kesimlerini ise ötekileştirmektedir. Birçok insana yaşam alanı sunan kentsel mekânın eşitsizlik eksenleri bu açıdan bakıldığında elit kuramı çerçevesinde yönetsel temeller ile şekillenmektedir. Eşitsizlik eksenlerinin önemli kategorilerinden biri olan kadınların ise, toplum ve kentsel mekân içindeki konumunu dikkate aldığımızda toplumsal cinsiyet eşitsizliği de sürece başka bir kuramsal dayanak oluşturarak eşlik etmektedir. Ayrıca kentsel rejim kuramı ve toplumsal eşitsizlik çalışmalarındaki yeni eğilimler de kuramsal açımlarda incelenen başlıklar arasında yer almaktadır.

Kentlerde yaşayan insanlara ortak ihtiyaçlarının karşılanması yönünde kentsel hizmetler sunulmaktadır. Taş (2017, ss. 401-402) barınma, güvenlik, eğitim, ulaşım gibi kamu hizmetlerine erişimle ilgili kentsel hizmetlerin, toplumsal ve mekânsal değişkenlere göre farklılaşmasını iki ayrı kümede incelemiştir. Ayrıca kentsel eşitsizlik kesişiminde, kentsel hizmetlerin toplumsal değişkenlere ilişkin farklılaşmasını cinsiyet, yaş, gelir, ırk ve göç unsurları altında sınıflandırılmasına yer vermiştir. Kentsel mekânda belirgin bir biçimde görünüm kazanan toplumsal farklılaşmayı benzer odak noktalarıyla kategorize eden Odman (2022) ise bölünme, eşitsizlik, hiyerarşi gibi eksenler üzerinden aynı kavrama dikkat çekmektedir. Toplumsal farklılaşmanın beşli ekseninde sırasıyla, toplumsal sınıfa ilişkin farklılaşma, toplumsal cinsiyete ilişkin farklılaşma, nesillere veya yaş kuşaklarına dayalı farklılaşma, kimliğe ve kültüre ilişkin (etnik, milli, dini, göç dalgalarına ilişkin, hemşehrilik ilişkilerine ait) farklılaşma, bedensel sağlık veya engelliliğe ilişkin farklılaşma yer almaktadır.

Kentte görülen eşitsizliklerin mağdurları olarak kategorize edilen eksenlerde yer alan insanlar, kentsel süreç içerisinde farklı boyutlarda eşitsizlikten etkilenmiştir. Kentin her seferinde kapitalist üretim ilişkileri üzerinden neoliberal politikalarla yeniden şekillenen oluşumu, eşitsizlikler temelinde yoksul kesimi, kadınları, çocukları, yaşlıları,

engellileri ve mültecileri etkileyerek eşitsizliğin görülen formunu kentsel mekân düzleminde ortaya koymaktadır. Kentsel mekânda görülen eşitsizlikler, toplumun temel taşı olan insanlara kimi zaman farklılıklarla bezenmiş fırsatlar sunarken kimi zaman da eşit olmayan dayatmalara mahkûm hayatlar sunarak toplumdaki eşitsizlik eksenlerini daha da görünür hale getirmiştir. Taş (2022), kentsel eşitsizliklerin kutuplaşma, mekânsal ayrışma, dışlama gibi olumsuz sonuçlardan bağımsız olamayacağını da ifade etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın üçüncü bölümü, toplumsal değişken ve farklılaşma eksenlerinden hareketle kentsel eşitsizliklerin görünümünü ortaya koymaktadır. Toplumsal düzende farklılaşan eksenler dahilinde çalışmada sırasıyla; kentte kadın olmak, kentte yoksul olmak, kentte çocuk ve yaşlı olmak, kentte engelli olmak ve kentte mülteci olmak temalarının eşitsiz görünüşleri analiz edilmektedir.

Günümüzde kentsel mekân, toplumsal eşitsizliklerin görüldüğü bir mekân haline gelmiş durumdadır. Özellikle Türkiye’de neo-liberal politikalar eşliğinde sermaye birikiminin öncelenmesi 1980 ve sonrasında görülen eşitsizliklerden toplumun temel taşı olan insanların etkilenmesine yol açmıştır. Türkiye gibi toplumsal değişimin hızlı olduğu ve gelişmişlik sorunları süregelenleşmiş bir ülkede kalkınma odağında kentleşme politikalarının belirlenebilmesi için kentsel eşitsizlik görünüşlerinin yerel ölçekte ortaya konulması ve eşitsizliklerin analiz edilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde araştırma sürecine ilişkin kavramlara yer verilmektedir. Çalışmada kullanılması planlanan araştırmanın yaklaşım türü nitel araştırmadır. Çalışılacak konunun nitel araştırma yaklaşımı ile sunulacak olması ortaya konulan problemin ne şekilde, nasıl ve niçin sorularına yanıtlar araması ile ilişkilidir. Ayrıca probleme yönelik farklı kuramsal çerçevelerde anlam arayışının yapılması, nitel araştırma yaklaşımının veri toplama tekniklerinden doküman analizi ve kentsel istatistiki veri tabanlarından elde edilen verilerle yapılması planlanmıştır. Gelişmişlik düzeylerine göre kategorize edilen kentlerde, belirlenen farklılaşmış eşitsizlik eksenleri doğrultusunda saha çalışması modeli ile tematik analizler sunulacaktır.

Araştırmanın evrenini, Erzincan ili örneğinde seçilen mahallelerdeki gönüllü katılımcılar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise, kentsel mekânda görülen toplumsal eşitsizliklerin farklılaşma eksenleri ile beş kategoride sınıflanan öznelere oluşturmaktadır. Günümüzde kent yaşamında görülen eşitsizliklere uğramak,

kent yurttaşlarının her biri için ihtimal dâhilinde olan güçlü faktörlerdir. Kentsel mekânın içerdiği toplumsal eşitsizlikler beş farklılaşma eksenini çerçevesinde yaş, sınıf, cinsiyet, bedensel sağlık ve etnik faktörler ile tabakalı rastgele örneklem alt tipini oluşturmaktadır.

Çalışma bu kapsamda Erzincan ilinin seçili mahallelerinde saha araştırması ve gönüllü katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerin analizlerine dair bulgular sunacaktır. Cumhuriyet, Ergenekon ve İzzetpaşa Mahalleleri'nde farklılaşan eksenlere yönelik gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler bu kapsamda incelenecektir.

Kentsel mekânda görülen sorunların ve eşitsizliklerin birçok faktör ile ilişkili olması sorunun önemini büyüklüğünü vurgulamakla birlikte kent yurttaşlarına hem bugün hem de gelecekte eşit olanakların sunulması açısından önemlidir. Kentsel mekânda görülen toplumsal eşitsizliğin her bir öznesinin farklılaşma eksenleri ile analizinin yapılması, literatüre kapsamlı bir çalışma sunacaktır. Ayrıca farklılaşma eksenlerinin keşfedilmesi noktasında Erzincan ilinin seçili mahallelerinden hareketle sosyal yapısını anlamak, kentin temel sorun alanlarını daha sağlıklı belirleyerek politika tercihlerini netleştirmenin tematik analiz çalışmalarıyla mümkün olabileceğini göstermektedir.

Araştırmanın Konusu

Kentlerin oluşum ve yeniden üretim sürecinde geçirdiği devingen dönüşüm, geçmişten günümüze değin mekânsal düzlemde pek çok kentsel sorun ve çelişki inşa etmiştir. Ortaya çıkan kentsel sorun ve çelişkiler, toplumsal eşitsizlik sarmalında birinci dereceden kent yurttaşını etkilemiştir. Tez çalışmasının ortaya çıkış noktası olan araştırma problemi de bu doğrultuda inşa edilen kentsel sorunların ve yaratılan eşitsizlik ağlarının analizi üzerine kurulmuştur. Araştırma bu kapsamda kentin yeniden tanımlanan sürecini, kentsel mekânda inşa edilen eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin etki alanlarının eksenler temelinde incelenmesini konu almaktadır.

Araştırmanın Amacı

Ekonomik, politik, siyasi, sosyal gibi pek çok değişken faktörle etki altında olan kentsel mekân, süreç içerisinde sadece etkilenen konumda yer almamış sistemin yarattığı etki alanlarına da konumsal aracılık etmiştir. Dünya'nın geçirdiği dönüşümlerin küresel ölçekten yerel ölçeğe aktarımında, özellikle 1980 sonrası

dönemden itibaren Türkiye’de uygulanan kentleşme süreci de bu etki alanlarının inşa edilmesinde önemli bir tarihsel dayanak olmuştur. Sermaye mekanizmasının güdümünde şekillenen kentsel mekân ve buna bağlı olarak gelişen koşullarda şekil almak durumunda kalan insanlar, farklılaşan kategorilerde eşitsizlik eksenlerini oluşturmuştur. Bu bağlamda kentsel süreçte ortaya çıkan eşitsizliklerin birkaç kentle sınırlandırılmayacak derecede yaygın olan etkisini ortaya koymak gerekmektedir. Yaratılan eşitsizlik biçimlerinin birkaç kentsel mekânla sınırlandırılmayacak ölçüde geniş yayılımı da ayırım gözetmeksizin açığa çıkan eşitsizliğin bir başka görünümünü oluşturmaktadır.

Farklılaşan dinamiklerin geniş bir skalada ayrıştığı eşitsizlik eksenlerinin ortaya konulması ve yarattığı kentsel sorunların tematik analizinin yapılması araştırmanın amacına etken olan hususlardır. Kentsel mekandaki eşitsizliklerin varlıksal oluşumlarının yanı sıra boyutlarının ve ortaya koyduğu niteliklerinin de analiz edilmesi amaçlanan diğer etkenlerdendir. Bu kapsamda hem kentsel eşitsizliği şekillendiren büyük resmi hem de şekillenen kentsel eşitsizliğin ayrışan eksenlerini görebilmek adına kente bakış açısı genelden özele doğru indirgenmelidir. Ayrıca kentin mekânsal alt birimleri olan mahallelere odaklanmak, kentsel eşitsizliği ve eksenlerini analiz etmek adına son derece önemli olacaktır. İndirgenen bu gerekliliği ortaya koyabilmek için kentin örnekleme olarak seçilen Erzincan ili merkez mahallelerinde her bir eşitsizlik eksenine ilişkin olarak görüşme yöntemi doğrultusunda tematik analiz yapılması amaçlanmaktadır. Tematik analiz sonucunda elde edilen verilerin kentsel mekânda görülen eşitsizliğin neden ve sonuçlarına ilişkin bulgular sunması beklenmektedir. Elde edilen bulgularla ulaşmak istenen amaç, eşitsizliğin kentteki mekânsal konumlanışına sadece durum tespiti yapmak değil, bununla birlikte kentsel eşitsizliğin mekânsal ayrışımını ve buna bağlı olarak gelişen kent yoksulluğu, aşırı tüketim, çevresel yıkım gibi sorunların niteliklerinin vurgulanmasına da olanak sunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Kentin Sanayi Devrimi’yle birlikte başlayan ekonomik ivmesi zaman içerisinde barındırdığı imkân ve fırsatlarla gelişimini farklı etkenlerle artırmaya devam etmiştir. Zaman içerisinde artan nüfusla gelişimini niceliksel çoğunlukta ispatlayan kentsel mekânda, arz edilen taleplere karşı gelişim senaryoları uygulanmıştır. Çok sayıda

insanın yerleşim, barınma, geçinme gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı kentsel mekân gerek devlet gerek sermaye odaklı ticari toplulukların rekabet ederken ortak paydada bulunduğu küresel bir zemin olmuştur. Ancak küreseli yakalamak adına yereldeki stratejilerle kentin zaman içerisindeki dönüşümü istenilen şartlarda gerçekleşmemiştir. Küresel ve yerel ölçekte kentin sermaye güdümünde uygulanan politikalarla hızlı ve düzensiz bir kentleşmeye teslim olması, yurttaşlarına da sunduğu fırsat ve barındırdığı imkanlarla eşit olmayan koşullar yaratmıştır. Kentte görülen mekânsal ayrışmalar ve kentsel yoksulluk-sosyoekonomik, kentsel mekândaki doğal değerlerin aşırı tüketimi ve doğanın tahribatı-çevresel, kentin değişen ve yerelliğini kaybeden yapısı-kültürel, ötekileştirilen ve toplumsallaşamayan yapısı-sosyal gibi pek çok boyutla ilişkilidir. Kentsel mekânda görülen sorunların ve eşitsizliklerin birçok faktör ile ilişkili olması sorunun öneminin büyüklüğünü vurgulamakla birlikte kent yurttaşlarına hem bugün hem de gelecekte eşit olanakların sunulduğu yaşam yeri olması açısından son derece önem arz eden bir konudur. Bu kapsamda kentsel sorunları en iyi şekilde görebilmek için kent dokusunu analiz etmek etkili olacaktır. Kentsel sorunları daha iyi görmek ve sorunların arkasında yatan nedenleri irdelemek için bütünü parçalayarak kent genelinden özele doğru inmeye çalışmak ise daha etkili bir yol olacaktır. Kent genelinden özele inildiğinde kenti tanımlayan ve belirleyen en önemli alt birim olarak karşımıza mahalleler çıkacaktır. Mahalle birimlerinden kentsel mekânı analiz etmeye çalışmak kentin toplumsal dokusunda görülen eşitsizlik eksenli mekânsal ayrışmaları da görmemize fırsat sunması açısından önemli olacaktır. Erzincan ili örneğinde yapılan bu çalışmanın seçilen mahallelerde farklılaşma eksenlerinin keşfedilmesi noktasında hem kentin sosyal yapısını anlamak hem de kentin temel sorun alanlarını daha sağlıklı belirlemek adına etkili olması beklenmektedir. Aynı zamanda bu çalışmanın örnek teşkil etmesi açısından da literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Temel Varsayımları

1- Tarihsel süreç içerisinde dünyada yaşanan gelişmelerin varlığı, yerel ölçekte bulunan kentsel mekânı dönüştürerek kentsel eşitsizliğin yaratılmasına neden olmaktadır.

2- Kentsel mekânda görülen eşitsizlik meselesini tek bir kuramsal çerçeve üzerinden analiz etmeye çalışmak eşitsizliğin görünümü daraltan bakış açısıyla

sınırlandırmaktadır. Her ne kadar ana argümanda yer alan neomarksist kuram kentsel eşitsizliğe dayanak sunsa da kadın, yaşlı, çocuk ve mülteci gibi farklı eksenlerin yaşadığı kentsel eşitsizlik örüntüleri kuramsal çerçevenin genişletilmesini gerekli kılmaktadır.

3- Kentsel mekânda açığa çıkan eşitsizliklerin olumsuzluk yaratan etki alanları tek bir eksenle sınırlı kalmayacak şekilde çeşitlilik göstermekte kadın, çocuk, yaşlı, yoksul, mülteci, engelli gibi eksenler dahilinde ortaya çıkmaktadır.

4- Erzincan ilinin seçilen merkez mahallelerinin bazılarında benzer eşitsizlik eksenlerinin olduğu, bazılarında ise eşitsizlik eksenlerinin belirgin bir biçimde farklılaştığı görülür.

5- Seçilen mahallelerde belirginleşen eşitsizliğin oluşumunu, mahalle düzeyinde elde edilen nüfus ve sosyal yardıma başvuru sayıları paralel bir şekilde etkilemektedir.

6- Seçim kriterlerine göre belirlenen mahallelerde net bir ayrımla öne çıkan eşitsizlik görünüşleri, kentsel mekânda farklılaşmanın paralel yansımalarını oluşturmaktadır.

7- Kentin seçilen mahallelerinde görülen toplumsal eşitsizlik eksenlerinin birbirine bağlı olup farklılaşma eksenlerinden birine veya birilerine yönelik gerçekleştirilecek politikaların her zaman eksik kalacağı, bu beş farklı eşitsizlik eksenine ilişkin politikaların ancak bütüncül biçimde kentsel mekânda karşılıklı bulması beklenmektedir. Ayrıca kentsel eşitsizlik eksenlerinin birden fazla eksende kesişim göstermesiyle derinleşen eşitsizlik vurgusu, politik uygulamaların sentez dahilinde ele alınmasını gerekli kılan bir başka etkidir.

Bu varsayımlar aşağıda yer verilen sorularla doğrulanmaya çalışılmıştır.

1) Kentin yeniden anlamlandırılması, süreç içerisinde ne gibi değişikliklerle ortaya çıkmıştır? Bu değişikliklerin ortaya çıkmasında küresel ölçeğin payı ne derece etkili olmuştur? Dünyada yaşanan gelişmelerin kent dönüşümü üzerindeki etkisi kentsel mekândaki eşitsizlik meselesiyle ilişkilendirilebilir mi?

2) Kentsel eşitsizlik meselesinin nasıl ortaya çıktığını ve etki alanları itibariyle hangi eksenleri mağdur temelinde ayrıştırdığını analiz etmek için tek başına neomarksist kuram yeterli midir? Mekânsal farklılaşmanın her bir eksen dahilinde

ortaya çıkan görünümü ve yaşadıkları eşitsiz değişimlerin varlığı hangi perspektiflerde analiz edilebilir?

3) Kentsel mekânın yeniden üretimi ve dönüşümü nasıl ve ne şekilde gerçekleşmiştir? Kentsel mekânın yeniden üretimi kentte yaşayan öznelere nasıl etkilemiştir? Etki alanlarının eşitsizlik eksenleri oluşturmada etkisi nasıl ve ne derecede olmuştur? Mekânsal düzlemde gerçekleşen ayrışma kentsel eşitsizlik eksenlerini aynı düzeyde mi etkilemektedir yoksa her bir eşitsizlik ekseninin ayrışan dinamikleri birbirinden farklı mıdır?

4) Seçilen mahallelerdeki sakinlerin her birinin kentsel mekânda karşılaştığı sorunların varlığı, gözlemlendiği özelliklerin niteliği ve kentsel süreçten bir kent yurttaşı olarak beklentisi arasında mahallelerin gelişmişlik dereceleriyle doğru orantılı olacak şekilde farklılıklar var mıdır?

5) Seçili mahallelerdeki mekânsal farklılaşmanın sosyoekonomik ve demografik yönden ayrışımı üzerinde, resmî kurumlardan elde edilen niceliksel verilerin nasıl bir etkisi vardır?

6) Seçilen her mahallenin birbirine benzeyen eşitsizlik alanları ve farklılaşan dinamiklerin çoklu yapısıyla derinleşen eşitsizlik alanları var mıdır?

7) Kentsel eşitsizlik eksenlerinin yaşadığı eşitsizlik örüntüleri birbirinin aynısı olup yaşanan kentsel eşitsizlik sorunlarına her bir eksen dahilinde aynı kentsel politika mı uygulanmalıdır? Yoksa her bir kentsel eşitsizlik ekseninin farklılaşan ayrışmaları dikkate alınarak uygulanacak politikalar, bütüncül bir yaklaşımla mı hayat geçirilmelidir? Kentsel mekânın eşitsizlik eksenlerinden birinin aynı anda birden fazla eksende mağdur olması söz konusu olabilir mi? Eğer bir eksen aynı anda birden fazla eksenin karşılaştığı kentsel meselelerde kesişim yaşıyorsa eklemlenen eşitsizliklerin eksenler aleyhine derinleştiği söylenebilir mi?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında karşılaşılan sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

1) Sürecin başında seçilen mekânsal alt birimlerden biri olan Sancak Mahallesi, görüşmelerin uygun bir şekilde gerçekleştirilememesi sebebiyle değiştirilmiştir. Böyle bir değişiklik araştırma için mekânsal düzlemde kısıtlılıktan doğan “zorunlu” sınırlılık alanı oluşturmuştur.

2) Veri kaynaklarına erişimde Sancak Mahallesi'nde karşılaşılan zorunlu sınırlılık, mekânsal farklılaşmanın unsurları doğrultusunda seçim kriterlerine uyan başka bir mahalle değişikliğini gerektirmiştir. Bu kapsamda saha araştırması sürecine dahil edilen İzzetpaşa Mahallesi, mekânsal kısıtlılıktan doğan zorunlu sınırlılığın “tercihli” sınırlılıklarındandır.

3) Mekânsal farklılaşmanın eksenler temelinde yarattığı eşitsizliğin incelenmesinde, örneklem grubunda yer alan bazı katılımcıların mahalle içerisinde yeterli sayıda olmaması ve sürece katılmak istememeleri, araştırma için “örneklem sınırlılığını” oluşturmuştur. Bu durum aynı zamanda erişilebilirliğin yanı sıra veri doygunluğuna ulaşımı da sınırlandırmıştır.

4) Araştırma sürecinin başından sonuna değin belli bir “zaman” dahilinde hareket etmek ve teorik yapıyla ilişkilendirilen kavramsal çerçevenin pratik zeminde görünürlüğünü elde etmeye çalışmak mevcut süreyi verimli kullanma noktasında sınırlılık yaratmıştır.

5) Saha araştırması kapsamında yargısal veri niteliğinde gerçekleştirilen görüşmelerin niceliksel verilerle anlamlandırılmak istenmesi ancak ulaşılmak istenen çoğu resmî kurumun (Türkiye İş Kurumu, İl Sağlık Müdürlüğü vb.) mahalle düzeyinde verileri olmaması karşılaşılan bir diğer sınırlılık alanıdır. Bu sınırlılıkla “araştırma bulgularının” elde edilmesi sürecinde karşılaşılmıştır.

6) Son olarak bazı katılımcıların “önyargılı” ifadeleri hem verilerin toplanması hem de analiz edilmesi sürecinde karşılaşılan sınırlılıklarındandır.

Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel faaliyetlerin eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan yöntem, doğaya, topluma ve insana ilişkin açıklamalar sunmak için araştırmacının yürüdüğü yolda sarf ettiği emeği önceden belirleyen kurallar topluluğudur. Akıl yürütme eşliğinde zihinsel bir süreç olmasının yanı sıra araştırmanın kuralları sebebiyle eylemsel bir süreci de içinde barındırmaktadır (Çelebi, 2004, s. 131). Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar izlenen süreçler üzerinden değerlendirilebilir. Bu sebeple yöntem, araştırmanın hem süreci hem de amaca uygunluğu yönünden son derece önemlidir (Karasar, 2022, s. 107). Yöntem başlığı altında yer alan basamaklara araştırma kapsamında sırasıyla aşağıdaki şekilde yer verilmiştir.

Araştırma Modeli (Deseni)

Yapılan çalışma, Erzincan örneğinde seçilen mahallelerde ortaya konulan eşitsizlik meselesinin nasıl, ne şekilde, neden, hangi eksen ve boyutta olduğuna dair derinlemesine bir bakış açısı sunulması hedefini benimsemiştir. İstendik hedefe ulaşmada kentsel meselenin eşitsizlik izdüşümündeki analizine derinlemesine bir bakış açısı sunması için çalışma nitel araştırma modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Kentsel eşitsizlik meselesinin seçilen mahallelerdeki kategorize edilen ayrışımını irdelemek ve derinlemesine bakış açısı sunmak adına nitel araştırma modellerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle tematik analiz sunulması hedeflenmiştir. Ayrıca çalışmada, seçilen mahallere ilişkin kurumlardan alınan nüfus, ekonomik gibi değişkenlere dayalı istatistiksel verilere yer verilmiştir.

Evren ve Örneklem/Çalışma Grubu

Yapılan çalışmanın evrenini ve çalışma grubunu, Erzincan örneğinde bazı kriterler eşliğinde seçilen üç mahalle oluşturmaktadır. Merkeze bağlı olan mahalleler arasında mekânsal farklılaşmanın artan görünümünü ortaya koymak adına ilk olarak seçilen mekânsal alt birimlerin ayrışan unsurlarını dikkate almak gerekmektedir. Kentsel alanda her mekânsal alt birimi birbirinden ayıran farklılaşma unsurlarının varlığı süreç boyunca söz konusu olmuştur. Ancak kentsel mekânın alt birimlerinde farklılaşan dinamiklerin boyutu günden güne artan eşitsizlikle varlığını daha da derinleştirmiştir. Kentsel mesele haline gelen eşitsizliğin görünümünü analiz etmeye çalışmak bu yönde önem taşımaktadır. Mekânsal farklılaşmanın eşitsizlik yaratan gelişiminin belirgin biçimde görülebilmesi için araştırma kapsamında seçilecek mahallerin nüfus, sosyoekonomik koşullar, kültürel ilişkiler, çevresel faktörler ve konum gibi değişkenleri dikkate alınmıştır. Geline bu noktada araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Ergenekon, Cumhuriyet ve İzzetpaşa Mahallesi, potansiyel mekânsal farkın en muhtemel belirleyicileri olarak süreçte yer almıştır.

Araştırmanın örneklem grubunda ise, kentsel mekândaki eşitsizlik eksenlerinin yer aldığı beş kategoride sınıflanan özneler yer almaktadır. Ayrıca seçilen mahallelerde yaşayan ve eşitsizlik eksenlerinde yer alan kadın, çocuk, yaşlı, engelli, yoksul, mülteci

gibi kişilerden oluşan en az 20 (yirmi) gönüllü katılımcı, tabakalı rastgele örneklem alt tipini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın hedefini gerçekleştirme yolunda elde ettiği kanıtlar verileri oluşturmaktadır. Henüz “*işlenmemiş kanıt*” olarak ifade edilen veri, bazen bir nesnenin niteliksel ölçütü, bazen de insanların belirli bir konu hakkındaki görüşleri olabilir (Karasar, 2022, s. 172). Yapılan araştırma kapsamında insanların görüş ve düşüncelerinin yoğunlukta olması, çalışmanın verilerini daha çok nitel verilere dayandırmış olsa da farklı yöntemler de araştırma sürecine dahil edilmiştir. İlk olarak kentsel mekânda görülen farklılaşmanın eşitsizlik içeren ayrışımının kuramsal çerçevesi, veri toplama araçlarından biri olan doküman analiziyle yapılmaktadır. Mahalle düzeyinde farklılaşan kentsel eşitsizlik meselesinin eksenlerine yönelik derinlemesine bakış açısı sunan ve aynı zamanda çalışmanın ana argümanını destekleyen yarı yapılandırılmış görüşme verileri de tematik analizle sunulmuştur. Ek olarak kentte seçilen mahalle örnekleme dâhilinde; son üç yılı kapsayan TÜİK ve Erzincan Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı İl Müdürlüğünden edinilen verilerle desteklenmektedir.

Verilerin Toplanması

Yapılan çalışmaya ait veriler, Erzincan ili örneğinde seçilen mahallelerdeki gönüllü katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme yönteminden elde edilmiştir. Şunu da belirtmek gerekmektedir ki elde edilen veriler, katılımcılar tarafından benzer ifadelerle yinelenmesinden dolayı veri doygunluğuna ulaşılarak tamamlanılmıştır.

Görüşme yöntemine ek olarak kentsel eşitsizlik eksenlerine ait mahalle bazlı demografik verilerle birlikte ekonomik düzeyi saptamaya yardımcı niceliksel veriler sırasıyla TÜİK ve Erzincan Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı İl Müdürlüğünden elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Kentsel mekânda görülen beş farklılaşma ekseninin değiştiği, gözlemlendiği ya da yaşadığı meselelerin eşitsizlik süzgecinden ayrılan görünümüne Erzincan ili

örneğinde seçilen mahalleler üzerinden bakmayı hedefleyen araştırmada, birden fazla analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle kurumlardan elde edilen verilere mahalleleri tanımlamak ve elde edilen bulguları analiz etmek adına yer verilecektir.

Akabinde araştırmada elde edilen verilerin çoğunluğunu oluşturan yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin analizi ise tematik analiz yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada ulaşmak istenen sonucun anlamlandırılması ve kolay kılınması adına bahsi geçen veri analiz yöntemlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma metotlarından biri olan tematik analiz yöntemi kullanılacaktır. Nitel verileri analiz etmek için kullanılan tematik analiz kavramı Boyatzis'e (1998, ss. vi-vii) göre, nitel verileri kodlama işlemidir. Kodlama işlemi "açık" bir kod gerektirmektedir. Bu bazen karmaşık tema göstergeleri bazen de birbiriyle ilişkili tema listelerinden oluşabilir. Tematik analizin kendi içinde bir yöntem olduğunu savunan Braun ve Clarke'a (2006) göre tema, çalışma kapsamında yöneltilen sorularla ilgili olacak şekilde verilere dair önemli noktalar yakalayarak bu veriler içinde belirli düzeyde kümelenmiş cevap ya da anlamları temsil eder.

Temalar başlangıçta işlenmemiş bilgilerden tümevarımsal olarak üretilebileceği gibi önceki araştırmalardan tümdengelimsel olarak da üretilebilir (Boyatzis, 1998, s. vii). Tümevarımsal yaklaşımda verilerin önceden var olan kodlama kalıplarına girilmeden kodlandığını ifade eden Braun ve Clarke (2006) aynı zamanda tematik analizin nasıl yapılacağını altı adımdan oluşan bir modelle özetlemiştir. Tematik analizin aşamaları adlı tabloda, verilerin tanımlanması (1), verilere ilişkin başlangıç kodlarının oluşturulması (2), tema arama (3), oluşturulan temaların gözden geçirilerek kontrol edilmesi (4), özellikleri belirlenmek istenen temaların tanımlanması ve adlandırılması (5), analizin bilimsel olarak raporlanması (6) adımlarına yer verilmiştir. Kısacası tematik analiz, metinsel bir veri kümesinde birbirini yineleyen temaların veya ifade edilen düşüncelerin tanımlanmasına yoğunlaşan bir dizi aşamadan geçmeyi içerir (Rıger & Sıgurvınsdottir, 2016, s. 34).

Aşamaları verilen tematik analizin hem literatüre hem çalışmaya hem de araştırmacıya sağladığı pek çok avantaj vardır. Braun ve Clarke (2006) tematik analizin

avantajlarını esnek olması, verileri gerek toplumsal gerek psikolojik yönden değerlendirmeye olanak tanınması, tüm veriler arasındaki benzerlik ve farklılıkları vurgulayabilmesi gibi özelliklerle sıralamıştır. Avantajların oldukça çok olmasının yanında barındırdığı bazı dezavantajlar da mevcuttur. Bunlar; analizin kötü yürütülmesi, uygun olmayan araştırma sorularına yer verilmesi gibi başlıklar altında sıralanabilir. Aynı zamanda avantaj olarak görülen yöntemin esnekliği, geniş bir analiz çerçevesinde söylenebilecek şeylerin aralıklarının da artmasını olağan kılıp yüksek aşamalı analizler için özel yönergeler geliştirilmesini zorlaştırması sebebiyle dezavantajlar içinde bu yönüyle yer almaktadır.

Yukarıda genel anlamda ifade edilen tematik analiz yöntemiyle, Erzincan ili örneğinde seçilen mahallelerden elde edilen metinsel veri setleri analiz edilmiştir. Bu kapsamda görüşmelerden elde edilen sonuçlar, metinlerin; kodlar, temalar, benzerlikler, farklılıklar, tekrarlanan ifadeler, ortaya konulan ya da ortaya konmak istenen düşünceler eşliğinde incelenmesini mümkün kılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTİN DÖNÜŞEN YAPISININ GEÇİŞ SENARYOLARI TEMELİNDE İNCELENMESİ VE KENTSEL EŞİTSİZLİĞE ETKİLERİ

Kentin yeniden oluşum süreci, yaşadığımız dünyanın evrensel kümesinde bir alt küme olarak yer almakta ve dünyanın geçirdiği dönüşümle birlikte kendisini de dönüştürmeye devam etmektedir. Tekeli (2001, s. 27) Dünya Şehircilik Sempozyumunda, yaşadığımız dünyada her geçen gün değişimiyle dönüşüm gerçekleştiren ve geçiş senaryoları olarak da adlandırılan bu dönüşüme bildirisinde değinerek yer vermiştir. Aralarında yakın ilişki bulunan senaryolardan ilki, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, ikincisi fordizmden esnek birikime geçiş, üçüncüsü ulus-devlet yapısından küreselleşen dünyaya geçiş, dördüncüsü ise modernizmden postmodernizme geçiş süreci olarak yer almaktadır.

Geçiş senaryoları, kentsel mekânı teğet geçmeden dikey olarak kesmekte ve kentsel süreç için önemli argümanları barındırmaktadır. Ayrıca etki alanları bireyden topluma tüm insanları kapsamakla birlikte sanayi, ekonomi, politik, sosyal, kültürel alanlar başta olmak üzere tüm disiplinleri de içine almaktadır. Kentlerin inşa sürecinden yeniden üretim sürecine kadar geçirdiği dönüşümlere geçiş senaryoları temelinde bakmaya çalışmak, bu kapsamda kentsel sürecin daha iyi analiz edilmesini sağlayacaktır.

1.1. Kentin Dönüşen Yapısının Toplumsal Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş

Sanayi Devrimi, kentlerin tarihsel yolculuğunda önemli dönüm noktalarından biri olma özelliği taşımaktadır. Sanayi Devrimiyle birlikte kentsel mekânda görülen

toplumsal dönüşümler kent üzerine düşünmeyi gerekli kılacak bir olgu haline gelmiştir (Osman, 2001, s. 173). Kentlerin oluşum ve dönüşüm sürecindeki bu tarihsel yolculuğunu Sanayi Devrimi, öncesi ve sonrasında olmak üzere etkilemiş ve dönüştürmüştür. Sanayi Devrimi öncesindeki süreç, kentlerin oluşum sürecine ışık tutarken Sanayi Devrimi sonrasındaki süreç ise, -çalışmamızda daha yakından ele alacağımız- kentlerin dönüşüm gösteren oluşumuna ışık tutmaktadır.

Sanayi Devrimi öncesi süreçte üretim feodalizm ile birlikte tarıma dayalı olarak var olmaktadır. Feodal toplum yapısının var olması ile kırsal alan hem üretime mekân özelliği sunmakta hem de insanlara yaşam alanı sunmaktaydı. Sonrasında feodalitenin yıkılması ve sonucunda ortaya çıkan kapitalizm ile Sanayi Devrimi'nin üretimde büyük dönüşüm yaşattığı süreç başlamıştır. Sermayenin ana unsuru olan toprak ve kas gücüne dayalı Tarım Devrimi, 1765'ten sonra yerini Sanayi Devrimi ile fabrikalarda yeni bir üretim ortamına devrederken bu yeni üretimle birlikte insanların yaşam biçimi de değişim göstermiştir. Sanayi bölgeleri civarında bulunan kentlere rağbet göç ile artmış ve toplum yapısında dönüşümler yaşanmaya başlamıştır (Günay, 2002). Toprağa dayalı üretim biçiminden makineye dayalı üretim biçimine geçiş çok sayıda insanın mekânsal açıdan yer değiştirmesine ve yeni sanayi kentlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Kaya, 2014, s. 30). Sanayi Devrimi'nin etkilerinin yalnızca üretim şeklinde yaşanan değişimlerden ibaret olmadığını ifade eden Özdoğan'a (2017, s. 15) göre, toplum yapısında görülen değişim ve dönüşümler insanların yaşam kalitesinde farklı uçlarda açığa çıkmıştır. Bir tarafta insanların artan yaşam standartları ile orantılı olarak artış gösteren yaşam kalitesinde hissedilen dönüşümler, diğer tarafta ise yoksul ve zor koşullarda çalışan işçi sınıfları ortaya çıkmıştır. Engels, kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde kentlerde görülen bu dönüşüme “İngiltere’de Emekçi Sınıfların Yaşam Koşulları” isimli eserinde dikkat çekmiştir.

-kentlerin en kötü mahallelerindeki en kötü evler; genelde uzun bir sıra üzerine dizilmiş, tek ya da iki katlı, kiminin konut olarak kullanılan bodrumu da bulunan, çoğunca kural dışı yapılmış kulübelerdir.* Üç-dört oda bir mutfak bulunan bu evler, Londra'nın bazı kesimleri hariç, İngiltere’de bir uçtan öteki uca işçi sınıfı evidir. Sokaklarda genelde kaldırım yoktur, inişli-yokuşlu, pis, çöp ve hayvan pisliği doludur, kanalizasyon ya da atık su kanalı yoktur; tam tersine, yollar durgun, pis su birikintileriyle kaplıdır. Ayrıca kötü, karmakarışık

yapılanma nedeniyle semtin hava akımı engellenmiştir; ve buralarda küçük bir alanda birçok insan bir arada yaşadığı için, bu emekçi mahallelerinin nasıl bir havası olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. (Engels, 1997, s. 73).

Engels'in eserindeki kesitte aktarılan bilgi doğrultusunda kentin kapitalist üretim araçları ile sınıf temelinde ayrışması, işçi sınıfının yaşadığı semtin yaşam koşullarını da ayrıştırarak mekânsal bir eşitsizlik yaratmıştır. Kentler bir taraftan cazip olan imkânları ile yeğlenirken, bir taraftan da sınıf temelinde ayrışan işçi sınıfının yaşam mücadelesi verdiği sefalet mahalleleri üzerinden yerilmektedir (Şengül, 2001, s. 10). Sanayi Devrimi sonrasında değişen üretim şeklinin kapitalizm ekseninde doğan tahakkümü, kentlerin yapısında toplumsal ve mekânsal ayrışmalar yaratarak eşitsiz bir dönüşüme sebebiyet vermiştir. Kent, bu haliyle hem dönüşen yapısında sorun kaynağı arz eden kapitalizmin kendini gerçekleştirdiği hem de toplum yapısında görülen sınıfsal ayrışmaların mücadelesinin verildiği mekânlar haline gelmiştir (Saunders, 2013, ss. 29-31). Bu yönüyle sanayi toplumu, hiyerarşik bir sıralama ile toprakla uğraşan köylüler, onlardan sayıca daha fazla olan ve sanayi-hizmet kolunda çalışan kesim ve en üstte de elinde kontrol gücünü bulunduran üst tabakadan oluşmaktadır (Aslanoğlu, 1998). Toplumun sınıflar halinde kategorize edilmesine sebep olan kapital üretim ilişkileri insanların yaşam alanı olan kentsel mekâna da yansımaktadır.

Sanayi toplumunda kitlesel üretimin kapitalizm ile ortaya çıkması kentsel mekânda görülen değişimlerin arka planını oluşturarak sermayenin kentsel mekânda birikimine ışık tutmaktadır. Sanayi toplumunun kentsellikle olan ilişkisini *Kentsel Devrim* (2013) isimli eserinde inceleyen Lefebvre, sanayi toplumunu kentsellik için bir aşama olarak görmüş ve kentselliğin sanayi toplumuna egemen olduğunu ifade etmiştir. Kentselliği bir yaşam tarzı olarak kendi dinamikleri içinde bağımsız bir yapıda düşünen Harvey ise, Lefebvre'nin tezine karşılık geline bu tarihsel süreçte, sanayi toplumunun kentselliğe egemen olduğunu belirtmiştir. Harvey, sanayi toplumunun kentsellik üzerindeki egemenliğini üç durumla özetlemiştir. İlk durumda, sanayi kapitalizminin sermayenin birikim süreci ile kentsel mekânı yaratması, ikinci durumda kentselliğin sanayi kapitalizm ekseninde sürüklenmesi ve son durumda ise, sanayi toplumunun sunduğu koşullar ile artık değer dolaşımının ürünü olarak üretilen kentselliğin toplumsal yapıdaki oluşumudur (Harvey, 2019b, ss. 280-281). Harvey, sanayi toplumunun

kentsellik üzerindeki egemen tavrını ilişkilendirdiği üçüncü durum analizinde aynı zamanda kentin dönüşen yapısında toplumsal çerçeveden bir bakış açısı sunmaktadır.

Dünyada yaşanan gelişmeler sonucunda sanayi toplumunun ihtiyaçlarına cevap veremeyen sınırlı mekân ve zaman, yerel bağlarından kopararak küreselleşme ile yeni bir yerelin oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Yeni yerelin oluşması sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi beraberinde getirmiştir (Tekeli, 2001, s. 29). Yeni bir toplum biçimi olarak karşımıza çıkan bilgi toplumu, sanayi toplumundan farklı biçimde dönüşüm göstermektedir (Öğüt, 2001, s. 29). Bilgi toplumu olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dönem sınırlandırılmamış zaman ve mekân güdümlemesi ile karşımıza çıkmaktadır. Bilgi toplumunu “*üçüncü dalga*” olarak ifade eden Toffler’a göre, 1950’li yılların sonunda ortaya çıkan bilgi ekonomisi ile insanların yaşamında büyük bir değişim gözlenmiştir (Toffler, 2009). Bilginin, zaman ve mekânla kurduğu ilişki ağının deneyimsel pratiğinin kırılması, süreç içerisinde yerini pragmatik araçlarla denenmiş hazır bilgi kalıplarına bırakmıştır. Böyle bir düzende insan yaşamı da artık bir nesne haline gelmiştir (Ahıska, 2002, s. 118). Ayrıca sanayi toplumunda kapitalizm ile kitlesel üretim yapan fabrikalar odak noktasındaki herhangi bir nesnenin üretim miktarı ölçütünü, bilgi toplumunda şirketlerin odak noktasındaki “*değer*” ölçütüne bırakmıştır (Denning & Dunham, 2001).

Bilginin sınırları aşan yapısı yönetim ve toplumsal ilişkilerde değişikliklere neden olarak insanların kapitalist ötesi toplumda yeni tüketim kalıplarını ve taleplerini oluşturmuştur (İllich, 1990, s. 93). Böylelikle bilgi toplumuna geçişle birlikte toplum yapısında görülen değişiklikler kentsel mekânın rolünü yeniden tanımlamıştır. Bilgiye dayalı üretim ile kentler sanayi merkezi olma niteliğinden çıkarılarak sermayenin sınırları aşan dolaşımı ile yeni bir anlayışa teslim edilmiştir (Kaypak, 2011, s. 121). Castells’e göre ise bilgi ve yönetimin artan mahiyeti sanayinin kent ile ilişkisine sekte vurarak teknolojik gelişmeler eşliğinde fiziksel çevreye bağımlılığı azaltmıştır. Buradan hareketle teknolojik gelişmeler ile gelişmiş kapitalizm tüketimin dönüşümünü etkilemiş ve insanların tüketim isteklerine cevap verme kapasitesinin artırılmasını sağlayarak tüketimin genişlemesini desteklemektedir (Castells, 2020, ss. 37, 51). Dolayısıyla bilgi temelli teknolojik gelişmelerle birlikte gelişmiş kapitalizmin sonucunda insanların değişen ve artan tüketim istekleri kentsel mekân düzleminde değişikliklerin görülmesini sağlamıştır.

Bilgi teknolojisinde yaşanan değişim ve dönüşüm süreçlerinin aktarımı ile oluşan bilgi toplumu, sanayi toplumunu teknolojik açıdan dönüştürmekle kalmayıp toplumsal yaşamda görülen kültürel gelişme süreçlerini de etkilemiştir (Erkan, 1994). Sanayi toplumunda nicelik esasına dayalı kitlesel üretimin yerini bilgi toplumunda teknoloji ile bütünleşen ve odak noktasına bireyi alan esnek üretime geçilmiş olması toplum yapısında teknoloji odaklı bir kültürün doğmasına sebep olmuştur. Teknolojik gelişmelerin kentsel mekân düzleminde oluşturduğu yapılaşmalara gökdelenler, akıllı ve güvenli siter, alışveriş merkezleri örnek olarak gösterilebilir. Teknoloji odaklı kültürel değişimler hem tüketimin artmasında hem de nüfusun ve sermayenin dünya üzerindeki yoğunluğunda önemli bir rol üstelenmektedir (Meydan Yıldız, 2018, s. 181).

Bilgi toplumunun yenilikler eşliğinde getirdiği bazı sorunların insanlar arasında bilgiye erişim ve kullanım yönünde farklılıklar doğurması, toplumun bazı kesimleri üzerinde bilgi yoksunluğu inşa edecektir (Gülgöz, 2002, s. 199). Bu kapsamda bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin kentsel mekâna sunduğu imkânlardan her insan eşit koşulda yararlanamamaktadır. Kentin varıl kesimi bilgi teknolojilerinin mekânları aşan engellerinde hapsolmazken görece yoksul kesimi bu mekânsal engelleri aşamamaktadır. Yoksul kesimin teknolojik gelişmelerle çevrili kentsel olanaklardan yararlanamaması kentsel mekânda ayrılmaya dayalı bir eşitsizlik ortamını işaret etmektedir (Tosun, 2009, s. 1279).

Teknolojik gelişmelerin yaşanması ile toplum yapısındaki üretim süreçlerinde yaşanan yeniden yapılanma süreci bilimsel araştırma, proje yönetimi, teknik tasarım ve imaj yaratma vb. gibi işlerde çalışan yüksek ücretli yeni bir orta sınıfın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilgi toplumunun yarış halinde olan büyük kentlerinde, merkezde görülen üst-orta sınıfın oluşturduğu toplumsal katmanın dışında bu sınıfla ilişkili olarak ikincil hizmetlerde çalışan görece daha düşük ücretli bir sınıf da bulunmaktadır. Bilgi toplumunun üretim sürecine dayalı oluşan bu iki tabakalı yapı, kentsel mekândaki eşitsizliği daha da katmerli hale getirmektedir (Tekeli, 2011, s. 305). Bauman'a (2023, s. 28) göre, zamansal ve mekânsal sınırların teknolojik gelişmelerle yok edilmesi, toplumsal yaşamda bireylerin koşullarını kutuplaştırıcı bir eğilime sürüklemiştir. Dolayısıyla bilgi toplumunun sağladığı yeni hız, yeni kutuplaştırma halini almıştır.

Bilgi toplumunun zaman ve mekânları aşan örgütlemesi kentin yapısında hem toplumsal hem de mekânsal dönüşümler gerçekleştirmiştir. Kentsel mekânda görülen teknolojik yapılaşmaların yanı sıra kent çeperlerinde banliyöleşme (yörekentleşme) görülme sürecini de hızlandırmıştır (Bahçeci Başarmak & Öktem, 2019, s. 287). Bilgi teknolojisindeki gelişmeler kentin dönüşen yapısını gerek toplumsal gerekse de mekânsal açıdan derinden etkilemiştir.

1.2. Kentin Dönüşen Yapısının Ekonomik Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Fordizmden Esnek Birikime Geçiş

Kentin dönüşen yapısının ekonomik çerçevesini geçiş senaryolarının ikincisi olan fordizmden esnek birikime geçiş oluşturmaktadır. Üretim biçiminde yaşanan değişimlerle gerçekleşen dönüşüm ekonomi-politik açıdan değerlendirilmeye muhtaçtır. Ekonomi temelli yaşanan geçiş süreci politik uygulamaların da etkisiyle kentsel mekânda dönüşümü hızlandırmıştır. Kentin dönüşümünde etkili olan fordizmin gelişim süreci 1900’lü yıllara kadar uzanmaktadır.

Bilimsel yönetim anlayışının öncü ismi Taylor’un işgücü piyasasında benimsediği verimlilik esaslı yaklaşımı Fordizmin gelişiminde etkili olmuştur. Fordizmin tarihsel olarak gelişme sürecinin miladı Henry Ford’un otomobil üretiminde hareketli montaj hattını devreye sokması sonucunda işçilere emeklerinin karşılığı olarak 8 saat çalışma süresi sonunda 5 dolar ücret ödemesiyle 1914 yılına dayanıyordu (Harvey, 2019a, s. 147). 1970’li yıllara kadar varlığını sürdüren Fordizm, kitlesel üretimin gerçekleştirildiği, çalışanların iş tanımlarının katılık çerçevesinde yapıldığı ve artan talep karşısında standartlaşmanın hızlandığı üretim yöntemidir (Eraydın, 1992, s. 15). Artan üretim, standartlaşma gibi faktörlerle fordizm ekseninde yapılan kitlesel üretim, sistemin nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacı azaltarak daha özerk bir ortam yaratmıştır (Aydınlı, 2004, s. 79).

Kitlesel üretimin artması ile işçi sınıfının da kitlesel tüketime katılarak kapitalist süreçte tüketici rolünde hızının ve verimliliğinin artırılması söz konusu olmuştur (Beaud, 2003, s. 202). Ayrıca artan üretimin tüketimle desteklenmesinde etkili güç potansiyeline sahip olan işçi sınıflarının fordizmle sadece iş hayatı değil toplumsal yaşamı mercek altına alınmıştır. Nitekim büyük şirketlerin toplum üzerinde etkili güç olarak varlığına inanan Ford’un yeni tür toplum oluşturma temelinde çoğunlukla

ayrıcalıklı olarak atfedilen göçmen işçilerin evlerine gönderdiği sosyal hizmet görevlileri çerçevesinde uyguladığı stratejiler ilerleyen süreçte derin, çözülmesi güç politik, sosyal ve psikolojik sorunların habercisi olacaktır (Harvey, 2019a, s. 148). Toplum yapısında sonrasında yaşanan değişimlerle Ford'un bu stratejisinin kültürel süreçleri de etkisi altına aldığı bir gerçektir. Bu süreçte işçi sınıfına da mekân özelliği sunan kentlerle birlikte yerel yönetimler de fordizm temelinde gerçekleşen ekonomik faaliyetlerle biçimlenmiştir. Kitlesel tüketim, sanayileşme faaliyetleri ve refah devleti söylemleri ile birlikte fordizm kent merkezini ele geçirerek mekânsal bağımlılığın sermaye birikimi üzerinden artırılmasında etkili olmuştur. Sermayenin hareket yetisi mekânsal bağımlılık üzerinden sınırlanmıştır (Özkan & Sıdal, 2008, ss. 24, 25). Emek ve sermayenin kitlesel üretim ve tüketimi sağlamak zorunda olması mekân üzerinde esnek olmayan bir durum yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Mekânsal bağımlılık belli bir süre daha sanayi toplumundan hareketle fordizm süreciyle etkisini göstermeye devam etmiştir.

ABD'nin dünya üzerinde artan ekonomik gelişiminin Bretton Woods anlaşması ile dünyayı kendine daha bağımlı hale getiriyor olması fordizmin dolaylı biçimde her devletin kendine özgü yaklaşımı sonucunda eşitsiz yayılmasına sebebiyet vermiştir. Fordizmin imkânlarından tüm insanların eşit bir şekilde yararlanamaması, vasıfsız işgücünün rekabetçi bir sektöre karşı bölünme durumu yaşaması ile toplumsal gerilimlerin ve eşitsizliklerin görülmesi sonucunda toplumsal hareketler gerçekleşmiştir (Harvey, 2019a, ss. 160-161). Eraydın'a (1992, s. 18) göre, fordizmin bunalıma girmesinde; işgücü ilişkileri ve tüketici taleplerinin değişmez olarak kabul edilmesi ve uygun niteliklere sahip başka ülkelerin de rekabette öne çıkması neden olarak görülmektedir. Görünürdeki gerilimler ve memnuniyetsizliklere karşı devlet, herkes için eşitsizlikleri ve dışlanmışlıkları gidermek adına gelirin yeniden dağıtımına ilişkin politik uygulamalar gerçekleştirmek zorundaydı. Ancak bu noktada eleştirilere sebep olan yetersizlikler de görülmekteydi. Kamu mallarının sağlanabilmesi için özel sektörle iş birliğinin üretim noktasında karşılıklı etkileşimi söz konusuydu. Bir yandan standartlaşan kitle tüketimi ile hizmetlerin kalitesi eleştirilirken diğer yandan da altkentlerin renksizliği eleştirilmekteydi (Harvey, 2019a, s. 162). Fordizmin sonuna doğru kitlesel tüketimin kent merkezlerinde yoğunlaşmış olması emeğin yeniden üretimine eşlik eden yapısıyla değişen tüketim toplumunu ortaya çıkarmıştır (Özkan &

Sıdal, 2008, ss. 25-26). Sermaye tarafından üretim artırımının tüketici rolüyle çoğunlukla işçi sınıfı üzerinden desteklenen yapısı, kent merkezlerinde birikimin artmasına sebebiyet vererek sürece eşlik eden katılık, kriz gibi çeşitli faktörlerle darboğaza girmiştir.

Tasarımda esnekliği önleyici uygulamalar, iş sözleşmelerinde görülen katılıklar ve bu katılıkları aşamama durumu gibi yaşanan gelişmelerle 1965'ten 1973'e kadarki görülen süreçte fordizmin ve keynesçiliğin kapitalizmin getirdiği tutarsızlıkları kontrol altına almakta yaşadığı güçlük belirgin hale gelmiştir (Harvey, 2019a: 165). 1970'li yılların başında görülen petrol krizi, artan enerji maliyetleri gibi sorunlarla fordizm kriz ortamına sürüklenmiştir. Darboğaza giren fordizmin sonraki süreçte bilişim, iletişim, otomasyon ve teknolojik faaliyetlerde yaşanan gelişmelerin varlığı ile üretim biçiminde değişiklik yaşanmıştır (Candan vd., 2004, ss. 344-345).

Üretim biçimindeki değişikliklerle birlikte politik ve toplumsal yapıda da değişikliği hissettiren ve fordizmin katılıklarına karşı emek, sermaye, işgücü, üretim ve tüketim kalıplarında *esnek birikim* modeliyle yeni bir sürece girilmiştir (Harvey, 2019a, s. 170). 1970'li yılların sonuna doğru girilen yeni süreçte benimsenen model esnek birikime geçişle Postfordizm modeli olmuştur (Özgen, 1994, s. 66). Postfordizm, fordist yöntemlerle benimsenen kitlesel üretimden yeniliğe ve tüketici odaklı ürünler için piyasa talebini gidermeye yönelik olan daha esnek üretime geçişte kullanılan bir terimdir (Giddens, 2012, s. 1070).

Fordizmden sonra esnek birikime geçiş sürecinde; nitelikli işçi, özelleştirme, parasalcı piyasaya bağlı esnek üretim gibi ekonomik düzenlemeler görülmüştür (Şaylan, 2002, ss. 137-138). Harvey'e göre, fordizmden esnek birikime geçiş süreci, kapitalizmin politik-ekonomik dönüşüm süreci ile ilgilidir. Keza ekonomik düzenlemelerin kıyaslanabilir ölçüde katılıktan esnekliğe doğru geçişi bu dönüşümün en önemli parçasını oluşturmaktadır.

Fordizmin bunalıma girme sürecinde kitlesel üretim artışı ve buna karşılık kitlesel tüketim kanadında özne sahibi olan işçilerin çalışma koşullarının etkisi de yadsınamayacak derecede fazladır. Ayrıca fordizmin sonuna doğru postfordist evrede farklılaşan tüketim kalıplarının mekânsal bağımlılığını azaltarak değişime uğraması mekânın da birtakım dönüşümler geçirmesine yol açmıştır. Fordizmden esnek birikime

geçiş sürecinde meydana gelen değişimler Erik A. Swyngedouw tarafından üretim, çalışma, mekân, devlet ve ideoloji gibi faktörler üzerinden analiz edilerek kıyaslanmıştır. Buradan hareketle üretim biçiminde yaşanan değişikliğin çalışma ve mekân üzerinden karşılaştırılan unsurları Tablo 1.1’de sunulmuştur.

Tablo 1.1: Swyngedouw’a Göre Fordizm ve Esnek Birikim Rejiminin Çalışma Süreci, Mekân ve Devlet Üzerinden Karşılaştırılması

Fordist Üretim	Esnek Üretim
Çalışma Süreci	
İşçinin tekil görevi	İşçinin çoklu görevi
Ücret düzeyine göre ödeme sistemi	Bireysel ödeme sistemi
İleri seviyede uzmanlaşma	Görev farklarının kaldırılması
İşbaşında eğitimin az olması veya hiç olmaması	Uzun süren işbaşı eğitimi
Dikey iş örgütlenmesi	Daha yatay iş örgütlenmesi
Öğrenme tecrübesinin olmayışı	İşbaşında öğrenme
Sendika faaliyetleri	Sendika faaliyetlerinin öneminin azalması
İş güvencesinin olmayışı	Çekirdek işçiler için yüksek geçici işçiler için düşük iş güvencesi
Mekân	
İşlevsel mekânsal uzmanlaşma	Mekânsal yığılma
Mekânsal iş bölümü	Mekânsal bütünleşme
İşgücü piyasalarının mekânsal olarak ayrılması	İşgücü piyasalarında farklılık
Alt işveren firmaların dünya çapında aranması	Bütünleşmiş firmaların dikey düzlemde mekânsal yakınlığı
Devlet	
Düzenleme	Regülasyonun azaltılmasıyla yeniden düzenleme
Katılık	Esneklik
Toplu pazarlık	Bireyselleştirme ile yerel ölçekte pazarlık

“(devamı)”	
Refah devleti	Toplumsal ihtiyaçların ve sosyal güvenliğin özelleştirilmesi
Uluslararası istikrarın çok taraflı anlaşmalarla sağlanması	Uluslararası istikrarsızlık; artan jeopolitik gerilimler
Merkezileşme	Ademi merkezileşme; bölgeler ve kentler arasında derinleşen rekabet
“Sübvansiyon” devleti veya kenti	“Girişimci” devlet veya kent
Piyasalara gelir ve fiyat endeksli politik uygulamalarla dolaylı yoldan müdahale	Piyasalara tedarik politikalarıyla direkt müdahale
Ülke düzeyinde belirlenen bölgesel politikalar	“Alana bağlı” bölgesel politikalar
Firmalarca finanse edilen Ar-ge	Devletçe finanse edilen Ar-ge
Sanayinin önde olduğu yenilikler	Devletin önde olduğu yenilikler

Kaynak: Swyngedouw, E. (1986)’den aktaran Harvey, (2019, ss. 202-203).

Swyngedouw’un fordizm ve postfordizm sürecini ilişkili farklı değişkenler üzerinden karşılaştırdığı tablosunda, burada yer verilen değişkenlerden ziyade üretim süreci ve ideoloji gibi farklı başlıklar da söz konusudur. Ancak konu başlığımızla ilgili olarak tablo, yukarıda yer verilen üç değişkene bağlı olarak oluşturulmuştur. Swyngedouw’un fordizm ve postfordizm süreci üzerinden değişkenleri kıyaslayan tablosunda kentin yeniden dönüşüm sürecini ekonomik çerçevede analiz etmeye yarar pek çok özellik söz konusudur.

Çalışma sürecinde yer alan işçi, postfordizmde tekli görevlerden çoklu görevlere geçiş yapmak durumunda kalmıştır. Uzun süren işbaşı eğitimiyle birlikte sendika faaliyetlerinin de fordist üretime kıyasla yitirilen önemi işçileri kapital ekonomik sisteme karşı savunmasız bırakmıştır. Özellikle postfordizmde geçici işçiler için sigortasız ve kötü çalışma koşullarının olması, ilerleyen süreçte hem Türk işçileri hem de mülteci işçileri kentsel mekânda savunmasız ve eşitsiz kılmaktadır. Bunun yanı sıra mekânsal düzlemde de nitelikli mekânsal uzmanlaşmadan mekânsal yığılmalara geçiş yaşanmıştır. Devlet olgusu üzerinden ise ulus devlet modeli düzenlemelerden küresel rekabet ölçekli yeniden düzenlemelere geçişle pek çok özellik değişiklik göstermiştir. Belli bir alana özgü bölgesel nitelikte olan politikalarla girişimci devlet ve bu kapsamda dönüşen kentsel mekânlar derinleşen rekabet çıkmazında kalmıştır. Esnekliğin hem

merkezde hem de geçişte etkili olan vurgusu, bireyselleştirme ile yerel ölçekteki pazar piyasasını hareketli hale getirmiştir. Nitekim bütün bu değişkenlerden de ekonomik ölçekte kentte yaşayan insan etkilenmiş ve günümüzde de hâlâ etkilenmeye devam etmektedir.

Postfordizme geçiş sürecinde görülen ekonomik düzenlemeler ve bilgi iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler mekânsal bağımlılığı esnekleyen üretim modeliyle azaltarak sıkıştığı cendereden kurtarmıştır. Fordizmde görülen mekânsal bağımlılık 1980'lerden sonra bilgi ekonomisi temelinde ortadan kaldırılmıştır (Candan vd., 2004, s. 342). Harvey, *Postmodernliğin Durumu* isimli eserinde bu duruma “zaman-mekân sıkışması” adını verdiği farklı bir kavram üzerinden değinmiştir. Harvey, bilgi iletişimi teknolojisinde yaşanan gelişmelerin ve ulaştırma maliyetindeki azalışların hem kamu hem de özel sektördeki karar verme süreçlerini kısaltarak bu kararların uygulanmasını genişleyen mekânsal düzlemde yayma imkânını artırdığını ifade etmektedir (Harvey, 2019a, ss. 170-171). Fordizmde görülen mekânsal bağımlılık sermayenin üretim artırma talepli itici gücünü dar bir çerçevede gözler önüne sererken esneklik ve bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmelerle postfordizm mekânın sınırsal özelliklerini genişletmiştir. Genişleyen ve özgürleşen mekân her geçen gün sınır tanımayan özellikleriyle eklenerek rekabet ortamında kendini bulmuştur. 1970'li yıllardan sonra fordizmden esnek birikime geçiş süreci ile ekonomik büyüme odaklı uygulamalarda yaşanan değişiklikler küresel ölçekte ulusal sınırların önemini azaltarak mekânsal düzlemde kentleri yarışmacılık ortamına çekmiştir (Özbek Sönmez, 2005, s. 17). Süreç içinde refah devleti söylemleri ile ulus devlet ekseninde fordizmin mekânsal bağımlılık yaratması esnek birikim modeliyle yerini küreselleşme çerçevesinde özelleştirmeye bırakmıştır.

1.3. Kentin Dönüşen Yapısının Siyasal Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Ulus-Devlet Modelinden Küreselleşmeye Geçiş

Kentin dönüşümünün siyasal çerçevesini şekillendiren ulus devlet modeli fordizm rejimi sürecinde refah devleti söylemleri ile politik müdahalelerini denetim üzerinden sergilemiştir. Postfordizme geçişle birlikte yeniden şekillenen devlet olgusu esnek bir zeminde özelleştirmeleri mümkün kılmıştır. Merkezileşmeden kentler arasında görülen rekabet ortamına doğru geçiş ulus devlet modelinin küreselleşme kısılacında

aşınımına yol açmıştır. Tekeli'ye göre, küreselleşme sadece bilgi teknolojisindeki gelişmelerin sağladığı imkânlar ile uluslararası coğrafi sınırları ortadan kaldırmaz. Kapital hareketler, uluslararası ticaret, girişimci uygulamalar gibi pek çok gelişme ile ulus devletlerin egemenliklerini yeniden anlamlandırmasında aşındırıcı bir etki doğurmaktadır (Tekeli, 2001, s. 28).

Küreselleşmeye giden süreçte ilk başta siyasi aktör olarak karşımıza çıkan ulus devlet kavramını tanımlayacak olursak ulus devlet, siyasi örgütlenme ve siyasi hedef doğrultusunda yurttaşlık ve milliyet bağlarıyla birbirine bağlanmış topluluktur (Heywood, 2022, s. 223). Giddens'a (2012: 75) göre ulus devletler, geleneksel devletlerin birbirinden ayrıldığı açık sınırlar içerisinde kurulmuş olan siyasi topluluklardır. Ulus devlet modelini benimseyen hükümetler de kendi sınırları içerisinde yaşayan tüm vatandaşların yaşamında uygulanan yasalarla etkin konumda yer almaktadır. Ortak değerler ve ulusal zeminde uygulanan politikalar ile şekillenen siyasi bir düzen olarak da ifade edilmektedir (Özyakışır, 2006, s. 78). Ulus devlet, vatandaşların mekânsal düzleme yerleşik hale getirilerek gözlem ve denetim altında tutma gücünü elinde bulunduran örgütlenme şeklini ifade etmektedir. Ulus devletin oluşumu için ulusal birlik ve kimliğin inşa edilerek kurumsal düzeyde örgütlenmesi sağlanmalıdır. Örgütlenmeyi temsil eden formu ise; merkezileşme, meşruiyet ve hegemonyayı da içinde barındırmaktadır (Şengül, 2009, ss. 111, 113).

Ulus devletin oluşumunda 1923 yılı ve sonrasında Kemalizm ile orta sınıfın öncü rolü bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk dönemlerine işaret eden bu yıllarda sosyo-mekânsal yapılanma ile kentlerin şekillenışı de bu çerçevede içinde yer edinmektedir. Ulus devlet modelinin oluşturulmasının en önemli ögesi, mekânsal olarak yerleşik toprak düzeni olgusu altında anavatan düşüncesinin yer bulmasıdır. Bu düşüncenin mekânsal mantığını başkentin Ankara'ya aktarılması yansıtmaktadır (Şengül, 2009, ss. 112-115). Cumhuriyetin ilk yılları, yaşanan bu gelişme ile ulus devlet modelinin başkent üzerinden modern bir kent kurma çabasını yansıtmakta ve devlet yatırımlarının aktif rol alması ile istisnai bir dönem olma özelliği taşımaktadır (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, s. 111). Ulus devletin modern kent olma hedefi yönünde model olma özelliği ile öne çıkan başkent Ankara'dan ziyade diğer kentlerde de planlama yapılması ile kentsel düzenleme ve kentsel mekân üzerinde denetim kurmanın da yolu açılmak istenmiştir. Ancak bu planlama yaklaşımının başarılı olduğunu söylemek güç olmakla birlikte İkinci Dünya

Savaşı sonrasında kente göç eden yoksul kitle ile modern kent hedefine de sekte vurulmuştur (Şengül, 2009, s. 118, 121). İkinci Dünya Savaşı bitiminde kent merkezine doğru artan göç hareketi ve bununla beraber ortaya çıkan kentleşme sorunlarına karşı devlet, daha pasif bir tavır sergilemiş ve önceki yıllara kıyasla daha küçük çaplı müdahalelerde bulunmuştur. 1950 sonrası dönemde ulus devlet modeli ile devletin kentsel alandaki regülasyonu kaldırması formel ve enformel sürecin başlamasına sebebiyet vermiştir. Formel süreçte konut piyasasının belli bir sınıfa hizmet sunması ve enformel süreç ile piyasa dışı çözüm olarak karşımıza gecekondulaşma yerleşmelerini çıkarmıştır (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, ss. 111-112). Büyük kentlerde orta sınıfların hegemonyasına ve yapıyı çevreye ket vuran, kullanım amacı ile düzensiz yerleşmelerin oluşmasına sebebiyet veren gecekondulaşma, hem devlet otoritesine darbe vurmuş ve hem de büyük kentlerde orta sınıfa karşı ikili bir yapılaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şengül, 2009, s. 124). Bu durumun yaşanması kentlerde görülen nüfus artışı ve ulus devletin pasif tavrı ile kentsel mekânda farklılaşan toplumsal sınıf olgusunu derinleştirmiştir. Bir yanda ulus devlet modelinin oluşmasında etkili güç unsuru olan orta sınıf diğer yanda enformel süreçlerle kentteki boş alanlara herhangi bir regülasyona maruz kalmadan yerleşen yoksul kesim toplumsal düzlemde ayırmıştır. Ayrıca bu sürecin yaşanmasında devletin pasif tavrı ile ulus devlet modelinin zayıflaması büyük bir etkidir.

Savaş sonrası dönemde Türkiye’de ekonomik açıdan kalkınma politikalarına yönelik *ithal ikameci sanayileşme* stratejisi uygulanmıştır. İthal ikameci endüstrileşme modeli temelde devlet aracılığıyla kurulmuş olup uzlaşıda iç piyasanın işleyiş mekanizmasının burjuvaziye bırakılmasıyla devletin toplum düzeninde hakem rolünü almış olmasıdır. Ekonomik büyümenin koşul olarak sağlanması esasına dayalı ithal ikamesi 1970’li yıllara kadar toplumsal sınıfların devlet karşısında özerkliklerini yitirdiği bir sanayileşme süreci iken 1970’lerin ortalarından sonlarına doğru yaşanan krizler sonucunda içe dönük büyümeden dışa açık büyümeye doğru geliştirilen strateji ile sona ermiştir (Şengül, 2009; Işık & Pınarcıoğlu, 2018). Ekonominin, krizin dinamikleri ile sarsılması içe dönük büyümeyi kapsayan müdahaleci kalkınma politikasını derinden etkilemiştir. Devlet, korumacı yapısını sona erdirerek özelleştirmelerin gerekli olduğunu kabul etmek durumunda kalmıştır.

Ulus devlet modelinin sona ermesi, toplum yapısını bölen *içerme-dışlama* diyalektiği ile toplumsal yapıda değişim çatısı altında dönüşümü gerçekleştirmiştir (Keyder, 2004, ss. 34, 36). Luhman'a (1990, s. 34) göre, ulus devlet modeli çerçevesinde benimsenen refah devleti nüfusun belirli sınıflarına sosyal fayda sağlamak adına süregelen bir şekilde gelir kaynağı bulmak durumundadır. Ancak sürekli olarak gelir kaynaklarının bulunması zordur. Luhman, bu zorluğun tespitinin sosyolojik katılım ilkesi doğrultusunda *içerme-dışlama* diyalektiği üzerinden formüle edileceğini vurgulamıştır. Bu formül şöyle izah edilmektedir; bireysel işlev doğrultusunda ilgili birey gruplarıyla oluşturulan olgu "*içerme*" olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda her kişi toplumun sadece bir tabakasına atanmıştır. "*Böylece toplumun farklılaşmasıyla insan, farklı bir şekilde toplumsal bir varlık olarak belirlenmiş ve sabitlenmiştir.*" Süreç içerisinde bu *içerme* ilkesi, arka planında yer alan fırsat eşitsizliğinin, toplumun farklılaşan yapısında desteklenmemesi ve yeniden üretilmesiyle sorun haline gelir (Luhman, 1990, s. 35). Bir özne olarak bireyin toplumun tamamına dahil edilmesiyle *içerme*, belirli işlev sistemlerine ayrılmış topluluk içinde gerçekleşemez. Bu noktada karşımıza *içerme* ile topluma dahil olan bireyin tüm işlev sistemlerinden dışlanma durumu ortaya çıkmaktadır. Kısacası bütüne dahil olma, parçalardan dışlanma anlamına gelmektedir (Luhman, 1990, s. 221). Dolayısıyla toplumsal yaşamda bireyler sürece ilgili gruplarda katılırken bu katılımın bireyler arasında aynı düzeyde olmadığı ve dışlanmayı da beraberinde getirdiği söylenebilir. Aynı zamanda bu ikili durum toplumsal yapıda görülen değişimin de sebeplerindendir.

Toplumsal yapıda görülen değişimin mekânsal varlığı ise kent merkezlerinde karşılık bulmuştur. Kriz ortamı özellikle büyük kent merkezlerini etkileyerek toplum yapısında görülen ikili yapılaşmayı derinleştirmiştir. Bir yanda kent yoksulları ile özdeşleştirilen gecekondu olgusu diğer yanda kentteki orta sınıf kesimi arasındaki ayrım, yaşanan ekonomik krizin ulus devletin kalkınma odaklı stratejilerindeki değişiklik ile iyice artmıştır.

Krizin etkileri sonucunda uygulanan stratejik politikalar kenti kriz ortamına itmekle beraber kentin dönüşümünü de gerçekleştirmiştir. Dönüşüm 1980'li yılların başlaması ile birlikte kapitalizm eliyle sermaye üzerinden gerçekleşmiştir. Keyder'e göre bu dönüşüm dünya düzeyinde kapitalizmin kendi kuralları ile dengeleri değiştirmesine uygun bir ortam sağlamıştır. Kapitalist sistem ile devletlerin inşa ettiği

politik düzey artık sınır tanımayan ve her ülkeyi pazar yeri olarak gören dünya kapitalizmine doğru evrilmiştir (Keyder, 2004, ss. 13-14). Uluslararası sahadan küresel sahaya geçiş küreselleşmenin çatısı altında sermayenin hegemonyası ile gerçekleşmiştir. Sermayenin hegemonik güç unsuru olmasında kapitalizmin dengeleri değiştiren varlığı etkili olmuştur. 1980’li yılların başından itibaren yaşanan bu gelişmeler Şengül’e göre sermayenin hegemonyasını inşa ettiği bir kentleşme dönemi yaratmasına ve bu kentleşme sürecinde en önemli unsur olarak yer almasına neden olmuştur (Şengül, 2009, ss. 138-139).

Uluslararası kapitalist arenanın ekonomi-politiğini anlamamıza yardımcı en etkili kavramlardan biri olan küreselleşme kavramının çıkış noktası 1970’li yılların ortalarına dayanmaktadır. Sonrasında finans piyasalarının işleyişine kattığı esneklikle önü alınamaz bir biçimde yayılmıştır. Küreselleşme kavramı, sermaye akışının düzenlenmesi yönünde devletin gücünün azalmasına neden olmuştur (Harvey, 2020b, s. 27).

Küreselleşme olgusu üzerinde otoriter isimlerin başında gelen Wallerstein (2011, s. 40), ulus devlet yerine “dünya-sistemleri” olarak adlandırılan analiz birimine dikkat çekmiştir. Ulus devletlerin yerine mini- sistemler ve dünya-ekonomileri ile dünya imparatorluklarından oluşan dünya-sistemleri modelinden bahsetmiştir. Wallerstein’a göre, bu terimler birbirleriyle ilişkili olup “*Bir dünya-sistem dünyanın sistemi değil, ama bir dünya olan bir sistemdir.*” şeklinde ifade edilmiştir. Dünya-sistemleri analiz birimlerinden biri olan dünya-imparatorluk, tek bir politik merkezde olmasına karşın çok sayıda kültürü içinde barındıran büyük bir bürokratik yapıdır. Dünya-ekonomi terimi ise çok sayıda politik merkezle birlikte çok sayıda kültürün var olduğu yapıyı ifade etmektedir (Wallerstein, 2011, ss. 160-161). Zaten kapitalist dünya-ekonomi pek çok kurumun bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Temel kurumlar, pazarlar, pazar piyasasında rekabet halinde olan firmalar, çok sayıda devlet, topluluklar, sınıflar ve Weber’in terimiyle statü-gruplardır (Wallerstein, 2011, ss. 53-54). Kısacası tarihi uzun bir geçmişe dayanan kapitalist dünya-ekonomisiyle sonsuz sermaye birikimi, süregelen devam eden teknolojik değişim ihtiyacıyla birlikte sınırların genişlemesini gerektirmiştir (Wallerstein, 2011 s. 16). Analizin temel noktasında yer alan ve 1980’lerde ortaya çıkan küreselleşme kavramının, dünya-ekonominin yeniden

düzenlenmesine gönderme yaptığı düşünülmektedir (Wallerstein, 2011, s. 166). Bu bağlamda Wallerstein, analiz birimleri odağında küreselleşme olgusuna değinmiştir.

Giddens (2012, s. 84) ise çoğunlukla ekonomik faktörlerle ilişkilendirilen küreselleşme olgusunu, üretim süreçleri, uluslararası iş bölümü gibi iş ve işlemleri ülke sınırlarını aşan ulusötesi şirketlerin varlığıyla açıklamaktadır. Uzandığı etki alanları sebebiyle küreselleşmenin sadece ekonomik güçlerle değil, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin birlikteliğiyle ortaya çıktığını ifade etmiştir. Siyasi topluluk çerçevesinde anlamlandırılan ulus devlet modeli küreselleşme olgusuyla zincir konumu gördüğünden bu başlık altında daha çok siyasi çerçevesi öncülüğünde ekonomik birliktelikle ele alınmıştır. Aşırı küreselleşmeciler tarafından küreselleşmenin siyasi boyutu ile ilgili küresel ölçekte yer alan piyasaların, siyasi otoritenin yerine geçtiği ve yerel yönetimlerin de merkezi yönetimler yerine daha çok önem kazandığı vurgulanmaktadır. Geline bu noktada uluslararası serbest piyasa mekanizmasının siyasi oluşumları yönlendirici etkisinin olduğu ifade edilmektedir (Yaka, 2011, s. 438).

Sermayenin yeniden şekillendiği küreselleşme süreci; bilgi, teknoloji, arz ve talebin uluslararası sahadaki hızı alınamaz dolaşımını ifade etmektedir. Küreselleşmenin sermaye hegemonyasına fırsat sunması liberalleşme ile desteklenirken bu desteğin mekânsal görünümü kentlerde gerçekleşmektedir. Küreselleşme çerçevesinde postfordizm ile mekânsal bağımlılığın esneklik kazanması ülkeler ve önemli kent merkezleri arasındaki geçirgenliğin artmasını ekonomik pazarda daha mümkün hale getirmiştir. Geniş'e (2007, s. 71) göre, bilişim ve internet teknolojisinin gelişimi küresel ölçekteki dünya ekonomisini mekândan bağımsızmış gibi düşündürse de küresel ekonomik çarkın işleyişi açısından kentsel mekânlara bağımlılık ile devam etmektedir. Aslında süreç içinde mekânların bağımsızlığı hem sermayenin kentlere bağımlılığı etkisini doğurmuş hem de kentlerin küreselleşme çerçevesinde kendini rekabet ortamında var edebilmesi adına sermayeye bağımlı hale getirmiştir. Ayrıca küreselleşme ile mekânsal bağımsızlık sermayenin kentleşmesi tamlaması ile bağımlılığını kapitalizmde sürekli var etmektedir.

Harvey'e (2020b, ss. 81-83) göre, kapitalizm birikim sürecine uygun olarak içinde uzamsal ilişkilere, mekâna dair düzenlemelere ve "küresel" nitelikte işlevlere sahip olan bir coğrafya üretir. Bütün bu düzenlemelerden hareketle bir süreç olarak ele

alınan küreselleşme, yaşadığımız bu coğrafyayı birçok yönüyle etkilemektedir. Uzun içinde bilgi ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle hareketin zaman ve maliyetini azaltmak, toprağa dayalı sermaye olarak uzamsal boyutun içinde var olan “*ikinci bir doğa*” yaratmak gibi yönler, küreselleşme sürecinin coğrafya üzerinde oluşturduğu farklı yönlerden birkaçıdır. Süreci farklı yönleriyle incelememiz küreselleşmenin zamansal ve coğrafi boyutta eşitsiz bir gelişme gerçekleştirdiğini de görmemize yarar.

Küresel ölçekte sermaye, devamlılığını sağlamak için kapitalizmin aracılığıyla hem üretim ve tüketimi canlı tutmak hem de yeni ve önemli pazarlar sağlamak durumundadır (Schumpeter, 2007, s. 103). Bu kapsamda sermaye, coğrafi boyutta devamlılığını sağlamak, yeni pazarlar elde etmek için mekânsal alt birimlere ihtiyaç duyar. Çünkü sermayenin küreselleşme çatısı altında varlığını devam ettirebilmesi için yeni kaynaklar tahsis etme ve bu kaynakları piyasaya sunma ihtiyacı vardır. İhtiyacını gidermek için yeni pazar arayışına giren sermaye, gözünü tüketim öznelerinin bulunduğu kentsel mekâna dikmiş durumdadır.

Sermayenin mekânsal yerleşkesi olan kentlerde küreselleşme ile birlikte var olan etkisi, kentsel mekânda birtakım değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Kentlerin sermaye için önemli olması özellikle küreselleşme sürecinde rekabet ortamı yaratılarak kentsel mekânda değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Türkiye’deki büyük kentler özellikle 1990’lı yılların başından itibaren yaşanan değişimler ile (alışveriş merkezleri, lüks otel ve iş yerleri) sermayenin kentsel rant yarışına maruz kalmıştır (Şengül, 2009, s. 141). Bu yönde kent merkezlerinde inşa edilen alışveriş merkezleri de sermaye için kentin tüketim odaklı mekân haline gelmesinde önemli bir yatırım dinamiği oluşturmuştur. Sermaye güdümünde yaratılan rant alanları kentsel mekânda eşitsiz gelişmeyi de beraberinde getirmiştir.

Sermayenin yatırım dinamiği doğrultusunda kentsel ranttan sürekli pay isteyen tutumu ve bu yöndeki stratejileri Türkiye’nin kentleşme sürecinde toplumsal yapısının farklılaşma yaratan bir olguyla ayrışma eğilimi yaşanmasına neden olmuştur. Bir tarafta kent çeperinde var olabilmeye çalışan kent yoksulları, diğer tarafta kentin en gözde yerlerinde yaşayan toplumun en üst sınıfı, ortada ise kooperatifler yoluyla kentteki rant kavgasından tüketici odaklı pay elde etmeye çalışan orta sınıf yer almaktaydı (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, ss. 127-128). Kentteki rant ekonomisi ile kısa bir sürede zenginleşen

üst sınıf ve rant ekonomisinden pay almaya çalışan orta sınıf kentsel mekânda “*Zengin gettoları*” adı verilen farklı konut alanları ile kendilerini kentten soyutlamıştır (Şengül, 2009, ss. 142-143).

Türkiye’de sermaye akışının gerçekleştiği büyük kentlerde özellikle 1980’li yıllardan sonra küreselleşme ile kentin yarışmacılık ortamında bırakılışı, sınıf temelli toplumsal ayrışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Sermaye akışının büyük ölçüde gerçekleştiği İstanbul’da yoksulların kentin dışına itilmesi toplumsal marjinalleşmenin yanında mekânsal dışlanmanın da yaşanmasını alt sınıflar aleyhinde gerçekleştirmiştir (Geniş, 2007, s. 80). Dolayısıyla küreselleşme ile kentler sadece sermayenin yerleşkesi değil aynı zamanda sosyoekonomik kutuplaşmanın da yerleşkesi olmuştur. Sonuç olarak kentler küreselleşme hedefi ile itildikleri yarışma ortamında neoliberal politikalar aracılığıyla mekânsal dışlanmışlıklara ev sahipliği yapmaktadır.

Sermayenin kentlerde bu denli konumlanmasının arka yüzünde küreselleşmenin çıktılarından biri olarak yönetim olgusu yatmaktadır. Küreselleşme sürecinin kapitalist manevralarından biri olan yönetim kavramı 1990’lı yıllarda tarih sahnesine çıkmıştır. Siyasal arenada yönetsel temeller üzerinde karar mekanizması olan devlet, küreselleşme süreciyle birlikte etki mekanizmalarına çeşitli katılımcıları da dahil etmiştir. Bu katılımcılar arasında, eski “mutlak iktidar kullanıcısı” olarak süreçte düzenleyici konumda yer alan devlet veya bürokrasi unsuru, süreçte etkili mekanizmalardan biri olarak yer alan özel sektör unsuru ve üçüncü bileşende ise toplumsal hayattaki tüm eksenleri içinde barındıran “sivil toplum örgütleri” unsuru yer almaktadır (Ayman Güler, 2003, s. 114). Ekonomik ve toplumsal hayatın tüm alanlarını piyasa mekanizması güdümünde örgütleyen yönetim kavramı, kapitalizmin bugünkü süreçte ihtiyacı olan yeni siyasal iktidar modelinin savunucusu konumundadır (Ertürk Keskin, 2009, s. 540). Yeni siyasal iktidar modelini temsil eden yönetim kavramı bu yaklaşım doğrultusunda neoliberal politikalarla yerel yönetimleri ulusal merkezden koparıp küresel ölçeğe bağlamak istemektedir. Küresel sermaye yerel halkın talep ettiği ihtiyaçların piyasa mekanizmasının kâr alanlarına dönüştürebilmesi için yerel yönetimlerin ulusal merkezden ayrılmasını gerekli kılmıştır. Sosyal devletin tasfiye edildiği bu noktada yönetim modelinin katkılarıyla kazanan taraf şüphesiz küresel sermaye olmuştur (Ertürk Keskin, 2009, ss. 543-544).

Kısaca, sosyal devlet ortadan kaldırılırken, devletin sermayenin risklerini toplumsallaştırma işlevi de kırılmakta; bunun yerine dünya tekelci sermayesi doğrudan ve açık biçimde devlet karar sandalyelerine yerleşmektedir. Böylece süreç, değişen içeriğine dikkat etme gereğine bir kez daha vurgu yapma koşuluyla, sermaye kesimi lehine bir 'tasfiye' olarak ortaya çıkmaktadır. (Ayman Güler, 2006, s. 35).

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus devlet modelinin sonu, devletin topraksızlaştırılması şeklinde çevrilen de-territorialisation (topraktan kopuş) kavramıyla birlikte aynı zamanda “toprak mutlakıyetçiliği” dönemini sona erdirmiştir. Küreselleşmenin etkisi devlet merkezli yaklaşımlarda önemli soruları gündeme getirmiş, devlet egemenliğinin işlevi uluslararası sınırların değişen işlevleriyle birlikte değişmiştir (Newman, 1998, s. 3). Toprağın mekânsal odağının yerel olduğu kadar küresel olması da özellikle küreselleşme süreciyle birlikte sınırların ortadan kalkmasını ve topraksızlaştırılmasını küresel akış ve ağlar dünyasında gerçekleştirmiştir. Sınır ötesi akış ve ağların kurduğu dinamikler, küreselleşme ölçeğinde zaman-mekân düzleminde yeni önceliklere tutunmuştur (Newman, 2010, s. 775). Bauman’a (2023, s. 28) göre, “küreselleşme fikri, açıkça von Wright’ın söylediği gibi, belli bir kişinin tasarlama ve eyleme geçme kapasitesini aşmış, o engin, sisli ve çamurlu, geçilmez ve ehlileştirilmesi imkânsız “sahipsiz topraklarında” faaliyet yürüten “isimsiz güçleri” ifade etmektedir. Bu kapsamda devlet faaliyet alanında şirketler dünyasına açılırken ulusal sınırlarını da hem ulus-üstü hem de ulus-altı ölçeğe doğru genişletmiştir.

Devlet ulusal merkezden koparken yerele dolayısıyla küresele bağlanmıştır. Küreselleşme odağında geline bu süreç yönetim mekanizması altında farklı ölçeklerde yeni bir iktidar türü yaratarak yeniden örgütlenmiştir. Bu örgütlenme küresel sermayenin ihtiyacı doğrultusunda mekân üzerinde yeniden biçimlenmiştir (Ertürk Keskin, 2009, s. 546). Geline bu noktada teritoryal bakış açısında küreselleşmenin getirdiği dinamiklerle yeniden biçimlenen mekânsal düzlemin yönetim mekanizmasını sermaye odağında belirginleştirdiğini ifade etmemiz yanlış olmayacaktır. Küreselleşme çerçevesinde neoliberal politik uygulamalarla inşa edilen yönetim formülünde sermaye unsurunun yerel düzeydeki etkili varlığı, süreci kent yurttaşları adına adil kılmamaktadır. Özellikle küresel sermaye odağında yarışmacılık ortamına itilen kentsel mekân bu sürecin acı faturasını tüm eksenleriyle birlikte hissetmektedir. Bu bağlamda

kentin dönüşen yapısının ulus devlet modelinden küreselleşme sürecine geçiş aşamasında ana uğrak noktalardan biri olarak yönetim olgusuna değinmek, kentsel meselenin bütünlüğünü görmek adına gerekli bir argüman dayanağı oluşturmaktadır.

1.4. Kentin Dönüşen Yapısının Kültürel Çerçevesi ve Kentsel Eşitsizliğe Yansımaları: Modernizmden Postmodernizme Geçiş

Dünya’da yaşanan dönüşümlerin geçiş aşamalarından biri olan modernizm bir değişim aracı olarak kentleşme ve kentsel mekânda görülen dönüşümün de değişim sürecine eşlik etmiştir. Modernizmin değişim aracı olarak etkilediği alanlar; ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal gibi pek çok düzlemsel boyuta ayrılmıştır. Ancak kentsel mekânda yaşayan insanların yaşam tarzları ve toplumsal ilişkisine etkisi ile daha çok kültürel bir çerçevede belirleyici değişim unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza modernizm toplumun büyük çoğunlukta yer aldığı ve toplumsallaşmanın gerçekleşmeye çalıştığı kentsel mekândaki tüm ilişkilerin anlaşılabilir kılınmasını yansıtan önemli bir araçtır. Dolayısıyla kentleşme ve kentte görülen dönüşümler ile yaşanan değişimleri analiz edebilmek için modernizmi kısaca açıklamak yerinde olacaktır.

Modernizm, 18. yüzyılda aydınlanma projesi olarak akılcı bilim anlayışına dayanan işleviyle ortaya çıkmış ve geçirdiği değişimler ile günümüze kadar ulaşmıştır. Toplumdan etkilenen modernizm kendine özgü yapısıyla geçirdiği hızlı değişimler ile gelenekselden ayrılmıştır (Tekeli, 2009, ss. 14, 16). Akılcılığa dayanan işleviyle modernizm; modern, modernite, modernleşme, gibi kavramlarla da ilişki içinde olup belirleyici unsur olarak etki alanları ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal gibi pek çok boyutta incelenebilir. Aydınlanmanın projesi olan modernite dört boyut üzerinde gelişim göstermiştir. Bunlardan ilki, sanayi toplumunda kapitalist ilişkiler çerçevesinde kitlesel üretimle ürünlerin metalaştırıldığı sürece dayanan ekonomik boyutla ilişkilidir. İkincisi, birbirine indirgenemeyen özerk alanlar olduğu kabul edilen bilgiye, ahlaka ve sanata yaklaşımı içeren boyuttur. Evrensellik iddiası ile toplum biliminin kurulabileceğine, dilin bu evrensel bilgiyi etkilenmeden aktarabileceğine ve aynı zamanda değerler alanında da evrensellik iddiasının kurulabileceğine inanılmaktadır. Üçüncü boyut, modernitenin geleneksel dönemden kopuş ile kendi aklını kullanabilen, bağlılığını azaltan, bireyleşen ve dahası kamusal alana bir yurttaş bilinciyle katılım gösteren boyutuyla ilişkilidir. Dördüncü ve son boyut ise kurumsal yapıdır. Ulus devlet

olma ve demokratiklik süreçleriyle özetlenebilen kurumsal yapı, toplumun nüvesi olan insanların kendi yaptıkları üzerine düşündüğü ve bunu geliştirmeye çalıştığı toplumsal düzende yeni örgütlenme biçimini kapsamaktadır (Tekeli, 2009, ss. 46-47). Buradan hareketle modernitenin ekonomik çerçevesinin kapitalistleşme süreci ile inşa edilmesinin etkilediği pek çok alan söz konusudur. Keza kapitalizmin ortaya çıkışı da modernizmin ekonomik sürecine denk gelmiştir. Kapitalizm ve sanayileşme modernleşme ile sosyoekonomik çerçevede toplumsal ilişkileri de etkilemiştir. Toplumsal ilişkilerin kendi içinde dinamiğini yaratan kapitalistleşme süreci modernizm çerçevesinde birtakım değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ercan'a (2018, s. 23) göre, kapitalistleşme ve modernleşme süreci toplumda sadece pratikleri değiştirmekle kalmayıp bu toplumsal yapıdaki insanların bilgilenme biçimlerini de değiştirmiştir. Teknolojide yaşanan gelişmeler (telefon, telsiz, X ışınları vb.) Kern'e göre, toplumsal pratikleri değiştirmenin yanı sıra insanların bilgilenme biçimleri ile zaman ve mekânın algılanmasında yeni tarzların temellerini oluşturduğunu göstermektedir (Harvey, 2019a, s. 299).

Modernizm ile ilişkili olan modernleşme kavramı ise Kongar'a (2003, s. 59) göre, toplumsal değişme modeli olarak azgelişmiş ülkelerin sanayileşmiş ülkelere göre değişim göstermeleri anlamında kullanılmaktadır. Modernleşme sürecinin toplumların değişmesinde etkili olması sanayileşmeyle orantılı olarak kentleşme düzeyinde de değişimin görülmesini zorunlu kılmıştır. Sanayileşmenin etkin olan gücü teknik düzeydeki değişiklik ve yeniliklerle üretim piyasasını şekillendirerek özellikle büyük kentler temelinde modern sanayi kentlerini ortaya çıkarmıştır (Fishman, 2012, s. 117). Sanayileşme ile birlikte modernleşme süreci kentleşme ölçeğinde; yereli, kırsal-kentsel ilişkisi içinde, küreseli ise ülkeler bazında etkileyen bir unsur olmuştur. Özellikle modernleşmenin kentleşme düzeyinde gerçekleşmesi sanayileşmiş batı ülkelerinde daha hızlı gerçekleşmiştir. Buna karşılık gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde buna benzer bir durum yaşanmamıştır.

Kentleşme ve sanayileşme süreci, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde aynı anda ve benzer şekilde gerçekleşmemiştir. Özellikle sanayileşmiş batı ülkeleri tarafından sömürgeleştirilen az gelişmiş ülkeler, hızlı ve sağlıklı kentleşme sürecinin meydana getirdiği sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Gökulu, 2010, s. 216). Tekeli, Türkiye'de II. Dünya Savaşı sonrası 1950-1960 yılları arasında görülen hızlı

kentleşmenin, başta modernite projesine uygun olarak belirlense de yaşanan büyük dönüşüm karşısında yönetimden beklenen ölçüde gelişim gösteremediğini ifade etmiştir. Kentlerin çeperinde oluşan gecekondulaşma, toplu ulaşım sistemlerinin kent içinde hizmet arzını gerçekleştirememesi ve altyapı yetersizliği gibi sorunlar yaratmıştır. Kentin moderniteye uygun olarak gelişen ve kendiliğinden oluşum gösteren kısmı süreç içinde birbirinden iyice uzaklaşarak ayrılmış ve kentler ikili yapı gösteren bu sorunla baş başa kalmıştır (Tekeli, 2009, s. 117). Kentsel mekânda modernitenin eşit koşullarda gelişim gösterememesi toplumsal düzende de ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla modernleşme ile birlikte anılan kentleşme sürecinin hem ülkeler hem de ülkelerin kentleri arasında görülen gelişim düzeyinin eşit ve istenen şekilde gerçekleşememesi söz konusu olmuştur.

Modernizmin mekân olarak kenti önceleyen yapısı kırdan kente artan rağbetle birlikte kent merkezinde birtakım değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Kapitalizm ve sanayileşme ile birlikte artan kitlesel üretim ve tüketim mekanizması kent merkezlerinde tüketim olgusunu pekiştirerek alışveriş merkezlerinin yayılmasını sağlamıştır. Kent merkezinde görülen değişiklikler sosyoekonomik boyutla ilişkili olarak sınıfsal ayrımlara göre kenti biçimlendirmiştir (Aslanoglu, 1998, ss. 102-103).

Harvey'e göre, modernizmin kentsel mekân üzerindeki biçimlendirici etkisi, 1850 yılından sonra dış ticarete görülen büyüme odaklı kapitalist güçler ile dünyanın mekânları üzerindeki egemenlik haritasını tanınmayacak ölçüde değiştirmesine dayanmaktadır. Ayrıca mekânı dize getirme ve zamanın mekânsallaştırılması ile toplumsal süreçleri de hızlandırmıştır. Mekânın sınırlarını aşarak birleşik hale gelmesi toplumsal kimlik açısından parçalanmanın özelliklerine de dikkat çekmektedir. Sermaye, etkin olacağı mekânların sadece kendi dolaşımına uygun olan niteliğini ön plana çıkararak mekânları rekabet yarışında daraltmaktadır (Harvey, 2019a, ss. 298-303). Modern toplumda yaşayan öznenin de eylemlerinin fiziksel alanı olarak mekâna dahil olması gerekir. Aksi halde mekân yaşayan insanlar için olabildiğinde daralmaya başlar (Kargı, 2014, ss. 225-226). Harvey tüm insanların öznesi olarak varlık bulduğu daralan mekânı, *Postmodernliğin Durumu* adlı eserinde ulaşım üzerinden “mekânı zaman aracılığıyla ortadan kaldıran” ve gittikçe küçülen dünya haritasıyla açıklamıştır. Bu kapsamda zamansal ve mekânsal pratikler odağında sıklıkla vurguladığı zaman-mekân sıkışması kavramını, küreselleşme olgusu üzerinden analiz etmiştir. Şöyle ki bir

yanda kapitalizmin sürekli hayatın akış hızında kendini yenilemesi, bir yanda da mekânsal engellerin aşılma telaşı üzerinden sıkışma ifadesini anlatmaya çalışmıştır (Harvey, 2019a, s. 270). Ayrıca Harvey'e göre, daralan mekân yereli özel kılarak onun rekabet yarışında önemli bir farkındalık oluşturmaya yol açar. Bu durum parçalanmış dünyada yerelin tanınmasına ve kendine özgü niteliklerinin geliştirilmesine önem verir. Bunun yanı sıra modernizme rağmen 19. yüzyılın sonlarına doğru ise hâlâ gelenekselci ideolojik uğraşın etkisinin sürmeye devam etmesi, mekânsal ve zamansal pratiklerin belirli nitelikteki yerelle özdeşleşememesinden kaynaklıdır (Harvey, 2019a, ss. 303-304). Zaten modern toplum için toplumsal ilişki ağları da yerel bağlamından kopartılarak daha uzun aralıklı ve daha muğlak bir zaman-mekân bağlamında yeniden kurulmuştur (Tekeli, 2017, s. 10).

Bütünsel perspektifte bakıldığında modernizm yerel karşısında mekânı, şimdiki an karşısında geçmişi kapsayan diyalektiği ele almıştır. Bu kapsamda modernizm yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde politikanın estetik değerlerle mekânsallaştırılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak süreç içinde modernizmin evrenselci değerleri savunan tarzı hiçbir zaman yerelcilikle ve milliyetçilikle tam anlamıyla hesaplaşmamıştır (Harvey, 2019a, ss. 305, 308). Özellikle kentsel yaşamda görülen hızlanmalar ve bölünmelerin merkezileşme ile denetim altına alınabileceğini göstermeyi amaçlayarak yerelciliğe ve milliyetçiliğe karşı bir tutum sergilemiştir. Modernizmin bu tutumu, zaman ve mekân karşısında kesin bir değişikliğin olmasını gerekli kılıyordu. Ancak modernizm, zamanın mekânsallaşması (varlık) ile mekânın zaman tarafından yok edilmesi (oluş) karşıtlığı ile mücadelesinde kapitalist süreçler, sermaye birikimi, kâr piyasası ve devlet gücü gibi faktörlerle eğilip bükülmüştür. Bu sebeple zaman-mekân konusundaki yeni deneyime postmodernizmin cevap olduğu yönünde bir önermeyle bakmak daha anlamlı görünecektir (Harvey, 2019a, ss. 312-316).

Modernizmin zaman içerisinde gelenekçi ideolojiye karşı başkaldıran tutumunun eski cazibesini koruyamaması kendisine karşıt akımların gelişmesine yol açmıştır. Günlük hayatın eleştirisi ve insanların kendini gerçekleştirme üzerinde duran postmodernizm, modernizm karşıtı akımlar sonucunda 1968 yılında kurumsallaşmış iktidar tarafından temellendirilmiş akılcılığın baskıcı niteliklerine karşı yeni sol zeminde öğrenci hareketi ile başlayıp işçilerin de destek vermesi ile gelişen bir hareket olarak belirmiştir (Harvey, 2019a, s. 53). Uluslararası, ulus devletin aşılması gibi modernizm

karşıtı kavramlarla ifade edilen gelişmeler Jameson’a göre, kapitalizmin gelişen yeni evresinde postmodernizmin genel adıdır (Şaylan, 2002, s. 39). Kapitalizmin uluslararası sistemdeki ilerleyen gelişimini ve daha önceki dönemlerden farklı olarak gelişen yapısını “*geç kapitalizmin kültürel mantığı*” olarak ifade eden Jameson postmodernizmi, bu evrenin kültürel mantığı olarak ifade etmektedir (Jameson, 2011, ss. 31, 76). Kelime kökünde modernizm ifadesinin yer alması ve modernizm ile bütünleşik bir söyleminin olması postmodernizm kavramının “modernizm karşıtı, modernizm sonrası, modernizmin ötesi” gibi kavramlarla ilişkilendirilmesine yol açmaktadır. Bu ilişiklik durumu doğal olarak iki akımın geçirdiği süreçlere ilişkin kıyaslama yapılmasını da mümkün kılmaktadır. Tekeli’ye (2009, s. 18) göre, postmodernizmde modernizmin aksine bir toplulukta devamlılık, bütünsellik ve belirlenimler görme yerine parçalanma, devamsızlık, farklılık, belirlenemezlik, kaotiklik görme eğilimi söz konusudur.

Modernizm ve postmodernizm arasındaki eğilimlerin farklılık gösterme ilişkisini kentsel bağlamda ele alacak olursak Işık’a göre, modernizm kenti bütünsellik eğilimi ile tıpkı uçaktan görünen biçimiyle bir bütün halinde görmemizi sağlamıştır. Postmodernizm ise kenti, parçalara ayrılmış biçimiyle sokakta dolaşan insanların gözünden görmemizi sağlamıştır. Parçalara ayrılmış her birim bütünsellikten ziyade kendi içinde anlamlara sahip olan ve birbirleriyle mantıklı ilişkisi olmayan birimlerdir (Işık, 1993, s. 32). Modernizmin ve postmodernizmin farklılık taşıyan anlamsal içerikleri kentin planlamasına da yansımıştır. Modernizm doğrultusunda modernist kent planlamacıları kenti akılcı biçimde “kapalı biçim” tasarımı doğrultusunda ve metropol üzerinde “bütünsellik” ile egemen olmayı hedeflemektedir. Postmodernistler ise kentsel mekânı “anarşi” ve “değişim” çerçevesinde “açık” durumlarda “kaotik” olarak görme eğilimindedir (Harvey, 2019, s. 58). Harvey, modernist düşünceden farklı olarak postmodernizmin kentsel dokuyu parçalanmış olarak gördüğünü ve planlamadan ziyade tasarım vurgusu ile müşteri zevkine dayalı mimari içeriklerin eklektik biçimde yansımalarının yapıldığına dikkat çekmektedir. Modernistler kentsel mekânı toplumsal amaçlar ile biçimlendirmeyi öncelerken postmodernistler kentsel mekânı bağımsız olarak toplumsal amaçtan ziyade güzellikle kaygısı ile estetik hedeflere göre biçimlendirmeyi öncelemektedir (Harvey, 2019, ss. 84-85). Postmodern kent estetik değerlerin ön planda tutulması ile kentsel mekânda imaj ve çeşitliliğe dayalı gelip geçici unsurlara göre tasarlanmaktadır. Tekeli’ye (2009, ss. 30-31) göre, modernizmin kent

planlama yaklaşımı, metropolün tümünü kapsayan rasyonecilik anlayışı ve ekonomik büyüme hedefi ile kentlerin kitlesel üretim ve tüketimin kurbanı olduğu anlayışı ile eleştirilmiştir. Postmodernizmde ise kentin; kendini devamlı yenileyen, sembollere ve estetik değerlere önem veren, anarşik görünümü kent plancısı ve tasarımcılarının kente dokunuşlarını bu yönde etkilemiştir. Bu sistem içinde postmodernizmin anlam bulmaya çalışmayan bakış açısı serbest piyasa popülizmi ile kente bakışı yüzeyselleştirmiştir. Postmodernizm ile kentin tasarımında oluşan çevreyi denetimden yoksun olma durumu ve serbest piyasanın önü alınamaz hevesi, süreç içinde kentsel mekânın parçalara ayrılmış dokusunda olumsuzlukların da görülmesine yol açacaktır.

Postmodernizmin semboller ve imaj kültürüne dayalı bakış açısı ile modern dönemde yer alan kullanım değeri postmodern dönemde değişim değerine geçiş yapmıştır (Fırat & Venkatesh, 1995, s. 257). İnsanların tüketim alışkanlıklarının kullanım değerinden çok sembol ve işaretlere dayalı değişim değeri etrafında biçimlenmesi kentsel mekânda da tüketim alışkanlığını bu yönde değiştirmiştir. Postmodernizmde değişim değeri ile birlikte bir nesnenin imaj kültürü, pazarlama tekniği ve kitlesel üretim tarzıyla tüketime cazip kılınır hale getirilmesi toplumun da tüketim kalıplarıyla kuşanmasına sebep olmuştur. Baudrillard (2008, ss. 15-16), tüketim gerçekliğine konu olan nesnelerin çoğaltılmasıyla insanların, yavaş yavaş işlevselleştiğini ve potansiyel bolluk karşısında gelişine göre yaşadığını ifade etmiştir. İnsanları kuşatan bu nesneler aslında yine insan faaliyetlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmış, değişim yasasının egemenliği altında kendilerini çoğaltmaya devam etmiştir.

Tüketim toplumunun inşası sonucunda insanlar sadece nesnelerin metalaştırılması sürecine maruz kalmamış aynı zamanda mekân da tüketim kalıpları ile meta unsuru haline gelmiştir. Özellikle küreselleşmenin de etkisi ile kentlerin yarış ortamına itilmesi kentsel mekânı da postmodern kültür ile gerek mimari gerek politik yönüyle etkisi altına almıştır. Kapitalizmin tüketim toplumunun oluşumundaki etkili gücü postmodernizmin imaj kültürüne dayalı değişim değeri yaklaşımı ile kentsel mekânda ayrışımına neden olmuştur. Bir tarafta korunaklı, kapalı ve lüks siteler ile insanlara statü atfeden kentsel mekân sunumu varken diğer tarafta ise farklılaşan ve ayrışan yapısı ile görece varsıl kesimin yer almak durumunda kaldığı kentsel mekân vardır.

Kentlerin, itildikleri yarışmacılık ortamında ivmelenen hızlarının artmasında zamanın ve mekânın daralan sınırları etkili olmuştur. Harvey'e göre, zaman ve mekânın sınırlarının aşılması modernleşme sürecinde gerçekleşen sermayenin dolaşımı ve aşırı birikimi sonucunda zaman-mekân sıkışması dönüşümlerini ortaya çıkarmıştır. Aşırı birikim krizlerine yanıt olarak zaman mekân deneyimi estetik ve kültürel pratiklerin benimsendiği postmodernizmle değiştirilmiştir. Harvey geçiş sürecini ve etkileşim alanını tarihsel-coğrafi bir durum olarak ele almıştır (Harvey, 2019a, ss. 361-362). Bauman'a (2023, ss. 71-72) göre, Harvey'in zaman-mekân sıkışması, ekonomi odağında ivme kazanan ve hareket hızını artıran sermayeyi, küreselleşmeyle teritoryal nitelikteki tüm yönetimlerin hep bir adım ötesine geçirmiştir. Böylelikle mekânsal kısıtlamalar ortadan kalkarak pratiklik önem kazanmıştır.

Zaman ve mekânın sınırları daraltarak engelleri aşan boyutu sermayenin dolaşımı ve aşırı birikimi sonucunda kentsel mekânda değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişiklikler mekânsal ayrışma, eşitsizlik, parçalanma, mekânsal ayrışmaların tüketim kalıpları çerçevesinde hiyerarşik sınıflandırılması gibi pek çok faktörle kentin dönüşümüne eşlik etmiştir. İlerleyen konu başlıklarında kentsel mekânda görülen değişikliklerin ayrıştırıcı paradigmalara farklı kuramlar altında değinilecektir. Son olarak Harvey'in, ekonomik ve kültürel ilişkiler kapsamında tablo şeklindeki fordist modernlik ve esnek postmodernlik karşılaştırmasına değinmemiz, kapitalizmin içsel ilişkilerini genel anlamda görmemiz adına kapsamlı bir analiz sunacaktır.

Tablo 1.2: Fordist Modernizm ile Esnek Postmodernizmin Bütünsel Olarak Kapitalist Toplumdaki Karşıt Eğilimlerinin İç İçe Geçışı

Fordist modernlik	Esnek postmodernlik
Ölçeğe dayalı ekonomi/ bütünsellik/hiyerarşi/türdeş olma durumu/ayrıntılı iş bölümü	Çeşit ekonomileri/bireysel anlatım/anarşi/farklılık/toplumsal iş bölümü
Paranoya/yabancılaşma/işaret/sosyal konut/tekeli sermaye	Şizofreni/merkeziyetsizleşme/istek/evsiz barksızlık/girişimcilik
Hedef/tasarlama/hâkim olma/belirlenmişlik/üretim sermayesi/evrenselcilik	Oyun/rastlantı/tükenme durumu/belirsizlik/hayali sermaye/yerelcilik
Etik/para meta/Tanrı Baba/maddecilik	Estetik değerler/kaydi para/Ruhülkudüs/maddesel olmayan
Üretim/özgünlük/otorite/mavi yakalı/avangardcılık/çıkar grubu politikası/anlambilim	Taklit/pastiş/eklektizm/beyaz yakalı/ticari mantık/karizmatik politika/retorik
Merkezileşme/bütünselleştirme/birleşim/ toplu pazarlık	Ademi merkezileşme/yapıbozum/ayrılma/yerel sözleşmeler
Organize iş yönetimi/bütünsel/kod/görev tekliği/köken	Stratejik iş yönetimi/bireysel dil/görev çeşitliliği/iz
Üst-teori/anlatı/derinlik/kitle üretimi/sınıf politikası/akılcılık	Dil oyunları/ımağ/yüzey/birim deste üretimi/toplumsal hareketler/çoğulcu ötekilik
Ütopya/ruhu arındıran sanat/yoğunlaşma/uzmanlaşmış çalışma/toplu tüketim	Heterotopya/seyirlik/dağılma/esnek işçi/sembollere dayalı sermaye
İşlev/gösterim/gösterilen/sanayi/Protestan çalışma ahlakı/mekanik çoğaltma	Kurgu/kendine gönderme/gösteren/hizmet/geçici sözleşme/teknolojik çoğaltma
Oluş/bilgiye dayalı/düzenleme/kent yenileme/görelî mekân	Varlık/ontoloji/kuralsızlık/kenti yeniden canlandırma/mahal
Devlet müdahalesi/sanayileşme/enternasyonalizm/ kalıcılık/zaman	Liberal politikalar/sanayisizleşme/jeopolitik/anlık gerçekleşimler/mekân

Kaynak: Harvey (2019, 374-375).

Harvey'e (2009, s. 375) göre, modernizm ve postmodernizm arasında netleşmiş kategorik ayrım, bütünsel açıdan kapitalizmin içsel ilişkilerindeki değişimle yok olur. Aslında ayırımdan ziyade tarihsel süreç içinde birbirini takip eden dönüşümsel akımlar

olarak devam niteliği sunmaktadır. Her iki akım da kapitalizmin yönlendirici etkisi sonucunda sermaye dolaşımının ve aşırı birikimin zaman mekân sıkışmasına neden olmasından kaynaklanmaktadır. Zaman mekân sıkışması bu yüzden bir dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Dolayısıyla kentsel mekânın dönüşüm sürecinde yaşanan gelişmeler geçiş senaryolarının her birinin devamı ile gerçekleşmiştir.

Modernizm ve postmodernizm kapitalizmin içsel ilişkileriyle birikim odaklı aynılaştırmıştır. Aynılaştıkları ve dönüştükleri noktada kapitalizmin etkin varlığı söz konusudur. Şöyle ki, modernizmde kapitalist ekonominin gereklilikleri kentsel mekânı sermaye odağında yeniden şekillendirmiştir (Karakurt, 2006, s. 6). Postmodernizm ise modernizmi, inşa edilen kentsel alan ve yapıların ulusal kimliği yansıtmaması ve kimliksiz yaratılması kaygısıyla eleştirmiştir (Balamir, 2003, s. 19).

Ancak postmodernizmin süreç içerisinde eleştiri getirdiği modernizmle kapitalist ilişkiler örüntüsünde aynı konumda yer aldığı söylenebilir. Özellikle sürdürülebilir yaşam tarzını teşvik eden sakin kent kavramı üzerinden modernizm ve postmodernizmin kapitalizmin içsel ilişkileriyle tek bir potada eritildiği ifade edilebilir. Sakin kent, postmodern bir anlayış iken bir anda turizm odaklı sermaye bunu araçsallaştırıyor ve ortaya nüfusu kendine çeken binlerce sakin kent çıkıyor. Bir anlamda modernizmin kitleleri seven yapısı kendini bu yolla açığa çıkarıyor. Bu durumun sebebi de kapitalizmin içsel ilişkileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL EŞİTSİZLİĞİN KURAMSAL AÇILIMLARI

2.1. Kentsel Mekânda Görülen Eşitsizliklerin Farklı Kuramsal Çerçeve İncelenmesi

Kentsel mekânda görülen eşitsizliklerin kentsel sorun arz eden görünümünü, farklılaşan ve değişen eksenlerde açığa çıkarmaktadır. Mekânsal farklılaşmanın ayrıştırıcı etkisi kentsel mekânda eşitsizlik üzerinden okunurken, her bir eksen temelinde süreci anlamlandırmaya çalışmak önem arz etmektedir. Kentsel eşitsizlik meselesine farklılaşan eksenler temelinde bakmaya çalışmak problemin farklı odak noktalarında yarattığı etkinin analizine katkı sunacaktır. Nitekim varlığıyla adından söz ettiren bir eşitsizlik gerçeği mevcuttur. Ancak bu eşitsizlik biçimlerine tek bir çerçeve üzerinden bakmak problemin ve odak noktalarının daraltan bir bakış açısıyla sınırlandırılmasına neden olur.

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yapılan tanımlamaya göre çerçeve terimi, *“Bir konunun, bir düşünce alanının sınırları veya bu sınırlar içindeki alan”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2025). Kentsel eşitsizlik meselesini bir sınır olarak kabul edersek bu sınır içerisinde farklılaşan ve eşitsizlikten etkilenen pek çok eksen yer almaktadır. Aslında bu eksenler kentsel eşitsizlik meselesinin farklı çerçevelerde öne çıkan yansımalarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla her bir ekseninde öne çıkan kentsel eşitsizlik meselesini farklı çerçeveler üzerinden anlamlandırmaya çalışmak araştırma sürecinde kapsanan alan itibarıyla gerekli görünmektedir.

Gelinen bu noktada araştırma kapsamında kentsel eşitsizliklerin görünüşleri, beş farklı çerçevede incelenecektir. İlk sırada neomarksist kuram çerçevesinde kentsel eşitsizliğin görünümüne, önemli düşünürleri David Harvey, Manuel Castells ve Henri Lefebvre üzerinden yer verilecektir. Neomarksizm, Marksist ideoloji doğrultusunda

Marx'ın düşüncelerinin yeniden şekillendirilmesi ve revize edilmesini ifade etmektedir (Heywood, 2022, s. 112). Neomarksizm, kentsel eşitsizlik meselesine geniş bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında kentsel mesele için tanımlanan kuramsal çerçevenin en önemli taşıyıcı kolonlarından birisini oluşturmaktadır. Çünkü küresel ölçekte yaşanan gelişmelerle tüketimin neo-kapitalist biçimde örgütlenmesi, kentsel mekânın alt birimlerinin estetik değerlerle yeniden düzenlenmesi meta mantığının varlığını kentsel mekânda iyice derinleştirmiştir. Nesnelerin ve nüfusun birikimi zamanla kentsel mekânda sermaye birikimini izlemiştir (Lefebvre, 2023a, s. 24). Sermayenin yerleşke birimleri olarak kentler, adeta kapitalist girişimlerle kuşatılmış ve mekân sahip olduğu tüm eksenleriyle birlikte etki altında kalmıştır. Kentsel mekânda farklılaşan her bir eksenin eşitsizlik olgusunu, kapitalist ilişkiler odağında analiz etme fırsatı sunmasından ötürü neomarksist kuramın, araştırma kapsamında öne çıktığını ifade edebiliriz. Özellikle toplumsal sınıf altında kentsel yoksulluğun eşitsiz görünümü üzerinde önemli bir perspektif oluşturmaktadır.

Kuramsal çerçeveye farklı perspektifler sunan diğer dört başlıkta ise sırasıyla şu bakış açıları yer almaktadır: İkinci sırada, elit-seçkin kuramı üzerinden sınıf oluşumları etrafında şekillenen kentsel eşitsizliğin görünümü analiz edilmektedir. Üçüncü sırada, toplumsal cinsiyet perspektifi üzerinden kadınların kentsel mekânda karşılaştıkları eşitsiz gelişimler ele alınmaktadır. Dördüncü sırada kentsel rejim kuramı üzerinden enformel ilişki ağlarıyla şekillenen kentsel eşitsizlik incelenmekte beşinci ve son sırada ise Lemel ve Noll'un toplumsal eşitsizlik çalışmalarındaki yeni eğilimler üzerinden kentsel eşitsizliğe bakışı analiz edilmektedir.

2.1.1. Neomarksist Kuram Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü (Henri Lefebvre -Manuel Castells- David Harvey)

Kentlerin ortaya çıkışı, sosyolojik boyutu, yeniden üretimi ve dönüşümü klasik ve çağdaş kent kuramları temelinde birçok düşünür tarafından analiz edilmiştir. Klasik kent kuramları çerçevesinde Karl Marx, Friedrich Engels ve Max Weber kent olgusunu toplumsal düzende incelemiştir. Özellikle feodal toplumdan kapitalist topluma geçiş süreci bu incelemenin yapılmasını tarihsel süreç içerisinde gerekli kılmıştır. Marx ve Engels çalışmalarında kenti, kapitalist üretim ilişkilerinin gerçekleştiği, farklılaşma ve eşitsizliğin kısılacında sınıf tabanlı bir mücadelenin verildiği mekân olarak

değerlendirmiştir (Güllüpınar, 2013, s. 54). Kentin sosyolojik açıdan analizine kuramsal çerçeve sunan Chicago Okulu'nun kent çalışmalarından sonra yeni kent sosyolojisi, çağdaş kent kuramları temelinde eleştirel kent teorisiyle ortaya çıkmıştır. Kapitalist üretim ilişkileri ölçeğinde kentin devingen dönüşümüne, çağdaş kent kuramları ile kavramsallaştırılmış eleştirel bir bakış açısı sunulacaktır. Çağdaş kent kuramları kentin yeniden üretilen ve üretilirken dönüşüm gerçekleştiren yapısını, Marksizmin devamı niteliğinde derinleşen ve kavramsallaştırılan Neomarksist kuram üzerinden ele almıştır. Neomarksist kuram üzerinden Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey gibi teorisyenler, kentsel mekânın kapitalist üretim ilişkileriyle ilişkisini ekonomi-politik zeminde değerlendirmiştir. Kentsel mekâna ilişkin yapılan değerlendirmeleri Marksist teori ölçeğinde sunmuşlardır.

Marksizmin kent sorunsalları ile kent mekânının yeniden üretilme sürecine katkı sunan ilk düşünürü Lefebvre olmuştur. Kentsel mekândan farklı olarak mekân kavramını tek başına bir yeknesaklık içinde ele alan Lefebvre, mekânın toplumsal bir ürün olarak yeniden üretim ilişkilerindeki belirleyici rolüne dikkat çekmiştir. Toplumun yeniden üretilme sürecinde *biyolojik* (aile), *iş gücü* (işçi sınıfı) ve kapitalizmin de aracılığıyla *toplumsal üretim ilişkilerinin yeniden üretim düzeyi* olmak üzere üçlü bir düzenleme söz konusudur. Mekân, iç içe geçmiş bu üçlü düzenleme içinde sayısız kesişmeyi içermektedir. Üretim ilişkilerinin temsilleri mekân içerisinde gerçekleşmektedir (Lefebvre, 2023b, ss. 61-62). Algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân üçlüsü toplumda mekânın üretiminin ve mekânsal deneyiminin incelenmesine üretim ilişkileri çerçevesinde olanak sunmaktadır (Ghulyan, 2017, s. 21). Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünü; *mekânsal pratik*, *mekân temsilleri* ve *temsil mekânları* oluşturmaktadır. Öncelikle üretim ve yeniden üretim süreçleriyle mekân analiz edilerek toplumun *mekânsal pratiği* keşfedilir. Mekânsal pratik, gündelik gerçeklik ile kentte beliren gerçekliği (yol, bina, çalışma yerleri vb.) algıladığımız mekân içinde birleştirir. *Mekân temsilleri* ise uzmanların, şehircilerin, teknokratların tasarlamış olduğu mekânlardır. Üretim tarzı içinde egemen olan mekândır. Üçüncü unsur *temsil mekânları* ya da *yaşanan mekân* olarak karşımıza çıkmaktadır. Temsil mekânları, imgeler ve semboller ile içinde yaşayan ve oturan öznelerin yer aldığı mekân temsillerinin aksine egemen olunan, maruz kalan mekânlardır (Lefebvre, 2023b, ss. 67-68).

Üçlü mekân tanımlamasının, mekânın üretimine, özelliklerine ve işlevine, toplumlara ve dönemlere göre farklı şekillerde etki edebildiği varsayılır. Aynı zamanda mekânın üretimi tarihsel bir süreç içermektedir. Feodalizmden ticari kapitalizme geçiş, üretim ilişkilerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimine mekânın tarihi üzerinden perspektif sunmaktadır. Üretim tarzları arasındaki geçiş esnasında her üretim tarzı kendine göre yeni bir mekân üretmektedir. Kısacası mekânın tarihi üretim ilişkileri sürecini dönemselleştirmektedir. Mekânın dönemselleştirildiği süreç içerisinde pek çok ve birbirinin devamı niteliğinde olan mekânsal üretimler gerçekleşmektedir. Bunlardan biri olan *mutlak mekân* gerek kendi niteliksel özellikleriyle seçilen gerekse de kutsallaştırılmış dinsel özellikleriyle var olan mekândır (Lefebvre, 2023b, ss.74-76).

Mutlak mekânın devamında *tarihsel mekân* gelmektedir. Mutlak mekânın kaybolmadan tarihsel mekân üzerindeki etkisi politik mekânın (*şehir-devlet sitesi*) doğanın esas alındığı doğal mekân boşluğunda var olmasıyla devam etmektedir. Doğallığın parçalanıp birikim mekânlarının inşa edilmesi tarihsellik ile gerçekleşmektedir. Bu süreçte emek ve toplumsal yaşamı devam ettiren yeniden üretim birbirinden ayrılarak soyutlama kıskacına girmiş ve tarihsel mekânın devamı olarak görülen soyut mekân üretilmiştir. *Soyut mekân* daha çok biçimsel özellikler sebebiyle – cam, taş, köşe – “nesnesel olarak” işlev görmektedir. Soyut mekânın doğa ve tarihsel kaynaklı farklılıkları kabul etmeyen inkârcı yapısı hem görünür hem de gizil olarak kapitalizmin işleyişini mekân üzerinden şekillendirmektedir. Bu şekillendirme, iktidar ve zenginlik timsali olarak varlık gösteren egemen mekânın kendi egemenliği altında ve dışında kalan diğer mekânları etki altına alma çabasını içerir (Lefebvre, 2023b, ss. 77-78).

Lefebvre, iktidara bağlı güç olarak devletin ve yatırımcıların kâr hedefi doğrultusunda yapmış olduğu yatırımın gerçekleştiği bu mekânı soyut mekân olarak adlandırmıştır. Soyut mekân kavramı, mekânı fiziki nitelikte parçalanmış bir toprak parçası olarak kullanım değeri üzerinden değil kapitalizmin etkisi ile kâr ve rant sağlanması hedeflenen bir araç olarak görülmektedir. Kapitalizm için mekânın soyut yani değişim değeri, somut yani kullanım değerinden daha önceliklidir (Güllüpcinar, 2013, ss. 70-71). Ayrıca Lefebvre, mekân ve iktidar arasındaki ilişkiden hareketle bujuvazinin kapitalizmin etkin gücünü sürdürmesi adına kentsel mekânı başarıyla kullandığını belirtmiştir (Şengül, 2001, s. 15).

Lefebvre'ye (2020, ss. 45-46) göre, Marksist çözümlemenin temeli olan ekonomi, üretim ve tüketime kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde yön vermektedir. Kapitalizmin üretim ilişkileri kendi içinde geri besleme olarak ifade edilen anlık ve geçici bir dengeyi barındırmaktadır. Anlık ve geçici dengenin toplumsal düzlemde edildiği yer *gündelik hayat* olarak tanımlanmaktadır. Bu denge yeri geçici olup zaman içinde tehdit edici dengesizliklerin görüldüğü bir yer olarak ortaya çıkmaktadır. Baudrillard da “*Tüketim Toplumu*” isimli eserinde gündelik hayat kavramına, tüketimin yeri saptaması üzerinden değinmiştir. Gündelik hayatın sadece günlük gelişen olayların ve hareketin toplamından ibaret olmadığını bunun yanı sıra bir *yorumlama sistemi* olduğunu ifade etmiştir (Baudrillard, 2008, s. 28).

Zaman içerisinde kapitalist üretim ilişkilerinin gündelik hayat üzerinde beliren rotası strateji geliştirme yönünde ilerlemiştir. Sermaye ekonomik olarak yoğunlaşırken çevresindeki bölgeleri, banliyöleri, üretim alanlarını, işçi-memur-teknisyenlerden oluşan kesimleri sömürgeleştirilerek işletilmeye başlandı. Bu sömürü önü alınmaz bir şekilde tüketimi de içine almıştır. Kapitalizm modern hayata insanların ayak uydurmasını isterken kendisinin uyum sağlaması tüketim aracılığıyla gündelik hayatın örgütlenmesini olanaklı hale getirmiştir. Gündelik hayatın bölümlere ayrılması örgütlenilerek yapılandırılması sonucunda gerçekleşmiştir. Bu örgütlenmenin ve yapılandırılmanın yazılı olarak yer aldığı ve okunduğu görüngü ise *yeni kenttir* (Lefebvre, 2020, ss. 74-75). Dolayısıyla kent mekânsal anlamda kapitalist üretim ilişkileri ile gündelik hayat örgütlenmesinde yeniden üretilmiştir (Aslanoglu, 1998, s. 67).

1960'tan bu yana gündelik hayat sadece örgütlenmekle kalmamış programlanmaya da başlamıştır. Kapitalist üretim ilişkilerinin toplumsal düzlemde hâkim olması ile gündelik hayat olgusu kentsel çerçeve içerisinde programlanmıştır (Lefebvre, 2020, ss. 81-82). Tüketim ideolojisinin kentsel mekânda gündelik hayat algısı üzerinden var kılınma çabası toplumsal sınıfların yabancılaşmasına ve ayrımının derinleşmesine neden olmuştur. Lefebvre'ye göre, kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde şekillenen tüketim ideolojisi toplumsal sınıf içerisindeki işçi sınıfının sömürülmesini gizlemiştir. Sömürünün daha da yaygınlaşıyor olması ile işçi sınıfı toplumsal sınıflar arasında yoksunluğu ilk hisseden tabaka olmuştur. Keza toplumsal tabakanın katmanlarından biri olan orta sınıfların da zamanla proletarya ile aynı yaşam biçimine sahip olma durumu gündelik hayatın tüketim ideolojisi ile belirgin hale

gelmiştir. Orta sınıf gündelik hayatta aslında tüketilen şeyin kendisi olduğunu sezinlemiştir. Böylelikle toplumsal pratik haline gelen yabancılaşmalara yeni tipolojilerin eklenmesi politik, kentsel, ideolojik gibi türlerle zenginleşmiştir (Lefebvre, 2020, ss. 113-114).

Kapitalizmin gündelik hayat olgusu üzerinden tüketim toplumunu benimseyen etkin tutumu kentsel mekânın toplumsal sınıflarında hissedilerek kentsel yabancılaşmayı meydana getirmiştir. Bu yabancılaşmanın işçi sınıfı ve orta sınıf eklemlenmesinde görünen ve hissedilen yapısı özellikle kentsel mekânda eşitsizlik kisvesi altında karşılaşılan bir sorun olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Şengül (2009, ss. 234-235), işçi sınıfının kentsel mekândaki sömürü ilişkisini mekânsal farklılaşma olgusu üzerinden mekânsal eşitsizlik kavramıyla ele almıştır. İşçi sınıfının sermaye ile olan ilişkisi kentsel mekânda bir sınıf olarak tanımlanmasının önünde engel teşkil eden bir durumdur. Mekânsal ölçeklerin belirli toplumsal ilişkiler temelinde oluşuyor olması ölçekler nezdinde mekânsal farklılaşmanın nasıl üretildiğine bakmamız gerektiğini göstermektedir. Mekânsal farklılaşma arka planında sosyal olguların ve yeniden üretimin eşitsiz bir şekilde gelişmesiyle yer almaktadır. Eşitsiz gelişmenin en temel etkenini, kapitalist toplumlarda sermayenin yeniden üretim sürecindeki etkin rolü oluşturmaktadır. Bu durumda gerek sosyal olguların üretimi gerekse sermayenin mekânsal farklılaşmaları, mekânsal eşitsizliklerin süregelen bir şekilde üretilerek yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır.

Kapitalist ilişkiler çerçevesinde toplumsal sınıflar arası görülen farklılaşma, ayrışma ve buna bağlı olarak gelişen eşitsizlik olgusu kentsel mekânda somut bir şekilde hissedilmektedir. Kentsel mekânda görülen eşitsizlik tüketim ideolojisi çerçevesinde sermayenin hareketliliği ile toplumsal sınıflar arası görülen eşitsizliği daha da derinleştirmektedir.

Lefebvre'nin soyut mekân olarak tanımladığı ve gündelik hayat olgusunun da kapitalizm ile mekânsal düzlemde yeniden üretilen formu içinde birtakım çelişkileri barındırmaktadır. Soyut mekân kendinden önce var olan mekânsal dönemselleştirmelere karşı negatif yönde eğilim gösterirken kapitalizmin de etkisiyle politik devletin gücüne dayalı ve iktidara bağlı bilgi karşısında pozitif yönde eğilim göstermektedir. Soyut

mekâna özgü bu çelişiklik durumu mekânsal düzlemde *çelişiklik* yaratmaktadır (Lefebvre, 2023b, ss. 78-80).

Lefebvre, toplumsal ürün olarak ele aldığı mekân kavramının kapitalist ilişkiler ile yeniden üretilen formuna dikkat çekmiştir. Mekân bir soyutlamanın içine yerleştirilerek değişim değerinin de etkisi ile imgeler, işaretler ve tüketim unsuru olan ticari nesnelerle dolacaktır. Dolayısıyla kapitalizm var olan mekânı sadece ele geçirmemiş soyutlamanın içine yerleştirerek kendi mekânını da üretmek istemiştir. Kapitalizmin mekânsal düzlemde hızlıca yayılması sonucunda ortaya çıkan çelişiklerden bazıları belli bir süre sonra sıradan temsillere yol açmıştır. Bu sıradan temsiller çelişiklerin üstünü örterek mekânsal sorunları saptırmıştır. Mekânsal sorunlarla ilgili soruların yanıtsız kalmasına neden olmuştur (Lefebvre, 2023b, ss. 147, 331).

Neomarksist kent kuramcılarından Castells, mekânın yeniden üretiminden ziyade ekonomik ölçekte mal ve hizmetlerin yeniden üretiminin toplumsal pratiği üzerinde durmuştur. Castells, kentin toplumsal pratikliğini, kalıpları olan bir yapıdan ziyade sürekli biçimde dinamik bir yapıya sahip oluşu ile ifade etmektedir. Kentsel mekânın sürekli akış gösteren toplumsal pratiğinin ortak hizmetler ile insanların günlük yaşamında önemli bir konumda yer alıyor olması kentsel sorunların giderek siyasi konjonktürde belirmesine dikkat çekmektedir (Castells, 2020, s. 151). Castells'in kentsel sorun olarak ele aldığı olgunun temel noktasını emek gücünün yeniden üretimi oluşturmaktadır (Şengül, 2001, s. 17). Emek gücünün yeniden üretimi için kentsel mekânda toplumsal oluşumların günlük yaşamlarında yer alan birtakım pratiklerin devlet eliyle karşılanmasıdır. İnsanların günlük yaşamında yer alan eğitim, ulaşım, konut gibi kolektif tüketim araçlarının karşılandığı birim, kentsel mekân olarak emek gücünün de yeniden üretildiği mekânsal birimlerdir (Güllüpınar, 2013, s. 72).

Kolektif tüketim mekânı olan kentler, aynı zamanda kapitalist üretim sürecinde gerçekleşen çelişiklerin de mekânsal birimidir. Gerçekleşen çelişki kapitalist girişimleriyle öne çıkan sermaye gücünün emek gücü üzerinden kurmuş olduğu artı değer mekanizmasının işleyişinden var olmaktadır. Castells kapitalist sistemde ortaya çıkan bu çelişkiyi, emek gücünün yeniden üretimi ve kolektif tüketim birimi olarak kentsel mekâna çekmektedir. Kapitalist sistemde emek gücü ve sermaye gücü arasında

oluşan çelişkiler kentsel mekânda toplumsal hareketlerin doğmasına neden olacaktır. Aynı zamanda kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanmaması da toplumsal hareketlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bütün bunların sonucunda Castells, kolektif tüketim mekânı olan kentlerde, çelişkinin ana kaynağı olan sermaye ve kendi kârlarından vazgeçen emek gücü arasındaki çatışmada, devleti temel aktör olarak görmektedir (Güneş, 2019, s. 44).

Bu süreçte temel aktör olarak karşımıza çıkan devletin, emek gücünün yeniden üretildiği kentsel mekânda kolektif tüketim araçlarına müdahalesi de kaçınılmaz olmaktadır. 1980’li yıllara kadar refah devleti politikası ile kentsel mekânda görülen çelişkileri çözmekte önemli rolü olan devlet 1980 sonrasında kolektif tüketim alanında yaptığı harcamaları azaltmıştır. Devlet günlük hayatta sağlık, eğitim, ulaşım ve konut gibi hizmetlerin düzenlenmesine yönelik müdahaleleriyle sermaye ve emek gücü arasındaki çelişkileri azaltmaya çalışmaktadır. Castells’e göre, devletin emek gücünün yeniden üretimine yönelik kolektif tüketim unsurlarını sağlamaya yönelik müdahalesi sermaye gücüne hizmet etmektedir (Güllüpinar, 2013, s. 73; Güneş, 2019, s. 44).

Castells (2020, s. 40), kolektif tüketim araçlarında devlet müdahalesinin özel sermayeye eklemlenmiş biçimde gerçekleştiğini ve devletin oluşan ekonomik boşlukların doldurulmasında özel sektöre olanak sağladığını belirtmektedir. Görülen bu müdahale sermayenin çıkarları doğrultusunda gerçekleşse de son kertede kapitalist sistemin bütünlüğüne hizmet sunmaktadır. Buradan hareketle devlet müdahalesinin sermayenin oluşan boşlukları doldurmasına ekonomik-politik bir zemin sağladığını ifade etmemiz yanlış olmaz. Keza devlet müdahalesini kentsel mekânda gerçekleşen kolektif tüketim sürecinde görmektediriz.

Devlet Castells’e göre, kolektif tüketim sürecinde sermaye ve emek gücü arasında ortaya çıkan çelişkileri yatıştırmak ve düzenlemek adına emeğin yeniden üretimi için sermaye gücü doğrultusunda hizmet sunmaktadır (Güllüpinar, 2013, s. 73). Devletin sermaye güdümünde kapitalist sistemin bütünlüğünü sağlamaya çalışan yaklaşımı görülen çelişkiyi farklı düzlemlerde ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist üretim sürecinde sermayenin, emek gücü üzerinden artı değer elde etmesiyle ortaya çıkan çelişki, bu düzlemlerden biri olan sınıfsal ayrışmaları görünür kılmaktadır. Sınıfsal

ayrışmaların belirgin bir şekilde görüldüğü yerler ise çoğunlukla ekonomik ölçekte emeğin yeniden üretildiği kentsel mekânlardır.

Sınıfsal ayrışmaların ve piyasa mekanizmasının sınıflar arasında yarattığı çelişki durumunun kentsel mekânda görünmesi birtakım kentsel sorunu da beraberinde getirmektedir. Geçmişten günümüze piyasa mekanizmasının kentsel mekânda yarattığı kent sorunlarına eleştiriler getirilmiştir. Piyasanın etkileyici gücü karşısında kentsel mekânda ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler görülmektedir. Ayrıca piyasa mekanizması, insanların günlük yaşam unsurlarından sağlık, eğitim, ulaşım, konut gibi hizmetlerin sınıf farkları kapsamında kentsel mekânda yeniden üretildiğini de göstermektedir (Thornley, 1991; Szenlenyi, 1984, akt. Şengül, 2001: 275). Dolayısıyla devlet müdahalesinin kapital sistem bütünlüğünde piyasa mekanizmasına eklemlenen yapısı kentsel mekânda eşitsizlik belirleyicilerinden biri olmuştur.

Castells'e (2020, ss. 44, 49) göre, kentsel mekânda görülen toplumsal eşitsizliğin temelini sermaye ve emek gücü arasındaki karşıtlık oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu eşitsizliğin kentsel mekândaki en önemli göstergelerinden biri konut sorunudur. Konut toplumsal yaşamda bir ürün olmasının yanı sıra işlevsel özelliği ile insanların konumunu ifade etmektedir. Emek gücü ile sermaye gücünün pazara erişim imkânının farklı koşullarda olması kentsel mekânda görülen eşitsizliği pekiştirmektedir. Devlet müdahalesinin sermayeye onay veren yaklaşımı doğrultusunda ortaya koyduğu politik uygulamaları, eşitsizliği sınıfsal ayrım çıkmazında daha da artırmıştır.

Devlet müdahalelerinde, kapitalist sistemin bütünlüğünü sağlamak adına emeğin yeniden üretiminde sorumluluk almak istememiştir. Sorumluluk almayan tutumu ile devlet, kentsel mekânda ne yoksul gruplar ne de sermaye grupları ile ilgilenmiştir (Bıçkı, 2006, s. 122). Devletin kapitalist sistemin sürekliliğini sağlamak adına müdahalelerinde sorumluluk almak istememesi arka planda sermayenin daha da güçlenmesine sebebiyet vermektedir. Sorumluluk kaçmazından olumsuz yönde etkilenen taraf ise kentin sınıfsal ayrışım noktasında güçsüz kesimi olan yoksul gruplardır. Bu durum kentsel mekânda görülen eşitsizliğin sınıfsal ayrışım ile daha da artmasına neden olmaktadır. Sınıfsal ayrışım ile tetiklenen eşitsizlik kentsel mekânda bir sorun yaratmaktadır.

Castells kent meselesini, günlük hayatın odak noktasında yer alan sağlık, eğitim, ulaşım gibi kolektif tüketim araçlarının örgütlenmesi ile ilişkilendirmektedir. Kent meselesi kapitalizmde bir tarafta artan tüketim, diğer tarafta ise tüketim araçlarının üretimi ve dağılımı arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Bu çelişkili durum sonucunda toplumsal hareketlerle insanlar, koşullarının iyileştirilmesini talep ederken derinleşen bir kriz ortamına da sebebiyet verirler. Devletin kentsel mekânda derinleşen krize müdahalesi sınıflı toplumun bir getirisi olarak güç ilişkileri odağında gerçekleşmektedir. Geline bu noktada kentsel sorun devletin de müdahaleleriyle siyasi krizlerin görülmesine yol açmaktadır (Castells, 2020, ss. 16-17). Sınıfsal ayrışımın perçinlenen eşitsizlik, kentsel mekânda bir sorundan ziyade adeta kriz ortamı yaratmaktadır.

Mekân konusundaki çalışmaları ile kentsel süreci analiz eden bir diğer düşünür Harvey'dir. Kent sürecinin detaylarına odaklanan Harvey, Marksist teori dâhilinde sürece ayrı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır.

Mekân konusundaki çalışmaları ile kent sürecini analiz eden Harvey, süreci Marksist teoriden hareketle genişletilmiş ve farklı açılardan incelemiştir. Harvey'e göre Marksist teori, kentsel süreçteki yapıyı çevrenin oluşumundan kentin ekonomik ve politik yapısına, kapitalizmin kent üzerindeki karmaşık yapısından kentleşmeye kadar pek çok sorun ile uğraşabilecek güçtedir. Ancak Harvey, Marksçı teorinin sadece sermaye birikiminin etkin evresi olmasından ötürü üretim sürecine odaklandığına dikkat çekmiştir. Oysa sermaye dolaşımına bütünsel açıdan yaklaşılarak tüketim sürecinin de ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle tüketimin mekânsal bölünmesinin kent süreci açısından önemli olduğuna dikkat çekerek geniş açılardan bakış açısı sunmuştur (Harvey, 2020a, ss. 15, 40).

Harvey kentsel süreci analiz ederken kapitalist sistemin akışında sermayenin mekân üzerindeki etkisine yoğunlaşmıştır. Kapitalist sistemde sermayenin yerleşke birimleri kentsel mekânlardır. Kapitalizm sürekliliğini sermayeler aracılığıyla kentsel mekânda sağlamaktadır. Kentler kapitalist sürekliliğin mekânsal birimleridir.

Kapitalist girişimci sermayedarlar, azalan kârlarını en üst seviyeye çıkarabilmek için kentlere yatırım yapmaktadır. Modern kentlerin büyümesi de yapılan yatırımlar eşliğinde gerçekleşir. Dolayısıyla kentler kapitalist sermaye birikiminin göstergesi olan

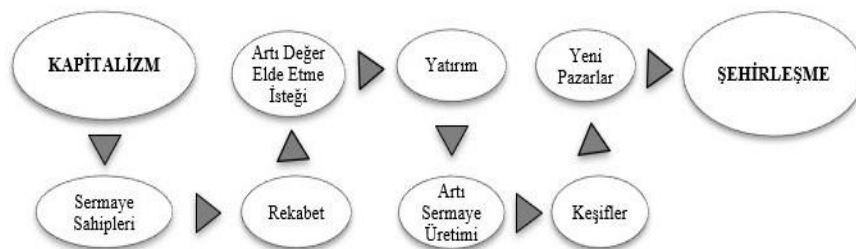
yerlerdir (Güllüpınar, 2013, s. 75). Harvey'e (2020a, s. 42) göre, sermaye birikimi ve kentleşme süreci birlikte yol alır. Kentleşme sürecinin kapitalist sistem ile ilişkisini Harvey, şu sözleriyle ifade etmektedir:

Kapitalizm, Marx'ın bize anlattığı gibi mütemadi bir artı değer (kâr) arayışı üzerinden temellenir. Fakat artı değer üretmek için sermaye sahipleri artı ürün üretmek zorundadır. Bu ise kapitalizmin hiç durmadan, şehirleşmenin ihtiyaç duyduğu artı ürünü ürettiği anlamına gelir. İlişki aksi yönde de geçerlidir. Kapitalizm mütemadi olarak ürettiği artı ürünün soğurulması için şehirleşmeye ihtiyaç duyar. Böylelikle kapitalizmin gelişimi ve kentleşme arasında içsel bir bağlantı ortaya çıkar. (Harvey, 2019c, s. 45).

Harvey, bu bağlamda kapitalizm ve kentleşmenin arasındaki içsel ilişkinin birbirlerine duydukları ihtiyaçtan doğduğunu ifade etmektedir. Kapitalist sistemin sürekliliğini sağlamak adına kentleşmeye duyduğu ihtiyaç sermaye sahiplerine tanınan yeni fırsatlarla kendi hanesine puan katsa da kentleşme bu ihtiyaç ilişkisinden aynı ölçüde puan kazanamamaktadır. Küresel ölçekte rekabet yarışıyla küresel ve modern kentlerin inşa edilmesine sağlanan katkı kısa vadede kentleşme hanesine puan getirir de uzun vadede kapitalist sistemin adaletsizlikleri ile birlikte puan kaybettirmektedir. Geline bu noktada kapitalist sistemin kentleşme üzerinden parazit bir birliktelik inşa ettiğini söylememiz yanlış bir ifade olmayacaktır.

Harvey’e (2019c, s. 46) göre, şehirleşme üzerinden kapitalizmin izlemiş olduğu siyaset, sermaye sahiplerinin yatırım amaçlı ürettiği fazla artı değerın soğurulma ihtiyacı üzerinden belirlenir. Harvey’in söyleminden hareketle kapitalizmin siyaseti şu şekilde ifade edilebilir.

Şekil 2.1: Harvey'e Göre Şehirleşme Üzerinden Kapitalizmin İzlediği Siyaset

Kaynak: Harvey (2019c, s. 46) çalışmasından yazar tarafından uyarlanmıştır.

Kapitalizm ile şehirleşme arasındaki ilişkiyi sermaye üzerinden anlamlandırmaya çalışan Harvey, sermayenin dönüşüm gerçekleştiren yapısıyla bir süreç olduğuna da dikkat çekmiştir. Harvey'e göre, sermaye kapitalizmin tahakkümü altında içinde bulunduğu toplumu ve o toplumun yaşayış biçimini sürekli olarak etkilemekte ve değiştirmektedir. Sermaye, tüketimin odağındaki toplumsal hayatın meta üretimi aracılığıyla yeniden üretimini sağlamaktadır. Süreç içerisinde sermaye; toplum yaşamında yeni istek ve ihtiyaçlar yaratmış, emek gücünün kapasitesini sömürmüş ve mekânları dönüştürerek aşırı birikim sorunlarına yol açmıştır. Bu kapsamda kapitalizm sermaye mekanizması aracılığıyla kendine özgü tarihsel coğrafyasını yaratmıştır (Harvey, 2019a, s. 376). Kapitalizm tarihsel coğrafyasını kentsel mekân üzerinde konumlandırarak sermaye aracılığıyla mekânları dönüştürmüştür. Sermaye kapitalizmin öğretileri doğrultusunda kentsel mekânda gerçekleşen dönüşümü ise yatırımlarıyla inşa etmiştir.

Kapitalizm mekân üzerine konumlandığı dönüştürücü gücünü kentin toplumsal sınıflarına karşı adil bir şekilde sergilememiş, kentteki varıl kesimin yararına olacak şekilde gerçekleştirmiştir. Kapitalist girişimciler kentsel mekân üzerinden elde etmek istediği kârı en üst seviyeye çıkarmak adına kentlere gökdelenler, avm'ler, oteller, lüks evler gibi yatırımlarda bulunmuşlardır. Kent yapılan yatırımlar ile yeniden yapılandırılarak kapital sistemin çelişki ve eşitsizliklerini yansıtma aracı haline gelmiştir (Güllüpınar, 2013, s. 77). Yansıyan eşitsizlik kentsel mekân düzleminde çoğunlukla zengin ve yoksul kesim arasında gerçekleşmiştir. Gelir dağılımının adil olmayışı, emek gücünün sömürülmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar eşitsizliği daha da görünür kılmıştır. Keza Harvey, Pahl'ın söyleminden hareketle kentsel toprak kullanımında görece zengin kesimlerin mekâna hükmedebildiği ancak görece yoksul kesimin ise mekâna mahkûm olduğu sonucuna varmıştır (Harvey, 2019b, s. 159). Bu kapsamda özellikle kentsel konut piyasası mekânın dönüşüm ve değişimin sürecine yönelik elde edilebilecek analizlerin en somut çıktılarından biridir.

Konut piyasası sermayedarlar için kentsel mekânda bir yatırım dinamiği olarak yer alırken siyasal otorite için çoğu zaman bir dönüşüm aracı olarak görülmektedir. Her iki kulvarda da etki mekanizması kentsel mekândaki insanlar üzerinedir. Sermayenin kentsel toprak üzerindeki yatırım alanlarından biri olan konutlar aynı zamanda

toplumsal sınıfın belirleyici somut unsurlarından biridir. Kentin alt, orta ve üst sınıflarının kullanım-değişim değeri üzerinden birbirlerinden ayrılmasına neden olur.

Konut piyasasının etkilerinin Amerikan kentleri üzerinden analizini sunan Harvey, zaman içerisinde toplumun en alt kesimi olan yoksulların tüketici artığı üretici artığına dönüştürülerek azaltılmıştır. Bu azalmanın yaşanmasında ise toplumun üst kesimlerinden olan konut hizmeti üreticileri sorumludur. Çoğunlukla yoksul kesimin oturduğu kötü şartlardaki konutlar ya toprak kullanımındaki dönüşümden ya da artı değer amaçlı spekülative baskılardan ötürü hedef altındadırlar (Harvey, 2019b, s. 161). 1980 sonrası Türkiye’de de sermaye ürettiği artı değeri artırmak için büründüğü sanayi sermayesi rolünden ziyade tüccar sermayesi rolünü öne çıkararak spekülative kârını artırmak istemiştir. Sermayenin kâr elde etmek adına gerçekleştirmek istediği amaç sermayeyi yatırım yelpazesinde daha fazla lüks ve pahalı konut üretmeye sevk etmiştir. Hedeflediği yatırım stratejisi ile konut piyasasına geniş kitleleri çekmek istese de toplumsal tabanı daraltmıştır. Bu durum da koşulların daha da ağırlaşmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle 1980 sonrası dönemde kent içindeki yaşama mekânları toplum yapısında görülen farklılaşma dinamiklerinin artışı ile ayrılmıştır (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, ss. 130-131). Günümüzde de kent üzerinde görülen ayrışma ve farklılaşmalar sermayenin mekân üzerinde yerleşke kurmasıyla daha görünür kılınmıştır. Kentin ayrılan paylarında alt, orta ve üst sınıf olarak farklılaşmaların görülmesi eşitsizlikleri perçinlemiştir. Bir nevi kapital sistem operatörlüğünde sermayenin yürüttüğü kentin yeniden üretim süreci dönüşüm faturasını kent yurttaşına sınıfsal düzlemde kesmiştir denilebilir. Bu faturanın en önemli çıktısı ise kentsel mekânda yaşanan çelişki ve görülen eşitsizliklerdir.

Harvey, sermaye birikimi ve ondan kaynaklı sorunları, kentsel süreçleri analiz ederken vurgulamıştır. Kentsel değişimin esas kaynağını kapitalistlerin bu süreçte yarışması ve “ikincil olarak” işçinin emeğini satması sonucunda kapitalizm ile arasındaki çatışmalar oluşturmuştur (Şengül, 2009, s. 27). Sonuç olarak Harvey, kapitalizmin kendi sürekliliğini sağlamak için sermaye eliyle kentsel mekânın yeniden üretilme sürecini ve bu kapsamda görülen değişiklikleri merkezine almıştır.

2.1.2. Elit-Seçkin Kuramı Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü

Toplumun temel taşı olan insanların birbirlerinden ayırımına keskin sınırlar çizen eşitsizlik kavramı, geçmişten günümüze kadar bitimsiz bir sorun olarak var olagelmıştır. Eşitsizliğin oluşumunda toplumun sınıflar halinde kategorize olma durumu, etken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle eşitsizlik kavramını analiz ederken toplumsal sınıf olgusuna değinmemiz gerekmektedir.

Toplumsal sınıf çözümlemelerinin iki ayrı kuramsal yaklaşımda ele alındığı ifade edilebilir. Bunlardan ilki toplumsal sınıflar temelinde *farklılaşma* ile tanımlanmaktadır. Farklılaşma ile insanların toplum içindeki gelir düzeyi, statü, siyasi erke olan konumu gibi faktörlerle sınıfsal yeri belirlenmektedir. İlkine göre daha elverişli olan ikinci yaklaşım ise *tarihsel maddecilik* ilişkisine uzanmaktadır. Sınıfsal ayırımın belirli üretim ilişkilerinden inşa edilmesi ile ilgili olan bu görüş artı ürün üzerinden sınıfsal bir çözümleme yapmaktadır. Üretim ilişkileri sonucunda *birincil bölüşüm* ilişkisi ile artı ürüne el koyulması toplumsal sınıfları oluşturmuş, *ikincil bölüşüm* ilişkisi ise artığın yeniden paylaştırılma süreçlerinden hareketle toplumsal sınıfları birbirinden ayırmıştır (Boratav, 2016, ss. 16-18).

Üretim ilişkileri çerçevesinde artı ürünün yeniden paylaştırılması kapital sistem düzeninde ve neoliberal politikalar eşliğinde kentsel mekânın yeniden üretimi sürecine de ışık tutmaktadır. Çünkü sanayi toplumundan bilgi toplumuna değin tüm sürece mekânsal olanak sunan şehirler, artı ürünün yaratıldığı ve ücretli emek gücünün sömürüldüğü yerlerdir. Dolayısıyla süreç içinde yeniden paylaşımı yapılan artı ürünün kenti de bu doğrultuda yeniden üretmesi kaçınılmazdır. Harvey, şehirlerin yaratılan artı ürünün toplumsal ve coğrafi ölçekte yoğunlaşmasından doğduğunu ve bu kapsamda kentleşmenin de sınıfsal olgu haline geldiğini vurgulamıştır (Harvey, 2019c, s. 45). Ayrıca Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir* kitabında sınıf olgusuna düşük gelirli kiracı ve tekелci konumundaki üreticiler (ev sahibi ve emlakçılar) üzerinden değinmektedir. Çok fazla seçenekleri olmayan düşük gelirli kiracı grubu ya da genel anlamda yoksullar rekabet gücünün etkin olduğu tekелci politikalar karşısında güçsüz konuma düşmektedir. Ki bu güçsüz konum sadece konut piyasasıyla sınırlı olmayıp benzer piyasa koşullarında da belirmektedir. Harvey, sınıflaşma odağında görülen tekелci

yapılaşmanın aydınlatılmasının kentsel mekândaki yapıyı açıklamak adına çok önemli olduğunu ifade etmektedir (Harvey, 2019b: 158).

Buradan hareketle kentlerde yaşayan insanların gelir düzeyleri doğrultusunda yaşadıkları mekân, oturdukları konut, yararlandıkları hizmetler vb. koşullar farklılık gösterebilir. Harvey'in de *Sosyal Adalet ve Şehir* adlı eserinde değindiği üzere gelirin yeniden dağıtılma süreci coğrafi koşullara bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bu farklılığın mekânsal biçimde yansıması gelir dağılımının adil olmamasından ötürü eşitsizlik üzerinden okunmaktadır.

Sınıf temelli farklılaşmalar eşitsizlikleri doğurarak yoksulluk kavramını daha da derinleştirmiş insanları yaşadıkları mekânsal bağlamda ötekileştirerek yeni sorunların meydana gelmesini tetiklemiştir. Kentlerde görülen sınıf temelli farklılaşmalar ile yoksul ve varıl kesimin oluşturduğu mekânlar arasındaki derin fark varlığını koruyarak devam ettirmektedir. Buna bağlı olarak kentte görülen işsizlik, yabancılaşıma, ötekileştirilme, konut sorunu vb. sorunlar aslında sadece kapitalist sistemde ortaya çıkan sömürünün ufak bir uzantısı değil, kentin yaşanan toplumsal eşitsizliklerin çıkış noktası olduğunu da göstermektedir (Şengül, 2009, s. 304).

Günümüz insanların yerleşim yeri olan kentlerde toplumsal eşitsizlikler farklı paradigmlar ve farklı kategorilerde kendini göstermeye artarak devam etmektedir. Eşitsizlik meselesinin sosyolojik çalışmalardaki esas soruları insanların toplumda nasıl bir statüye sahip olacağı, sahip oldukları konumları nasıl değiştirebileceği, içinde yer almak istedikleri farklı sosyal gruplara hangi şartlar sağlandığında dâhil olabilecekleri gibi konuları içermektedir. Statü, konum, saygınlık gibi unsurlar toplumun bireylerine ayrıcalıklar sunarak onları azınlıkta kalan diğer bireylere karşı daha avantajlı duruma getirecektir (Kırkbeşoğlu, 2021, s. 992). Cumhuriyet tarihinden bu yana toplumun diğer kesimlerine göre daha avantajlı konumunda olup bürokrasinin üst mevkilerinde yer alan bu ayrıcalıklı kimseler hep olmuştur. Bu kimseler ile egemen sınıflar arasında belirli ilişkilerin olması ve bunun yanında yeniden oluşan artığın belli bir bölümünün bürokrasinin bu “seçkin” temsilcilerine verilmesi de hep olagelmıştır. 1920'lerden bu yana devlet olanaklarından uygun bir şekilde faydalanmayı bilen ve üst düzey bürokrasi içinde kökenleriyle var olan burjuvazinin varlığı, sınıf oluşumlarını da ilgilendiren bir konu olmuştur (Boratav, 2016, s. 21).

Marksizmin “*sınıfsız toplum*” ideali doğrultusunda ileri sürdüğü “*egemen sınıf*” yaklaşımı ise Pareto, Weber, Michels gibi klasik elit teorisyenleri tarafından reddedilerek zamanın tüm toplumlarında “*sınıfsız toplumun*” mümkün olamayacağı vurgulanmıştır. Bu da seçkin kuramın antimarksist yanlılığını oluşturmaktadır (Bottomore, 1996, ss. 14-15). Arslan’a (2015, ss. 79-80) göre elit (seçkin) teorisi, Marksizmin sınıflar savaşı teorisi altında benimsediği toplumu yöneten sınıf ile egemen sınıf arasındaki ayrımı hedef alan yaklaşımını, hata olarak görmüş ve düzeltme çabasına gitmiştir. Marksizme karşı “*tashih çabası*” altında ortaya konulan Elit (Seçkin) teorisi, sınıflar arasındaki ayırmadan kaynaklı ortaya çıkan eşitsizliklerin aslında doğal bir olgu olduğunu ve asıl benimsenmesi gereken noktanın dengelenme olduğunu vurgulamaktadır. Her iki kuramı gerek sınıfsal yaklaşım gerek benimsedikleri siyasi fikir ve ideolojiler ile ortak noktada buluşturan kavram ise sosyolojik tabanlı eşitsizlik meselesi olmuştur. Geline bu noktada kentsel mekânda görülen eşitsizlik meselesini farklı yaklaşımlarda ve farklı bakış açılarında incelemeye çalışmak yaşanan süreci daha geniş perspektifte analiz etmemizi kolaylaştıracaktır. Keza elit (seçkin) teorisi de eşitsizlik meselesini toplumsal yaşamın yönetim dinamikleri üzerinden göstermeye çalışmaktadır. Toplumsal yaşamda eşitsizliğin, siyasal güç mekanizmasının adil olmayan etkisinden ötürü kaçınılmaz olduğunu ifade ederek Marksizme eleştiriler getirmiştir. Güç mekanizmasını elinde bulunduran ve güç mekanizmasından yoksun olan gruplar olmak üzere toplumu ikiye ayırmıştır (Çeğin, 2018). Seçkin kavramı konservatif bakış açısına göre, eğitim, servet, aile gibi üstün özelliklerden gelen bir “güç” olarak tanımlanırken, radikal bakış açısına göre, kitleleri sömürme ve baskı aracı olarak görülen “hiyerarşi” mekanizmasıdır. Çoğulcu bakış açısı ise seçkinleri, farklı çıkarların temsilciliği ve daha çok savunucu rolüyle gerek devlet gerekse de birbirleriyle mücadeleye girmiş liderler olarak görmektedir (Marsh, 1985, s. 64, akt. Kırkbeşoğlu, 2021, s. 996). Pareto’ya göre, “*Seçkin; güç, zenginlik ve bilgi gibi sosyal değer veya servet (‘fayda’) bakımından en yüksek başarıya ulaşmış kişi anlamında, değer yargılarından bağımsız bir birim olarak ele alınmalıdır.*” (Pareto, 2005, s. 13).

Elit (seçkin) teorisinin güç üzerindeki konumlanması azınlıkta olan yöneticiler lehine geçerli olup onları yönetilen kitleden daha üstün kılmaktadır. Güç sahibi olan yönetici sınıf etkisi altında ve çoğunlukta olan kitleyi sahip olduğu avantajlar ile meşru, hukuk dışı, ya da keyfi yollarla yönetme ve denetleme yetkisine haizdir (Çeğin, 2018).

Yönetici sınıfın güç kisvesi altında yönetilen kitle üzerindeki keyfi ve hukuk dışı yönetim yetkisi eşit olmayan bir görüntü çizmektedir. Tam bu noktada elit (seçkin) teorisinin örneklemine kentsel mekânda kurabiliriz. Azınlıkta olan yönetici sınıfı kentin yönetiminden sorumlu idareciler, çoğunlukta olan kitleyi de yönetilen halk olarak ele alabiliriz. Yönetici sınıfın kimi zaman keyfi kimi zaman hukuk dışı yollarla benimsediği yönetsel yaklaşım Pahl'ın kent idareciliğine dair yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir.

Kentsel mekândaki kaynakların kent yurttaşına nasıl ve ne şekilde dağıtıldığını weberyan bir yaklaşımla sorunsallaştıran Pahl bu dağıtım sürecini sosyal adalet olgusu üzerinden incelemiştir. Radikal Weberci yaklaşıma sahip olan Pahl, sosyal adalet sorunuyla ilişkili olan kentsel eşitsizliklerin belirlenmesinde kent idarecilerinin değerlerinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun Pahl'ın yaklaşımında bir kaygı uyandırması mekânsal sosyal adalet sorunu çerçevesinde gerçekleşmektedir. Yakın bir geçmişe kadar uygulanan ulus devlet merkezli kentleşme modelinde sosyal adalet kaygısı mutlak surette benimsenirken ilerleyen süreçte devlet destekli ve tüketime bağlı kentleşme modeline geçilmesi kaynakların nasıl dağıtılacağı sorununu doğurmuştur (Şengül, 2009, ss. 311-313). Özellikle 1980'li yıllardan sonra küreselleşmenin de etkisiyle ulus devlet merkezli kentleşme modelinden piyasa mekanizmasının etkin olduğu kentsel rant üretim alanına doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Yaşanan bu dönüşümle emeğin yeniden üretiminin benimsendiği kent yöneticiliği modelinden sermayenin yeniden üretiminin önemsendiği kent işletmeciliği ve girişimciliğine dayalı bir kent yönetimi hedeflenmiştir (Harvey, 1989, akt. Şengül, 2009, s. 175). Buradan sermaye mekanizmasının ve sermayedarların kent yönetiminde etkili bir güç olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Sermaye kenti rant üretiminde yatırım aracı olarak görmüş ve kentin yeniden dönüşümünü bu doğrultuda gerçekleştirmiştir.

Kentin idaresinden sorumlu olan yerel yönetimlerin sermaye mantığına eklemlenmesi özel sektör lehine kenti bir yatırım alanı olarak tanımlamıştır. Batı'ya kıyasla Türkiye'de 1980'li yılların ortasından itibaren yerel yönetimlerin kaynaklarında az da olsa bir miktar artış görülmüştür. Ancak kaynakların kullanım alanları incelendiğinde yerel yönetimler sermayenin taleplerine duyarlı olmuş ve yatırımların büyük çoğunluğunda sermayeye destek sağladığı gözlemlenmiştir. Görülen odur ki, yerel yönetimler emek ve sermaye arasındaki tercihini sermaye lehine açık etmiştir. Bu

durumda kentler kullanım değerinden çok değişim değerinin aracı olmuş ve barındırdığı bazı kesimler adına yaşanması güç hale gelmiştir (Şengül, 2009, ss. 176, 182).

Kaynakların kamu yararından çok özel sektör için fayda sağlayan kullanımı kentin planlanması sürecini de etkilemiştir. Kentsel dönüşüm yöntemlerinden biri olan soylulaştırma uygulamaları ile kamu yararı esas değer olmaktan uzaklaşarak toplumun bazı kesimleri için istenmeyen durumlar doğurmuştur. Görece daha yoksul olan işçi sınıfın yeni orta sınıfın gelişile birlikte kent dışına itilmesi durumu beraberinde marjinal bir oluşumu da getirmektedir. İstekleri dışında yerlerinden edilmiş olan yoksul kesimin aynı zamanda kent kaynaklarından da eşit şekilde yararlanmasının önüne geçilmektedir (Keleş, vd., 2022, s. 90). Soylulaştırma yöntemini Amerika özelinde inceleyen kent kuramcısı Florida (2018, ss. 112-113), soylulaştırmayı kentsel mekânda yeni sınıf coğrafyasının yansıması olarak ifade etmektedir. Yeni sınıf bölünmeleri ile gittikçe derinleşen eşitsizlik ve ekonomik ayrışma aynı zamanda yeni kentsel krizin gerçekleşmesi yönündeki olgulardandır. Florida, bu kapsamda kent yönetimine dair uygulanan kentsel politikaların görevinin kentteki sermaye gücünü durduraktan ziyade konut seçenekleri, ekonomik birtakım fırsatlar ve mahalle şartlarını iyileştirmek olduğunu ifade etmektedir. Konut seçeneklerinde güvenli sitelerin, kentin varsıl kesimleri tarafından seçiliyor olması da yeni sınıf ayrışmalarını seçkinlik vurgusu üzerinden görünür kılmaktadır. Geniş (2009, s. 124), güvenli siteler üzerine yapmış olduğu çalışmasında, güvenli sitelerde yaşayan sakinlerin dışlayıcı unsurları barındıran seçkin kentli söylemlerinin geliştiğine değinmiştir.

Kentsel mekânda görülen seçkinlik vurgusu, toplumsal yaşamda sınıfsal ayrışmalar temelinde yeni eşitsizlik alanları yaratmaktadır. Bu kapsamda kent yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlerin hem kamu yararının esas değeri olduğu koşulları gözetmesi hem de kentin yeniden canlandırılmasında yardımcı olan unsurları (sermaye gücü gibi) dengeli bir şekilde yönlendirmesi süreci daha pragmatik açıdan yaklaşmamıza olanak sağlayacaktır. Sadece yerel yönetimlerin değil merkezi yönetimin de kent kaynaklarının dağıtımında sorumlu ve kamuya faydalı olacak şekilde sürece dâhil olması hem kent yurttaşı hem de kentsel mekân adına son derece önemlidir.

Yönetilen kent yurttaşı gerek kendi gerek yaşadığı mekân açısından yarar görmek adına kent yöneticileri ya da geniş ölçekte yerel yönetimlere ihtiyaç

duymaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere kent yöneticilerinin sahip olduğu gücü keyfi ve hukuk dışı kullanarak kamu yararını göz ardı etmesi hem toplumsal hem de mekânsal anlamda eşit olmayan ayrışmalar yaratmıştır. Bu ayrışmalara bağlı olarak toplum içerisinde görülen kutuplaşmalar sadece yöneten ve yönetilen sınıf arasında kalmayıp yönetilen çoğunluğu da kendi içinde ayrıştırmıştır. Ayrışan gruplara hem kendi içerisinde hem de gücü elinde bulunduran azınlık gruba kıyasla eşit olmayan fırsatlar sunulmuş ve eşitsizlik daha da ayrışmalarla pekişmiştir. Mekânsal ölçeğe de eklemlenen eşitsizlik yerleşke yeri olan kentlerde ayrışan gruplar arasında dengesini daha da yitirmiştir. Kentsel mekânda görülen ayrışmalardan kaynaklı eşitsizlikleri daha önce yönetsel dinamikler üzerinden anlamlandırmaya çalıştığımız elit (seçkin) teorisi ile yine ilişkilendirilebiliriz.

Çağdaş seçkin kuramcılarının bazıları temel tezini eşitlik olgusu üzerinde konumlandırıran demokratik seçkin kuramına yön vermiştir. Bu kuram demokrasi kuramının benimsediği “*gücün toplum içerisinde eşit dağılımı*” anlayışından ziyade esas olanın “*güçlü bir konuma ulaşabilmede fırsat eşitliğidir*” anlayışını benimsemek olduğunu ileri sürmektedir. Üstün yeteneklere sahip olan her bir seçkin grubu yönettiği kitlenin menfaatini gözeterek diğer seçkin gruplarla birlikte güç mücadelesi içerisinde yer almaktadır. Seçkin grubun yönettiği kitle veya grupları arasındaki güç mücadelesi toplumsal düzende bir denge durumunun yaşanmasını sağlayacaktır. Nitekim bu güç mücadelesiyle toplumun farklı kesimlerindeki ayrışmalar seçkinlerin varlığıyla dengede kalmaktadır. Ayrıca toplumsal hayatta seçkinler farklı nitelikte ve değerinde olan kaynaklara sahip olup diğer aktörlere olan bağımlılığını azaltmaya çalışırlar (Kırkbeşoğlu, 2021, ss. 1017, 1019). Kentsel eşitsizlik olgusunu bu kuramla ilişkilendirecek olursak kent yöneticileri temsil ettiği çoğunluğun yararını gözeterek mekânsal ayrışmanın yaşandığı grupları güçlü konuma ulaştırmada etkili bir aktör konumundadır. Keza eşitsizliğin derinleştiği mekânsal ayrışmalarda kent yöneticilerince fırsat eşitliğinin yaratılması diğer gruplar ile arasında güç dengesinin kurulmasını da sağlayacaktır. Eşitsizlik kisvesi altında toplumun görece daha güçsüz olan grupları kurulan güç dengesinin etkisi ile daha eşit bir ortamda mücadele verecektir. Kent yöneticilerinin veya kent yönetiminin varlığıyla kentsel mekândaki toplumsal örgütlenmeler arasında denge ve eşitlik sağlanacaktır. Aynı zamanda kent yöneticilerinin kenti metalaştırmak isteyen sermaye aktörüne karşı direnç göstererek

bağımlılığını azaltmak istemesi kent kaynaklarının temsil edilen gruplar arasında adil dağılımını da sağlayacaktır.

2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü

Kentsel mekânda görülen eşitsizlikleri her zaman sınıf tabanlı yaklaşımlarla ele almak tek başına yeterli değildir. Mekânsal düzlem çerçevesinde ayrışmaların özüne inmek gerekirse ayrışmaların sahnelendiği mekân üretiminde toplumsal yaşamın her alanının etkili olduğunu görürüz. Keza cinsiyet, ırk, din, dil, kimlik gibi her türlü kategorik ayrımla bütünleşen toplumsal ilişkiler toplumsal hayatın inşa edildiği faktörlerdir (Kaygalak, 2020, s. 32). Toplumsal hayatın inşa edildiği faktörlerden biri olan cinsiyet kavramı üretilen mekânın ayrışım dinamiklerinde kurucu unsur olarak yer almaktadır. Bu kapsamda mekânsal ayrışma odağındaki eşitsizlik olgusuna toplumsal cinsiyet perspektifi üzerinden bakmak sürecin etkili analizine katkı sunacaktır.

Eşitsizliklerin süregeldiği modern toplumlar, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri kendi içinde var etmekte ve bu eşitsizliklerin biyolojik temelli özelliklerden kaynaklandığını belirtmektedir. Ancak biyolojik temelli özellikler zaten toplumsal farklar ile toplumsal yapının içinde yer almaktadır (Sancar, 2012, s. 23). Connell (1998, s. 190-191), biyolojik temelli özelliklerden farklı bir temelde toplumsallık içinde bir süreç olarak yer alan toplumsal cinsiyet kavramına değinmiştir. Feminist yazar Cockburn (2009, s. 29) da Connell gibi toplumsal cinsiyet sisteminde biyolojiden ziyade bedensel eylemliliğin belirleyici olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin sahip olduğu biyolojik özelliklerden ziyade toplumun ve kültürel faktörlerin yüklediği anlamsal kalıplarda karşılık bulmaktadır (Bayhan, 2013, s. 153). Toplumun yüklediği anlam kalıplarında karşılık bulan toplumsal cinsiyet kavramı, bununla eşdeğer olarak toplumsal ilişkilerden de etkilenmektedir. UNHCR'nin (2007) temel tanımlamalarında ise kadın ve erkeklere yüklenen sorumluluk, tanımlanan rol, sunulan fırsat, getirilen sınırlamaların analiz edilmesinde toplumsal cinsiyet kavramının sosyo-ekonomik bir değişken olduğu yönü vurgulanmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet kavramının zaman içerisinde sosyal ve kültürel yönlerden yapılandırılmış bir anlam kazandığına da vurgu yapılmıştır. Toplumsal hayattaki biyolojik farklılıkları temel alan toplumsal cinsiyet kavramı sadece

zamansal açıdan yapılandırılmış bir anlam kazanmaz. Mekân da zaman kadar toplumsal cinsiyet kavramının yapılandırılmış anlam yolculuğuna hizmet etmektedir.

Harvey, toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği coğrafya örüntüsü üzerinde zaman ve mekân boyutlarının analiz ederken Foucault'un beden ve mekân üzerindeki yaklaşımına da şu şekilde yer vermiştir.

Foucault, bedenin mekânını toplumsal düzenimizdeki indirgenemez unsur olarak ele alır çünkü baskı, toplumsallaşma, disiplin altına alma ve cezalandırma güçleri bu mekân üzerinde uygulanır. Beden mekân içinde vardır ve, ya otoriteye boyun eğmek (örneğin organize bir mekânda hapsedilerek ya da göz altında tutularak), ya da başka alanları baskıcı olan bir dünyada özgül direniş ve özgürlük mekânlarını (heterotopia) mücadeleyle yaratmak zorundadır. (Harvey, 2019a, s. 239).

Ayrıca bedenin disiplin edilerek kontrollü bir biçimde üretim sistemine dâhil edilmesi, kapitalizmin gelişmesini de güvence altına alınmıştır. (Foucault, 2003, s. 103). Bu kapsamda bedenlerin üretim sistemine hesap gözetilerek katılması da tüm dünyada kapitalizmle birlikte gerçekleşmiştir. Keza Türkiye'de de cinsiyet rejimi hem Cumhuriyet ideolojisinin hem de Batılılaşma hedefinin temel göstergesi olarak yer alırken Cumhuriyet'in korporatist kalkınma stratejisi sadece kapitalizmi içselleştirmek ile kalmamış toplumsal cinsiyet kavramının da tanımlanmasında ve kimliklerin üretiminde belirleyici bir faktör olmuştur. Geçmişten günümüze toplumsal cinsiyet bağlamında inşa edilen bu çelişki ancak kentsel mekân düzeyinde erkeğin egemen olduğu bir ideolojik ortamla izah edilebilir (Çavuşoğlu, 2014, ss. 67, 72). Kadınları erkek egemen mekân formunda görünür kılmak, toplumsal cinsiyet ve mekân üzerine yapılan analizlerde ilk yoğunlaşılması gereken konuların başında gelmektedir. Akabinde ise toplumsal cinsiyet rejimi olarak ifade edilen ataerkillik kavramının analiz edilmesi gelmektedir (Erkan, 2006, s. 55).

Mekânsal nitelikte olan kentin; nüfus, ekonomik, toplumsal, kültürel, yönetsel ve siyasal gibi birtakım ölçütlerle tanımlanıyor olması (Keleş & Mengi, 2021, s. 23) toplumsal cinsiyet kavramının kentsel mekân ile ilişkisini gözler önüne sermekte ve analiz etmemize katkı sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının demografik niteleyici kadın ve erkek öznelerinin, üretim sistemi içindeki varlığı veya konumu; ekonomik, zaman içerisinde kazandığı yapılandırılmış anlamı; toplumsal ve kültürel,

kentin planlanan veya yapılanan yönetimine katılımı; yönetsel ve siyasal ölçütlerle parça bütün ilişkisi kurmaktadır. Alkan (2012, s. 359) toplumsal cinsiyetin, üretim, tüketim, dağıtım birlikteliğinden ekonomik kalkınmaya, aile yaşamıyla ilgili olan kamusal-özel alan ayrımından kentsel toprağın kullanımına, kentsel hizmetlerden toplumsal etkileşime, politik süreçlerin düzenlenmesinden farklı öznelliklerin inşasına değin pek çok kentsel faktör ile kaçınılmaz olarak iç içe olduğunu ifade etmektedir.

Kentsel mekânı tanımlayan ölçütlerin her biri toplumsal cinsiyet kavramında birer payda sahibidir. Bu ölçütlerden biri olan kamusal-özel alan ayrımının, kentsel mekânda toplumsal cinsiyet perspektifi üzerinden analizini yapabilmek için öncelikle geçmişten günümüze kadar bu ayrımın geçirdiği değişim sürecine değinmek gerekmektedir. Keza bu değişim sürecine değinmek kadınları kentsel mekânda görünür kılma çabasının önündeki eşitsizlikleri aydınlatmak adına önemlidir.

Herkesin denetim ve kontrol yetkisine açık olan anlamında kullanılan “kamusal” bireyin ailesi ve yakın çevresi ile sınırlanan yaşam alanı anlamında kullanılan “özel” kavramları toplumsal ilişkiler “evreni” adı verilen bir düzeni birlikte inşa etmişlerdir. Ancak bu düzen inşa edilirken coğrafya örüntüsünde sanayi kapitalizminin yükselişinin ardından gelecek sürece ilişkin esas bir değişim belirlenmiştir. Bu değişimin birinci etkenini kamusal yaşam ile sanayi kapitalizmi arasındaki ilişki oluştururken, ikinci etkeni bilinenden ziyade bilinmeyene odaklanmayı öngören sekülerizm anlayışının gelmesiyle yerleşmiştir. Üçüncü etken ise Eski Rejim’in kamusal yapısından hareketle sonrasında zayıflık haline gelen bir gücü (Sennet, 2020, 31-35).

Sanayi kapitalizminin gerek kentli kültürle olan ilişkisi gerek kitlesel üretim ve dağıtım sebebiyle kamusal alana etkisi zamanla kamusal düzeni kontrol altına almayı zayıflatmıştır. İnsanların kendini koruma endişesi aile olgusunu bir korunma seçeneği haline getirmiştir. Bunun yanı sıra sanayi kapitalizminin, seri üretimin artışı ile görünümünün tektipleşmesi ve kamusal göstergelerin farklı özelliklerini kaybetmesi gibi kamusal alana yönelik etkileri söz konusuydu. Bu bağlamda kapitalizm ve kamusal coğrafya arasında biri kamudan aileye dönüş, diğeri kamusal görünürlükte kâra dönüştürülebilen kafa karışıklığı olmak üzere iki yönde etkileşim gelişmiştir. Sanayi kapitalizmi, gölgesinde kamusal yaşamın ahlaki kapsamda meşru alan anlayışını

zayıflatırken sekülerizm de bu alanı ters yönde zayıflatmak istemiştir (Sennet, 2020, 36-38).

Ekonomik ve ideolojik güçler dünyasında yaşanan gerilimlerle çatırdayan kamusal boyut, yerleşik kent kültürünün kurulu bu dünya üzerinde yayılması bir süre için denge sağlamış olsa da kamusal alanın çöküşü kaçınılmaz olmuştur. Kamunun ahlak dışı alan olarak nitelenmesi kentsel mekândaki kadın ve erkek özneleri için farklı şeyler ifade etmekteydi. Kadınlar için kamu ahlak dışı bir alan çağrışımı ile erdemlerini kaybetme tehlikesini içinde barındıran bir yer özelliği taşıırken erkekler için farklı nitelikte bir ahlaki özellik taşımaktaydı. Erkekler kamusal alanın ahlak dışı çağrışımını kendilerine sunulmuş bir özgürlük alanı şeklinde yorumluyordu. (Sennet, 2020, ss. 39-41). Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmeler karşısında erkeklerin kamusal yaşamda elde ettiği özgürlük alanı kadınlar açısından eşit şekilde gerçekleşmeyip kadınlar aleyhine eşitsiz bir temel inşa etmiştir.

Çalışma-üretim ve ev-hane yaşamının karşılıklı birlikteliğinden doğan kamusal-özel alan ayrımı Sanayi Devrimi ile beraber ekonomik, ideolojik ve politik faktörlerle cinsiyetlendirilmiş mekânda gerçekleşmiştir (Sancar, 2009, ss. 53-54). Alkan (2012, s. 357), geçmişten günümüze küresel ölçekte yaşanan pek çok değişikliğin özel alandan hareketle hane yaşamını etkilediğini ifade ederek üretim sistemi çerçevesinde kamusal-özel alan ayrımının sorgulanmasının önemine değinmiştir. Bu ayrımın sorgulanması arka planda hem kentsel mekândaki ayrılmaları hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır.

Mekânın cinsiyetlendirilmesini toplumsal yapıların varlığı ile ataerkil rejim düzeninde ele almak süreci analiz etmek adına yarar sunacaktır. Keza erkeğin tahakkümü altındaki kamusal alana ait görülmeyen kadına bu alanda eşit fırsatların sunulmuyor oluşunun ataerkil teori temelinde analizi yapılabilir. Bu kapsamda Walby (1990, ss. 20-21), ataerkilliği farklı soyutlama düzeylerinde yapılandırarak erkeklerin tahakkümü altında kadınlara baskı uygulayıp onları sömürdüğü toplumsal yapı ve uygulamalar sistemi olarak tanımlamıştır. Ataerkilliğin soyut düzeyde altı yapıdan oluştuğunu ifade eden Walby, oluşturduğu ilk yapıyı mekânın cinsiyetlendirilmesine de temel teşkil eden evdeki ataerkil üretim ilişkileri üzerine kurmuştur. Bu sayede kadınların ev yaşamındaki emeği erkeklerin tahakkümü altında kamulaştırılmaktadır.

Ekonomik çerçevede ortaya konulan ikinci ataerkil yapıyı ise ücretli işteki ataerkil ilişkiler üzerine kurmuştur. Kadınlar ücretli iş içindeki iyi çalışma olanaklarından dışlanarak daha kötü işlere maruz bırakılmışlardır. Ataerkil pratiklerin tespiti üzerine oluşturulan bu yapılardan ilk ikisi erkeklerin çalışma hayatındaki etkinliği üzerinden kamusal alan, kadınların ev yaşamı içerisinde kamusal alandan kısıtlanan varlığı üzerinden özel alan ayrışımına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet perspektifinde ataerkil teori, kentsel mekânın kamusal-özel alan ayrışımında cinsiyetlendirilmesi ile eşitsizliğe neden olmuştur.

Kamusal-özel alan ayrışımı tartışmalarına kent araştırmalarında feminist perpektifte de yer verilmiştir. Cinsiyet kalıpları içerisinde iktidar ilişkilerinin kentsel mekânda nasıl kurulduğu ile ilgilenen feminist kent araştırmalarının gelişimi kamusal-özel alan ayrışımında gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra feminist kent araştırmaları kentsel mekândaki erkek tahakkümüne karşı kadınların yaşadıkları deneyimi anlamaya çalışırken en çok onların kentteki düşük ücretli istihdamı üzerinde durmuştur (Mirioğlu, 2018, s. 188). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2022 yılında yapılan Kazanç Yapısı İstatistikleri'nde cinsiyete dayalı ücret farkı tüm eğitim kademelerinde kadınlar aleyhine gerçekleşmiştir. Kadınlar %5,7'lik kazanç farkı ortalaması ile erkeklerin gerisinde kalmıştır (TÜİK, 2022).

Kentsel mekânın tanımlayıcı ölçütlerinden biri olan politik süreçlerin düzenlenmesi de kentsel faktör niteliğinde toplumsal cinsiyet kavramının ilişkili olduğu unsurlardandır. Keza kadınlar yerleşim yeri olan kentin yönetim ve planlama sürecinde de erkeklere kıyasla eşitsiz konumlanmıştır. Erkan'a (2006, ss. 52, 54) göre, kentsel mekânın yapılanmasında ölçüt alınan ekonomik planlamanın kadınları sadece tüketici rolüyle ele alıyor olması toplumsal cinsiyet perspektifinde yaşanan eşitsizliği gözler önüne sermektedir. Kent yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlere gerek çalışma ortamlarında gerek kurum anlayışlarında toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik farkındalık analizi yapılabilir. Toplumsal cinsiyet farkındalığı oluşturamayan yerel yönetimler kentsel mekânda ataerkil düzende cinsiyet körü yönetim stratejisi ile körlük üretmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan toplumsal cinsiyet istatistikleri, yerel yönetimlerde yer alan kadın ve erkek sayıları farkındalığın oluşamaması yönünde ispat sunmaktadır. Her ne kadar 1999 yılından 2019 yılına kadar yerel yönetimlerde yer alan kadın oranı artış göstermiş olsa da erkek oranlarının niceliksel çoğunluğunun tüm

zamanlarda gerisinde kalmıştır (TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2022, s. 141). Tek başına bu gösterge bile kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ifade etmek için yeterlidir.

2.1.4. Kentsel Rejim Kuramı Üzerinden Kentsel Eşitsizliğin Görünümü

Geçmişten günümüze kentlerin gelişim, değişim ve dönüşümünde pek çok faktör etkili olmuştur. Zaman içerisinde özellikle siyasal boyutlarla kentin bu döngüsü anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Siyasal boyutun kenti anlamlandırma ilişkisi ana argümanda siyaset faaliyetinden kaynaklanmakta ve diğer faktörleri de etkilemektedir. Siyasetin kentsel mekânla ilişkisini kavramsal açıdan tanımlanmasında bile görebiliriz. Heywood (2022, s. 30), siyasetin tanımlanmasına yönelik ele alınan iki yaklaşımı analiz ederken ilkinde, siyasetin alan veya konumla ilişkilendirildiğini, ikinci yaklaşımda ise süreç veya mekanizma olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Siyaset kavramı, alan olarak yönetim unsurlarıyla süreç olarak da güç ve kaynakların dağıtımı ve anlaşılmaya dayalı uzlaşma unsurlarıyla analiz edilmiştir. Dolayısıyla kent, siyasal faktörlere gerek yönetimi gerek kaynakların dağıtımı kapsamında sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim kentin zaman içerisinde geçirdiği gelişim, değişim ve dönüşüm süreci de bu yönde anlamlandırılmıştır. Keza kentsel siyasetin üzerinde konumlandırılan kentsel rejim teorisi bu doğrultuda anlam kazanmaktadır.

Stone'un 1989 yılında yayımlanan *Regime Politics: Governing Atlanta, 1946-1988* kitabı Amerika'daki kentsel siyaseti Atlanta özelinde gözlemleyerek kentsel rejim teorisine önemli bir kavramsal çerçeve sunmuştur. Stone, Atlanta kentinin yönetimine dair gözlemlerinden hareketle kentsel rejimi, "yöneten kararların (*governing decisions*) alınmasını ve uygulanmasını sağlamak amacıyla kamu kurumları ile özel çıkarların bir araya gelerek oluşturduğu enformel oluşumlar" şeklinde tanımlamıştır (1989, s. 179). Kentin yönetsel temellerinin kamu ve özel çıkarlar odağı üzerinde şekillenmesine gerek siyasal gerekse sosyoekonomik ölçütler katkı sunmaktadır.

Davies (2003, s. 254), Stone'un devlet ve özel sektör arasındaki iş bölümünü esas alan sosyo-ekonomik sistemini kentsel rejim teorisi kapsamında temellendirmiştir. İşletmelerin üretim niteliği olan varlıkları devletin demokratik denetimine tabidir. Ve işletmeler demokratik denetim karşısında devletin siyasi ölçekteki taahhütlerini yerine getirmek için ihtiyacı olan kaynaklarını kontrol etmektedirler. Bu durum yerel

yönetimler de gelir elde etmek adına sermayedarların taleplerini diğer taleplerden üstün tutan yapısal bir eğilimin olduğu anlamına gelmektedir. Yerel yönetimlerin özel sektördeki katılımcılara yönelik yapısal eğilimi, rejim sürecinde aralarında kurulmuş olan koalisyonlardan kaynaklanmaktadır. İş dünyasındaki katılımcıların yönetim koalisyonu altında rejim sürecindeki varlığını Stone “sistemik güç” (systemic power) olarak ifade etmiştir. Yönetim koalisyonunda yer alan katılımcıların aralarında kurmuş olduğu uzlaşya yaslanan enformel ilişki kentsel rejimi bir arada tutmaktadır (Savaşkan & Aksu Çam, 2019, s. 157).

Davies (2003, s. 256), Birleşik Krallık’taki koalisyonu vaka çalışması ile analiz ederken kentsel rejim teorisini altı başlıkta özetlemiştir. Bu başlıklar; yönetim koalisyonunda yer alan yerel yönetim ve özel sektöre ait katılımcıları içermesi, koalisyonun enformel ilişki çatısı altında güven, diplomasi, ortak amaç ve kaynaklara dayanması, enformel ağların yerel yönetimlere göre daha özerk ve sürdürülebilir olması, koalisyonun hedefinin çoğunlukla kentin ekonomik kalkınması üzerinde konumlanması ve rejim aktörleri arasındaki karşılıklı bağımlılık gibi özelliklerden oluşmaktadır. Yerel yönetim, özel sektör gibi rejim aktörlerinin katılımıyla oluşan koalisyonun enformel ilişki ağlarıyla inşa ettiği kentsel rejim kuramı, Türkiye’nin de kentleşme dinamiklerinin gerçekleştiği kentsel siyasette diğer yaklaşımlara göre daha uygun bir kuramsal çerçeve çizmiştir (Uzbek & Dinçer, 2009, s. 270).

Kentsel siyasete görece daha uygun bulunan kentsel rejimin Türkiye üzerinde sergilemiş olduğu gelişim tablosuna bakmak, kentleşme sürecini tüm unsurlarıyla görmemize katkı sunacaktır. Stone’un kentsel rejim teorisi altında yer verdiği kamu ve özel sektör uzlaşısına dayalı enformel ilişki ağı Türkiye’deki kentleşme sürecinde denge rotasında sapmalar yaşamıştır. Süreç içerisinde kentsel mekânda görülen belediye ve özel sektör uzlaşısı küreselleşmenin getirdiği yönetim söyleminden hareketle rotasını sermaye lehine doğru çevirmiştir. Belediye meclislerinde sermayenin etkin halini gözler önüne seren kentsel mekânda pek çok görüntüsü söz konusudur. Günümüze değin geline kentsel süreçte bu görüntüler kimi zaman yatırım alanları eşliğinde kamusal bir hizmet olarak, kimi zaman da TOKİ, lüks rezidanslar ve gökdelenler gibi gayrimenkul sektöre dayanan yatırımlarla ortaya çıkmıştır. Sermayenin uzlaşıdan çok hakimiyeti esas alan tavrı, kentsel gelişim sürecinde “değişim değeri”ni öne çıkararak kentsel mekânda belirleyici bir unsur olan rant mekanizmasını da etkin hale getirmiştir (Karasu, 2010, s.

374). Ayrıca kamu hizmeti, metalar aracılığıyla piyasa işleyişine tabi tutulmuş, süreç içerisinde anlamı hizmet sunumundan “hizmet satışı”na doğru değişim göstermiştir. Bu doğrultuda yerel yönetimlerin de sunacakları hizmetlerde özel sektöre kapılarını açmak durumunda kaldıklarını belirten Sabuktay (2014, s. 114), kapitalizm aracılığıyla kamu hizmetlerinin tasfiye edilmesinin savunulduğunu ifade etmiştir. Harvey’in “mülksüzleştirme yoluyla birikim” kavramından hareketle Türkiye’deki kamu yönetiminin özellikle 2000’li yıllarda “mülksüzleştirme yönetimi” haline geldiğini de belirtmektedir (Sabuktay, 2014, s. 16).

Kentsel mekân gelişim sürecinde gerek kamusal alanların mülksüzleştirilmesi, gerek kentsel dönüşüm projeleri gibi birçok noktada sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Keleş’in Kentleşme Politikası adlı eserinde, Türkiye’deki kentleşme sorunlarının çözüme ulaşmakta karşılaştığı güçlükleri gruplar halinde analiz eden değerlendirmesi, Stone’un kentsel rejim teorisinde güç kavramı altında ifade ettiği pek çok ölçüt ile ilişkisini gözler önüne sermektedir. Keleş, ilk olarak *yönetimsel etmenler* başlığıyla grupladığı kentleşme sorunlarında kentsel politika uygulanmasından sorumlu görevlilerin teknik bilgi ve beceri konusundaki yetersizliklerine dikkat çekmektedir. Bir diğer gruplanan etmen kentleşmeye dair kentsel altyapı yatırımlarının sınırlı tutulması ve yerel yönetimlerin merkezi yönetimin yardımına muhtaç durumda olmasıyla birlikte *ekonomik* nedenlerdir. Kentleşme politikaları kapsamında planlama çalışmalarındaki eksikliğin sadece teknik, yönetimsel ve ekonomik kaynaklı bir soruna dayalı olmayıp *siyasal* etmenlerle de ilişkili olması bir diğer etmen olarak siyasal olanların gruplanmasını gerekli kılmıştır. Özellikle kent yönetiminden sorumlu belediye başkanı ve meclis üyelerinin seçimle gelen konumsal etkinliğinin Türkiye’deki partizanlığın yerel düzeydeki nüfuzundan etkileniyor oluşu kent sorunlarının çözümünü olası baskılar karşısında zayıf kılmaktadır (Keleş, 2023, ss. 735-738).

Kentleşme sürecine ilişkin karşılaşılan sorunlara çözüm olarak ortaya konulan girişimlerden birisi de kentsel dönüşüm kavramıdır. Kent yurttaşının haklarının dikkate alınmaksızın toplumsal faydanın gözetilmemesi ve adil olmayan bölüşüme yönelik yapılan itirazların çokluğu kentsel dönüşümün var olan kentleşme sorunlarına çözüm aracı olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim kentsel dönüşümün toplumun üst katmanında yer alan sınıflar lehine rant aracı olarak kullanılması da bu durumu güçlendirmektedir. Kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilmek istenen ve başarıya

da ulaşmış olan “kentsel rant” uygulamalarının konutlar üzerinden üretilen değerleri, kentsel mekandaki “dönüşüm rantını” da fazlasıyla yönlendirmiştir (Keleş vd., 2022, ss. 112-114). Lüks ve güvenli sitelerde oturan insanların konutlarının nitelici unsurlara sahip olması dönüşüm rantıyla birlikte kullanım değerinden çok değişim değerinin öncelik kazanmasına neden olmuştur. Öyle ki Şengül’e (2009, s. 152) göre, Türkiye’nin kentleşme sürecindeki deneyiminde değişim değeri merkezli kentsel mekân anlayışı, kullanım değeri merkezli kentsel mekân anlayışının gerisinde kalmıştır.

Kentsel rantların önü alınamayan yükselişi, adil olmayan bölüşümü ve bundan pay almak isteyen sermaye sahiplerinin bazı yasal olmayan çözüm arayışlarına da zemin hazırlamıştır. Geline bu noktada Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecinin şekillenmesinde toplumsal yarar, verimlilik, bütünleşme, koruma gibi ilkelerin bütün bu gelişmelerin gölgesinde kaldığı ifade edilebilir (Uzbek & Dinçer, 2009, ss. 269-270).

Kentsel rejim teorisinin ana argümanlarından biri olan kamu ve özel sektör arasında kurulan enformel ilişki ağının uzlaşısı ve iş birliği düzleminden uzaklaşan tutumu Türkiye’nin kentleşme sürecini derinden sarsmıştır. Türkiye’nin kentleşme deneyiminde ulus-devlet merkezli çizilen sınırları emek gücünün kentleşmesiyle birlikte esneklik göstererek sermayenin kentsel mekân üzerinde kurmuş olduğu hegemonyasıyla rotasını değiştirmiştir. Ulus-devletin küreselleşme süreciyle birlikte zaman içerisinde giderek azalan etkisi özellikle stratejik yoğunluğu olmayan kentleri kendi kaderlerine bırakmıştır (Şengül, 2009, ss. 149-150). Devletin kısıtlanan hareket alanına karşılık girişimcilerin kazandığı yeni hareket alanı istikrarlı bir grafik çizmemekle birlikte büyük çoğunluğu da birtakım risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum formel yapının örgütsüzlüğünün sonucu olarak kentsel mekandaki tüm insanları etkileyen bir forma dönüşmüştür (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, s. 58). Enformel ilişki ağının derinliklerinde enformel dünyanın gereklerini yerine getirme çabamızla kentsel rejim teorisinde benimsenen kamu-özel sektör uzlaşısı sermaye tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır. İş birliği ve uzlaşıdan ziyade özel sektörün hegemonyası altında sergilenen kentsel politikalarla hem kentsel mekân hem de kent yurttası olumsuz yönde etkilenmektedir.

Türkiye’nin neoliberal politika zemininde neoliberal şehircilikle içselleşen kentsel rejimini çitlemeler üzerinden anlamlandıran Genç (2019), geç kapitalizmin

sınırları aşan yayılmacılığı altında mekân ve politika kesişimini analiz etmiştir. Türkiye’de 2000’li yıllarda inşa edilen kentsel rejim biçiminin neoliberal şehircilik anlayışı altında kentsel mekânın derinleşen metalaşma süreciyle parçalandığına ve kent yoksulları adına sürecin daha da zorlaştığına değinmiştir.

Gelinen bu noktada ulus-devlet modelinin aşınmasıyla merkezden istediği desteği bulamayan yerel yönetimler, sözde uzlaş ve iş birliği çatısı altında sermayeye teslim edilmektedir. Sermayenin etkin olduğu bu teslimiyet biçimini kentsel rejim kuramı üzerinden anlamlandırmaya çalışmak kentsel gelişim sürecinde, yapılmaması gerekenlere dair kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Ve bu çerçeve kapsamında sermayenin çıkar gözetmeden yerel yönetimlerle gerçek bir iş birliği sürecinde olması gerekmektedir.

2.1.5. Toplumsal Eşitsizlik Çalışmalarındaki Yeni Eğilimler Üzerinden Kentsel Eşitsizliğe Bakış

Toplumsal eşitsizliğin mekânsal alt kümesi olan kentsel eşitsizlik meselesi, buraya kadar gelinen noktada birçok bakış açısı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Kuramsal çerçeveler öncülüğünde irdelenen kentsel eşitsizlik meselesinin, toplumsal eşitsizlik olgusundan hareketle dönüm noktası olan 1980’li yıllar ve sonrasındaki süreç, dolaylı yoldan kentsel meselelerin de karşılaştırılmasına analiz imkânı sunmuştur. Bu kapsamda kentsel eşitsizliğe bakış açımızı, Lemel ve Noll’un (2002) çalışmaları üzerinde konumlandırabiliriz.

Lemel ve Noll (2002, s. 2) toplumsal eşitsizlik olgusu üzerinde yapılan tartışmalardan hareketle eşitsizliğin değişen yapılarını açığa çıkarmak adına çalışmalarında birtakım sorulara yer vermiştir. Bu sorulardan ilki; geleneksel anlamda toplumsal sınıf ve tabakalaşma kavramlarının günümüzün gelişen ekonomik ve sosyal yapısındaki etkisinin hâlâ geçerli olup olmadığı üzerinedir. İkincisi, bu geleneksel eşitsizliğin aşınımında bireyselleşmeye doğru bir yönelimin etkisi olup olmadığıdır. Üçüncü soru, yeni eşitsizlik biçimlerinin geleneksel eşitsizlik biçimlerine kıyasla günümüzdeki etkisi üzerinedir. Dördüncüsü ise, sosyolojinin çalışma alanlarından biri olan toplumsal eşitsizliğin gelinen süreçteki öneminin eskiye kıyasla yitip yitmediği üzerinedir. Soruların asıl çıkış noktası üzerinde, 1980 sonrasındaki süreçte geleneksel döneme göre toplumsal eşitsizlik yapısında oluşan değişiklikler hâkimdir. Lemel ve

Noll (2002, ss. 3-4), özellikle eşitsizliğin değişen yapısında sınıfsal yapılaşmanın eski hâkimiyetini kaybettiğini bunun yerine; toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kuşaklar arası eşitsizlik, bölgesel ve etnik ayrıma dayanan eşitsizlikler gibi yeni tematik vurguları içeren eşitsizliklerin daha önemli olduğunu ifade etmektedir.

Sınıfsal ayrışmaya dayanan sınırların artan ekonomik kaynaklar, bireyselleşme ve daha çok azınlığın önemsendiği çoğulculuşma eğilimleriyle gündelik hayatta daha az görünür hale gelmesi eşitsizliğin değişen yapısındaki bu tespitin varlığını güçlü kılmıştır (Lemel & Noll, 2002, s. 4). Lemel ve Noll'un bu eğilimler karşısında toplumsal düzende tespit ettiği değişikliklerden bazıları şu şekilde ifade edilmiştir. Bunlardan ilki, azalan doğum oranlarına karşılık artan yaşan süresinin demografik yapıda ortaya koyduğu değişikliklerdir. Demografik süreç de dolaylı yoldan yaş kuşakları arasındaki farklılıktan doğan bu çatışma halini eşitsizlik biçimi üzerinden tanımlayabilir. Özellikle batı toplumlarında gelir tüketimi ve ekonomik düzeyde görülen iyileşme koşullarının genel yaşam düzeyi üzerinde görülen iyileşme ile orantılı ilerleyen seyri değişikliklerden bir diğeridir (Lemel & Noll, 2002, s. 5). Bir diğer özellik de geçmişe kıyasla işgücü piyasasında artan kadın istihdamının endüstriyel toplum yapısında yarattığı en büyük değişikliktir. Toplumsal yaşamı etkileyen bu değişiklik tanımlanan cinsiyet rolleri ve davranışlara da eklenmiştir. Kadınların erkeklere kıyasla ekonomik kaynak, statü ve ayrıcalıklara eşit olmayan erişimleri, cinsiyet eşitsizliği kapsamında öne çıkan bir diğer eşitsizlik boyutu olmuştur (Lemel & Noll, 2002, ss. 6, 10). Bunların yanı sıra Lemel ve Noll (2002, ss. 8-10) değişen eşitsizlik boyutlarını, ekonomik değişkenlerle ilgili olarak gelir ve servet eşitsizliği, eğitim eşitsizliği, uluslararası arenada yaşanan göçün meydana getirdiği etnik kökenli toplumsal eşitsizlikler, toplumsal sınıfın yapılandırıcı etkisi ve statü tutarlılığı olarak da bilinen statü kristalleşmesi olarak sıralamıştır.¹

Toplumsal eşitsizliklerin sınıf ayrımında geçmişe kıyasla azalan etkisinin yerini gelir, eğitim, cinsiyet, yaş düzeyi, etnik köken gibi faktörlere bağlı yeni eşitsizlik

---

¹ *Statü kristalleşmesi (status crystallization)* ya da bilinen diğer adıyla *statü tutarlılığı (status consistency)* terimlerine yönelik çalışmaları bulunan Gerhard E. Lenski, statünün dikey olmayan boyutunun önemi üzerinden bu kavramı incelemiştir. Lenski (1954, s.45) toplumsal yaşamda var olan grupların, tek bir konum üzerinden tek bir hiyerarşi şemasıyla tanımlanan dikey yapısının, eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde yeni bir boyuta revize edildiğini ifade etmiştir. Böylece tek boyutlu hiyerarşide yer alan tek konum yerine pek çok boyutta ilişkili dikey hiyerarşide yer alan konum haline gelmiştir. Bu kapsamda insanların sahip olduğu birbirinden farklı konumların ilişkili yapısı dikey olmayan boyutta, tutarlılık derecesiyle kıyaslanabilir duruma gelmiştir.

boyutları almıştır. Eşitsizliğe konu olan bu değişkenler artık sınıfsal güç tarafından belirlenmemekte ve giderek artan bireyselleşme eğilimiyle postmodern tabakalaşmanın statü kristalleşmesinde azalışa neden olmaktadır (Grusky, 2019, s. 13). Sadece statü kristalleşmesi değil Lemel ve Noll'un çalışmalarında ortaya koyduğu diğer özelliklerde de gelenekselde hâkim olan sınıf etkilerinin azalışı söz konusudur. Grusky (2019, s. 29) yaşanan bu gelişmelerle birlikte çağdaş yorumcuların sınıf etkileri üzerindeki çalışmalarında ırk, etnik köken, cinsiyet gibi değişkenlerin gelenekselde etkin olan sınıf bağılıklarının yerini aldığını ifade etmiştir. Ayrıca bu değişkenlerin yeni eşitsizlik eğilimlerinin arkasında itici bir güç olduğunu da vurgulamaya yöneltmiştir.

Toplumsal eşitsizliklerin sınıf ayrışımında azalan görünümü, yerini günümüzde yeni eşitsizlik değişkenlerine bırakmıştır. Cinsiyet, etnik köken, yaşam tarzları, yaş kuşakları gibi değişkenler toplumsal yaşamda yeni eşitsizlik değişkenleri olmuştur. Nitekim bu değişkenler toplumsal eşitsizlik paydasında kentsel eşitsizliğin birer eksenini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kentsel eşitsizlik eksenleri, değişen ve yenilenen eşitsizlik eğilimleriyle ilişkilendirilebilir.

2.2. Kentsel Eşitsizliğin Toplumsal Yönleri

1980'li yıllara kadar devletin kentsel mekânda kamu yatırımları, plan, politika gibi stratejik faaliyetlerle öne çıkan etkin rolü ve vatandaşın kentsel mekânların üretiminde olan etkililiği söz konusu iken 1980 sonrasında kentsel mekân aktörler özelinde değişikliklere sahne olmuştur. Mekân üretiminin hızlanarak dönüşümünün gerçekleşmesinde yeni ve güçlü aktörler etkili olmuştur. Sermaye gücüne sahip olan aktörlerin dev projeleriyle kentsel mekân yeniden üretilmiştir. Süreç içerisinde devingen ve yeni bir yüz kazanan kentsel mekân ekonomik ölçekte mekân üretimine dayalı gelişen kalkınma modelinin yanı sıra toplumsal bir yapı da inşa etmiştir. Türkiye'nin kentleşme sürecine dair uyguladığı politika ve inşa edilen toplumsal yapının ayrışan sınıfsal özelliklerinin varlığı bu sürecin incelenmesini gerekli kılmaktadır (Çavuşoğlu, 2014, s. 82-83). Keza sınıfsal niteliklerle ayrışan toplumsal yapı beraberinde toplumsal eşitsizlikleri de inşa etmiştir. Özellikle 1980 sonrasındaki süreç kentleşme dinamiklerini ve bu dinamiklerin toplumsal zeminde yarattığı etkiyi görmemiz adına kritik bir dönem özelliği taşımaktadır.

Işık ve Pınarcıoğlu'na (2018, ss. 56, 58) göre, yaşanan çağda dünyanın geçirdiği kriz buna bağlı olarak değişen formel-enformel ağ örgütlenmesinin potansiyel durumu, bunun yanı sıra teknolojik devrimin etki alanı gibi faktörler süreç içerisinde pek çok değişikliğe neden olmuştur. Bu değişiklik, en basit tabiriyle “*insan eylemlerinin birleşim noktalarının oluşturduğu ‘çıplak gözle’ görülemez toplumsal mekanizmaları*” olarak tanımlanan ‘yapı’ ve devletin hareket alanının kısıtlanmasına karşılık küresel ölçekte etkili olmaya başlayan yeni ‘aktörler’ arasındaki ilişki tarzını etkilemiştir. Dünyada görülen bu gelişmelerin sunmuş olduğu grafik, formelin içinde bulunduğu örgütsüzlüğün bir sonucu olarak “*istikrarlı ve uzun erimli toplumsal yapılardan, riskli yapılara geçiştir.*” Süreç içerisinde hem ulus-devletin kısıtlanan hareket alanı hem de küresel ölçekteki pazarın kontrolsüzlüğüyle ekonomik ve sosyal girişimci olan aktörler, genişleyen hareket alanına karşılık istikrardan uzaklaşan yapısıyla birtakım risklerle karşı karşıyadır. Ancak bu riskler fırsatların yokluğu anlamına gelmemekle birlikte küresel akımların sunduğu fırsatlardan faydalanmaya çalışan yeni toplumsal oluşumların da görülmesine neden olmaktadır. Bu noktada gayrimenkul değerlerin sermayeye meta ürünü olma yolunda fırsat sunması hem süreci kolaylaştırmakta hem de olası riskin dağıtılmasına hizmet sağlamaktadır. Gayrimenkul değerlerin konumlandığı kentler büyük sermaye akımlarını çekebilmek adına birbirleriyle rekabet etmektedir.

Özetle küreselleşme gölgesinde azalan tahakkümüyle ulus-devletin aşınması, toplumsal uzlaşma şartlarının ortadan kalkması, küresel akımlarla birlikte sermaye mekanizması altında girişimcilere sağlanan esnek hareket alanı toplumsal hayatta formelle enformelin iç içe girmesine neden olmuştur. “*Bir zamanların keskin sınırlı formel-enformel geometrisi yerini formel ve enformelin geçişken olduğu bir toplumsal geometri’ye bırakmaktadır.*” Geçişken toplumsal geometri olarak ifade edilen bu bakış açısında iki uç noktada tanımlanan belirli *ikilikçi* tanımlamalarla toplumsal koşul ilişkisi yok olmuştur. Bunun sonucunda uçlar arasında çoğalan geçişken alanlar özellikle az gelişmiş ülkelerde toplumsal sistemin yeniden üretiminde ciddi sıkıntıların görülmesine yol açmıştır (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, ss. 63-64).

Toplumsal sistem yeniden üretilirken mekânsal düzlemde farklılaşmaktadır. Toplumsal özellikler, üretim tarzı, üretim ilişkileri gibi faktörler üzerinden oluşumu gerçekleşen mekân, yine bu konjonktüre bağlı olarak aynı toplumsal yapılarda bile üretim ilişkilerindeki dönüşüme karşılık farklılaşmaktadır (Tümtaş, 2012, s. 9).

Farklılaşan mekân gerek kendi içinde gerek kendi oluşumunu sağlayan toplumsal yapı içerisinde ayrışmalara neden olmaktadır. Bu kapsamda Tümtaş (2012, s. 114), toplumsal ve mekânsal ayrışmalara neden olan etmenleri etnik kimlik, mezhepsel farklılık, siyasal kutuplaşma ve mahalle baskısı gibi başlıklar halinde incelemenin yerinde olacağını ifade etmiştir. Çavuşoğlu (2014, ss. 259-260), toplumsal hayatın mekânla bütünleşik ilişkisinden ötürü kentsel mekânın yeniden üretilerek sürekli olarak güç mücadelelerinin görülmesine sebep olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca mekânların kendi içindeki etnik kimlik, cinsiyetçi kimlik, inançsal ve sınıf temelli ayrışimlarla toplumsal sistemdeki güç ilişkileri üzerinden yeniden üretildiğine vurgu yapmıştır. Mekânsal düzlemde yaşanan ayrışmalar ve buna bağlı gerçekleşen farklılaşmalar konumsal nitelikte kentsel mekânı kategorize ederken mekânın toplumsal varlıkları olan özneleri arasında eşitsizlik yaratmaktadır. Bu farklılaşma özneleri pek çok eksenle ayrıştırarak toplumsal ilişkilere zarar vermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL EŞİTSİZLİK EKSENLERİ

3.1. Kentsel Eşitsizliğin “Toplumsal Sınıf” Eksenini Üzerinden Görünümü: Kentte Yoksul Olmak

Toplumsal sınıf kavramını dendiğinde akla ilk gelen isim Karl Marx olmasına rağmen bu kavram Yunanlılar zamanından beri bilinmekteydi. Marx'ın toplumsal sınıf kavramına katkısı ise üç yönlüdür. Birincisi, tüm tarihin sınıfsal mücadelenin tarihi olmasıdır. İkincisi, *“an sich (kendinde) bir sınıfın, für sich (kendi için) bir sınıf olması gerekmeyişi olgusu üzerinedir.”* Üçüncüsü ise kapitalist sistemin esas çatışmasının burjuva ile proleter yani işçi arasında olduğu üzerinedir (Wallerstein, 2023, s. 141). Wallerstein (2023, s. 143) bu tarihsel tartışmalar odağında kapitalist sistemin doğası gereği burjuva ve işçi kesimlerinin sistemde var oluş biçimleri ve bunların sonuçları üzerine tartışmayı önermiştir. Üretim tarzı olarak ele alınan kapitalizm *“artık yaratımının en üste çıkarılmasının, per se (kendiyile) ödüllendirildiği tek üretim tarzıdır.”*

Kentsel eşitsizlik eksenlerinden biri olan toplumsal sınıf olgusuna kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde artı ürün mekanizması üzerinden değinmek kentsel mekândaki sınıflar arası ayrışmayı analiz etmek adına ön koşul görevi taşımaktadır. Toplumsal sınıflar olgusunun bölüşüm ilişkileri odağında sistematüğını ortaya koyan Boratav (2016, ss. 34, 37), toplumsal sınıfı yalnızca artı ürüne el koymanın bir biçimi olarak kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde işçi ve burjuvazi sınıf düalitesi gibi gruplarda ifade etmiştir. Temelde ele aldığı artığa el koymanın diğer biçimi olan ikincil bölüşüm ilişkilerinde ise toplumsal hayatta egemen olan sınıfların alt ve ara tabakaları arasında gerçekleşen yeniden paylaşım yer almaktadır. İkincil bölüşüm ilişkilerinin sosyal tabakalarından biri olan rantiyeler grubu gayrimenkul fiyatları, kiralar, rant türü

gelir ve bunlar üzerindeki vergiler gibi pek çok kategori üzerinden ele alınmaktadır. Buradan hareketle rant meselesine hem toplumsal sınıflaşmaya dolaylı olarak eklemlenmesi hem de kent ekonomisi içinde önemli bir yere sahip olması sebebiyle değinmekte fayda olacaktır. Harvey'e (2020a, s. 133) göre, *“Rant, siyasal iktidarın (hangi çizgide olursa olsun) doğal ya da insanların yarattığı verimlilik farklarının kullanıcılar açısından taşıdığı değer ve mekânsal organizasyon sorununu çözmek için başvurduğu geleneksel teorik kavramdır.”* Marx'ın görüşlerinden yola çıkan Harvey tekel rant olgusuna iki farklı durumda dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, meta unsuru veya mekânsal konuma sahip olan toplumsal aktörün kontrolündeki değerlerin kullanımından elde edeceği tekel ranttır. Mekânsal konuma bağlı olarak ifade edilen rant ise ticarete konu olan toprakla ilişkili olarak merkezi konuma yakınlık veya yoğunluk durumundan doğmaktadır (Harvey, 2019c, s. 145). Harvey'e (2019c, ss. 147-147) göre, tekel rantını elde ederek avantaj yakalamak isteyen sermayedarlar çoğunlukla piyasa rekabetinin içinde mücadele vermektedir. Ancak hem liberalleşen piyasa mekanizması hem de sermayedarların tekelci rant elde etme eğilimiyle inanılmaz boyutlara ulaşan piyasa rekabeti, sermaye birikimine yol açmıştır. Harvey'e (2019c, s. 149) göre, *“Mesele, iktisadi ilişkilerin yeterince rekabetçi kalmasını sağlarken, bir yandan da özel mülkiyetten doğan ve siyasal-iktisadi bir sistem olarak kapitalizmin temelini oluşturan kişisel ve sınıfsal tekel imtiyazlarını idame ettirmektir.”*

Kapitalizm aracılığıyla kentsel mekân üzerinde kurulan rekabet eksenli rantlar, yarattığı sınıfsal imtiyazlarla mekânsal kutuplaşmaya yol açmaktadır. Kutuplaşmış kesimler, sosyal tabakalaşmanın kentsel mekâna tezahürü sonucunda oluşmuştur. Aynı zamanda toplumsal ilişkiler üzerindeki denetleme gücünde de varlığı söz konusudur. Arsa spekülasyonu bu noktada kutuplaşmanın sonucu olarak rant odağında arsaya yatırılan para ile denetleme gücüne sahip olanlar ve arsaya yatırmadıkları para ile denetleme gücü hiç bulunmayanları ortaya çıkarmıştır. Geline nokta itibarıyla hem denetleme gücüne sahip olmayan hem de arsaya para yatırmayanlar, birleşerek gecekonduları üretmiştir. Farklılaşmış konutlardan biri olan gecekondu aynı zamanda sosyal tabaka farklılaşmasının ürünleri olarak yer almıştır (Şenyapılı vd., 1971, s. 49).

Kuruldukları dönemde kent çevresinde konumlanan gecekondu, kentlerin hızlı bir şekilde büyümesi ile kentin dışından içine doğru bir kayışla konumlandıkları alanlarının değerinde artışlar yaratmıştır. Gecekonduların konumlandığı arsaların

değerindeki artış gecekonduların sahiplerini harekete geçirmiştir. Bu harekete geçiş, gecekonduların barınma faktöründen ziyade kentte oluşan rantlara el koymanın ve dönüşümünü başlatan 1980’li yılların zorlu şartları karşısında kentte tutunmanın temel aracı olmasına etken olmuştur denilebilir (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, s. 164). Aynı zamanda orta sınıfların kent çevresindeki alanları yerleşkeleri olarak benimsemesi de gecekonduların değer kazanmasına yol açarak ticari bir hâl almasına neden olmuştur. Sonraki süreçte gecekondular uygulanan politik dönüşümlerle birlikte “gecekonduların sahipleri” ile “gecekonduların kiracıları” şeklinde ayrışmalara konu olmuştur (Adaman & Keyder, 2006, s. 21).

Yoksul kesim için kentte tutunmanın temel aracı olan gecekonduların 1980 sonrasında geçirdiği dönüşümü ayrıştırıcı dinamikler üzerinden vurgulayan Işık ve Pınarcıoğlu (2018, ss. 157, 165), yaşanan bu dönüşümü ‘parçalanma’ sözcüğü ile özetlemiştir. Gecekonduların apartmanlara dönüşebilmesine zemin hazırlayan *ıslah imar planları* çerçevesinde uygulanan politikalar yoksul kesim lehine iyi koşullar sunmuş gibi görünse de getirileri eşit koşullarda dağılım göstermemiştir. Kent yoksulları içinde başlamış olan ayrışma dinamiklerinin dönüşüm sürecine bağlı olarak ivme kazanmasıyla bazı kesimlerin başkaları üzerinden yükselmesinin önü açılmıştır. 1980 sonrası süreçteki kent yoksullarını “nöbetleşe yoksulluk” kavramı üzerinden tanımlayan Işık ve Pınarcıoğlu (2018, s. 155), bu kavramı süreç içinde yaşanan dönüşüm çerçevesinde anlamlandırmıştır. Toplumdaki ayrıştırıcı dinamiklerin etkili hale gelmesiyle başlayan dönüşüm, sınıfsal konumların farklılık gösterecek şekilde aktörlerce yeniden konumlandığı toplumsal ilişkiler sistemine geçişte etken olmuştur. Toplumsal dönüşümün bir ürünü olan bu geçişin rotası, sınıflar arası ilişkiler açısından geniş tabanlı kapsayıcı ittifaklardan, dar tabanlı ve dışlamaya dayalı kurulan ittifaklara doğru olmuştur. Ayrışma tabanlı dışlamalara dayanan ilişkiler ağı, kente önceden göç eden gruplarla kentte ayrıcalıklı konumda bulunan bazı grupların, kente sonradan gelen gruplarla ayrıcalıklı konumda olmayan diğer gruplar üzerinden zenginleşmeleri nöbetleşe yoksulluk kavramını oluşturmaktadır.

Ayrıştırıcı dinamiklerin etken olduğu dışlamaya dayalı kurulan toplumsal ilişkiler ağı içinde sosyal dışlanmaları da barındırmaktadır. Adaman ve Keyder (2006, s. 6), sosyal dışlanma olgusunu, kişilerin özellikle yoksulluk, temel becerilerden yoksun

olma ya da ayrımcılık sebebiyle toplum dışına itilerek toplumsal yaşama katılımın sınırlandırılması şeklinde ifade etmektedir.

Sosyal dışlanmanın bazen bir nedeni bazen de bir biçimi olan yoksulluk kavramı, aynı zamanda sosyal dışlanmanın en belirgin görünümünü yansıtmaktadır. Ekonomik dağılımla ilişkili olan yoksulluğun çoğunlukla ölçülebilir nitelikte oluşu yoksulluğa ilişkin verilerin, sosyal dışlanma değerlendirmelerinde öncelikli olarak incelenmesini gerektirmektedir (Sapancalı, 2005, s. 68).

Süreç içinde yaşanan; hızlı sermaye birikimi, ulus-devlet modelinin aşınması, piyasa, küreselleşme gibi gelişmelerle birlikte formele duyulan güvenin azalıp enformelin de kendi içinde ayrışması geçişken bir toplumsal geometride yoksulluk tanımının sorgulanmasına yol açmıştır. Sorgulanan yoksulluk kavramıyla birlikte öne çıkan sosyal dışlanma ve sosyal kabul, yoksulluğun yapısının sistem içinde veya sistem dışında olmasını analiz etmektedir. Bir yanda sisteminde varlığını korumaya çalışan ve ücretlerinin düşmesiyle yoksullaşan, öte yanda ise sistemden dışlanan gruplar bu iki yoksulluk ayrımına karşılık gelmektedir. Bu iki yoksulluk türünün varlığı her dönemde görülürken etkililiği ise zaman ve mekânsal düzlemde farklılaşmakta yoksulluğun algılanmasını da değiştirmektedir (Işık & Pınarcıoğlu, 2018, ss. 67-68). Yoksulluğun algılanmasının önündeki değişiklik arka planda sınıfsal ayrışmaları da derinleştirerek artırmaktadır. Kente göç etmek durumunda kalan ve kentte tutunmak adına ucuz işgücü olarak çalışan yoksul kesim hem iyileştirilmiş ekonomik koşullardan mahrum bırakılmakta hem de tüketim kalıpları çerçevesinde ikinci bir dışlanmaya maruz bırakılmıştır. Bu gibi nedenlerin varlığı vasıfsız işgücünün içinde bulunduğu yoksulluğun yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Bunun yanı sıra küreselleşmeyle hız kazanan kent yoksulluğunu dolaylı yoldan hızlı ve plansız kentleşme de artırmıştır. Sınıf-altı gruplar gibi sistem dışında bırakılan gruplar kent yoksulluğunun öngörülemez bir hâl almasına da neden olmuştur (Bakioğlu, 2021, ss. 64-65). Ekonomik ve sosyolojik boyutlar temelinde inşa edilen sınıflardan birine dâhil olmayan sınıf-altı grubu, taşıdığı davranışsal boyutlardan ötürü toplumun genelinden farklı bir grubu anlatmaktadır. Çoğunlukla işsiz, sürekli yardım talep eden, yetersiz eğitiminden ya da etnik dezavantajından dolayı dikey ilerleme olanağı olmayan bu grubun taşıdığı davranışsal boyutlar, kentsel yoksulluk bağlamında sınıf-altı yoksulluk kavramını inşa etmiştir. Sınıf-altı grup ile arasında kesin bir ayrım yapılamayan ‘getto yoksulluğu’

kavramına da *mekânsal etmenler* ve yapısal nedenlerin öne çıktığı durumlarda başvurulmaktadır (Bıçkıcı, 2004, ss. 110, 112). Keleş (2021, s. 90) kentsel yoksulluk kavramını, kent halkının gelir düzeyi öncülüğünde kentsel mekânda yaratılan imkanlardan yoksun kalması ve bunun da farklı sınıflar arasındaki ayrımı derinleştirdiği üzerinden ifade etmiştir. Dolayısıyla toplumsal yaşamda var olan ve kentsel mekânda farklılaşarak mevcudiyetini sürdüren sınıflar arası geçişlerin ya da kabullerin ekonomik temel üzerinde konumlandığı ifade edilebilir.

Sınıfsal ayrım kategorisinde önemli bir etkiye sahip olan ekonomik temel, yoksulluk bağlamında sadece çalışan sınıfları etkilememiştir. Küresel ölçekte sermayenin diğer sınıf ve grupları için de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca yeni yapılanmanın mekânsal mantığını iyi yansıtan küreselleşme sürecinin boyutlarından birisi, *“küresel kentleri niteleyen en önemli sosyo-mekânsal özelliğin ortaya çıkan aşırı eşitsizlik ve sömürünün ifadesi olan kentsel ikiliktir.”* Küresel kentin özellikle vasıfsız işgücü, etnik sınıfları, kadınlar vb. yaşayan kesimleri yalnızca korporate ekonomi tarafından sömürülmemekle birlikte toplumsal hayattaki ezilmenin tüm biçimlerine de tabi olmaktadır (Şengül, 2009, ss. 320-321). Gelir ve istihdam fırsatlarından yeterli ölçüde yararlanamayan vasıfsız işgücü, düşük ücret, kayıt dışı ve kötü çalışma koşullarıyla beraber kent yoksulları içinde yer almaktadır. Nitekim kentsel yoksulluğun temelini de gelir ve istihdam sorunları oluşturmaktadır. Ancak kent yoksullarının yaşadığı sorunlar sadece gelir ve istihdam fırsatlarına sınırlı erişimden ibaret değildir. Bunun yanı sıra kent yoksulları; güvenli olmayan yaşam koşulları, mekânsal sorunlar, altyapının yetersizliği, yerleşim yerleriyle ilişkili olarak görülebilecek riskler ve bu risklere karşı savunmasızlık durumu ve dışlanma sorunlarıyla ilişkili görülen eşitsizlikler gibi pek çok sorunla karşı karşıyadır (Baker, 2008, ss. 4-5). Artan yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik toplumsal hayatta görülen sorunların türünü ve sayısını artırmanın yanı sıra kent yoksullarının da bu eşitsiz sistemin kurbanı olmasına neden olmaktadır. Yoksulluğun şiddeti arttıkça, sınıfsal ve toplumsal yaralanma, gelecek yarınları duyulan endişe, umutsuzluk ve öfkelerde görülen artış kentleri karşı karşıya bıraktığı sorunlarında ötesinde sınıflar arası ayrışmayı daha da artırmaktadır (Aytaç, 2016, s. 139).

Kent yoksullarının karşı karşıya olduğu eşitsizlik sorunu sınıfsal ayrışma dinamikleriyle birlikte daha da derinleşmektedir. Bu derinleşmeye toplum içindeki

sınıfların kendi içindeki ayrışma dinamikleri neden olmaktadır. Işık ve Pınarcıoğlu'na (2018, s. 128) göre, 1980'li yıllara damga vuran farklılaşma dinamikleri, bir uçta kent çeperinde eskiye kıyasla daha farklı yöntemlerle var kalmaya çalışan kent yoksullarını, arada kooperatifler aracılığıyla kent çeperlerinde yer alarak geniş arazilerde pay sahibi olmak isteyen orta sınıfları ve diğer uçta ise, kendini topluma karşı elit bir konumda tutarak kentin önde gelen, yüksek, korunaklı yer alan üst sınıfları içermektedir.

Gecekondu tipi düşük standartlara sahip konutlarda konumlanan kent yoksullarının aksine yüksek güvenli lüks konutlarda yaşayan varsıl üst sınıf, eşitsizliği mekânsal ayrışma perspektifinde uç noktalarda görünür kılmaktadır. Orta sınıf ve yoksul kesim arasındaki eşitsizlik ise mekânsal düzlemde daha çok soylulaştırma süreci üzerinden görünürlük kazanmaktadır. Aslında eşitsizlik her sınıfsal ayrışmada söz konusudur. Ancak süreç içinde yaşanan gelişmelerle birlikte var olan eşitsizlikler daha da derinleşmiştir.

Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren neoliberal politikalar eşliğinde görülmeye başlayan soylulaştırma süreci bu gelişmelerden birisidir (Şen, 2006, s. 68). İngilizcesi *gentrification* olan soylulaştırma kavramı, işçi sınıfının ve yoksulların yaşadığı kent merkezinden orta sınıfın yeniden keşfi neticesinde yerinden edilmesi durumudur (Şen, 2011, s. 3). Görece daha yoksul olan işçi sınıfının yeni orta sınıfın gelişmesiyle birlikte kent dışına itilmesi durumu beraberinde marjinal bir oluşumu da getirmektedir. İstekleri dışında yerlerinden edilmiş olan yoksul kesimin aynı zamanda kentin tüm insanlara sunduğu olanaklardan da eşit şekilde yararlanmaları engellenmektedir (Keleş, vd., 2022, s. 90).

Bütün bunlar yerinden edilerek dışlanan yoksul kesimi orta sınıfa karşı eşitsiz bir zeminde güçsüzleştirmiştir. Mekânsal ayrışma sadece yoksul kesim dâhilinde diğer sınıflara karşı görülmemektedir. Orta ve varsıl-üst kesim arasında da belirgin ayrışmalar söz konusudur. Işık ve Pınarcıoğlu'na (2018, s. 131) göre, orta ve varsıl-üst kesimin yaşadığı mekânlar konut özelinde değil de çevrenin avantajlı konumu dolayısıyla birbirlerinden ayrılmaktayken 1980 sonrası süreçte farklılaşma dinamiklerinin hızlanmasıyla birlikte orta varsıl-üst kesim arasındaki ayrışma daha açık bir hâl almış ve kentteki yaşam mekânları birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca Sema Erder'le göç, mekân ve topluma dair gerçekleştirilen söyleşide Erder, gecekonduların sona ermesiyle birlikte

kent çeperlerinde inşa edilen düşük standartlı ve niteliksiz konutlarda kiracı olmaktan başka seçeneği kalmayan kent yoksullarının konumlandığı konut alanlarının da toplumsal kutuplaşmayı açıkça yansıttığını ifade etmektedir (Danış, 2019, s. 15-16).

Gelinen bu noktada alt sınıf olan yoksul grup, orta varsıl ve üst sınıf olan varsıl grup arasında gerek konut alanları gerek soylulaştırma kavramı üzerinden pek çok ayrışma görülmektedir. Mekânsal düzlemde ayrışan ve kutuplaşan alanların artması sınıflar arasındaki eşitsizliğin boyutunu da genişletmektedir. Bu kapsamda kentsel eşitsizlik eksenleri olarak ele aldığımız toplumsal sınıf ayrışmalarının, süreç içerisinde farklılaşma dinamikleriyle birlikte daha eşitsiz bir görünüm kazandığını ifade etmemiz yanlış olmayacaktır.

3.2. Kentsel Eşitsizliğin “Toplumsal Cinsiyet” Eksenini Üzerinden Görünümü: Kentte Kadın Olmak

Ülke nüfusunun %67,9’unu içinde barındıran yoğun kentlerin %49,7’sini erkek nüfus oluştururken %50,3’ünü ise kadın nüfusu oluşturmaktadır (TÜİK, 2023). Cinsiyete dayalı niceliksel çoğunluğa sahip kadın ve erkek nüfusu, aynı zamanda kentsel mekânda kurulan toplumsal ilişkilerde birer özne sahibidir.

Toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi ve dönüşümü süreçlerini Lefebvre’den hareketle mekânsal pratik perspektifinde ele alan Harvey, mekânsal pratiklerin toplumsal hayattaki etkisini içinde yer aldıkları toplumsal ilişkilerin yapısına bağlamaktadır. Harvey’e (2019a, ss. 246, 251) göre, mekânsal pratikler anlamlarını aralarında cinsiyetin de bulunduğu sınıf, ırk etnik grup, cemaat temelinde kurulan toplumsal ilişkilerden almakta ve zaman içerisinde tüketilip değişikliğe uğrayabilmektedir. Lefebvre’ye (2023b, s. 63) göre, mekânsal pratik, içinde üretim ve yeniden üretimi, nispi bir ilişki içinde sürekliliği sağlayan tüm toplumsal oluşumlara özgü yerleri kapsamaktadır. Lefebvre’ye göre, “*Bir toplumun mekânsal pratiği kendi mekânını yaratır.*” Neo-kapitalizmde mekânsal pratik, gündelik gerçeklik ve içinde çalışma yerleri, özel alan ve boş vakit alanlarının birbirine bağlı olduğu kentsel gerçekliği algılanan mekânın içinde birleştirir. O hâlde modern dönemde inşa edilen mekânsal pratik “*banliyödeki bir toplu konutta*” kalan kimsenin gündelik hayatıyla ifade edilmektedir (Lefebvre, 2023b, s. 67).

Lefebvre'nin, "*L'Introduction à la Critique de la vie quotidienne*" (*Gündelik Hayatın Eleştirisi I*) adlı eserinin küresel olanı arayarak ötesine geçmek üzerine yoğunlaşan ana teması, gündelik hayat olgusunu iki farklı uç noktada ortaya çıkarmıştır. İlk uça yer verilen *gündelik hayatın sefaleti* çıkarmasıyla pek çok alana değinilmiştir. Değinilen alanlardan birisi de gündelikliğin yükünü taşıyan kadınların hayatıdır. Gündelik hayatın sefaletiyle ilişkili olarak yer bulan kıtlığın devamlılığı ve yokluğun parçaları ise vazgeçmek, yoksun bırakılmak, isteklerin bastırılması gibi alanlarda karşılık bulmuştur. İkinci uça ise *gündelik hayatın büyüklüğü* çıkarması yer almaktadır. Bu alan üzerine kurulu olan pek çok hayatın sürüp gitmesi ve niceliksel olarak ifade edilemeyecek kadar acı olayı içinde barındırmasıyla süreklilikle ilişkilendirilmektedir. Gündelik olanın saklı kalan trajik yanı özelinde kadınların hem ezilmiş olmasına hem de toplumsal ve tarihsel süreç içerisindeki önemine değinilmiştir (Lefebvre, 2020, s. 49).

Süreç içerisinde gündelik hayat, kadın veya işçi gruplar gibi insan sefaletinin ve büyüklüğünün ortaya çıktığı durumların yaşandığı mekândan ziyade üretim, tüketim ve yeniden üretim sistemleriyle özenle incelenen bir nesne haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik hayat kusursuz bir sistem halinde işlemeye devam etmiştir. Kusursuz bir sistem haline gündeliklik, örgütlenen veya tüketimi yönlendirilen toplumun dolayısıyla da modernliğin temel bir ürünü olmuştur. Modern dünyada örgütlenen gündelik hayatın ağırlığı da kadınların üzerindedir. Pek çok kadın bu ağırlığın içinde hapsolmakta ve bu hapsolmuşluk durumunu artık görmemeye başlamaktadır (Lefebvre, 2020, ss. 91-92). Gündelik hayatın içinde hapsolmuş kadınlar gündelikliğin içinde inşa ettikleri kalelerle bu tutsaklığın dışına çıkmaya çalışırlar. Ancak tezatlık içinde verilen bu mücadeleden anlamı olmayan ve ortaya bir şey koymayan niteliksiz bir protesto doğar (Lefebvre, 2020, ss. 111-112).

Lefebvre'nin ortaya koyduğu çıkarmadan hareketle gündelik hayatta çoğu zaman vazgeçmek durumunda kalan, bıktırılan, yoksun ve eksik bırakılan ya da tutsak edilen gruplardan biri olarak kadınlar yaşadıkları zorluklarla gerek modern öncesi dönemde gerek modern dönemde hep belirsizliğini korumuştur.

Sancar (2008, s. 173), modern toplumlarda kadın ve erkek arasında daha önceki dönemlerde var olan eşitsizliğin yeni temellerinin inşa edildiğini ifade etmiştir. Çünkü

modern toplumlarda gündelik hayat kamusal ve özel alan dikotomisinde ayrışır. Siyasal kararların üretildiği kamusal alanlar işçi, vatandaş ve insan olarak tanımlanan erkeklerin sorumluluğunda iken özel alanlar da ailede bakım, beslenme, yetiştirme gibi işleri yapmakla tanımlanan kadınların sorumluluğunda yer almaktadır. Yaşanan bu durum da kadın ve erkekleri hak, yükümlülük ve özgürlükler bağlamında ayrıştırarak erkek egemenliğine dayalı bir cinsiyet sistemine ortam sunmaktadır.

Eril ve dişil cinsiyet unsurlarının kentsel mekân düzleminde olan inşasının nasıl gerçekleştiğini ve devam ettiğini incelemek sosyolojik zeminde farklı bakış açılarının ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyeti doğuran “kültürel kodlamalar” ilk olarak kadını ev içinde/özel alanda, erkeği ise kamusal alanda etkin kılmaktaydı. Süreç içerisinde kadın ve erkeğe ilişkin klasik söylemler her ne kadar kendini yeniden üretmiş olsa da de mekânlara dair yapılan yeni düzenlemeler toplumsal dönüşümlerle beraber karşımıza çıkmaktadır. Böylece kentte yaşayan ve özel alanla ev içinde sınırlı kalan kadın, çalışma hayatına dâhil olmuş, farklı toplumsal faaliyetleri gerçekleştireceği alanlara kavuşmuştur (Aktaş, 2017, s. 142).

Kentsel mekân için tasarlanan kent planları ise, konutların mimarisini çoğunlukla “yapı” olarak ele almaktadır. Erkek egemen toplumsal yapının kurmuş olduğu cinsiyet temelli kentsel düzen kadının kamusal alandan dışlanarak özel alan içinde tutulmasına neden olur. Bu doğrultuda kentsel mekân erkekler özelinde piyasa ve kamusal yerler, kadınlar özelinde ise ev ortamı içinde tezat ilişkilerle tasarlanmıştır. Kamusal alan resmî kurumlar, eğitim kurumları, hastane, park gibi insanların sosyalleştiği ve birlikte ortak faaliyet sergiledikleri yerler olarak algılanırken, özel alan insan ve aileye ait yapısıyla özellikle kadının çekip çevirdiği alan olarak algılanmaktadır. Bu alanlarda tanımlanan cinsiyet ilişkileri bir yanda kadının yurttaşlık haklarını kısıtlanmasına neden olurken öte yanda normalleştirilmek istenen cinsiyet ilişkileriyle, dışlama ve ikincilleştirme adeta gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir (Kaypak, 2010, s. 397). Türkiye’nin kentleri de sadece planlanması ve tasarımıyla değil toplumsal yaşam ve gündelik pratikler kapsamında da erkek egemenliğinde cinsiyetlendirilmiş, eril bir mekânsallığa sahiptir (Çavuşoğlu, 2014: 73).

1950’li yıllardan itibaren kadınların iş gücüne olan katılımının artması, yeni mekânsal bölünmelerin açığa çıkmasıyla kentsel mekânın yeniden yapılanmasına

katkıda bulunmuştur (Peake, 2009, s. 323). Ancak çalışma hayatına dâhil olan kadın, erkeklere kıyasla eşit koşullarda erişim imkânına ulaşamamıştır. Mackenzie'ye (2002, s. 253) göre, kadınların ne özel alanda tanımlanan ev içindeki ilişkileri ne de kamusal alanda tanımlanan ücretli çalışma hayatındaki ilişkileri erkeklerle aynıdır. Ücretli çalışma hayatında da kadınlar, çoğunlukla ev ve çevresinde yaptığı işlerin kamusal dengi olan görevlerini yerine getirmekteydiler. Kadınların çoğu düşük ücret, zayıf konum, güvencesi olmayan ve kısmi zamanlı çalışma koşullarıyla özdeşleşen cinsiyetlendirilmiş dişil mesleki gettolarda çalışmaktaydı. Bu doğrultuda kadınların çalışma hayatında üstlendiği görevlerin, ev ve çevresinde üstlenmiş olduğu görevlerin devamı niteliğinde olması, onların 'gerçek çalışanlar' olmadığı yönündeki algıları güçlendiriyordu. Ev ve mahallenin kadınların mekânı olarak algılanması, kadınların kamusal alana girişleri önünde kısıtlayıcı bir etkiye sahiptir. Harvey'e göre, fordizmden esnek birikime geçiş sürecinde kadınların işgücü piyasalarında değişen rolü ataerkil uygulamaların yeniden yükselmesine izin vermiştir. Çünkü işgücü piyasalarının yeni yapısı kapitalist ilişkiler temelinde kadınların emek gücünün sömürülmesini erkeklere göre daha kolay hale getirmiştir. Kısmi zamanlı düşük ücretle çalışan kadının, daha yüksek ücretle çalıştırılıp işten çıkarılması güç olan erkek işçilerin yerine teşvik edilmesi sömürüyü olanaklı kılmıştır. Sermaye, fordist kitle üretimi sistemlerini uluslararası arenada artırırken öte yandan da güçsüz konumda olan kadın işçilerin emek gücünün sömürülmesine sebep olmuştur (Harvey, 2019a, s. 177). 1970'lerin Türkiye'sinde de "kadın sorunu" Marksizmin anti-feminist tahlilleri üzerinden "işçi kadın" söylemiyle yükselmiştir (Erkan, 2006, s. 68).

Kamusal ve özel alanın cinsiyetlendirilmiş doğasını sorgulamak 1970'li yıllarda feminizm için önemli bir çalışma amacı iken 1980'li yıllara gelindiğinde ise ulaşılmak istenen esas amaçlardan biri kadınların erkeklere göre eşit olmayan ve ikincil konumlarından kaynaklı maruz kaldıkları mekânsal farklılıkları ortaya çıkarmak olmuştur. Kadınların coğrafi düzlemde var olma biçimleri ve statülerinde meydana gelen değişimlerin kentsel mekân üzerinde haritalanması kent ölçeğinde çok sayıda araştırma yapılmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar kadınların erkeklere kıyasla içinde bulunduğu dezavantajlı koşulları ortaya çıkarmanın yanı sıra özellikle kentsel mekânın kullanım kalıplarında ve yapısal inşa süreçlerinde etkin rolü olan ataerkil cinsiyetçi ilişkileri ortaya çıkarmadaki etkisi çok daha büyüktür (Tuncer,

2012, s. 81). Kadınlar erkeklere kıyasla eşit olmayan mekânsal bölünmelerde var olmaya çalışırken aynı zamanda kentsel mekânda yaşanan pek çok sorunla da karşı karşıya kalmaktadır. Buraya kadar gelinen noktada kadınların kamusal- özel alan ayrışımında kentsel mekân üzerinde eşit olmayan çalışma koşullar karşısındaki maruziyeti karşılaşılan sorunlardan sadece birisidir. Kadınlar bunun yanı sıra kentsel mekânda pek çok soruna karşı mücadele vermektedir. Kaypak, kadınların kentsel mekânda karşılaştıkları sorunları kabaca fiziksel ve yapısal sorunlar olmak üzere iki başlıkta toplamıştır. Kentsel mekânın niteliksel unsurlarının yetersizliğiyle ilgili durumların kadınlar açısından yarattığı sorunlar, fiziksel sorunlar başlığı altında sıralanabilir. Bunlar; sokak aydınlatmalarının kadınlar açısından güvenlik sorunu arz eden yetersizliği, güvenli olmayan yürüyüş yolları ve altgeçitler, kadınlara kapalı olan açık alanlar, ulaşım sorunları, hastane ve eğitim kurumlarına ulaşamama, kadınlara destek sunan (sığınma, klinik gibi) merkezlerin olmayışı, altyapı eksiklikleri gibi başlıklar altında sıralanabilir. Bir diğer başlık ise kentsel tasarım sürecinde yapılan planlamaların tamamen göz ardı etmesiyle oluşan yapısal sorunlardır. Bunlar; kadınların, şiddete uğraması sonucu özel alan içerisindeki kent yurttası kimliğinin zarar görmesi, toplumsal saygınlığının ihlal edilmesi gerek politik gerek iktisadi alanlardan dışlanması, kamusal özel alan karşıtlığı, çalışma hayatına katılımı karşılaştığı güçlükler ve güvencesiz çalışmayla kayıt dışı ekonomi içinde olmaya zorlanması gibi başlıklar altında sıralanabilir. Kaypak (2010, ss. 397-398), kadınların kentsel yaşama katılımı karşılaştığı sorunlara kentsel dönüşüm projeleri üzerinden yeni ve artı bir başlık eklemiştir. Barınma hakkından yararlanan kent yoksulları ile daha iyi yaşam koşulları arayan yeni kentlilerin arasında mücadele alanı olan kentsel dönüşüm içinde yer alan insanların da hayatlarını dönüştürmektedir. Dönüşümlerle birlikte alt üst edilen hayatlardan birisi de birçok kadının ailesiyle inşa ettiği korunaklı yaşamlarıdır. Yaşanan bu dönüşümler kadınları kent merkezine ve kentin sunduğu imkânlarla uzak hale getirmektedir.

Birbirinden farklı toplumsal grupları içinde barındıran kentsel mekân, işsizlik, yoksulluk, suç gibi faktörlerin artmasıyla birlikte kadınlar açısından adeta güvensizliğin, korku ve paniğin merkezi haline gelmiştir. Kentin güvenli olmayan belli saat aralıkları ve belli mekânları kadınlar için dışlayıcıdır. Bu doğrultuda kadınlar çalışma hayatına dâhil olabilmek için erkeklere kıyasla daha seçici davranmak durumundadır. Ayrıca pek

çok kadın kentsel mekânda sorun arz güvenlik tehditleri yüzünden erkeklerin yaşamayacağı korku ve endişeyi hissetmek durumunda kalmaktadır (Aktaş, 2017, ss. 140-141). Kadınlar kişisel güvenlik tedbirleri sebebiyle kentsel mekânda belli saatlerde belli yerlerden kaçınmak durumunda kalırlar. Yaşanan bu durum kentin kadınlar için çizmiş olduğu sınırları yansıtır. Sınırlar hem zamanı hem de mekânı belirleyerek toplumsal ilişkilerde belirlenme yaratır. Yaratılan bu belirlenme bir nevi kadınların kentsel mekânda kısıtlanması anlamına gelmektedir (Andrew, 2000, akt. Erkan, 2006, ss. 61-62).

Kentsel mekândaki sorunların eşitsizlik eksenlerinden biri olan kadın, sorunların eşitsizlikle katmerlenmesinde matruşka görünümlü bir patoloji sergilemektedir. Şöyle ifade etmek gerekirse, kent yoksulu olan bir kadının aynı zamanda kentsel dönüşüm uygulamalarının da mağduru oluyor olması, cinsiyetlendirilmiş kamusal-özel alan dikotomisinde kadınların erkeklere kıyasla yaşadığı güçlükler ve bunların çalışma hayatıyla eklemlenen boyutu ya da kentsel mekânda kendini güvende hissetmek isteyen kadının saat ve mekân dâhilinde kendini kısıtlamak durumunda kalıyor olması gibi sorunlar silsilesi yaratan bu durumlar olumsuz anlamda matruşka görünümünü kadınlar üzerinden yansıtmaktadır. Kentsel mekânda kadın pek çok katmerlenen sorunla karşı karşıya gelmekte ve eşitsizliğe uğramaktadır. Kadınların yaşadığı bu sorunlar kentsel mekândaki eşitsizliği daha da derinleştirmektedir. Kadınların kentteki durumlarını inceleyen Birleşmiş Milletler-Habitat Raporu (2013), kadınların kentte erkeklere göre, istihdam, sağlık, ulaşım, barınma, şiddet ve kent haklarına erişim açısından daha dezavantajlı konumda olduğunu ifade eder. Ayrıca bu dezavantajların gecekondü gibi yerleşim yerlerinde yaşayan kent yoksulu kadınlar arasında daha belirgin olduğunu ifade etmektedir. Özellikle erkeklere göre dezavantajlı konumda olan kadınların yaşadığı sorunların gecekondü gibi mekânsal farklılaşma gösteren alanlarda yoksullukla daha belirginleşmesi, derinleşen eşitsizliğin çıktılarını ispat niteliğindedir.

Kadınların erkeklere kıyasla kentsel mekânda eşitsiz kılındığı pek çok sorun, ataerkil ve kapitalist ilişkiler gölgesinde gelişim göstermektedir. Daha önceki konularda kadınların çalışma hayatına ilişkin işgücü piyasasında yaşadığı güçlüklerle kapitalist ilişkiler çerçevesinde değinmiştik. Ataerkil güç ilişkilerinin kentsel mekânda kadınları erkeklere göre daha eşitsiz ve farklı kıldığını ifade eden Lordoğlu (2015, s. 1103) ise ataerkillikle eklemlenen bu eşitsiz kılınışın içinde, hem kadınların kamusal alandan geri

çekilmesi hem de kent hakkına erişememe risklerini barındırmasına dikkat çekmektedir. Erkeklere kıyasla kent hakkına her kadın eşit koşullarda erişim gösterememektedir. Kadınların özellikle kentsel mekândaki sokak, toplu taşıma, park gibi kamusal alanların kullanımına yönelik duyduğu korku, kente ilişkin haklarına erişimlerini engellemektedir (Fenster, 2005, s. 224). Kadınların kent haklarına erişememe riskleri ataerkil güç ilişkileriyle bağlantılıdır. Bu riskin potansiyel tehdit unsurlarından biri olan ataerkil güç ilişkilerinin Fenster'e (2005, s. 229) göre, kadınların kullanım hakkı, katılım hakkı gibi kent haklarının gerçekleştirilmesine ne ölçüde zarar verdiğinin tartışılması gerekmektedir. Böyle bir tartışmaya Lefebvre'nin kent hakkı kavramsallaştırmasında yer verilmemiştir.

Lefebvre'nin 'kent hakkı' kavramı, küreselleşme çerçevesinde neoliberal politikalarla metalaşan kentlerde çoğunluğun isyanının şekillenmesinde etkili bir argüman olmuştur. Eşit bir kent yaşamının inşa edilmesine imkân niteliği sunan bu kavram, aynı zamanda günümüzdeki kentsel yaşamın uyarlanması çabalarına da konu olmuştur. Kent hakkı kavramının feminist eleştirisi ve inşası da bu çabaların konularından birisidir. (Geniş & Köse Akkırman, 2020, s. 5). Nitekim günümüzde kadınların kentsel mekânda karşılaştığı pek çok sorun ağ, kent hakkını kullanımda önlerine çıkan engellerle örülmektedir. Dolayısıyla günümüz şartlarında kadınların kentsel mekânda karşılaştığı sorunlara kent hakkı ölçeğinde bakmaya çalışmak, süreç içinde kadın eksenli yaşanan eşitsizlikleri görmek adına önemli bir çaba olacaktır.

Kent hakkı sadece kent yurttaşının kent içindeki toplumsal yaşama katılımını ifade etmez, geniş ölçekte kentin idaresi, yönetimi ve siyasi yaşamına olan aktif katılımı ifade etmektedir (Dikec, 2001, s. 1790). Kent hakkı kapsamında ifade edilen aktif katılım da cinsiyetler arasında eşit şartlarda gelişmemektedir. Çoğunlukla kent hakkına erişemeyen kadın kent yönetiminde de aktif bir katılım sergileyememektedir. Kadınların aktif katılım göstermemesi önünde çoğunlukla ataerkil güç ilişkileri ağ örmüş olsa da güç yapılanmaları ile erkek ve kadının farklı konumlandığı yerel yönetimlerin de süreçteki etkisi göz ardı edilemez. Toplumsal cinsiyet farkındalığı geliştirememiş yönetimlerin planlama aracı, ataerkil düzenin devingenliği ile cinsiyet körü yönetimler üretir (Erkan, 2006, s. 54). Bu kapsamda toplumsal cinsiyet farkındalığı geliştiremeyen kent yönetimleri de kentsel mekânda görülen eşitsizliği kadınlar özelinde görünür kılmaktadır. Geline bu noktada kadınların kentsel mekânda karşılaştığı her bir sorunun

kendi içinde eşitsizlik barındırdığı ve bu sorunların birbirileri üzerinden eklemlenen boyutunun bu eşitsizliği daha da derinleştirdiği ifade edilebilir.

3.3. Kentsel Eşitsizliğin “Yaş Kuşakları” Ekseni Üzerinden Yansıyan Görüntüsü: Kentte Çocuk ve Yaşlı Olmak

Çocuk; bedensel, sosyal ve ruhsal yönlerden henüz olgunluğa ulaşmamış bireydir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilk maddesinde yer alan tanıma göre; erken yaşta reşitliği söz konusu değilse, on sekiz yaşına dek her birey çocuk olarak kabul edilmektedir (Karadoğan, 2019, s. 196). Yaşamın değişmez dönemlerinin başında gelen çocukluk dönemi aynı zamanda hayat için de birer ön koşul niteliği taşır. Çocuklar toplumun en kırılgan ve en önemli parçasını oluşturmaktadır.

Çocuk coğrafi bir zeminde inşa edilen mekân ile etkileşim halindedir. Bu etkileşimle birlikte çocuk coğrafyalarında temel alınan nitelikleri analiz eden James (2010, s. 215), bunları; çocukların toplumsal hayatın bir aktörü olduğu, biyolojik geçiş süreçlerinden biri olan çocukluk döneminin de toplumsal bir inşa olarak ele alınıp fikirlerinin değerlendirilmesine yönelik yöntemlerin geliştirilmesinin gerekliliği şeklinde sıralamıştır. Uysal’a (2015, s. 50) göre, coğrafya belli bir mekân içinde çocukların kurduğu toplumsal inşanın analiz edilmesine ciddi katkılar sunmaktadır. Özellikle çocuk coğrafyalarında mekâna ilişkin yapılan söylemlerin incelenmesi önemli vurgulardan biridir. Çocukluğu toplumsal bir inşa olarak ele almamız dünyada birbirinden farklı çocukluk inşalarının varlığı dâhilinde bizi coğrafyanın ‘yer’ kavramına götürür. Yer kavramından hareketle dünyanın kuzey ve güney ülkelerinde farklı çocukluk evrelerinin yaşanıyor olması bu kapsamda en genel mekânsal farklılıklardan birisidir. Kendi coğrafyamız üzerinde sürece bakmaya çalışmak mekânsal farklılıkları daha yakından gözlemlememize katkı sunacaktır. Türkiye paydaşlığında gerçekleşen mekânsal farklılığın odak noktalarını ise kent birimleri oluşturmaktadır.

Türkiye nüfusunun %26,5’ini (22 milyon 578 bin 378’ini) çocuklar oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Nüfusun nerdeyse dörtte birini oluşturan çocukların TÜİK kent-kır istatistikleri (2022) verilerine göre, %69,7’si yoğun kent, %15,3’ünün orta yoğun kent ve %15’inin kır olarak kategorize edilen yerlerde ikamet ettiği görülmektedir. Bu istatistiksel oranlara bakıldığında çocukların en çok kentlerde ikamet

ettiği görülmektedir. Peki, çocukların kentte niceliksel yoğunlukla var olan oluşumu aynı zamanda niteliksel yoğunluktaki katılımlarıyla desteklenmekte midir? Geline bu noktada Churchman'ın "*Is There a Place for Children in the City?*" isimli makalesi daha anlamlı bir soru olacaktır. Churchman'a göre, "*Kentte çocuklara yer var mı?*" sorusunun sorulması gerçeği bile tek başına bir sorunun var olduğunu göstermeye yetmektedir. Karmaşık ve geniş ölçeğe sahip olan kentsel mekân her yaş grubu için hem avantaj hem de dezavantajları içinde barındırır. Özellikle çocuklar, kentsel mekânın planlanma ve tasarım sürecinde en az dikkate alınan gruplardandır (2003, s. 99). Soruda belirtilen 'yer' kavramı fiziksel ve sembolik terimlerle anlamlandırılmaktadır. Fiziksel anlamda kent, çocukların güven içinde keyifle bir şekilde bulunabilecekleri, sembolik anlamda ise gerek tasarım ve planlama gerek yetişkinlerin davranışlarıyla çocuklara hoş bir tutum içinde toplumun eşit bir parçası olduğu mesajını veren bir yer olmalıdır (Churchman, 2003, s. 101).

Çocukların kentsel mekândaki eşitsizlik eksenlerinden birini oluşturuyor olması pek çok sorun çerçevesinde gerçekleşmektedir. Özellikle yoksulluk hem sorunlara eklemlenen bir boyut olarak hem de eşitsizliği derinleştiren bir olgu olarak diğer eksenleri etkilediği gibi çocukların da kentsel mekândaki durumunu pek çok açıdan etkilemektedir. UNICEF'in "*Dünya Çocuklarının Durumu*" isimli raporunda adaletsiz dağıtılmış bir gelecekte gelir eşitsizliğinin sonucu olan yoksulluğun en yoksun konumunda yer alan çocukların genellikle yoksul kent mahallerindeki yerleşim yerlerine yığılmış durumda olduğu ifade edilmektedir (UNICEF, 2015, s. 3). Düşük ve orta gelire sahip olan ülkelerin kentlerinde aileleriyle birlikte tek odalı konutlarda veya gecekondu gibi yerleşim alanlarında yaşayan çocukların çoğu genellikle temel hizmetlerden yoksun kalmaktadır. Destek veya hizmetlerden yoksun kalan çocuk aynı zamanda çevre kirliliği, trafik, şiddet gibi pek çok soruna da maruz kalmaktadır. Görece daha yüksek gelire sahip olan ülkelerin zengin kesimlerinde yer alan çocuklar ise genellikle, tasarlanan kentsel mekânlarda serbestçe oynayabilmek ve sosyalleşmek için fırsatların çok az olduğu bir dünyada yaşamaktadır (Riggio, 2002, s. 46). "*Türkiye'de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi*" adlı raporda, yetişkinlere göre çocuklar arasında daha yaygın görülen yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisinin hayat boyu sürdüğü ifade edilmiştir. Yoksulluk içinde bulunan çocukların olumsuz pek çok riskli durumla karşı karşıya gelme ihtimali yüksektir. Bunlardan bazıları; sağlık sorunları,

şiddet ve dağılmış aile ortamı, sosyalleşememe, fiziksel ve sosyal yoksunluk, çocuk işçiliği gibi başlıklarda sıralanabilir (UNICEF, 2012, s. 4). Ayrıca toplumsal hayatın dezavantajlı gruplarından biri olan “*yoksul kent mahallelerindeki çocuklar ve gençler*” grubu kentsel mekân içindeki tehlikelere açık olup yoksulluğa, yoksunluğa ve güvenli olmayan sosyal ortama maruz kaldığı gözlemlenmektedir (UNICEF, 2012, s. 7).

Düşük gelir sahibi olan kent yoksulu ailelerin çocukları, aileleriyle birlikte hayatta kalabilmek adına küçük yaşlarda çalışma mecburiyetinde kalmaktadır. Çalışma mecburiyetinde kalan çocuk bu zorundalığın arkasında yatan geleneksel değerleri sosyalleşme süreciyle birlikte içselleştirmektedir. Nitekim bu geleneksel anlayış, kentsel mekâna göç etmek durumunda kalan ailelerin kent hayatına tutunmasında da etkili olmaktadır. Özellikle küresel ölçekte gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı politikaların kapitalist sisteme eklemlenmesiyle ortaya çıkan ve gün geçtikçe artan yoksulluk, işsizlik, sosyal ve ekonomik eşitsizlik; çocuk işçiliği sorununun giderek büyümesinde etkili olmuştur. Kapitalist sistem çerçevesinde izlenen neoliberal stratejilerle örülen sorun ağları, özellikle kırılgan gruplar içinde yer alan çocukları doğrudan etkilemiştir (Yıldız, 2006, ss. 135, 137). Türkiye’de 5-17 yaş grubundaki çocuklara uygulanan çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre bu yaş grubundaki çalışan çocuk sayısı 720 bin kişidir. Çalışan çocukların %35,9’unun ilk sırada yer alan çalışma nedeni “*hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak*” tır. Çalışan çocuklar, çalışma alanlarının nitelikli olmamasından ötürü fiziksel sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen pek çok faktörle karşı karşıyadır. Bunlardan birini %6,4’lük oranla çalışma alanında gerçekleşebilecek kaza riski oluşturmaktadır. Ayrıca çalışan çocukların %1,3’ü de çalıştığı yerde yaralanma veya sakatlanmaya maruz kalmıştır (TÜİK, 2019).

Yoksulluğun çocuklar arasında görünen yüzü olarak ortaya çıkan çocuk işçiliği, çocukları; kaza riski, yaralanmalar, şiddet, zararlı maddelere karşı bağımlılık gibi pek çok riske karşı maruz bırakma potansiyeline sahiptir. Çocuk işçiliğinin tehlikeli alt boyutlarından biri olan sokakta çalışma ise çocukların genel olarak yaptığı işlerden biridir. Sokaklarda çalışan çocuklar aynı zamanda çete olan gruplara katılarak kazanç elde etme uğruna suça yönelme gibi artı risklerle de karşı karşıyadır (UNICEF, 2012, s. 21; Bağış, 2022, s. 1194).

Çocuk kentsel mekânda maruz kaldığı risk faktörleri ile mağdur olmaktadır. Özpolat ve Solak (2011, s. 26), “Türkiye’nin Çocuk Mağduriyeti Haritası” isimli çalışmasında ekonomik kaynaklı yetersizlikle pek çok çocuğun suç işleyen bir konumda fail olarak ya da suçtan etkilenen bir konumda mağdur olarak suça dâhil edildiğini ifade etmiştir. Kentler, çocuğun suça dâhil olmasında veya suçu işlemede mekânsal nitelikte bir alan sunmaktadır. Çocukların çoğunlukla yerleşim yeri olan kentsel mekân aynı zamanda suçun işlendiği yer olarak da süreçte var olmaktadır.

Suçun kentsel mekândaki görünümünü resmeden “sosyal organizasyonsuzluk (düzensizlik)” teorisi bu kapsamda kentleri, suçun işlendiği mekânlar olarak görmüştür. Kentsel mekân sapma ve suç araştırmaları için adeta bir laboratuvar konumundadır (Kızmaz, 2005, s. 151). Kentler çöküntü veya gecekondu gibi ayrışan mekânsal yerleşimleriyle ya da toplanılan, yoğunlaşan veya tenhalaşan merkezleriyle suçun oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda suç korkusu ile kentsel mekân üzerinde karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bir yandan suç korkusuyla güvensiz olarak tanımlanan kentsel mekân öte yandan sahip olduğu özelliklerle bile suçun işlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Kentin sürekli dönüşen gelişimiyle çevresini yaşam tarzına göre değiştiren kentlilerin kentsel alanları suçu engellerken terk edilen ve ayrışan kentsel alanlar ise suçu teşvik etmektedir (Ataç, 2007, ss. 18-19). Bu doğrultuda kentsel mekânın ve alt birimlerinin suçun üzerinde dolaylı bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Kentsel mekânın nesne olarak etkilediği suç unsurunun öznelerinden birisi olan çocuklar ve gençler kentin ayrışan mekânsal dinamikleri üzerinden suça yönelmektedirler. Ancak ne kentin tüm alanı ne de kentteki tüm çocuk ve gençler böylesi bir ortam içindedir. Ayrışan mekânsal dinamikler çocuk ve gençleri de bu kapsamda ayırtmıştır. Nitekim Aladağ’ın (2016, s. 90) çocuk suçluluğu konusu üzerine yapmış olduğu çalışmanın bulguları kentsel mekân ve birimlerinin suça yönelim üzerindeki ayırtıcı etkisini destekler niteliktedir. Yapılan çalışma neticesinde görüşmecilerin çoğunluğunun verdiği cevapta kent içinde oturdukları mahallelerin kötü koşulları içinde barındırdığı belirtilmiştir. Hırsızlık, gasp, kapkaç gibi suçlara yönelimin de yine bu mahallelerde yaygın olarak görüldüğü dile getirilmiştir.

Çocuğu ve genci suça yönelten bu tür olayların çoğunlukla kötü koşulların olduğu mahallelerde görülüyor olması mekânın çocuğa ve gence eşit koşullarda sunulmadığının ve onları bu yönde ayırttığıının göstergesidir. Ayrıca iyi koşullara

sahip mahallelerde büyüyen çocukların geçirdiği deneyimlerin nitelikli oluşu da ortaya çıkan mekânsal ayrışımı, iyi koşullara erişemeyen çocuklar aleyhine eşitsizlikle daha da derinleştirmektedir. Bu bağlamda “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri” ya da diğer bilinen adıyla *Riyad İlkeleri*’nin temel ilkelerinden biri çocuk suçluluğunun önlenmesinin suçu önleme noktasında etkili bir unsur olduğudur. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlerin karşılıklı iş birliği içinde olması gerekmektedir (BM, 1990). Özellikle kent yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlerin, kentsel mekânda risklere açık konumda olan ve suç işleyen 18 yaş altı gençlere yönelik yapmış olduğu faaliyetler sosyal belediyecilik anlamında son derece önemlidir. Gençlere yönelik yapılan sosyal ve kültürel faaliyetler gençlerin hem kentle hem de toplumla bütünleşmelerine katkıda bulunur (Göktürk ve Yılmaz, 2020, ss. 60-61). Ayrıca yerel yönetimler çocukların kent hayatına eşit şekilde katılmasında ve uygulanacak politikaların hak temelli bir yaklaşımla yürütülmesinde önemli bir sorumluluğa sahiptir. Alınan sorumluluklar doğrultusunda yerel yönetimlerin çocuk ve gençler için atabileceği adımlar; güvenlik, sağlık, teslimiyet, eğitim, kamusal alanlar ve mekânsal düzenlemeler gibi başlıklar altında sıralanabilir (Yartan & Gölcük, 2020a, ss. 10-12).

Kentsel mekânda gelişme ve çevrenin yapılanma sürecine ilişkin de en önemli aktör olarak karşımıza belediyeler çıkmaktadır. Belediyelere, çocukların korunması yönünde, sosyal ve fiziksel açıdan gelişimlerini destekleyecek doğrultuda çalışmalar yapılması için görev ve yetkiler verilmektedir (Berkün & Sezer, 2015, s. 1119). Belediye mevzuatında yer verildiği üzere kentsel eşitsizliklerden birinci derecede etkilenen çocuklara yönelik sosyal politika alanında uygulanması gereken görevleri ve yetkileri görebiliriz.

...çevre ve çevre sağlığı, ...ağaçlandırma,...park ve yeşil alanlar,...konut,...kültür ve sanat,...turizm ve tanıtım,...gençlik ve spor..., orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları...sosyal hizmet ve yardım , ...hizmetlerini yapar ve yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler. (5393 sayılı Belediye Kanunu md. 14)

Belediyelerin çocuğun yaşam alanı olan kentlerde; çocuğun kendini yalnız hissetmemesi, güvende olması, sosyal açıdan içinde bulunmaktan memnun olacağı alanların inşasında görev ve yetki alanları da yazılı kaynaklar temelinde mevcuttur. Çocukların yaşam alanı olan kentlere sahip çıkması ve bu süreçte etkin rol alıp katılım göstermesi son derece önemlidir. Belediyeler bu sürece faaliyetlerinden biri olan “çocuk meclisleri” ile destek olmalıdır (Berkün & Sezer, 2015, s. 1121). Çocuk meclislerinde çocuğun hem katılım hakkı hem de temsiliyet rolü önemsenmektedir.

Günümüzde çocuklar; sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu mahalle kültüründen uzaklaşarak, ezberlenmiş rotalar istikametinde, apartman blokları çerçevesinde mekân duygusundan mahrum olarak büyümektedir. Ebeveynlerin çocuklarla geçirdiği vakit, alışveriş merkezinin içinde tüketim alışkanlıklarına dayalı faaliyetlerle sınırlı kalmaktadır (Birol Özerk, 2014, ss. 14-15). Kentin büyüyen ve büyürken değişen yapısının yarattığı eşitsizliklerden, toplumun en savunmasız ve kırılgan parçası olan çocuklar etkilenmiş ve etkilenmeye de devam etmektedir. Küreselleşme ile birlikte rekabet halinde olan kentler tasarlanırken toplumun en küçük yapıtaşlarından olan çocuklar göz ardı edilmektedir. Oysaki çocukların serbestçe vakit geçirip kendilerini sosyal ve kültürel alanda geliştirebileceği, kendilerini mutlu ve güvende hissedecekleri mekânsal alanlar çocuklar temelinde inşa edilmelidir. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1989’da onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 31. Maddesinin “*Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırırlar.*” (Çocuk Hakları Sözleşmesi) ibaresi çocukların katılma hakları üzerinden bu tür etkinlikleri gerçekleştirebileceği mekânsal alanların önemine dolaylı yoldan işaret etmektedir.

Çocukların katılımı merkeze alınarak karar verme süreçlerinde etkin kılınmalılardır. Geleceğimizin teminatı olan çocukların duygu ve düşüncelerini serbest biçimde ifade etmeleri ve kendileriyle ilgili konularda karar alma sürecine dâhil edilmeleri çocuk katılımı olarak tanımlanabilir (Tüzün & Sarıışık, 2015, s. 21). Çocuk katılımı, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde (ÇHS) yer alan temel ilkelere dendir. Türkiye’nin de 28 yıldır taraf devlet olarak yer aldığı Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), çocuğun kendisiyle ilgili kararları vermedeki katılım sürecini dikkate alarak bu sürecin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu gereklilik durumu ÇHS 12. Maddesine göre, “*Taraf*

Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırırlar” (Çocuk Hakları Sözleşmesi). Peki, kentin yapısı oluşturulurken çocukların katılımı göz önünde bulunduruluyor mu? Ya da var olan kent çocuklar temelinde tasarlanıyor mu? Sadece kentin mekânsal yapısında oluşan eşitsizlikler temelinde bile bu soruya olumlu cevap vermek güçtür.

Yerel yönetimlere çocukların yaşadığı eşitsizliklerin giderilmesinde destek olan UNICEF yürüttüğü “Çocuk Dostu Şehirler Girişimi” uygulamasıyla çocuk haklarının gözetilerek temel alınmasında etkili dayanaktır (unicef.org). Çocuk dostu kent Birol’a (2009, s. 11) göre, geleceğin yetişkinleri olacak çocukların fiziksel ve sosyal gelişimine katkı sunan kenttir. Çocuk dostu kent mekânı; çocuğun ilgisini çekerek çocukta merak duygusu uyandıracak şekilde tasarlanmalı, çocuğun fiziksel ve sosyal gelişimine katkı sunarak kendisini güvende hissedebileceği alanlar olmalıdır. Adından da anlaşıldığı üzere çocuğun dostu mekânlar olması gereklidir.

Gelinen bu noktada kentsel mekânın çocuklar ve gençler için yaşanma potansiyeli olabilecek tüm kötü koşullardan arındırılarak, haklarının gözetildiği eşitlik sunan bir tasarımla inşa edilmesi son derece önemlidir. Çocuklar ve gençler arasında mekâna bağlı ayrışmaların yaşanmasından kaynaklı görülen eşitsizliklerin son bulması da ancak bu doğrultuda mümkün olacaktır. Ayrıca çocukların kentsel mekânda var olan sorunlarının bütünleşik bir biçimde ele alınması gereklidir. Çünkü bu çocuklar içerisinde anne-baba boşanmış, yetim, engelli, mülteci, özel gereksinimi olan pek çok çocuk ve genç vardır. Bu bağlamda çocukları ve gençleri kentsel mekânda bütünleşik biçimde ele almak kentsel eşitsizlik eksenlerinin de azaltılmasına da dolaylı yoldan katkı sağlayacaktır. Aksi takdirde çocuk büyüdükçe gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde bireyin yaşadığı kentsel eşitsizliğin getirdiği dezavantajlar katmerleşerek artar. Keza kentsel eşitsizliğin yaşlılık eksenini de kentsel mekâna tezahür eden eşitsizliğin ele alınmasında gerekli özne unsurlarından biridir.

Her insanın yaşamında kaçınılmaz bir dönem olan yaşlılık, kayıpların görüldüğü, yıkımların olduğu ve insanda meydana gelen değişimler ile birlikte, çevresel, kültürel ve ekonomik etkenler ile şekillenen bir dönemdir (Emiroğlu, 1995, ss. 15-16).

Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki istatistiksel oranı, 2023 yılında 2018 yılına kıyasla %1,4’lük artışla %10,2’ye yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre bu oranın, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında da %25,6’ya çıkacağı öngörülmektedir. Yaşlı nüfusun en fazla olduğu il sayısının da 2025 yılında 33’e çıkacağı da tahmin edilmektedir (TÜİK, 2021). Yaşlı nüfusun istatistiksel oranları, yaşlı sayısının yıllara bağlı olarak artış göstereceğini ifade ederken kentlerde bulunan yaşlı nüfus sayısının da iller bazında artacağını tahminini gözler önüne sermektedir.

Yaşlı nüfusun oranlarının önümüzdeki yıllarda il sayısında da artış göstereceği tahmini, kentsel mekânda yaşlı sayısının etkinliği ve etkililiğinin dikkate alınması gerekliliğini gündeme getirmektedir. Ancak mekânda ve sosyal yapıda değişimi getiren ve hızlıca gerçekleşen kentsel dönüşüm çalışmalarında çoğunlukla yaşlılara yer verilmemesi yaşlıların ihmal edilen taraf olmasını da beraberinde getirmiştir. Dönüşümün etkisi kentsel mekânda inşa edilen toplumsal sınıfların içinde kategorize olmuş pek çok ayırmda farklı mağduriyetler yaratmıştır. Bu mağduriyetlerin kategorize edilmiş ayırımlarından biri de yaş unsurudur. Dönüşüm kararlarının hem yerel hem de merkezi siyasi otoritenin aktif gündeminde yer almayışı, yaşlıları yaşanan bu kentsel dönüşümün en sessiz mağduru ilan etmiştir (Kurtuluş, 2019, s. 80). Kentsel dönüşüm çatısı altında mekân odaklı yaratılan zenginlik, kentin eski sakinleri tarafından paylaşılamayarak onları başka mekânlara göç etmekle baş başa bırakmıştır (Bıçkı, 2011, s. 365). Dönüşümle canlanan kent çeperlerinde yeni orta sınıfın yükselişi yaşlıların kent içindeki yerleşim rotasını etkilemiştir. Dönüşüm sonucunda görece daha yeni kuşak olan orta sınıflar kent çeperine doğru hareketlenirken kentin görece daha eski kuşak orta sınıfları ise kent merkezindeki eski kuşak mahallelerde kalmaya devam etmektedir. Kentsel dönüşümle yaratılan bu ayrılma gündelik hayatta yeni kuşakların eski kuşaklara olan ihtiyacını ve aralarındaki karşılıklı dayanışmayı mekânsal olarak zorlaştırmaktadır. Zorlaşan bu durumun bedelini ise yaşlılar farklı şekillerde ödemektedirler (Kurtuluş, 2019, s. 82).

Kentsel dönüşümün etkisiyle yaşlılar, eski gecekondü alanlarına karşılık verilen katlarda eski mahallelerinde yaşamaya devam ederler ancak böylesi bir durum yaşlıların konut tiplerinin ve komşularının değişmesine de neden olur. Dolayısıyla yerinde yaşlanamayan yaşlılar için kentsel dönüşüm ters bir süreçtir. Ayrıca kentsel dönüşüm sürecinde yapılması gereken hukuki işler de yaşlılar için yeni kuşak kent sakinlerine

göre daha fazla sorun teşkil etmektedir (Aksürmeli, 2017, s. 713). Kentsel dönüşüm ile sosyal yaşam düzeninden kopan yaşlılar yaşamlarında psikolojik ve sosyal sorunlarla karşılaşmaktadır. Maddi koşulların yetersiz olması sonucunda yerleşim yeri olarak ev edinemeyen yaşlılar kentin sosyal yapısından uzakta ve çok da sağlıklı olmayan evlerde yaşamak mecburiyetinde kalmaktadırlar (Yartan & Gölcük, 2020b, s. 5).

Ekonomik koşulları yetersiz olan yaşlılar buna bağlı olarak gerçekleşen ekonomik eşitsizliklerle de karşı karşıyadır. Yaşlılık sürecine ilişkin ekonomik eşitsizliklerle ilgili yapılan çalışmalarda dezavantajlı yaşlı gruplar başta olmak üzere yoksulluk, emeklilik, işe giriş ve iş yerinde yaşa bağlı görülen ayrımcılık, sigortasız çalışma, küreselleşen dünyada yaşlıların istihdamı gibi farklı konular ele alınmıştır. Nitekim dünya üzerindeki yaşlılar içinde bulundukları toplumlardan yaşadıkları ülkenin kırsal ve kentsel bölgelerine dek farklı etkenler dâhilinde ortaya çıkabilecek pek çok ekonomik eşitsizliklerle karşılaşabilmektedir (Günler, 2022, s. 353). Özellikle işgücü piyasasında yaşanan eşitsizlikler yaşlı yoksulluğunu etkileyen en önemli etkenlerden biridir. Yaşlılık döneminde görülen yoksulluk yaşlının çalışma hayatına hiç katılmaması ya da etkin bir şekilde var olmamasının sonucudur. Ayrıca gençliğinde sigortasız işlerde çalışmak durumunda kalan yaşlının, yaşlılık döneminde daha derin bir yoksulluk içinde kendini bulması da kaçınılmazdır. Yaşlı nüfusun kadın öznelerinin ise işgücüne katılım oranları düşüktür. Köyden kente göç etmek durumunda kalan yaşlı kadın kentin içinde var olan formel sektörün gerektirdiklerinden yoksun olması sebebiyle özel alana daha da hapsolarak çalışma hayatına girememektedir. Bu durum çalışmak zorunda olan kadını, kentsel mekânda gündelik, geçici ve güvencesi olmayan işlere mecbur bırakmaktadır (Karadeniz & Öztepe, 2013, s. 92). Aynı zamanda yoksulluk, toplumsal yaşamda bireylerin biyolojik ve sosyal yönden sağlıklı olmalarının temelinde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik yeterliliği iyi koşullarda olan yaşlı bireyler, yalnızlıklarını azaltacak sosyal faaliyetlere katılma, kendilerine yardımcı tutabilme, aile yakınlarının kendisine daha yakın olması gibi imkânlarla da sahiptir. Bu imkânlarla sahip olamayan yaşlı bireylerin hem yaş hem de yoksulluk sebebiyle sosyal dışlanmaya maruz kalmaları yaşamı onlar adına daha zor hale getirmektedir. Yaşam koşulları zorlaşan yaşlı bireyler sosyal alandan dışlanarak ayrımcılığa uğramaktadır (Türkan & Sezer, 2017, s. 43).

Toplumsal yaşamda marjinalize edilen yaşlılar; görelî yoksullukları, ekonomik yetersizlikleri, özgüven eksiklikleri, kuşaklar arası gerilim, aile yakınlarına olan bağımlı

yaşam, yaşa göre kategorize edilme, genel anlamda yaşlılık sürecine hazır olmama gibi nedenlerle negatif ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Dönümcü, 2006, s. 43). Bu bağlamda kentsel mekân üzerinde yoksulluğun eklemlendiği yaşlılık eksenini, kendi içindeki yaşlı grubunun gerek ayrımcılığa gerek dışlanmalara bağlı olarak gelişen mağduriyetini eşitsizlik çıkmazında artırmaktadır.

Yaşlılar için diğer bireylere göre eşitsiz sonuçlar doğuran ve sorun arz eden konulardan birisi de kentsel mekâna ilişkin güvenlik algılarıdır. Kentsel mekâna ilişkin güvenlik algıları temelde üç başlıkta incelenebilir. İlki yaşlıların düşmeye ve denge kaybına bağlı olarak fiziksel yönden zarar görme ihtimaliyle kentsel mekânı kullanmaktan çekinmesi ve kendini soyutlamasına sebep olabilecek ergonomik güvenlik yer alır. Kentsel mekâna ilişkin duyulan güvenlik algılarından bir diğeri ise yaşlıların suça maruz kalma ihtimaline karşı duydukları endişedir. Üçüncü olarak yer verilen güvenlik algısı da kentsel mekândaki trafik kazalarına karşı duyulan korkudur (Aksürmeli, 2017, s. 708). Yaşlıların kentsel mekândaki güvenlik kaygısının analizine yönelik Köse ve Erkan tarafından, İstanbul-Kadıköy ve Viyana-Landstraße ölçeğinde yapılan anket çalışmasına değinmek bu noktada faydalı olacaktır. Yapılan anket çalışması kapsamında kamusal alanın kullanımına yönelik olan sorulara özellikle yaşlı kadın kullanıcıların verdiği cevaplar, iki kentsel mekânda algılanan güvenlik algısının farklılaştığına dikkat çekmektedir. Kadıköy'deki yaşlı kadınlar kentsel mekânda gerçekleştirecekleri faaliyetlerde yanlarında bir refakatçi bulundurmamayı yaşlı erkeklerle göre daha fazla isterken Landstraße'deki yaşlı kadınlar faaliyetlerini yalnız gerçekleştirmeyi tercih etmektedir (Köse & Erkan, 2014, s. 62). Güvenlik endişesiyle kentsel mekânı kullanmakta diğer kent katılımcılarına göre dezavantajlı konumda olan yaşlıların yaşadığı eşitsizlik, yaşlı kadınların yaşlı erkeklerle göre eşit olmayan kamusal alan kullanımıyla daha da derinleşmiştir.

Yaşlıların kentsel mekânda karşılaştığı eşitsizlikler birçok sorun çerçevesinde inşa edilmiştir. Yaşlıların kentsel mekânda karşılaştığı sorunlar öncelik sırasına göre şu şekildedir: İlk sırada dış mekânlar ve binalar yer alırken diğerleri sırasıyla ulaşım, konut, toplumsal katılım, saygı görmek ve katılım, sivil katılım ve iş bulmak, iletişim ve bilgi son sırada ise toplum desteği ve sağlık hizmetleri yer almaktadır (Şentürk, 2019, s. 127).

Yaşlıların kentsel mekânda karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri de sosyal dışlanma ve entegrasyon sorunudur. Bu sorun temelinde kentin olanaklarından ve mekanlarından dışlanan yaşlılar aynı zamanda kentin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeyen yapısında yaşanan entegrasyon sıkıntılarıyla da karşı karşıyadır. Kentte var olan hizmet ve olanaklar, ulaşım, bilgilendirme gibi kent sistemi unsurları olası eksiklikleri sebebiyle yaşlılar tarafından etkin bir şekilde kullanılamamaktadır. Keza alt yapı ve güvenlik endişesi de yaşlıların kent içindeki mobilizasyonunu kısıtlamaktadır (Aksürmeli, 2017, s. 712). Kentin yapısal bütünlüğünde yaşlılar için uygun ve güvenli olmayan yol, kaldırım, geçit gibi unsurlar da yaşlılar için sorun taşıyan engellerdir. Geline bu noktada kentteki sorunlar temelinde yaşlıların aktif bir yaşlanma süreci geçirdiğini ifade etmemiz güç olmaktadır.

Aktif yaşlanmayı Dünya Sağlık Örgütü (WHO), insanların yaşlanma sürecinde yaşam kalitelerini artırarak sağlık, katılım ve güvenlikle ilgili fırsatların en uygun hale getirilmesi olarak tanımlamaktadır (WHO, 2002). Kentsel mekânda görülen eşitsizliklerle yaşlılar aktif bir yaşlanma durumu da geçirememektedirler. Bu durum da eşitsizlik temelinde yaşlıların yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Yaşlıların yaşam kalitelerini artırma amacı ile “*yaş dostu kent*” ve “*yaş dostu topluluk*” çerçevesinde aktif yaşlanmayı teşvik eden WHO tarafından yayınlanan bildiride, aktif yaşlanmanın sosyal, ekonomik, fiziksel çevre, bireysel, davranışsal, sağlık ve sosyal hizmetler gibi belirleyici faktörleri vardır (WHO, 2007, s. 5).

Yaşlının kentsel mekânda aktif yaşlanma sürecini etkin bir şekilde geçirebilmesi için kentsel hayata ilişkin karar alma süreçlerinde de var olması ve katılım sağlaması son derece önemlidir. Böylesi bir tabloda yaşlının kent hakkına diğer bireylerle eşit şekilde erişimi kentte yaşadığı sorun temelli eşitsizliklerin önünde de bir gard görevi görmektedir. Nitekim Lefebvre (2022, s. 159) kent hakkını, kentsel hayatın tüm imkânlarından *faydalanma* hakkı olarak ifade etmiştir. Bu kapsamda kent mekânında yaşlıların sürece katılımı sağlanarak yerel yönetimler tarafından yaşlıların ihtiyaçlarına yönelik kentteki diğer bireylerle eşit bir şekilde ulaşım, sağlık, sosyal hizmetler, kültürel, spor vb. alanlarda erişim imkânı sağlanmalı ve bu imkânlardan tüm yaşlılar eşit bir şekilde yararlanmalıdır.

3.4. Kentsel Eşitsizliğin “Bedensel Sağlık” Üzerinden Görünümü: Kentte Engelli Olmak

Kentin eşitsizlik örüntüsünde dezavantajlı konumda yer alan eksenlerden birisi de engellilerdir. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2007 yılında onaylanan “*Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*” engellilerin içinde bulunduğu dezavantajlı koşulların ortadan kaldırılmasını ve sahip olduğu haklardan eşit bir şekilde yararlanması amacını içermektedir. Sözleşmenin ilk maddesinde yer verilen tanıma göre “*Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkili bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.*” (madde 1).

TÜİK tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen Nüfus ve Konut Araştırması kapsamında duysal yetilerinde ve algısal bütünlüklerinde bozukluğa sahip olan bireylere engellilik durumlarına ilişkin birtakım sorular yöneltilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre en az bir engeli olan bireylerin yaş ve cinsiyetlerine göre genel nüfus içindeki oranları aşağıdaki tabloda yer verildiği şekilde belirtilmiştir.

Tablo 3.1: 2011 Yılı Genel Nüfus Oranı İçinde Yaş Aralıklarına ve Cinsiyete Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus Yüzdeleri

Engelli Birey	Nüfus Oranı Yüzdesi	Erkek Nüfus Yüzdesi	Kadın Nüfus Yüzdesi
Tüm yaş grupları	6,9	5,9	7,9
3-9	2,3	2,5	2,1
10-14	2,1	2,4	1,8
15-19	2,3	2,6	2,0
20-24	2,7	3,4	2,0
25-29	2,6	3,0	2,3
30-34	3,2	3,4	3,0
35-39	4,0	4,0	4,1
40-44	5,1	4,7	5,6
45-49	6,9	5,9	7,8
50-54	8,8	7,1	10,7
55-59	12,1	9,2	15,0
60-64	16,5	12,3	20,4
65-69	23,0	18,3	27,2
70-74	31,9	26,3	36,3
75+	46,5	40,9	50,3

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması (2011)

Nüfus ve Konut araştırması sonuçlarının yer aldığı tabloya göre, yaş düzeyleri arttıkça en az bir engeli olan nüfus oranı yüzdesi de artış eğilimi göstermiştir. 35-39 yaş

aralık düzeyinden itibaren 75 üzeri yaş grubu da dâhil olmak üzere tüm yaş gruplarında en az bir engeli bulunan kadın nüfus oranı yüzdesi erkek nüfus oranı yüzdesinin ilerisinde yer almıştır (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021, s. 6). Türkiye Sağlık Araştırmasının 2012 yılından itibaren 2022 yılına kadar belirli aralıklarla gerçekleştirmiş olduğu raporların istatistiksel sonuçlarına göre; 2019 yılına kadar engelli bireylerin yaş ve cinsiyete göre olan dağılımlarındaki toplam nüfus oranı yüzdesinde artışlar yaşanmıştır. 2019 ve 2022 yılında ise toplam nüfus oranında bir önceki yıllara göre azalışlar olduğu görülse de (Türkiye Sağlık Araştırması, 2012, 2014, 2016, 2019, 2022) yine de toplam nüfus oranı içerisinde kadın ve erkek engelli nüfus oranının niceliksel varlığı önemini korumaktadır.

Engelli bireylerin azımsanmayacak sayıda var olduğu kentler aynı zamanda kırsal alanlara göre engellilerin yoğunlaştığı mekânsal birimlerdir. Kentin sürekli büyüyen ve büyüdüğüçe farklılaşan yapısı içinde pek çok çeşitliliği barındırmaktadır. Özellikle engelli kesimler bu çeşitliliğin içinde var olan sorunlarının niteliği ve bu sorunların çözümü noktasında kentin diğer bireylerinden farklılık arz eden bir konumdadır (Kesgin, 2014, ss. 3-4). *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*'nin genel ilkelerinden biri olan *erişilebilirlik*, engellilerin diğer bireylerden farklılık arz eden durumunu yoğunlaştıkları kentsel mekân üzerinde görünür kılmaktadır. Sözleşmenin 9. Maddesinde yer verilen erişilebilirlik ilkesiyle, taraf devletler engellileri toplumsal hayatın her alanına dâhil ederek diğer bireylerle eşit şartlarda olacak şekilde yoğunlaştıkları kentsel mekânlarda hizmetlere erişimini sağlamak adına uygun tedbirlerin alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda fiziki çevrenin kentteki tüm bireyler için erişilebilir olması ve engelsiz olması gerekmektedir. Özellikle kentsel mekânda erişilebilirliği kısıtlayarak engelliler için sorun oluşturan etmenler ise şu şekilde sıralanmıştır (Odabaş Uslu & Güneş, 2017, s. 31);

- Uygun olmayan zemin kaplamaları-bozuk ya da kaygan yüzeyler
- Güvenlik tedbiri alınmayan altyapı çalışmaları
- Çok yüksek ya da çok dar kaldırımlar
- Uygun olmayan rampalar
- Uygun olmayan kavşak noktaları (güvenli yaya geçitleri)

- İşaret ve uyarıcı levhaların eksikliği, aydınlatılmamış sokaklar
- Kullanıma uygun olmayan kent mobilyaları (telefon ve telefon kabinleri, banklar vb.)
- Sesli ve görsel uyarıcıların olmaması nedeniyle hizmet edemeyen ulaşım sistem ve araçları

Engellilerin kentsel mekândaki erişilebilirliğini kısıtlayan engeller sadece açık alanla sınırlı değildir. TMMOB İzmir 2. Kent Sempozyumu'nda Baysal (2013, s. 831) engellilerin erişilebilirliği üzerine kapalı mekân engellerini; engellilere yönelik otopark bulunmaması, bahçeden ana binaya girişte bulunan rampanın kenarlık, korkuluk ve yüzeyinin güvenli olmayan özellikleri ve bina içindeki yer kaplama malzemesinin kaygan olması şeklinde sıralamıştır.

Kentsel mekânın açık ve kapalı alanlarının tüm engelli bireyler için erişilebilir olması gerekmektedir. *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*'nin 7. Maddesinde engelli çocukların da diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm haklarından yararlanmasının gerekliliğine yer verilmiştir. Bu yönde kentsel mekânda çocuklar için önemli olan oyun alanlarına tüm çocukların erişebilir olması gerekmektedir. Kentsel mekânda engelli ve engelsiz ayırım olmaksızın tüm çocukların bir arada eşit koşullarda oynayabilecekleri alanlar tasarlanmalıdır (Uslu & Shakouri, 2012, s. 374).

Engelliler yoğunlaştığı kentsel mekânda sadece kentin fiziki çevresiyle ilgili sorunlarla karşılaşmazlar. Diğer bireylerin aksine her zaman eşit koşullar altında erişim sağlayamadıkları ve bunun sonucunda sorun yaşadıkları alanlardan biri de çalışma hakkı ve istihdam olanaklarıdır. “*Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi*”nin çalışma ve istihdam ilkesi; işe giriş, çalışma koşulları, istihdamın sürekliliği, fırsat eşitliği, eşit ücret gibi pek çok hususta engelliliğe ilişkin ayrımcılığın taraf devletlerce yasaklanması yönünde tedbirlerin alınması gerekliliğini ifade etmektedir (27. Madde). Engelli bireyler için istihdam niteliğinden çok istihdamın gerçekleşip gerçekleşmemesi yönünde olan tartışmalar bu yönde karşılaşılan sorunların odak noktasını oluşturmaktadır. Engelliler var olan istihdam olanaklarından memnun değildir. Çünkü istihdam olanaklarının şekillendiği ekonomik hayat onlar için denetimsiz, düşük maaş ve enformel sektörde çalışmayı içermektedir. Düşük miktarda ücretlerle enformel sektörde iş bulabilen engelli bireylerin çalışma koşulları güvencesiz ve kayıt dışılığıyla emek sömürsüne açık

durumdadır (Kesgin, 2014, ss. 5-6). Engellilerin ekonomik temelli karşılaştığı bu sorun çalışma hakkına eşit erişimleri önünde bir engel niteliğindedir. Kentsel eşitsizliğin eksenlerinden biri olan kadınlar, engelli ekseninde de kesişen özne rolüyle çalışma ve istihdam koşullarında sorun yaşamaktadır. Engelli kadınların sosyo-ekonomik sorunlarına ilişkin Trabzon örneğinde yapılan çalışmada kadınların istihdam ve çalışma hayatlarında ayrımcılığa tabi tutuldukları yönünde elde edilen bulgular bu savı destekler niteliktedir. Yapılan araştırmada %40 oy dağılımıyla istihdam ve çalışma hayatı engelli kadınların ayrımcılığa tabi tutuldukları alanların başında gelmektedir (Erdoğan, 2017, s. 106).

Engellilerin sahip olduğu pek çok haktan mahrum bırakılarak dezavantajlı konumla oluşu sadece ulusal ölçekte değil uluslararası ölçekte de önemli bir sorundur. Toplumsal refah paylaşımından en alt düzeyde faydalanan olmasının yanı sıra dünya çapında erişilebilirlik ve sosyal dışlanma gibi temel sorunları da paylaştığı görülmektedir. Toplumsal yaşamda diğer bireylere göre dezavantajlı konumda olan engellilerin karşılaştığı sorunların çözümünde ve toplumsal refahtan alacakları payın artırımında etkili bir potansiyel olarak yerel yönetimler yer almaktadır (Babaoğlu & Akman, 2020, ss. 528-529). Engellilerin karşılaştıkları sorunların çözümünde sorumluluk sahibi olan yerel yönetimlerin, öncelikle kentsel toplumsal mekânın engellilere yönelik kullanımını uygun hale getirmesi gerekmektedir (Kesgin, 2014, s. 6).

Engellilerin yoğunlaştıkları kentte karşılaştıkları sorunlar, haklarını diğer bireylere göre eşit şekilde kullanamamasından kaynaklanmaktadır. Kentin kullanımında sahip olunan haklar engellilerin erişilebilirliğinin kısıtlı olması veya toplumdan dışlanması gibi faktörlerle mekânsal ölçekte sekteye uğramıştır. Sekteye uğrayan kent hakkı kullanımı ise mekânsal çıkmazda eşitsizliklere neden olmaktadır. Şen'e (2012, s. 123) göre, yalnızca belli bir grubun kullanabildiği kent hakkı eksiktir. Tüm insanların kent hakkını kullanabildiği bir kentte kentlilik değerleri ancak bütünlüklü bakış açısıyla güçlenir. Bu bağlamda kentin yönetiminden sorumlu yerel yönetimlere kentin dezavantajlı grubunda yer alarak eşitsiz gelişimlere maruz kalan engellilerin kent hakkını kullanmalarında önemli sorumluluklar düşmektedir.

3.5. Kentsel Eşitsizliğin “Etnik Kimlik” Eksenini Üzerinden Görünümü: Kentte Mülteci Olmak

Kentsel mekânda görülen eşitsizliklerin eksenlerinden birisi de kentteki mültecilerdir. İnsanların ya da insan topluluklarının yaşamlarını sürdürmek üzere bir yerden bir yere gitmeleri göç olarak ifade edilebilir (Çakır, 2011, s. 210). Tanımlanan göçün ülke içinde yer değiştirme hareketi çerçevesinde gerçekleşmesi iç göç, içinde bulunulan ülkeden başka ülkeye doğru gerçekleşmesi ise dış göç olarak ifade edilmektedir. Tanımlanan göç hareketleri birçok toplumda etnik ve kültürel farklılıklara eklenerek nüfus, ekonomik ve sosyal dinamiklerin şekillenmesine yardımcı faktörlerden biridir (Giddens, 2012, s. 570). Özellikle ekonomik dinamiklerin şekillenmesinde etkili olan göç hareketleri karşılıklı etkileşimle ekonomik dinamiklerden de fazlasıyla etkilenmiştir. 1980’lerden sonra ekonomik ölçekte yaşanan küreselleşme dalgasının, ticaret, göç ve sermaye faktörleriyle olan gelişim süreci bu etkileşimi gözler önüne sermektedir. Bu süreçte gelişmekte olan ülkelerin küresel pazarlara girmesi ve sermaye piyasasının yinelenen aktifleşme durumuyla uluslararası göçe karşı göçmenler birtakım engellerle karşı karşıya gelmiştir (Chen, Vanek & Carr, 2004, s. 22). Küreselleşme olgusu altında yaşanan bu süreç göçmenlerin özellikle istihdam alanlarında ciddi etkiler bırakmıştır. Uluslararası göç ile gayri resmi koşullar altında gerçekleşen istihdam olanakları arasında sıkı bir ilişki vardır. Uluslararası işgücünün serbest olmayan hareketliliği karşısında pek çok göçmen işçi hizmet sektöründe düzensiz konumdadır. İstihdam ilişkilerinin serbestleştirilmesiyle birlikte yasal yollarla göç eden düşük nitelikli göçmen işçilerin çoğu bile işçi haklarına ve korunmasına yönelik güvenli bir sözleşme olmaksızın gayri resmi istihdam ilişkileri altında çalışmaktadır. İstihdam koşullarının eksikliğinin yanı sıra çalışılan işin ücret düzeyinde görülen farklılaşmalar da göçmenlerin düzensiz konumunda dayanak teşkil etmektedir. Birçok işçi daha yüksek ücret elde etme amacıyla göç ederken işverenler de işgücü maliyetlerini düşürmek, sendikalı işgücü taleplerinden kaçınmak ve diğer bireyler tarafından yapılmak istenmeyen işlerin yapılmasını sağlamak amacıyla göçmen işçileri tercih etmeleri düzensiz göçmenleri sömürülere karşı açık ve savunmasız hale getirmektedir. Dahası küresel ölçekte sayısız göçmenin gayri resmi koşullar altında istihdam edilerek yasal olarak tanınmaması toplumsal yaşama katılamamaları yönünde bir engel teşkil etmektedir (Chen, Vanek & Carr, 2004, ss. 80-82).

Uluslararası göçü yönlendirmekte etkili olan işe alım süreci 1990'dan beri, gelişmekte olan ülkelerin nüfuslarındaki değişkenlik ve küreselleşme sürecinin yarattığı ulaşım, iletişim, siyaset ve kültür ilişkileriyle dünya sistemi teorisi çerçevesinde daha az önemli hale gelmiştir. Göçü üreten sebeplerin sadece işgücü etrafında yoğunlaşmaması, bunun yanı sıra uluslararası güvenliğin sağlanılmak istenmesi, küreselleşme ekseninde yabancı yatırımların korunması, hammadde kaynaklarına erişim, kapitalist ulusların aldığı dış politikalar ve askeri müdahaleler tarafından da teşvik edici etkileri vardır. Özellikle bu politika ve müdahaleler sığınmacı ve mültecilerin göç istemine yönelik arttırıcı yükümlülükler yaratmış durumdadır (Massey, 1999, ss. 305-306). Süreç içerisinde geline bu noktada uluslararası göçün göçmen çizgisi gelişen pek çok neden çerçevesinde çoğunlukla daha çok mülteci ve sığınmacı kavramları üzerinden gerçekleşmiştir. Göç hareketinin özne sahipleri olan sığınmacı ve mülteci kavramı sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Göç olgusu ile ilişkili olan mülteci kavramı, 1951 yılında Cenevre'de imzalanan sözleşme çerçevesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişiler (Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, md.1).

Sığınmacı (*asylum seeker*) kavramı ise, kendi ülkesinde dini ve siyasi kovuşturma endişesi yaşayan başka bir ülkede mülteci olmak için başvuran kimselere denir (Giddens, 2012, s. 1072). Mülteci statüsüne ulaşamayan sığınmacının ülkede kalmaya hâlâ devam ediyor oluşu onu düzensiz göçmen konumuna getirmektedir (Özcan, 2015, s. 26). Mülteci ve sığınmacı kavramları birbirinden ne kadar farklı görünse de ülkesini savaş sebebiyle terk etmek zorunda kalan mülteci ile ülkesindeki işgücü piyasasının zorlu koşullarına maruz kalması sonucunda işgücü göçü gerçekleştirmek zorunda kalan göçmen arasında ince bir çizgi vardır. Türkiye özelinde bu ince çizgiyi ifade etmek gerekirse hem Suriyeli mültecilerin hem de işgücü kapsamında Türkiye'ye çalışmak için gelen göçmenlerin aldıkları maaş ve çalışma şartlarına bakıldığında ikisini de keskin çizgilerle ayırmak çok mümkün değildir

(Bakioğlu, 2021, s. 72). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2023 sonu nüfus istatistiklerine göre, dünya genelinde en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'de geçici koruma (GK) altında yer alan Suriyeli mülteci sayısı 3,2 milyon'dur. Suriyeli mültecileri takiben Afganistan, Irak ve İran İslam Cumhuriyeti vatandaşları da uluslararası koruma (UK) kapsamında başvuru ve statü sahipleri olarak varlığını sürdürmektedir (<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>). Menşei ülkeye göre Suriye'den gelen mültecilerin sayısı, 2023 yılının sonuna doğru bir önceki yıla kıyasla hafif bir düşüş yaşayarak 6,4 milyon olarak belirlenmiştir. Bu sayının neredeyse dörtte üçlük bir kısmı (%73), Türkiye'de ağırlanmaktadır (Global Trends, 2023). 29 Nisan 2024 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın açıklamış olduğu veriler ışığında, Türkiye'de kayıt altında ve geçici koruma statüsünde yer alan Suriyeli sayısının toplam 3 milyon 96 bin 157 kişi olduğu ifade edilmiştir. Bu sayı 2017'den bu yana en düşük Suriyeli sayısına ulaşmış (<https://muleteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>) olsa bile hâlâ çok sayıda mültecinin varlığı söz konusu olmaya devam etmektedir.

Dünya üzerinde yer alan mültecilerin ilk olarak kırsal alanlarda yer alan kamp bölgelerinde konumlanması zaman içerisinde kente olan göçle birlikte değişiklik göstermiştir. Mültecilerin dünya genelinde çoğunlukla kentlerde yoğunlaşmasıyla kent mülteciliği kavramı önem kazanmıştır. Nitekim Türkiye'de de özellikle Suriyeli mülteciler özelinde bu şekilde gelişim göstermiştir. BMMYK tarafından 1997'de yayımlanan “*UNHCR Comprehensive Policy on Urban Refugees*” (Kentsel Mültecilere Yönelik Kapsamlı Politika) raporunda bir mültecinin kentsel mekânda yaşama kararı; ev sahibi hükümetin kentsel mekânda varlığını tanıması ve mültecinin hem kendisine hem de ailesine bakabilmesi kaydıyla kendisine aittir. Buradan hareketle kentsel mülteci tanımı, sadece kentsel mekânda yardıma ihtiyacı olan mültecileri kapsamaktadır. 7. Madde altında önerilen tanım şu şekilde belirtilmiştir:

Kentsel bir alanda yardım için değerlendirilme amacıyla, kentsel bir mülteci, köken ülkesinde kentsel bir geçmişe sahip ve prima facie vakası olmayan bireyleri nitelemektedir. Sığınma ülkesinde, kendine yeterli olma fırsatı sunan bir kırsal yerleşim seçeneği mevcut değilse kırsal geçmişe sahip bir mülteci, istisnai olarak kentsel bir alanda yardım için değerlendirilmeye

alınabilir. Düzensiz taşınanlar, kentsel alanlarda destek için değerlendirilmeye hak kazanmaz. (UNHCR, 1997).

Ülkelerindeki çatışma ve zulümden kaçan insanlar olarak mültecilere, kırsal bölgelerde yer alan kampların aksine daha iyi bir gelecekte ve özerk bir yaşam için imkân tanıyan kentsel mekân, aynı zamanda pek çok tehlikeye karşı da onları savunmasız bırakmaktadır (Urban Refugees, 2024). Göç etmek zorunda kalan mültecilerin çoğunlukla yoğunlaştıkları kentsel mekân, işler yolunda giderken önemli gelişmelerle fayda sağlayabildiği gibi öte yandan önemli sorunlar eşliğinde mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Kentsel mekân içinde işsizlik, yoksulluk, barınmaya ilişkin sorunlar, haklar önünde yaşanan engeller, kamusal hizmetlere erişimde yaşanan sıkıntılar, dile bağlı gelişen zorluklar ve toplumsal dışlanma gibi pek sorun içinde kendini bulan mülteciler, bundan sebep kentin en savunmasız ve dezavantajlı gruplarından birini oluşturmaktadır (Akay Ertürk & Kurtarır, 2021, s. 4). Kentsel mekânda mültecilerin eşitsiz görünümü kentsel yoksullukla ilişkilendirilmektedir. Kentteki yoksulluk, eşitsizliğin temel dayanaklarından birini mülteciler üzerinden oluşturmaktadır. Kentsel mekândaki yoksullar kentsel yaşama tutunmak adına ucuz iş gücü olarak çalışıp öte yandan da tüketim ilişkileri ile ilişkili olarak ikinci bir dışlanmaya terk edilmişlerdir. Çalışmalarının karşılığı olarak aldıkları ücretin düşük olması ve niteliksiz işgücünün oluşturduğu rekabet ortamı yoksulluğun kentsel mekânda tekrar üretilmesine ve çalışanın ucuz işgücü olarak değerlendirilmesini devam ettirmektedir (Bakioğlu, 2021, s. 64). Neoliberal politikalar ve metropolleşme ile savunmasız durumda kalan mülteciler, aynı zamanda yoksulluğun kentte yeniden üretimine de eklemlenmiş durumdadır (Bakioğlu, 2021, s. 75). İşçi olarak çalıştırılan Suriyeli mülteciler, yaptıkları iş doğrultusunda emeklerinin karşılığını alamadıklarını ve kendilerine yönelik emek sömürüsü yapıldığını ifade etmektedirler (Kaypak & Bimay, 2016, s. 98). Kentte görülen yoksulluk mülteci kavramıyla etkileşim içinde görünürlüğünü eşitsizlik temelinde katmerleştirmiştir. Kentte yaşayan mültecilerin birçoğu yaşamını idame ettirebilmek ve geçinebilmek adına çeşitli işlerde ucuz işgücü olarak çalışmaya mecbur kalmaktadır. Bu da kentsel eşitsizliğin yoksulluk temelinde mülteciler üzerinden yansımaları oluşturmaktadır.

Mültecilerin yaşadığı sorunlara eklemlenen yoksulluk, kent yoksulları içinde kentsel mültecileri de savunmasız bırakmaktadır. Kent yoksulluğunun içinde bir eksen

olarak yer alan kentsel mülteciler Jacobsen'e (2004, s. 61) göre, kent yoksullarının yaşadığı aynı ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Bunun yanı sıra kentsel mülteciler yerli halkın kızgınlığından kaynaklanan yabancı düşmanlığı gibi birtakım ek zorluklarla da karşı karşıyadır. Kearney (2012, ss. 55-56), genellikle "ulusal güvenlik" söylemiyle ortaya konulan yabancı düşmanlığı gibi fenomenlerin modern toplumlarda "yabancı" yaftası altında toplanan birey ve azınlıkların toplumsal dışlanmasında çoğunlukla etken bir rol oynadığını ifade etmektedir. Göç etmek zorunda kaldıkları ülkede yabancı grup içerisinde yer alan mültecilerin hallerini Gaziantep kenti özelinde okumak üzerine kurulu çalışmaya bu noktada değinmek faydalı olacaktır. Çalışmada 10 yerli ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ortaya konması hedeflenen noktalardan birisi de kentte bir yabancı olarak yer alan mültecilerin yerliler ile girdikleri rekabette kesişim noktası olarak beliren yoksulluk deneyiminin yabancı gruplara olan bakış açısında ötekileştirilme alanları yarattığının tespiti (Kahraman & Kahya Nizam, 2016, s. 814).

Kentsel mültecilerin yoksullukla eklemlenen toplumsal dışlanması aynı zamanda yerli kent yoksullarından ek olarak yaşadığı zorlukların da tespiti niteliğindedir. Kent yoksullarının yeni yüzlerinden biri olan kentsel mülteciler aynı zamanda yoksullukla baş etmek için güvencesiz ve kayıt dışı işlerde çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Yoksullukla eklemlenen sorunlar silsilesinin önemli uğrak yerlerinden biri olan çalışma hayatı, mültecilerin savunmasız ve diğer bireylere göre eşitsiz olduğu alanlardan birisidir. Kentsel mültecilerin çalışma hayatlarında savunmasız bırakılışı, enformel sektör çerçevesinde güdümlenen sermayenin esnek yaklaşımlarıyla birlikte desteklenmiştir. Bu desteklenme arkasında küresel ölçekte pek çok dinamik unsur barındırmaktadır. Purkis (2005, s. 47), ulus ötesi şirketlerin üretim süreçlerinde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mekânsal kaydırma yoluyla kârı maksimize etmeyi öngören yeniden örgütlenme tarzının, aynı zamanda küresel ölçekte orta çıkan yeni iş bölümünün de temel özelliği olduğunu ifade etmiştir. Mekânsal kaydırma emeğin hareketliliği üzerindeki artışla birlikte politikalarla desteklenen sermayeye, göçmenlerin çalışma hayatına ilişkin birtakım esneklikler tanıdığıdır. Enformel sektörde görece daha küçük üretim birimlerinde kötü şartlarda, güvencesiz ve düşük maaşlar altında çalışmaya razı olan göçmenlerin emeklerinin sömürülmesi bu yönde sermayeye tanınan esnekliklerden birisidir. Göçmenlerden farklı olarak ülkelerinden zorunlu göç etmek durumunda kalan mülteciler için de durum farksız değildir. Şimşek (2019, ss. 51-52),

“Mekânların Mültecilere Hissettirdikleri” dergi yazısında ekonomik kaynakları yeterli olmayan Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına onların söylemleri üzerinden değinmiştir. Sigortasız ve güvencesiz işlerde düşük ücretler alarak uzun sürelerde çalışmak zorunda kalan mülteciler emek sömürsünün yanı sıra toplumun yerlileri tarafından *“işlerini ellerinden alan”*, *“kaynakları paylaşmak zorunda kaldıkları kişiler”* olarak görülmeleriyle de dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmış durumdadır. Kent yoksulluğunun en küçük özne sahiplerinden biri olan mülteci çocukların da ekonomik yetersizlikler nedeniyle çalışmak zorunda kalması eğitim hayatlarına engel teşkil ederken iş güvencesizliğinin yanında ayrımcılığa karşı da onları savunmasız bırakmaktadır. Geline bu noktada kentsel eşitsizliğin hem çocuk hem mülteci ekseninde görülen sorunları derinleştirdiği aşikârdır.

Mültecilerin kent yoksulluğu içinde ekonomik yetersizliklerle var oluşu konut erişimlerini etkileyerek konut yoksulluğuna da sebebiyet vermiştir. Hem yaşam kalitesi hem de kentsel mekâna uyum süreci üzerinde etkili olan konut ve konuta erişim faktörleri, mültecilerin kentsel mekânda yaşadığı sorun ve eşitsizliklerin göstergeleri arasında yer alır. 1990 yılı sonralarına doğru Çin’deki konut yoksulluğunu ve konut eşitsizliğini göçmenler üzerinden analiz eden Sato’ya (2004, ss. 46, 49) göre, göçmen hanelerin konut satın alımları sadece gelir düzeylerinin düşük olması nedeniyle değil, konut kredi planlarına eşimin de kolay olmaması nedeniyle çok zordur. Ayrıca ev sahibi olan kentsel haneler ile kiracı olan göçmen haneler arasındaki konut şartlarında eşitsizliğin var olması, yeni bir konut yoksulluğunun da ortaya çıktığını doğrular niteliktedir. Ortaya çıkan konut yoksulluğu kentsel mekânda başka sorunların da görülmesine neden olacaktır. Sadece göçmenler değil mülteciler de konut erişimi, konut şartları gibi meselelerde kentsel mekânda sorun yaşamaktadır. Göçmen ve mültecilerin yaşadığı bu sorunlar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de görülmektedir. Bu doğrultuda Güngördü ve Özbakır’ın (2021, ss. 75-76), Hatay’ın, Antakya, Reyhanlı ve Kırıkhan ilçelerinde yaşayan Suriyeli mültecilerle gerçekleştirdikleri görüşme ve saha gözlemleri bulguları, mültecilerin konuta erişim ve barınma konusunda sorun yaşadığı sonucunu ispatlar niteliktedir. Mültecilerin kaldıkları konutların, nitelik, nicelik ve yer özellikleriyle tanımlanan yapısı kente uyum sürecini de doğrudan etkilemektedir. Araştırma kapsamında yer alan Suriyeli mültecilerin yerleşik oldukları kente uyum sağladıklarını söylemek de oldukça güç bir hal almıştır. Suriyeli mültecilerin kente

uyum sürecinde etkili olan konut niteliklerine Gaziantep’te yaşayan Suriyeli mülteciler üzerinden değinecek olursak, Gaziantep Valiliğinin 2014 tarihli raporu bu yönde niceliksel bir tespit içermektedir. Apartman dairesi, gecekondlu tipi evler, konteyner, çadır gibi ayrışan konut tiplerinde hem kişi sayısı hem de konut sayısı incelendiğinde en çok gecekondlu tipi evlerde yoğunlaşmalar olduğu görülmüştür. Keza hane halkı ortalaması da en çok gecekondlu tipi evlerde yüksek görülmüştür (Sandal, Hançerkıran & Tıraş, 2016, s. 474). Mültecilerin yaşadıkları konutların özellikleri de kentsel mekânda barınma konusunda yaşanan sorunlar arasında yer almaktadır. Diker ve Karan’ın (2021, s. 300), Ankara’nın Altındağ ilçesinde yoğunlaşan Suriyeli mültecilerle yapmış olduğu görüşmelerde mültecilerin ikamet ettikleri mahallelerin çoğunun kentsel dönüşüm kapsamında yer alması yaşanan konutların niteliklerinin iyi olmadığının göstergesidir. Katılımcılardan bazıları apartman dairesinde ikamet eden mültecilere nazaran daha kötü koşullara sahip gecekondlu tipi evlerde ekonomik yetersizlik nedeniyle ikamet etmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Kentsel mültecilerin konutlarının bulunduğu mahallelerin, yetersiz fiziksel koşullara sahip konutlar içermesi mahalle ve konut özelinde bireyleri mekânsal farklılaşma unsurlarıyla ayıştırmıştır. Eşitsizlik içeren bu ayrışma kentsel mültecilerin kendi aralarında da konut niteliklerinin farklılaşmasıyla katmerleşmiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan bir diğer sorun da Suriyeli mültecilerin yerleşim yerlerinin belirlenmesinde etkili olan dışlanma mekanizmasıyla karşı karşıya kalmalarıdır. Mültecilerin dışlanmaya karşı geliştirdikleri direniş biçimi, ikamet ettikleri yerleşim yerlerinin çalışma yerlerine yakın mahallelerde ve ucuz konut kiralama olanaklarının var olduğu mahallerde gerçekleşmektedir. Katılımcılardan bazılarının kira masraflarını ödeyebilmek adına akrabalarıyla birlikte aynı hane içinde yaşaması, barınmayla ilgili maddi yetersizliklerin giderilmesi yönünde geliştirilmiş olan bir taktik biçimidir (Diker & Karan, 2021, ss. 314-315). Geline bu noktada mekânsal ayrışmanın dışlanma mekanizmalarıyla bütünleşik gerçekleşimi, eşitsizliğin derinleştiği boyutlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.1. Araştırma Sahası Kapsamında Seçilen Erzincan İlinin Genel Görünümü

Araştırma sahasını seçilen mahalleler düzeyinde tanımlamadan önce bu başlık altında neden Erzincan özelinde çalışmanın yapıldığına ilişkin bir bilgilendirme yapmak ve Erzincan ili hakkında genel bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır.

Kentsel mekânda görülen eşitsizliklerin, küresel ölçekteki gelişmelerin yerel ölçeğe yansımalarından etkilendiği dahası eşitsizliklerin oluşturulmasında öncü rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle büyük ölçekli şehirlerde hem nüfusun yoğunluğu hem de kentsel alanın büyüklüğüyle var olan eşitsizliğin derinleşen boyutları daha net görünmektedir. Çünkü saha tüm farklılaşma eksenlerini kapsayan eşitsizliklerin yoğunluğuyla doludur. Ancak bu durum küçük ölçekli şehirlerde eşitsizliğin var olmadığı anlamını doğurmaz. Eşitsizlik biçimlerinin mekân ayırt etmeyen yaklaşımı, süreç içerisinde küçük ölçekten büyük ölçekli yerlere kadar tüm kentsel mekânları etkilemiştir. Dolayısıyla küçük ölçekli bir şehirde de var olan eşitsizliklerin derinliklerini görmek ve kentsel meseleye ilişkin farkındalık oluşturmak gerekmektedir. Araştırma sahası kapsamında Erzincan ilinin seçilmesi bu yönde gereklilik ve önem arz etmektedir.

Araştırmanın evrenini oluşturan Erzincan ili, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. İlk olarak nüfus ve demografik unsurlar üzerinden incelemek gerekirse TÜİK verilerine göre Erzincan ilinin toplam nüfusu, 2020 yılında 234 bin 431 olarak belirlenmiş, 2023 yılına kadar her yıl da artarak devam etmiştir. 2024 yılında ise toplam nüfus, bir önceki yıla göre 2160 kişi gerileyerek 241 bin 239 kişi olarak tespit edilmiştir (TÜİK, Nüfus ve Demografi Göstergeleri,

2025). Erzincan ilinin ilçe sayısı 8, belediye sayısı 16, merkeze bağlı olan mahallelerin sayısı ise 86 olarak yer almaktadır (Erzincan Valiliği, 2025).

Tarihsel süreçte çok eski dönemlerden bu yana yerleşime açılarak birçok medeniyetin konumlandığı yer olan Erzincan ili, bunun yanı sıra doğal afetler sebebiyle pek çok yerleşim yerinin de değişikliğe uğradığı bir yerdir. Verimli ovaları, sahip olduğu su kaynakları ve çevresindeki diğer yerleşim yerlerine göre uygun iklim şartlarını içermesiyle tarihsel süreçte önemini hep korumuştur. Verimli ovaları sebebiyle özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı Erzincan ve Tercan ovalarında kentsel yerleşmeler toplanmıştır (Karadeniz & Altınbilek, 2018, ss. 296-297).

Araştırma kapsamında tanımlanan eksenlerde öne çıkan bir gösterge olarak yer alan sosyoekonomik açıdan Erzincan ilini inceleyecek olursak TÜİK verilerine göre ortalama sosyoekonomik düzeyine dair skoru, 2023 yılında 123 olarak belirlenmiştir (TÜİK, Sosyoekonomik Seviye Göstergeleri, 2025). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen il ve ilçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları (SEGE) kapsamında tespit eden karşılaştırmalı analiz çalışmaları Erzincan ilinin sosyoekonomik gelişmişliği hakkında daha detaylı bilgiler sunmaktadır. En son gerçekleştirilen SEGE-2017 çalışmasında nüfus, istihdam, ekonomi, sağlık, eğitim, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, erişim imkânı ve yaşam kalitesi başlıklarında farklı değişkenlerle, illerin birbirlerine göre sıralamaları ve kademeleri belirlenmiştir (Acar vd., 2019, s. 11). SEGE-2017 raporuna göre, illerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında Erzincan, -0,150 skorla altı kademe arasında dördüncü kademe ve ülke genelinde iller arasında 47. sırada yer almaktadır (Acar, vd., 2019, s. 51). İşgücü değişkenleri bakımından ülke ortalamalarına kıyasla iyi bir değere sahip olan Erzincan ilinin, 2014 yılında işsizlik oranı %6,7, işgücüne katılım oranı %51,1 ve istihdam oranı ise %47,7 olduğu tespit edilmiştir. Eğitim ve sağlık değişkenleri bakımından Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerin pek çoğundan daha iyi durumdadır. Bunların yanı sıra Türkiye'nin en az ihracat yapan illeri arasında yer aldığı da rapor kapsamında belirtilmiştir (Acar vd., 2019, s. 53). İşgücü değişkenleri bakımından TÜİK'in 2024 yılı verileri ise belirtilen göstergelerde olumsuz yönde değişiklikler göstermektedir. 2024 yılında, işsizlik oranı %7,5 ile 2014 yılına göre artış gösterirken işgücüne katılım oranı %49,8 ve istihdam oranı da %46,1 ile azalış göstermektedir (TÜİK, İstihdam ve İşsizlik Göstergeleri, 2025). Bu yönde değişkenlerin yıl içerisinde

sosyoekonomik seviyede azalış gösteren değerlerinin, kentin mekânsal alt birimlerindeki yansımalar üzerinden okunması beklenmektedir.

Nüfus, konum ve sosyoekonomik gibi değişkenlerin yanı sıra yaşam kalitesi de kenti tanımamızda önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Sosyoekonomik koşulların da etkilediği yaşam kalitesi sadece kentin tanımlanmasında değil kentsel mekânda açığa çıkan eşitsizliğin görünümünde de belirleyici bir konumdadır. SEGE-2017 raporunda, illerin alt boyutunda tanımlanan yaşam kalitesi değişkeni bakımından Erzincan ilinin ülke genelindeki iller arasında 56. sırada yer aldığı görülmektedir (Acar vd., 2019, s. 68). Pek çok değişken bakımından incelenen gelişmişlik sıralamasında özellikle yaşam kalitesinde diğer değişkenlere göre geride kalması dikkat çekmektedir. Ayrıca bu durumun mekânsal farklılaşma üzerinde de etkili sonuçlar vermesi muhtemeldir.

Gelinen bu noktada kentsel mekânın tanımlanmasına yarayan pek çok değişken varlığının söz konusu olduğu görülmektedir. Kentsel mekânda var olan değişkenlerin öncülüğünde açığa çıkan farklılaşma dinamiklerine ve ötesinde görünen eşitsizliğin boyutlarına geçmeden önce araştırmanın örneklem grubuna da değinmek gerekmektedir. Farklılaşan dinamiklerin değişkenler doğrultusunda ayrışan görünümünün elde edilmesi, araştırma kapsamında seçilen Erzincan ilinin mekânsal alt birimleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda araştırmanın örneklem grubunda yer alan ve belirli kriterlere göre seçilen üç mahalleyi tanımak ve kent genelinden mekânsal alt birim özeline doğru bir bakış açısı sunmak önem arz etmektedir.

4.1.1. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak Ergenekon Mahallesi

Erzincan ilinin merkez mahallelerinden biri olan Ergenekon Mahallesi öncelikle demografik açıdan TÜİK tabanlı verilerle tanımlamak gerekirse, 31 Aralık 2023 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Sistemi Sonuçlarına (ADNKS) göre, toplamda 7334 nüfuslu bir mahalledir. Belirtilen bu nüfus sayısı, Ergenekon Mahallesi'nin merkeze bağlı tüm mahalleler arasında üçüncü sırada yer aldığını göstermektedir. Oldukça kalabalık bir nüfusu içinde barındıran Ergenekon Mahallesi, 2021 yılında 7334, 2022 yılında 7552, 2023 yılında ise 7226 toplam nüfusla yıllar içinde keskin bir azalış yaşamadan nerdeyse nüfus değişimini korumuştur. Kadın ve erkek nüfus sayıları ise birbirine genel anlamda yakındır (TÜİK, Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Mahalle

Nüfusları). Yıllar içinde genç ve yaşlı nüfusun değişimine bakacak olursak; Ergenekon Mahallesinde yaşlı nüfus 2021-2023 yılları arasında 65 yaş ve üzeri kategoride 734'ten 797'ye artan bir eğilim göstermiştir. 15-19 yaş aralığındaki genç nüfus 533'ten 541'e artarken 20-24 yaş aralığındaki genç nüfus ise yaşlı nüfus aksine belirtilen yıllar arasında aşağıya doğru bir eğilimle 458'den 401'e azalmıştır (TÜİK, Yaş Grubu ve Cinsiyet Ayrımında Belediye Mahallerinin Nüfusları). Mekânsal açıdan şehrin batısında yer alan Ergenekon Mahallesi'nde bir özel hastane, eczane, çeşitli kademelerde okul, yürüyüş yerleri, camii, yeşil alan, kafe, park, oyun alanları ve sahalar mevcuttur. Mahalle içinde olmasa da yakın konumunda yer alan iki AVM vardır. Yine mahalleye yakın konumda da çeşitli kafeler, yeşil alanlar ve parklar da mevcuttur. Ayrıca Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi'ne de diğer mahallelere göre daha yakın konumdadır. Şehrin merkezine çeşitli otobüslerle ulaşım mümkün olup bazı gönüllü katılımcılar tarafından otobüslerin sık olmayan sefer sayıları ulaşım alanında karşılaşılan zorluk olarak ifade edilmiştir. Çoğunluk da kendi aracıyla erişim sağlamasından ötürü zorluk yaşamadığını belirtmiştir.

Ergenekon Mahallesi'nde konumlanan yapılara bakacak olursak, eski yapıda binalar daha azınlıkta ve küme şeklinde öbekleşmiştir. Mahallenin büyük çoğunluğunda diğer mahallere göre fark edilir bir biçimde kapalı, site içinde, güvenli ve daha lüks apartmanlar yer almaktadır. Gönüllü katılımcılardan elde edilen verilerle birlikte mahalledeki kentsel doku analiz edildiğinde, diğer mahallelere göre farklılaşan ve artı yönde kutuplaşmış bir tabakanın oturduğunu ifade etmemiz yanlış olmayacaktır. Erzincan ilinde gözde mahalleler arasında yer alan Ergenekon Mahallesi oturan sakinler itibarıyla daha çok orta ve üst sınıfı içinde barındırmaktadır. Özellikle üst sınıfın tercih ettiği bir mahalle konumundadır. Sosyoekonomik koşulların daha iyi olduğunu mahalle düzeyinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na (SYDV) yapılan başvurular özelinde de destekleyebiliriz. Erzincan ili SYDV'den ayni-nakdi yardım alan kişi sayısı, Ergenekon Mahallesi için 2023 yılında 236 olup mahallenin toplam nüfusunun yaklaşık %3'ü kadardır (Erzincan, SYDV Yardım İstatistikleri). Bu oran bile tek başına oturan kesimin ekonomik koşullarının iyi olduğunu destekler niteliktedir. Ayrıca mahallede çoğunlukla hem kadın hem erkek çalışan kesimin oturması, ekonomik seviyenin düzeyi hakkında genel bir kanı oluştururken eğitim seviyelerinin de en az lise kademesinde olması kültürel seviyenin de görece daha iyi nitelikte olduğunu düşündürmüştür.

Son olarak eşitsizlik eksenleri üzerinden bir değerlendirme yapacak olursak; diğer mahallelere göre daha iyi nitelik ve şartları içinde barındırmasından dolayı diğer mahalleler aleyhine eşitsizlik görünümünü derinleştirdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra kendi içinde de oturan kesimlerin ayrılan düzeyleri arasındaki farklar veriler eşliğinde eşitsizlik örüntüsünde ortaya çıkmış durumdadır.

4.1.2. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak Cumhuriyet Mahallesi

Erzincan ilinin en eski ve köklü mahallelerinden biri olan Cumhuriyet Mahallesi 31 Aralık 2023 tarihli ADNKS'ye göre, 7740 nüfuslu bir mahalledir. Erzincan ilinin merkez mahallelerinde en kalabalık nüfusa sahip ikinci mahalledir. Cumhuriyet Mahallesi 2021 yılında 8063 nüfusa sahipken 2022 yılında bu sayı 8141'e çıkmış, 2023 yılında 7740'a gerilemiştir (TÜİK, Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Mahalle Nüfusları). Tıpkı Ergenekon Mahallesi gibi yıllar içinde keskin bir azalış göstermeden nüfus parametresini belli bir düzeyde koruduğunu söylememiz yanlış bir ifade olmaz. Genel toplam içinde kadın nüfus sayısı erkek nüfus sayısına göre fazladır. Yıllar içinde genç ve yaşlı nüfusun değişimine bakacak olursak; Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşlı nüfus 2021-2023 yılları arasında 65 yaş ve üzeri kategoride 572'den 606'ya doğru artmıştır. 15-19 yaş aralığındaki genç nüfus 589'dan 568'e doğru azalış gösterirken 20-24 yaş aralığındaki genç nüfus da yaşlı nüfus aksine belirtilen yıllar arasında 1053'ten 993'e azalmıştır (TÜİK, Yaş Grubu ve Cinsiyet Ayrımında Belediye Mahallerinin Nüfusları). Mekânsal açıdan bakıldığında ise kentin tam ortasında yer alan konum itibarıyla oldukça merkezi bir mahalledir. Bu durumda bazı lokasyonlar dışında çoğu yere ulaşımı kolay kılmaktadır. Hatta bu kolaylık bazen de bu mahallenin tercih sebeplerinden biri olmuştur.

Cumhuriyet Mahallesi'nde çeşitli kademede okul, camii, cem evi, park, çok sayıda market, sağlıklı hayat merkezi gibi sağlık yerleşkeleri, öğrenci yurdu, kafe gibi alanlar mevcuttur. Cumhuriyet Mahallesi'nde olmayıp yakın konumunda yer alan, kütüphane, stadyum, karakol, göz hastanesi, yine pek çok kademede okul türü, kreş, kadın kooperatifleri, kamu kurum ve kuruluş yerleri, müze gibi pek çok lokasyon mevcuttur. Yeşil alan, yürüyüş yerleri, oyun alanları, doğayla iç içe alanlar mahallede mevcut olmamakla birlikte bu anlamda Ergenekon Mahallesi'nin gerisinde kalmış durumdadır. Mekânsal düzlemde Cumhuriyet Mahallesi'nde konumlanan yapılara

bakacak olursak köklü ve eski bir mahalle olmasından sebep, özellikle mahallenin daha çok iç taraflarında tek katlı müstakil evler yer almaktadır. Bazı müstakil evlerin niteliği görece daha iyi şartlarda olsa da çoğu tek katlı evler eski, düşük standartlara sahip, hatta birçoğu sobalı evlerden oluşan yapılardır. Bunun dışında yer yer orta ve üst niteliklere sahip apartmanlar da mevcuttur. Yüksek güvenli, kapalı lüks siteler mahalle merkezinde yer almamaktadır. Çok olmamakla birlikte mahallenin üst çeperlerinde daha iyi koşullara sahip, lüks apartman ve siteler yer almaktadır. Gerek düşük standartta tek katlı eski evler, gerek ortalama ve iyi koşullara sahip apartmanlar, gerekse de daha lüks apartmanların olması mahalle sakinlerinin oturduğu evler bakımından mekânsal bir ayrışma yaşamasına neden olmuştur. Gönüllü katılımcılardan elde edilen verilerle birlikte mahalledeki kentsel doku analiz edildiğinde, konuma bağlı olan bir merkezilik mahallenin mekânsal ayrışım grafiğine de yansımış durumdadır. Şöyle ki mahalle kendi içinde hem çalışan orta ve görece üst sınıf kesimleri hem de gelir düzeyleri çok da iyi olmayan nispeten daha zor ekonomik koşullara sahip alt düzeyde yer alan kesimleri barındırmaktadır. Ekonomik düzeyde ayrılan alt kesimin içinde işsiz, engelli, mülteci, yaşlı gibi eksenler yer almaktadır.

Ekonomik koşulların mahalle düzeyinde görülen ayrışmalarının somut örneklerinden birisi olarak SYDV'den yardım alan kişi sayısına bakmak da kentsel yoksulluk temalı eşitsizlik meselesine mahalle düzeyinde bir bakış açısı sunacaktır. 2023 yılında Cumhuriyet Mahallesi'nde ayni-nakdi yardım alan kişi sayısı 804'tür (Erzincan, SYDV Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri). Bu sayı da mahallenin toplam nüfusunun yaklaşık olarak %10'ununa denk gelmektedir. Ergenekon Mahallesi'ne göre bu oran daha fazladır. Bu da mekânsal ayrışmanın kentsel yoksullukla ilişkili eşitsizlik görüntüsüne Cumhuriyet Mahallesi özelinde bir dayanak sunmaktadır. Sadece ekonomik koşullar altında değil, başka boyutlar altında da mekânsal ayrışma unsurları görülebilir. Cumhuriyet Mahallesi'nde kültürel, sosyal, etnik, dini boyutta da ayrılan kesimlerin varlığı söz konusudur. Mahalle içinde yer alan cem evi ve mahallede yaşayan alevi insanların varlığı da mezhepsel yönde farklılaşan bir diğer unsurdur. Ancak bu mezhepsel farklılaşma unsuru mahalle içinde ayrıştırıcı bir etken olmayıp eşitsizlik görünümü sunmamaktadır.

Cumhuriyet mahallesi aynı zamanda Afgan mültecilerin diğer seçilen mahallelere göre daha fazla olduğu bir mahalledir. Özellikle çoğu Afgan mültecinin

kendi imkanları dahilinde ev bulmalarının diğer mahallelere göre daha mümkün olması sebebiyle bu mahallede yoğunlaştıkları ifade edilebilir. Geline bu noktada pek çok farklılaşma unsurlarını bir arada bulunduran Cumhuriyet Mahallesi'nde de kentsel eşitsizlik meselesi farklı eksenler düzeyinde görünür durumdadır.

4.1.3. Seçili Mekânsal Alt Birim Olarak İzzetpaşa Mahallesi

İzzetpaşa mahallesi de tıpkı Cumhuriyet Mahallesi gibi Erzincan'ın eski mahallelerinden birisidir. TÜİK'in 31 Aralık 2023 tarihli ADNKS verilerine göre, 2023 yılı için nüfus sayısı 2610 olarak tespit edilmiştir. İzzetpaşa Mahallesi, merkeze bağlı mahalleler arasında Ergenekon ve Cumhuriyet Mahallesi kadar yoğun olmayan daha az nüfusa sahip bir mahalledir. Nüfus sayısı 2021 yılında 2646, 2022 yılında 2687 olarak 2023 yılında da 2640 olarak tespit edilmiştir. Yıllara bağlı nüfus değişimi nerdeyse aynı düzeyde seyretmiştir (TÜİK, Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Mahalle Nüfusları). Diğer seçili mahallelerdeki gibi nüfus parametresi keskin bir azalış veya artış göstermeden belli düzeyde kendini niceliksel olarak korumuştur. Genel toplam içinde kadın nüfus sayısı erkek nüfus sayısına göre biraz daha azdır. Yıllar içinde genç ve yaşlı nüfusun değişimine bakacak olursak; İzzetpaşa Mahallesi'nde yaşlı nüfus 2021-2023 yılları arasında 65 yaş ve üzeri kategoride 382'den 374'e azalmıştır. Genç nüfus kategorisinde ise 15-19 yaş aralığındaki nüfus sayısı 173'ten 179'a, 20-24 yaş aralığındaki nüfus sayısı da 178'den 183'e az sayıda da olsa artış göstererek ilerlemiştir (TÜİK, Yaş Grubu ve Cinsiyet Ayrımında Belediye Mahallerinin Nüfusları). Mekânsal açıdan bakıldığında ise kentin doğusunda yer alan, konum itibarıyla merkeze diğer mahallelere göre daha uzak olan bir mahalledir. Mahalle sakinleri, kentin pek çok yerine ulaşımı varsa özel araçları dışında otobüsle gerçekleştirmektedir.

İzzetpaşa Mahallesi'nde çeşitli kademelerde okul, camii, park, bakkal, eczane ve az sayıda market yer almaktadır. Diğer seçili mahallelere göre park sayısı azdır. Yeşil alan, oyun alanları, sahalar, kütüphane ve yürüyüş yerleri gibi alanlar mahalle içinde mevcut değildir. Mahalle sakinleri bu tür alanlara erişmek için yakın konumda yer alan başka bir mahalleye gitmek durumunda kalmaktadır. Bu tür alanlardaki eksiklikler de mahallenin diğer mahalleler arasındaki mekânsal ayrışımını olumsuz yönde etkilemektedir. Keza bu mekânsal ayrışımı en çok hisseden de yıllardır orada yaşayan veya yaşamak durumunda kalan mahalle sakinleri olmuştur.

Mekânsal düzlemde İzzetpaşa Mahallesi'nde konumlanan yapılara bakacak olursak köklü ve eski bir mahalle olmasından ötürü evlerin büyük çoğunluğunun tek katlı, eski müstakil yapılardan oluştuğu ifade edilebilir. Mahallenin özellikle iç tarafında bu evler daha çok görülmektedir. Apartman sayısı oldukça azdır. Yüksek şartlarda apartmanların da aynı şekilde sayısının çok az olduğu sadece ana yola cephe veya yakın yerlerde konumlandığı söylenilebilir. Dolayısıyla mekânsal ayrışma oturan evler özelinde mahalle içinde net ayrımlar sergilememekte, daha çok diğer mahallelere göre ayrımlar eşitsizlik görünümünde dikkat çekmektedir. Gönüllü katılımcılardan elde edilen verilerle birlikte mahalledeki kentsel doku analiz edildiğinde farklılaşan ve farklılaşırken ayrışan ekonomik, sosyal, kültürel pek çok faktör söz konusudur. Ekonomik açıdan bakıldığında mahallede oturan kesimlerin diğer mahallelere göre daha zor koşullara sahip olduğu hem görüşme verilerinden hem de SYDV'den alınan verilerle desteklenmektedir. 2023 yılında SYDV'den yardım alan kişi sayısı 1374 olarak tespit edilmiştir (Erzincan, SYDV Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri). Toplam nüfusun yarısından fazlasının sosyal yardıma başvurması mahallede her iki kişiden birinin yardıma ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Ayrıca bu oranın diğer seçili mahallelere göre epey fazla olduğu aşikâr olup eşitsizlik meselesinin kentsel yoksulluk altında derinleştiği söylenebilir.

Mekânsal ayrışma ekonomik koşullar dışında sosyokültürel düzeyde de eşitsizlik çıkmazına neden olmaktadır. Özellikle mahalle sakinlerinin kendi içlerinde ayrıştığı ve ayrışırken farklılaştığı gözlemlenmiştir. Bir tarafta onların tabiriyle Erzincan'ın "yerlisi, has" olan kesim, diğer tarafta ise "poşa" denilen bir kesimin varlığı söz konusudur. Mahallenin çoğunluğunda yar alan kesim, diğer mahallelere göre bu yönde ötekileştirildiklerini düşünmektedir. Bu kapsamda görüşmelerden elde edilen veriler ışığında, mahalle içinde hem ötekileştirme hem de ötekileştirilmelerin varlığının gözlemlendiği ifade edilebilir. Son kertede bütün bunlar kentsel eşitsizlik meselesini katmanlar halinde İzzetpaşa Mahalle'sinde gözler önüne sermiş durumdadır. Ayrıca kentsel eşitsizliklerin genel görünümü içerisinde de keskin biçimde ayrıştığını söylememiz de yanlış bir ifade olmayacaktır.

4.2. Saha Araştırmasının Bulguları

4.2.1. Resmî Kurumlardan Elde Edilen Bulgular

Erzincan İli örneğinde seçilen mahallelerde gerçekleştirilen görüşmelerin analizine resmî bir dayanak sunmak mekânlar arası farklılaşmayı niceliksel anlamda ispatlar niteliktedir. Araştırma kapsamında TÜİK'ten talep edilen mahalle nüfus istatistik verilerinin, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan (SYDV) talep edilen istatistiki verilerle karşılaştırmalı analizine bu başlık altında yer verilecektir.

Erzincan SYDV kapsamında elde edilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemlerinin son 4 yılı kapsayan verilerine aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir. Tablo 4.1'de seçilen mahallelerin yıllara göre dosya açtıran hane sayılarına ilişkin niceliksel verilerine yer verilmektedir.

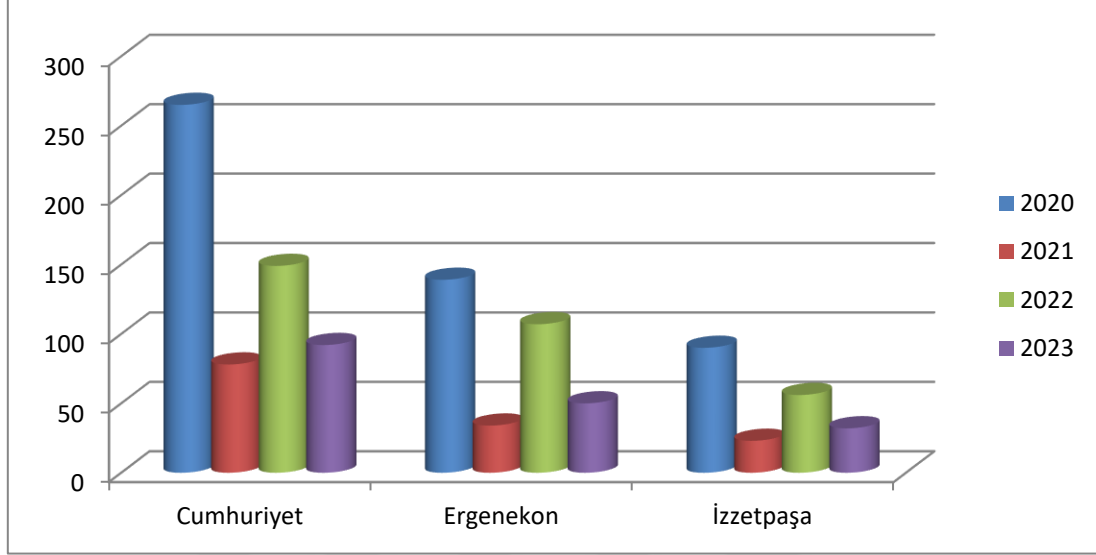
Tablo 4.1: Erzincan İli Örneğinde Seçilen Mahallelerde Yıllara İlişkin Dosya Açtıran Hane Sayısı Verileri

DOSYA AÇTIRAN HANE SAYISI				
	2020	2021	2022	2023
Cumhuriyet Mahallesi	265	78	149	92
Ergenekon Mahallesi	139	34	107	50
İzzetpaşa Mahallesi	90	23	56	32

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri)

Erzincan SYDV'den elde edilen veriler kapsamında, seçilen üç mahallenin yıllara göre dosya açtıran hane sayılarının grafik tasarımı ise şu şekildedir:

Grafik 4.1: Seçili Mahallelerde Yıllara Göre Dosya Açtıran Hane Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.2’de ise seçilen mahallelerin yıllara göre ayni-nakdi yardım alan kişi sayılarına ilişkin niceliksel verileri yer almaktadır.

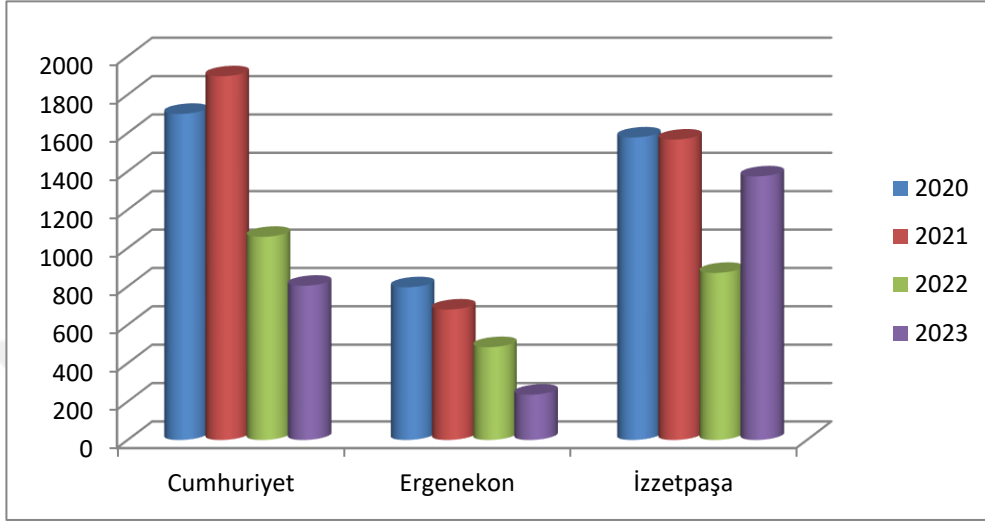
Tablo 4.2: Erzincan İli Örneğinde Seçilen Mahallelerde Yıllara İlişkin Ayni-Nakdi Yardım Alan Kişi Sayısı Verileri

AYNI-NAKDİ YARDIM ALAN KİŞİ SAYISI				
	2020	2021	2022	2023
Cumhuriyet Mahallesi	1700	1896	1059	804
Ergenekon Mahallesi	796	680	484	236
İzzetpaşa Mahallesi	1577	1566	871	1374

Kaynak: (AHSB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri)

Erzincan SYDV'den elde edilen veriler kapsamında, seçilen üç mahallenin yıllara göre aynı-nakdi yardım alan kişi sayısını gösteren grafik tasarımı ise şu şekildedir:

Grafik 4.2: Seçili Mahallelerde Yıllara Göre Aynı-Nakdi Yardım Alan Kişi Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İstatistiki veriler incelendiğinde Cumhuriyet Mahallesi'ndeki oranların fazla olduğu görülmektedir. Ancak toplam nüfusa kıyasla görülen artışın İzzetpaşa Mahallesi'nin gerisinde kalması, yukarıda yer alan verilerin nüfusla yorumlanmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca verilerin 2022 yılından itibaren fark edilen azalışı, pandemi döneminde yapılan yardımların tamamlanmasının etkilerini göstermektedir. Mahallelerin toplam nüfusları üzerinden Erzincan SYDV kapsamında elde edilen verileri analiz edecek olursak Cumhuriyet Mahallesi'nde, 2023 yılında aynı-nakdi yardım alan kişi sayısının toplam mahalle nüfusunun yaklaşık %10'una denk geldiği görülmektedir. Aynı yıl içerisinde bu oranın Ergenekon Mahallesi'nin toplam nüfusunun yaklaşık %3'üne, İzzetpaşa Mahallesi'ndeki toplam nüfusun ise yaklaşık %53'üne denk geldiği görülmektedir. Toplam nüfusa kıyasla Ergenekon Mahallesi'nde yardıma başvuru sayılarındaki bu düşük oranı, Cumhuriyet Mahallesi takip ederken İzzetpaşa Mahallesi'nde ise bu fark artmış durumda, diğer mahallerin açık ara önünde seyretmektedir. Niceliksel verilerden hareketle İzzetpaşa Mahallesi'nde neredeyse her iki kişiden birinin yardıma başvurması ve diğer mahallelere göre fark açığa çıkarması özellikle İzzetpaşa Mahallesi için mekânsal düzlemde eşitsiz sonuçlar yaratmıştır. Üç mahalle arasında konumlanan Cumhuriyet Mahallesi ise yardıma başvuru sayısında

İzzetpaşa Mahallesi'ne göre daha iyi bir grafik çizerken Ergenekon Mahallesi'nin gerisinde kalmıştır. Buradan hareketle Cumhuriyet Mahallesi'nde, mekânsal düzlemde İzzetpaşa Mahallesi kadar keskin bir eşitsizlik ayrışımı görülmemektedir. Ancak mekânsal düzlemde Ergenekon Mahallesi'ne göre ayrışan farklılaşmaların az da olsa mevcut olduğu görülmektedir.

4.2.2. Tanımlayıcı Bulgular

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesine zemin görevi sunması açısından tanımlayıcı bulgulara yer verilecektir.

4.2.2.1. Cumhuriyet Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular

Cumhuriyet Mahallesi'nde yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılara dair elde edilen demografik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.3: Cumhuriyet Mahallesi'nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim düzeyi	Meslek-Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Konut Mülkiyet Durumu	Yer Aldığı Eksen
K1	45	Kadın	Lise	Esnaf	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K2	31	Erkek	Ortaokul	İşçi	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K3	65	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K4	61	Kadın	İlkokul	Emekli	Evli	Kiracı	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K5	41	Kadın	İlkokul	Temizlik görevlisi	Bekâr	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K6	52	Erkek	Lise	Şoför	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K7	66	Erkek	Ortaokul	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K8	65	Erkek	İlkokul	Emekli-Halen çalışıyor	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K9	20	Kadın	Lise	Öğrenci	Bekâr	Kiracı	Yaş kuşakları/ Genç
K10	77	Erkek	Lise	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/

“(devamı)”							
K11	39	Kadın	Ortaokul	Ev hanımı	Boşanmış	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K12	43	Kadın	Lise	Ev hanımı	Boşanmış	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K13	35	Kadın	Ortaokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K14	38	Kadın	Lise	Ev hanımı	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K15	40	Erkek	-	Keresteci-Dönemlik işçi	Evli	Kiracı	Etnik köken/Mülteci
K16	52	Kadın	-	Ev hanımı	Evli	Kiracı	Etnik köken/Mülteci
K17	74	Erkek	İlkokul	İşsiz	Evli	Kiracı	Bedensel engelli
K18	24	Erkek	Lisans	İşsiz	Bekâr	Ev sahibi	Yaş kuşakları/Genç
K19	42	Erkek	İlkokul	İşsiz	Boşanmış	Kiracı	Bedensel engelli
K20	45	Erkek	Lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K21	16	Erkek	Ortaokul	Öğrenci	Bekâr	Kiracı	Yaş kuşakları/Genç
K22	45	Kadın	Doktora	Müdür yardımcısı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K23	43	Erkek	Lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K24	30	Erkek	-	Dönemlik işçi	Evli	Kiracı	Etnik köken/Mülteci
K25	47	Kadın	Lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Demografik bilgiler eşliğinde, görüşme yapılan katılımcıların çoğunun medeni hali evli olup yer aldıkları eksenler araştırma kapsamında farklılık göstermektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi, tüm kademelerde nerdeyse eşit bir dağılım göstermiştir. Aynı şekilde kiracı ve ev sahibi oranları da eşit dağılıma sahiptir. Çalışan kesimin hem kamu hem de özel sektörde dağılım göstermesi ve çalışmayan kesimin varlığıyla da meslek durumlarının geniş bir aralığa yayılmasına neden olmuştur.

4.2.2.2. Ergenekon Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular

Ergenekon Mahallesi’nde yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılara dair elde edilen demografik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.4: Ergenekon Mahallesi’nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Meslek-Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Konut Mülkiyet Durumu	Yer Aldığı Eksen
K1	47	Kadın	Lise	Ev hanımı	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K2	34	Erkek	Lise	Belediye çalışanı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K3	38	Kadın	Lise	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K4	51	Erkek	Lise	Emekli-halen çalışıyor	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K5	48	Erkek	Lisans	Memur	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K6	42	Erkek	Lise	Muhasebeci	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K7	38	Kadın	Lise	İnsan kaynakları	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K8	31	Kadın	Lisans	Memur	Bekâr	Ev sahibi	Bedensel engelli
K9	35	Erkek	İlkokul	İnşaat işçisi-Dönemlik işçi	Evli	Kiracı	Etnik köken/Mülteci
K10	36	Kadın	Ortaokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K11	37	Kadın	Lisans	Ev hanımı-Öğrenci	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K12	31	Erkek	Lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K13	69	Erkek	Lisans	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/
K14	14	Kadın	Ortaokul	Öğrenci	Bekâr	Ev sahibi	Yaş kuşakları/Genç
K15	44	Erkek	Lisans	Bilgisayar Öğretmeni	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K16	51	Erkek	Yüksekokul	Bankacı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K17	74	Erkek	Yüksekokul	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/Yaşlı
K18	45	Kadın	Lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K19	15	Kadın	Ortaokul	Öğrenci	Bekâr	Ev sahibi	Yaş kuşakları/Genç

“(devamı)”							
K20	38	Kadın	Yüksek lisans	Öğretmen	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K21	60	Erkek	Lise	Memur	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K22	65	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K23	66	Erkek	Ortaokul	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Demografik bilgiler eşliğinde, görüşme yapılan katılımcıların çoğunun medeni hali evli olup yer aldıkları eksenler araştırma kapsamında farklılık göstermektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi, diğer mahallelere göre yüksek kademelerde farklılık göstermektedir. Özellikle katılımcıların çoğunluğunun üniversite mezunu olması eğitim koşullarında ayrıştırıcı bir etken olarak mahalleyi öne çıkarmaktadır. Akabinde çoğu katılımcının meslek durumları da beyaz yakalı grup içerisinde dağılım göstermiştir. Son olarak 23 katılımcıdan sadece 4’ünün kiracı olduğu görülmektedir. Büyük çoğunluğun yaşadıkları mahallede ev sahibi olması da konut mülkiyetinde diğer mahallelere göre ayrıştırıcı bir etkiye sahiptir.

4.2.2.3. İzzetpaşa Mahallesi İçin Tanımlayıcı Bulgular

İzzetpaşa Mahallesi’nde yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılara dair elde edilen demografik bilgiler aşağıda tablo şeklinde yer verilmiştir.

Tablo 4.5: İzzetpaşa Mahallesi’nde Yapılan Görüşmelerin Katılımcı Demografik Bilgileri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Meslek-Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Konut Mülkiyet Durumu	Yer Aldığı Eksen
K1	65	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Dul	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K2	50	Erkek	Lise	Emekli	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K3	50	Erkek	Ortaokul	Çiftçi	Evli	Kira	Toplumsal cinsiyet
K4	72	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K5	35	Kadın	-	Ev hanımı	Evli	Kiracı	Etnik köken/ Mülteci
K6	46	Erkek	-	İşsiz-Dönemlik işçi	Evli	Kiracı	Etnik köken/Mülteci
K7	25	Kadın	Lisans	İşsiz	Bekâr	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Genç

“(devamı)”							
K8	47	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K9	63	Erkek	İlkokul	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş Kuşakları/ Yaşlı
K10	30	Erkek	Lise	İşsiz	Bekâr	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K11	61	Erkek	Lise	İşsiz	Bekâr	Kiracı	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K12	65	Erkek	İlkokul	İşsiz	Evli	Kiracı	Bedensel engelli
K13	56	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Evli	Kiracı	Toplumsal cinsiyet
K14	29	Kadın	Ön Lisans	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K15	42	Kadın	Lise	Güvenlik görevlisi	Bekâr	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K16	64	Erkek	-	Emekli-Halen çalışıyor	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K17	63	Erkek	Lise	Emekli	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K18	40	Kadın	Lise	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K19	15	Kadın	Ortaokul	Öğrenci	Bekâr	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Genç
K20	63	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Evli	Ev sahibi	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K21	63	Kadın	İlkokul	Ev hanımı	Dul	Kiracı	Yaş kuşakları/ Yaşlı
K22	59	Erkek	Lise	Emekli	Evli	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet
K23	32	Erkek	Ön Lisans	İşsiz	Bekâr	Ev sahibi	Toplumsal cinsiyet

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Demografik bilgiler eşliğinde, görüşme yapılan katılımcıların yarısından fazlasının medeni hali evli olup yer aldıkları eksenler araştırma kapsamında farklılık göstermektedir. Katılımcılardan 2’si ön lisans 1’i lisans olmak üzere sadece üç kişi üniversite mezunudur. Diğer mahallelere göre eğitim düzeylerinin daha düşük kademelerde seyretmesi ayrıştırıcı bir etken konumundadır. Bu yönde her iki mahallenin de gerisinde kaldığı görülmektedir. Meslek durumlarına bakıldığında kadın katılımcıların neredeyse hepsinin ev hanımı olması diğer mahallelerdeki çalışan kadın sayısına göre de farklılık göstermektedir. Erkek katılımcıların da işçi veya emekli olarak dağılım gösterdiği görülmektedir. Ayrıca işsiz katılımcıların varlığı da söz konusudur.

Konut mülkiyet durumunda ise çoğunluğun ev sahibi olduğu görülmekte olup sadece 7 katılımcı kiracı olduğunu ifade etmiştir.

4.2.3. Görüşmelere İlişkin Bulgular

4.2.3.1. Cumhuriyet Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri

Cumhuriyet Mahallesi için eksenler altında tanımlanan tematik kod ve analizlerine aşağıda yer verilmiştir.

4.2.3.1.1. Kentte Yoksul Olmak

Toplumsal sınıf eksenini altında öne çıkan “kentte yoksul olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.6: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Geçim için ortak aile emeği	Katılımcı ve eşinin birlikte çalışması hane geçiminin aile emeğine dayandığını göstermektedir.
Gelir güvencesi vurgusu	Katılımcı sağlık sigortasına sahip olduğunu belirtmiş, bu güvenceye erişimin önemine değinmiştir.
Konut sahipliği avantajı	Kira ödememek maddi istikrar açısından bir avantaj olarak görülmektedir.
Konut tercihinde semt niteliklerinin ağır basması	Mahallenin bulunduğu konumun merkeze yakınlık, ulaşım, güvenlik gibi özelliklerden yana niteliklerinin iyi oluşu konut tercihinin belirlenmesinde etkin olan bir durumu oluşturmaktadır.
Konut tercihinde parasal değer önemi	Mahallede tercih edilen veya edilmek durumunda kalınan konutun kirasının diğer mahallelerde bulunan konutlara göre daha uygun olması durumudur.
Ekonomik koşulların sosyal, kültürel faaliyetlere katılımı etkileyen vurgusu	Mahalle sakinlerinin katılım sağladığı veya sağlayabildiği faaliyetlerin ekonomik koşullardan etkilenmesi durumudur.
Ekonomik koşulların insanların ayrıştırılması üzerindeki etkisi	Ekonomik koşulların bazı mahalle sakinleri için eşitsizlik atfetmeyen etkisine karşılık bazı mahalle sakinlerinin de bu koşullardan eşitsiz ve olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.1.2 Kentte Kadın Olmak

Toplumsal cinsiyet eksenini altında öne çıkan “kentte kadın olmak” temasına ilişkin kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.7: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Mahallede kadın olarak güvenlik hissi	Mahalledeki kadınların büyük çoğunluğu gündüzleri kendilerini güvende hissettiklerini ancak akşam belli saatlerden sonra dışarı çıktıklarında endişe duyabileceklerini ifade etmektedir.
Geceleri dış mekânda güvensizlik	Havanın kararması sonrası yalnız dışarı çıkamama, kentte kadın olarak güvensizlik hissinin yaygınlığı.
Mahalle baskısı algısının olmayışı	Genel anlamda büyük çoğunluk mahalle baskısının olmadığını dile getirmiştir. Ancak kadın katılımcılardan biri kadınlar üzerinde erkekler tarafından uygulanan bir mahalle baskısı olduğunu ifade ederken genç kadın katılımcı ise bu baskının daha çok yetişkin ve yaşlılardan geldiğini ifade etmiştir.
Çalışan kadınlık kimliği	Kadın olarak hem evde hem iş yerinde aktif olduğunu, esnaf olarak kamusal alanda yer aldığını ifade etmektedir.
Kadınların diğer mahallelerde yaşayan hemcinsleri hakkındaki güvenlik endişelerinin olması	Yaşadıkları mahallede diğer mahallelere göre daha güvende olduklarını hisseden çoğunluk kadının, şehrin her mahallesi için aynı güven duygusuna sahip olmaması aksine güvenlik endişelerini özellikle bazı mahalleler için dile getirme durumdur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.1.3 Kentte Çocuk Olmak

Yaş kuşakları ekseninde önüne çıkan “kentte çocuk olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.8: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Çocuklara yönelik sosyal hizmet erişimi	Ebeveynler çocuklarını sinema, kütüphane ve futbol kursuna götürdüğünü belirtmiştir.
Etkinliklerin sınırlılığı	Kent genelinde çocuklar için yapılan sosyal-kültürel etkinliklerin seyrek gerçekleştiği, sıklıkla ayda birkaç kez olduğu ifade edilmiştir.
Mahalle tercihi çocuk odaklı	Ev seçiminde çocukların güvenliği ve merkezi konum önemli rol oynamıştır.
Konutun yetersizleşmesi	Artan çocuk sayısı ile birlikte mevcut evin oda sayısının yetersiz hale geldiği belirtilmiştir.
Geçim için ortak aile emeğine çocuğun katkısı	Katılımcı çocuğun ve babanın birlikte çalışması hane geçiminin aile emeğine dayandığını göstermektedir.
Sosyal etkinliklerden haberdar olma biçimlerinin teknolojik temele dayandırılması	Çocuk ve gençlerin kentte gerçekleşen etkinliklerden haberdar olması yönünde internet, sosyal medya hesabı gibi teknolojik uygulamaların daha etkin kullanılması durumudur.
Akranlar arasında görülen ayrıştırıcı dinamiklerin vurgusu	Katılımcı gencin gerek ekonomik koşullar gerek okul nitelikleri açısından aynı yaş kuşağındaki her gençle kendini eşit konumda görmemesine bağlı olarak ortaya çıkan durumu ifade etmektedir. Katılımcı çocuğun rahatlıkla arkadaş edinebileceği çocukların varlığı hissedilen ayrıştırıcı etkinin aksine yalnızlık hissi oluşturmamıştır.
Mahallede çocuk/genç olarak güvenlik hissi	Genel anlamda çoğu genç katılımcı, gece vakti dışında mahallede güvende olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca ebeveyn olan katılımcılardan bazıları çocuklarını tek başına dışarı göndermediklerini ifade etmiştir.
Çevresel faktörlerin sınırlılığı	Özellikle bazı ebeveynlerin yeşil alan ve parkların sınırlı olduğunu belirtmesi durumudur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.1.4 Kentte Yaşlı Olmak

Yaş kuşakları eksenini altında öne çıkan “kentte yaşlı olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.9: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Sosyal etkinliklerin sınırlılığı	Kent genelinde yaş düzeylerine göre keyifle katılım sağlayabilecekleri etkinliklerin yapılmaması veya sınırlı olmasını içermektedir.
Sosyal etkinliklerden haberdar olma biçimlerinin farklılığı	Yaşlı katılımcıların, kentte gerçekleşen etkinliklerden internet, sosyal medya hesabı gibi teknolojik uygulamalar yerine aile, yakın çevre ve komşular aracılığıyla haberdar olması durumudur.
Yaşa bağlı gelişen ekonomik koşulların yetersizleşen görünümü	Yaşlı katılımcılardan bazılarının daha önce hiç çalışmamasına veya emekli olmasına rağmen çalışmaya devam etme ya da çalışmayı düşünme durumunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yaşa bağlı gelişen iş bulma zorluğu da bu ekonomik koşulların yetersizleşmesinde bir faktör olarak yer almaktadır.
Yaşa bağlı gelişen yalnızlık ve dışlanma duygusu	Yaşlı katılımcıların pek çoğunun gerek genç kuşak gerek yetkili kurumlar tarafından çok anlaşılmadıklarını ve düşüncelerinin dikkate alınmadıklarını hissetmesi durumudur.
Kentsel hizmetlere ulaşımında çok zorluk yaşanmaması	Yaşlı katılımcıların pek çoğu, mahallenin merkezi konumda yer almasından ötürü özellikle ulaşım alanında çok fazla zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.1.5 Kentte Engelli Olmak

Bedensel sağlık eksenini altında öne çıkan “kentte engelli olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.10: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Bedensel engelin gelir düzeyini üzerindeki olumsuz etkisi	Bedensel engelden dolayı iş bulma arayışında yaşanan zorluklar ve bu zorlukların sürekli olarak devam etme durumunun gelir koşulları üzerindeki olumsuz etkisine değinilmiştir.
Bedensel engelin çalışma hayatında yarattığı zorluklar	Katılımcının çalışma hayatında karşılaştığı zorluklar diğer çalışanlara göre katılımcıyı daha dezavantajlı konuma getirmektedir.
Bedensel engelin sosyal, kültürel faaliyetlere katılımı üzerindeki etkisi	Katılımcının bedensel engeli dolayısıyla sosyal, kültürel faaliyetlere katılımının olmaması bedensel engelin bu yönde yarattığı olumsuz etkiyi ortaya çıkarmaktadır.
Bedensel engelin kentsel hizmetleri kullanıma etkisi	Katılımcılar bedensel engellerinden dolayı özellikle toplu taşıma araçlarında zorluk yaşadıklarına değinmiştir.
Bedensel engelin ekonomi temelli ayrıştırıcı etkisi	Katılımcının bedensel engelinden dolayı iş bulma arayışında yaşadığı dezavantajlı durumun ve bunun neticesinde sahip olduğu ekonomik düzeyin diğer insanlarla arasında ortaya çıkan ayrıştırıcı farkı ifade etmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.1.6 Kentte Mülteci Olmak

Etnik köken ekseninde öne çıkan “kentte mülteci olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.11: Cumhuriyet Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
İş bulma arayışında karşılaşılan zorluklar	Mülteci katılımcıların bazı durumlarda etnik kökenlerinden dolayı işveren tarafından tercih edilmemeleri bazı durumlarda da zor çalışma koşullarına sahip işleri tercih etmek istememelerinden ötürü iş bulma arayışında zorluk yaşadıklarını ifade etmektedir.
İş güvencesinin olmayışı	Geçici işlerde dönemlik çalışmak zorunda kaldıklarını ifade eden mülteci katılımcıların özellikle kışın gelmesiyle birlikte iş arayışlarına bir yenilerini eklemek durumunda kalması iş güvencesinin olmayışını göstermektedir.
Sigortasız çalışma	Mülteci erkek katılımcıların, çalıştıkları iş yerinde sigortasız olarak çalıştırılmaları sadece iş güvencesini değil hastane hizmetinden yararlanamaması yönünde sağlık güvencesini de zedeleyen bir durum oluşturmaktadır.
Çalışanlar arasında ayrımcılık	Mülteci katılımcıların, Türk çalışanlara göre daha zor çalışma koşullarında güvencesiz olarak çalıştırılıyor olması ayrıştırıcı dinamikleri etnik köken ayrımında mülteciler aleyhine ortaya çıkarmaktadır.
Konut bulmada yaşanan zorluklar	Mülteci katılımcıların konut ararken etnik kökenlerinden dolayı ev sahipleri tarafından tercih edilmemesini ifade etmektedir.
İletişim yönünde karşılaşılan zorlukların durumu	Mülteci katılımcıların uzun yıllardır Erzincan’da ikamet etmesi sonucunda iletişim yönünden artık çok zorluk yaşamadıkları ancak resmî kurumlarda bazen iletişimde güçlük yaşadıklarını belirtmesi bu zorluğun belli bir seviyede giderilse de hâlâ varlığını koruduğunu gösteren bir durumdur.
Çalışma hayatı ve konut arama süreci dışında çok fazla ayrıştırıldıklarını düşünmemeleri	Daha çok çalışma koşulları ve konut arama ekseninde ortaya çıkan ayrıştırıcı dinamikler dışında diğer konularda çok fazla ayrıştırıldıklarını ve yalnız kaldıklarını düşünmemeleri durumudur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Cumhuriyet Mahallesi'nde 8'i kadın, 4'ü erkek, 5'i yaşlı, 3'ü genç, 2'si engelli ve 3'ü mülteci olmak üzere toplamda 25 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerden hareketle eksenler altında tanımlanan kodlar yukarıdaki gibidir. Bu kodlar dışında görüşme sorularına verilen cevaplardan elde edilen analizler de mahallelerin tematik kodlamalarına derinlik katmaktadır. Öncelikle kentsel yoksulluk eksenini altında tanımlanan kodlardan başlayacak olursak bu kodların genel anlamda ekonomik koşullar çerçevesinde oluştuğu görülmektedir. Ancak bazı durumlarda eksenler arasında kesişimler de yaşanmaktadır. Şöyle ki, bedensel engeli olan bir katılımcının *“Yaşadığınız mahallede keyifle vakit geçirebileceğiniz yerlerin olmasını ister miydiniz?”* sorusuna katılımcı 19 (K19), *“Yani hocam tek düşüncem sadece iş. Başka yani hiçbir şeyim yok.”* şeklinde cevap vermesi iki eksenin kesişimine örnek olarak verilebilir. Engelli katılımcı ekonomik koşulların sosyal hayatı etkilediğini, sosyal faaliyetlere katılım sorusuna tek düşüncesinin iş olması yönünde verdiği cevapla vurgulamıştır. Ayrıca verdiği bu cevaptan, ekonomik koşulların geçinebilme üzerindeki etkisinin sosyal hayatın üstünde konumlandığını ifadesi de çıkarılabilir. Dolayısıyla katılımcının hem engelli hem de kentsel yoksulluk eksenini altında yer alması kentsel mekânda yaşadığı eşitsizliğin iki farklı ekseninde kesişmesine yol açmıştır. Dahası görüşme yapılan mahalle sakinlerinden görece daha varlıklı olanların verdiği cevaplar, kesişen bu eşitsizliği aynı mahalle düzeyinde daha da derinleştirmiştir. Erzincan SYDV kapsamında elde edilen istatistiki veriler de kentsel yoksulluk eksenini altında mekânsal analiz fırsatı sunmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi'nde yardıma başvuru sayısının İzzetpaşa Mahallesi'ne kıyasla daha az olması yaşayanlar özelinde ekonomik şartların toplumsal sınıf eksenini altında görece daha iyi konumlandığını göstermektedir. Aralarında keskin farklar görülme de Ergenekon Mahallesi'ne kıyasla yardıma başvuru sayısının Cumhuriyet Mahallesi'nde daha fazla olması ise mekânsal eşitsizliğin bir başka boyutunu gösterir niteliktedir.

Kodlamalara dahil edilemeyen ancak mahalle ile ilgili analize derinlik katmamıza yarayan birkaç görüşme sorusuna verilen yanıtlar oldukça önemlidir. Bunlardan biri olarak *“Elinizde bir imkân olsa yaşadığınız mahalleyi ve oturduğunuz evi değiştirmek ister miydiniz?”* sorusuna, 25 katılımcıdan 21'i değiştirmek istemeyip aynı mahallede yaşamak istediklerini belirtirken kalan 4 kişi ise farklı bir mahallede yaşamak istediğini ifade etmiştir. Aynı mahalleyi tercih eden 21 katılımcıdan 8'i de

daha iyi niteliklere sahip evlerde oturmak istediğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadesine bakıldığında büyük çoğunluğun mahalleden genel anlamda memnun olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Güvenlik algısına yönelik verilen cevaplar analiz edildiğinde ise kadın ve erkek özelinde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Kentin merkezinde konumlanan bu mahallede 12 erkek katılımcının 11'i kendini günün her saatinde güvende hissettiğini belirtirken 13 kadın katılımcının sadece 3'ü kendini günün her saatinde güvende hissettiğini belirtmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu mahallede gündüz kendilerini dışarı çıktıklarında güvende hissettiklerini ancak akşamları belli saatten sonra aynı güveni sürdüremediklerini, hatta tek başına mecbur kalmadıkça çıkmadıklarını ifade etmiştir. Kent genelinde hemcinsleriniz için her mahalle güvenilir midir, sorusuna da kadın katılımcıların çoğu, genel anlamda her mahallede kadınların güvenlik endişelerinin olabileceği yönünde yanıtlar vermiştir. Kadın katılımcıların aksine erkek katılımcılar, diğer mahallelerin de büyük çoğunluğunun erkekler için güvenilir olduğunu ifade etmiştir. *“Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışlarının gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır?”* sorusuna verilen yanıtlar farklılaşan unsurları içerse de büyük çoğunluk herhangi bir sorun yaşamadıkları konusunda hemfikirdir. Mahalle baskısının genel olarak görülmediği yönünde ise büyük çoğunluk hemfikirdir. Ancak bir kadın katılımcının mahalle baskısını hissetmediğine yönelik verdiği cevapta kendi ayakları üzerinde duruyor olması ve çalışmasını bir etken olarak görmesi dikkat çekmiştir. Diğer kadın katılımcılardan biri olan K22'nin verdiği cevap da bu yönde ilgi çeken bir diğer cevap olmuştur.

“Baskı hissetmiyorum ama bu benim geldiğim noktadan kaynaklı. Birçok kadının ama baskı hissettiğini görüyorum. Ben artık geldiğim nokta itibarıyla kimseden de etkilenmiyorum. Gayet sınır koyucu bir tavrım olduğu için böyle bir baskı hissetmiyorum. Ama bu baskı hissettirecek insanlar olmadığı anlamına gelmiyor...” (K22, 45, müdür yardımcısı).

Eldeki veriler ışığında kentsel yaşamda kadınların, erkekler kadar güvende hissetmediği ve güvenlik algılarının eşit olarak gelişmediği sonucuna varılabilir. Kadınların toplumsal cinsiyet temelinde kentsel yaşamda eşitsizliğin ekseni olmalarında çalışan bir kadın olarak büründükleri kimlik de birer etken olmuştur. Yaş kuşakları ya

da meslekleri fark etmeksizin çalıştıkları süreç boyunca kadın katılımcıların büyük çoğunluğu hem kamusal alanda hem de özel alanda yoğun olduklarını ifade etmiştir. Çoğu erkek katılımcının ev içi özel alanı dinlenme yeri olarak tanımlaması da kentsel mekânda çalışan kadın kimliği üzerindeki eşitsizliği ispatlar niteliktedir.

Eşitsizlik eksenlerinin öne çıktığı bir diğer durumu da ayrışma algısına yönelik verilen cevaplar oluşturmaktadır. Görüşmeye katılan 25 katılımcının 16'sı mahalledeki herkesin eşit şartlara sahip olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu şartların ekonomik seviye yönüyle ayrıştığını düşünmektedir. Ayrıştırıcı unsurlara ekonomik koşullar dışında eğitim seviyesi, sosyal ilişkiler ve iletişim becerileri gibi faktörlerde eşlik etmektedir. Yaşlı katılımcıların büyük çoğunluğu ekonomik koşulların yanı sıra kendi yaş kuşakları dışında özellikle gençlerle ayrıştıklarını ifade etmiştir.

Ekonomik koşulların ayrıştırıcı faktör olduğu yönünde çoğunluğun ortak payda da buluşması, mahalle içinde gelir seviyesi yönünden ayrışan kesimlerin varlığının özellikle toplumsal sınıf ekseninde öne çıktığını göstermektedir. Katılımcı 22'nin (K22), *“Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi şartlara ya da daha iyi konumlara sahip olduğunu düşünüyor musunuz?”* sorusuna *“Yani oturduğumuz kooperatif evet öyle ama Cumhuriyet Mahallesi'nin alt taraflarında tabii ki daha dezavantajlı kesimlerin olduğunu düşünüyorum. Evet bizim oturduğumuz çevre biraz daha bu anlamda avantajlı yani sosyoekonomik düzeyi daha yüksek, eğitim düzeyi bir tık daha yüksek denilebilir.”* şeklinde verdiği cevap özellikle mahalle içinde oturan kesimlerin farklılığını mahalle sakini gözünden ortaya koymaktadır. Ayrıca bu soruda katılımcılar arasında cevap birliği sağlanmamış. Katılımcılardan bazıları, Cumhuriyet Mahallesi'nin birçok mahalleden genel anlamda oturanlar ve çevresel faktörler açısından daha iyi şartlara sahip olduğunu düşünürken bazıları ise birkaç mahallenin gerek gelişmişlik düzeyi gerek oturan sakinlerin içinde bulunduğu şartların gerisinde kaldığını ifade etmiştir.

4.2.3.2. Ergenekon Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri

Ergenekon Mahallesi için eksenler altında tanımlanan tematik kod ve analizlerine aşağıda yer verilmiştir.

4.2.3.2.1 Kentte Yoksul Olmak

Toplumsal sınıf eksenini altında öne çıkan “kentte yoksul olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.12: Ergenekon Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Konut sahipliği avantajı	Yerleşim yeri olarak Ergenekon Mahallesi’nde konut sahibi olmayı katılımcılardan bazıları yatırım aracı olarak görmektedir.
Gelir düzeyine birlikte katılım	Beyaz yakalı meslek gruplarında çalışan eşlerin ortak kazanç birliği
Konut tercihinde semt niteliklerinin ağır basması	Katılımcıların çoğu konut tercihinde mahallenin gelişmişlik düzeyi ve kentin mekânsal yapısında iyi bir profile sahip olmasını, parasal değerinin uygun olmasına kıyasla daha etkili bir faktör olarak görmektedir.
Lüks, güvenli ve kapalı sitelerin tercih edilmesi	Katılımcılardan bazıları konut tercihinde semtin nitelikleri kadar yaşayacakları konutun niteliklerini de önemsemektedir. Bu kapsamda korunaklı, lüks ve kapalı siteleri tercih ettiklerini ifade etmektedir.
Toplumsal farklılaşmanın orta ve üst sınıf arasında yoğunlaşan dinamiği	Çalışan kesimlerin çoğunlukta olduğu bu mahallede, farklılaşma dinamiklerinin orta ve üst sınıf arasında yoğunluk göstermesi ve yoğunluğun görece daha alt sınıfta yer alan katılımcılar tarafından ifade edilmesiyle ortaya çıkan bir durumdur.
Ekonomik koşulların insanların ayrıştırılması üzerindeki etkisi	Katılımcılardan bazıları mahallede çalışan kesimin ağırlıkta olması sebebiyle ekonomik koşullar yönünden ayrıştığını düşünürken bazıları da tam tersi bu durumun ayrıştırıcı bir etken oluşturmadığını ifade etmektedir.
Başka mahallelere göre ayrılan gelir düzeyi ve somut göstergeleri	Katılımcıların neredeyse hepsi diğer mahallelere göre oturan sakinlerin ekonomik koşullarının daha iyi olduğunu düşünmektedir. Özellikle mahalle içinde konumlanan lüks site ve apartmanların çevresel faktörlerle kuşatılmış formu, bu düşünce yapısının somut göstergesi olarak ifade edilmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.2.2 Kentte Kadın Olmak

Toplumsal cinsiyet ekseninde öne çıkan “kentte kadın olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.13: Ergenekon Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Mahallede kadın olarak güvenlik hissi	Mahalledeki kadınların neredeyse hepsi günün her saatinde kendini güvende hissetmektedir.
Geceleri devam eden güven hissi	Kadın katılımcılardan bazılarının akşam belli saatlerden sonra endişe duymadan dışarı çıkabileceklerini ifade etmesi durumudur.
Mahalle baskısının hissedilme durumu	Kadın katılımcıların büyük çoğunluğu üzerinde mahalle baskısı hissetmediğini ifade etmiştir. Ancak birkaçı yaşadıkları mahallede, yetişkin kadınlar tarafından ima dolu bakışlarla baskı hissine kapıldığını ifade etmiştir.
Çalışan kadınlık kimliği	Çalışan kadın katılımcıların hem kamusal alan hem de özel alan da aktif olma durumlarıdır.
Kadınların diğer mahallelerde yaşayan hemcinsleri hakkındaki güvenlik endişelerinin olması	Yaşadıkları mahallede diğer mahallelere göre daha güvende olduklarını düşünen kadın katılımcılar, aynı güvenlik hissinin tüm mahallelerde oluşmadığını özellikle bazı mahalleler de güvenlik endişelerinin olabileceğini ifade etmesi durumudur.
Kentsel hizmetlere erişimde zorluk yaşanması	Çoğu kadın katılımcı mahallenin içinde bulunduğu konumdan kentsel hizmetlere erişimde zorluk yaşamasa da bazı kadın katılımcılar özellikle toplu taşıma araçlarının daha sık gelmesi konusunda ortak fikir belirtmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.2.3 Kentte Çocuk Olmak

Yaş kuşakları ekseninde önüne çıkan “kentte çocuk olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.14: Ergenekon Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Çocuklara yönelik sosyal hizmet erişimi	Ebeveynler çocuklarını sinema, kütüphane, tiyatro, kayak, futbol kursu gibi çeşitli aktivitelere götürdüğünü belirtmiştir.
Etkinliklere katılım sıklığı	Her iki katılımcı genç, düzenli ve belli aralıklarla çeşitli kurs ve etkinliklere katıldıklarını ifade etmiştir. Çoğu ebeveyn olan katılımcı da çocuklarının sosyal, kültürel etkinliklere katıldığını ve katılımın çocuklar için önemini vurgulamıştır.
Çocuk odaklı mahalle tercihi	Konut seçiminde çocukların güvenliği, doğal alanların varlığı, nitelikli okullar ve konumları önemli rol oynamıştır.
Çevresel faktörlerin önemi	Mahalle içinde yer alan yeşil alan, yürüyüş yerleri, park ve spor sahası gibi alanların kullanımına dair hem ebeveynlerin hem de genç katılımcıların görüş bildirmesi durumudur.
Mahallede çocuk/genç olarak güvenlik hissi	Genç katılımcıların hepsi mahallede kendini güvende hissettiğini ifade etmiştir. Ebeveynler de mahallenin çocukları için güvenli bir konumda olduğunu ve endişe etmediklerini dile getirmektedir.
Sosyal etkinliklerden haberdar olma biçimlerinin teknolojik temele dayandırılması	Çocuk ve gençlerin kentte gerçekleşen etkinliklerden haberdar olması yönünde internet, sosyal medya hesabı gibi teknolojik uygulamaların daha etkin kullanılması durumudur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.2.4 Kentte Yaşlı Olmak

Yaş kuşakları eksenini altında öne çıkan “kentte yaşlı olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.15: Ergenekon Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Sosyal etkinliklerin sınırlılığı	Yaşlı katılımcıların büyük çoğunluğu hem mahalle genelinde hem de kent genelinde yaş düzeylerine göre keyifle katılım sağlayabilecekleri etkinliklerin yeterli sayıda yapılmadığını ve çeşitli etkinliklerin yapılmasının kendi yaş kuşakları için önemli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bazı yaşlı katılımcılar, bu tür etkinliklerin sadece genç kuşaklara değil, tüm kuşaklara hitap etmesi gerektiğini düşünmektedir.
Sosyal etkinliklere katılım sıklığı ve düzeyi	Katılımcıların büyük çoğunluğu kent genelinde gerçekleşen sanat, sportif, eğitim, müzik gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere belli aralıklarla katıldıklarını ifade etmiştir.
Çevresel faktörlerin önemi	Yaşlı katılımcılar mahalle içinde yer alan yürüyüş yerleri ve yeşil alanları kullandıklarını ve kendi yaş kuşakları için bu alanların önemini vurgulamıştır.
Yaşa bağlı gelişen ekonomik koşulların iyimser tablosu	Emekli olan yaşlı katılımcıların çalışmaya ihtiyaç duymadıklarını belirtmesi, bazılarının hobi amaçlı birtakım işlerde uğraşması, Ergenekon Mahallesi’nde görüşülen yaşlı katılımcıların ekonomik koşullarını iyimser bir tabloda geliştiğinin göstergesidir.
Yerleşim yeri olan mahalleden kentsel hizmetlere erişimde herhangi bir zorluk yaşanmaması	Tüm yaşlı katılımcılar gerek kendi araçları gerek toplu taşıma araçlarıyla kentsel hizmetlere erişimde zorlanmadıklarını ifade etmiştir. Özellikle çoğu mahalle içinde yer alan hastane varlığını vurgulamıştır.
Yaşa bağlı gelişen yalnızlık ve dışlanma duygusu	Yaşlı katılımcıların çoğu genel anlamda kendi yaş kuşakları ile iletişim halinde olduklarını ve çevrelerinin bu mahallede olmasından dolayı çok fazla yalnızlık hissetmediklerini dile getirmektedir. Ancak çoğu yaşlı katılımcı, gençler ile iletişim, hayata bakış yönünden ayrıldıklarını ve farklı olduklarını da eklemektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.2.5 Kentte Engelli Olmak

Bedensel sağık eksenı altında öne çıkan “kentte engelli olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşğıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.16: Ergenekon Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Bedensel engelin sosyal, kültürel faaliyetlere katılımı üzerindeki etkisi	Katılımcı sosyal, kültürel faaliyetlere zor olsa da katılım sağlayabildiğini ifade etmektedir. Özellikle tiyatroya tek başına gidebildiğini bu yönde bir sıkıntı yaşamadığını dile getirmektedir. Ancak çoğı faaliyete katılımda erişilebilirlik açısından seçici davranmak zorunda kaldığını da eklemiştir.
Bedensel engelin kentsel hizmetleri kullanıma etkisi	Katılımcının yürüme engelinden dolayı özellikle ulaşım alanında toplu taşıma araçlarında kolaylık gösterilmemesi sebebiyle zorluk yaşadığını belirtmesidir. Ayrıca engellilere yönelik olmayan kentsel mekânların da kullanım yönünde kısıtlılık etkeni oluşturduğunu belirtmektedir.
Bedensel engelin çalışma hayatında yarattığı güçlük	Katılımcı ilk zamanlara kıyasla yaşadığı güçlüklerin çoğunu aştığını ancak mesleğıyle ilgili katılmak istediğı kursların bulunduğı mevcut donatıların engelliye yönelik uygun olmayan kullanımı karşısında güçlük yaşadığını belirtmektedir.
Engelsiz yaşamın bakışları aşamayan engeli	Katılımcının kentsel hizmetleri kullanımın yanı sıra insanların sosyal yaşamda sergilediğı tavır ve bakışlardan ötürü de zorlandığını ifade etmesi durumudur.
Bedensel engelin eşitsizlikle ayrışan yüzü	Katılımcı içinde bulunduğı şartlar gereğı diğer insanlarla eşit olmadıklarını ifade ederken karşı tarafında kendilerini önyargılı bakışlar altında kategorize ettiğini dile getirmiştir. Bu durum da engelli için ayrışan şartları birçok kategoride eşitsiz kılmaktadır.
Engelin ötekileştirilme üzerindeki etkisi	Katılımcı ötekileştirilmenin mahalle kaynaklı olmadığını genele yaygın bir şekilde kentsel mekânda da görüldüğünü ifade etmiştir.
Kent yönetiminde etkin olamama	Katılımcının kente katılımda engelli bir yurttaş olarak taleplerinin dikkate alınmadığını ifade etmesidir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.2.6 Kentte Mülteci Olmak

Etnik köken eksenini altında öne çıkan “kentte mülteci olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.17: Ergenekon Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
İş bulma arayışında karşılaşılan zorluklar	Sürekli bir işin olmaması, olası bir iş kaybı sonrasında yaşanması muhtemel sorunları beraberinde getireceğinden iş bulma arayışında karşılaşılan zorlukların görülme durumudur.
Çalışma hayatında karşılaşılan zorluklar	Katılımcı ilk zamanlarda iletişimde yaşanan güçlüklerin de etkisiyle nerede, nasıl ve ne kadar ücret aldığını bilmeden çalıştığını ifade etmiştir. Sonrasında sürecin bu şartlar için kolaylaştığını ancak güvencesiz çalışma zorluklarının ise devam ettiğini belirtmektedir.
Sigortasız çalışma	Katılımcının sigortasız çalışması sonucunda iş yerinde meydana gelebilecek kazalara karşı savunmasız kalacağını bilmesi durumudur.
Konut bulmada yaşanan zorluklar	Katılımcı konut ararken zorluk yaşadığını ve ev sahipleri tarafından mültecilerin çok fazla tercih edilmediğini dile getirmiştir.
Kentsel hizmetlere erişimde kolaylık	Katılımcı kentsel hizmetlere ulaşmada herhangi bir zorluk yaşamadığını dile getirmiştir.
Mahalle baskısının olmayışı	Katılımcı etnik kökenlerinden dolayı mahallede herhangi bir baskı yaşamadığını ifade etmiştir. Ayrıca mahalledeki Türk komşularıyla iyi bir iletişime sahip olduklarını da dile getirmiştir.
Şartların ayrıştırıcılık atfetmeyen algısı	Katılımcı daha önce yaşadığı yerlere kıyasla yerleşim yeri olan mahallede şartların iyi olduğunu ve herkes için eşit olmadığını farkındadır. Ancak oturduğu apartmandaki evin şartlarının iyi olduğunu ve bu yönde ayırmadığını düşünmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ergenekon Mahallesi’nde 7’si kadın, 7’si erkek, 5’i yaşlı, 2’si genç, 1’i engelli, 1’i mülteci olmak üzere toplamda 23 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler ışığında eksenler altında tanımlanan kodlar yukarıdaki gibidir. Bu kodlar dışında görüşme sorularına verilen cevaplardan elde edilen analizlerin de mahallelerin tematik kodlamalarına derinlik katacağı düşünülmektedir. Ergenekon Mahallesi’nde

tanımlanan farklı eksenlerde 11'i kadın 12'si erkek olmak üzere toplamda 23 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Kentsel mekân içerisinde konumlanan mahallelerle ilgili yapılan analize, katılımcıların mahalleden memnuiyet düzeylerinin sorgulandığı “*Elinizde bir imkân olsa yaşadığınız mahalleyi ve oturduğunuz evi değiştirmek ister miydiniz?*” sorusu önemli bir katkı sunmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi’ne göre memnuniyet düzeyinin daha yüksek görüldüğü Ergenekon Mahallesi’nde, katılımcıların hepsi mahalleden memnun olduğunu dile getirmiştir. Ancak aynı mahalle içerisinde sayıları çok olmasa da ev değişikliği yapmak isteyen katılımcıların varlığı da söz konusudur. 12 erkek katılımcıdan 4’ü aynı mahalle içinde taleplerine uygun ev değişikliği yapmak isterken 8’i evinden de memnun olduğunu dile getirmiştir. 11 kadın katılımcının 4’ü de tıpkı erkek katılımcılar gibi aynı mahalle içinde ev değişikliğini yapmak isterken 7’si evinden de memnun olduğunu dile getirmiştir.

Kentte yaşlı olmak teması altında yer verilen “sosyal etkinliklerin sınırlılığı” koduyla ilgili birkaç noktaya değinmek gerekmektedir. Diğer iki mahalleye göre çevresel düzenlemeler yönüyle iyi koşullara sahip olan Ergenekon Mahallesi’nde yaşlı katılımcılardan birkaçı sosyal alan ve etkinliklerin sınırlılığına dikkat çekmiştir. Katılımcı 13 (K13), “*Sizin yaş kuşağınıza göre katılabileceğiniz yeterli etkinlik alanlarının mevcut olduğunu söyleyebilir misiniz?*” sorusuna şu şekilde yanıt vermiştir:

“Mahalle için yeterli görmüyorum. Var fakat daha ziyade, Batı’da, Avrupa’da olan yaşlıların hobi olarak gidip kullandıkları bahçeler olsa, mekânlar olsa, resim atölyeleri, müzik atölyeleri, el işi atölyeleri olsa onlara daha çok katılım olur. Spor dediğim gibi parklarda gençler yapıyor. Biz sadece onları izliyoruz ama maalesef biz o etkinliklere katılamıyoruz yaşımız gereğiyle. Bunlar da mahallelerde açılrsa bu tip mekânlar kültür merkezinde var ama orası benim yaşadığım mahalleye biraz uzak olduğu için, yine İl Halk Kütüphanesinde, Çocuk Kütüphanesinde bu tip şeyler var, etkinlikler. Ancak bana uzak, ben bu nedenle gidemiyorum. Ama mahallemizde veya her mahallede yaşlılar için bu tip atölyeler açılırsa daha faydalı olur.” (K13, 69, emekli).

Katılımcı, ifadesinde birçok noktaya değinmiştir. Mahallede bazı etkinlik alanlarının var olduğunu ancak bunları yeterli görmediğini belirtmiştir. Küresel ölçekte yaşlılara yönelik yapılan etkinliklere dikkat çekmiştir. Spor alanında yapılan

etkinliklerin, kendi yaş düzeyine hitap etmemesi daha çok gençlere hitap ettiğini vurgulaması da kentsel eşitsizliği yaşlılar ekseninde öne çıkarmıştır. Akabinde görüşme esnasında yöneltilen “Sizin yaş kuşağınıza göre yapılan etkinliklere ihtiyaç duyuyor musunuz” sorusuna verdiği cevap da şu şekilde dikkat çekmektedir:

“Ben arzu ediyorum...Bu bir eksiklik benim yaş grubum itibarıyla dediğim gibi yani her türlü etkinliğin olması lazım. İşte hobi bahçelerinden tutun da resim atölyelerine, müzik atölyelerine, el işi atölyelerine ve buna benzer. Daha ziyade yaşlı bir grubun gidebileceği mekânlar, emekli kafeleri tabii olabilir. Bakıyorum yaşlılara bizim Erzincan'da Dört Yol dediğimiz eski belediye binasının önünde bir park var. O parkta oturuyorlar insanlar. Sabahtan akşama kadar camiye giden camiye gidiyor veya caminin bahçesinde oturuyorlar. Zaman zaman onların yanına gidiyorum. Sıkıldıklarını, evde oturmaktan sıkıldıklarını ifade ediyorlar. Haklılar da nereye gitsin ve ne yapsın? Kiraathaneye gitse, oyun var. Kiraathanelerde, kütüphane olsa belki o da çayını içecek, sıcak sobanın başında. Belki bir kitap okuyacak. Maalesef, bu kiraathanelerde yok. Bu nedenle yaşlılar tabiri caizse sokakta kalıyor. Ve perişan bir vaziyette.” (K13, 69, emekli).

Katılımcının ifadesi, kentsel mekânda yaşlıların keyifle vakit geçirip sosyalleşebileceği alanların yeterli olmadığını göstermektedir. Özellikle kentsel mekânda yaşlılara yönelik olması gereken alanların çeşitliliği konusunda fikrini paylaşması bu yönde bir eksikliğin ihtiyacını hissettiğini göstermektedir.

Güvenlik algısına yönelik verilen cevaplara gelindiğinde ise kadın ve erkek özelinde değişiklik göstermeden her iki grubun da kendini genel anlamda güvende hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kentin görece nezih konumlarından birinde yer alan bu mahallede, günün her saatinde erkekler kendini güvende hissetmektedir. Kadın katılımcıların birkaçı sadece akşamın belli saatlerinde sokak hayvanlarından endişe duyduklarını ama onun dışında kendilerini ve çocuklarını güvende hissettiklerini ifade etmiştir. “Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışlarının gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır?” sorusuna verilen yanıtlar da büyük ölçüde hissedilen güvenlik algısını tamamlar niteliktedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu mahallede yaşadıkları süre zarfında, toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği herhangi bir durumla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Bu durumun güvenlik algısı eşiğinin yüksek olmasında bir faktör olduğu sonucuna

ulaşılabilir. Güvenlik sorusunun kent ölçeğinde değerlendirilmesinde ise erkek ve kadın katılımcılarının nerdeyse hepsi kendi mahalleleri için duydukları güvenin, kentin bazı mahallelerinde aynı şekilde hissedilemeyeceği kanısındadır. Cumhuriyet Mahallesi'nden farklı olarak erkek katılımcıların, her mahalle özelinde güvenilir yargısını hemcinsleri için ifade edememesi dikkat çeken bir ayrım olmuştur. Mahalle baskısının varlığı üzerine sorulan sorular da ise erkek katılımcıların hepsi yaşadıkları süre zarfı içerisinde herhangi bir mahalle baskısıyla karşılaşmadığını ifade etmiştir. 11 kadın katılımcının ise 4' mahalle baskısını hissettiklerini hatta bu baskının kent genelinde de görüldüğü izlenimini vurgulamıştır. Bu kapsamda katılımcı 11 (K11)'in verdiği cevap diğer kadın katılımcıların da söylemlerini özetler niteliktedir.

“Yani bunu süreklilik arz etmese de bu süreklilik arz eden bir durum olmamakla birlikte bunu ben dönem dönem hissediyorum. Bunu yaşadığım şehirde daha çok hissediyorum. Bunun da nedeni küçük bir şehirde yaşıyoruz. Yani herkes birbirini yakinen tanıyor. İster istemez böyle kendinizi sürekli bir kontrol altındaymışsınız gibi hani hissetme durumunuz mevcut. Yani bunu sadece mahalleyle hani sınırlayamayacağım. Genel itibariyle yani bu şehirde yaşadığınız zaman bunu her zaman olmasa da hissettiriyorlar. Yani siz istemeseniz de böyle hissediyorsunuz.” (K11, 37, ev hanımı-ğrenci)

Kadın katılımcıların hissettikleri baskıyı mahalleden hareketle kent ölçeğinde anlamlandırması, görülen eşitsizliğin kapsamını da toplumsal cinsiyet ekseninde genişletmiştir. Ayrıca bu baskının bedensel engeli olan bir kadın katılımcı tarafından da hissediliyor oluşu kentsel eşitsizliğin hem kadın hem de engelli ekseninde kesişim göstererek derinleştiği gerçeğini de ortaya koymaktadır. Kentsel eşitsizliğin toplumsal cinsiyet eksenli sınıflandırmasına derinlik katan bir diğer soru da ev içi özel alandaki sorumlulukların paylaşımı üzerinedir. Görüşme yapılan 12 erkek katılımcının hepsi ev içi özel alanda, sorumlulukların daha çok eşlerinde olduğunu ve pasif olduklarını ifade etmiştir. Kadın katılımcıların birkaçı ev içi alanda görev dağılımı yaptıklarını ifade ederken büyük çoğunluğu ise evde daha çok yoğun olduklarını belirtmiştir. Özellikle alışan kadın katılımcılar hem kamusal alanda hem de özel alanda çok aktif olduklarını dile getirmiştir. Geline bu noktada erkekler için ev içi özel alanın daha çok dinlenme yeri olması toplumsal cinsiyet temelinde kentsel eşitsizliğin başka bir açıdan görünümünü ortaya koymaktadır.

Etnik köken ekseninde gerçekleştirilen görüşmeden hareketle, Ergenekon Mahallesi'nde tek mülteci ailenin varlığı diğer iki mahalleye kıyasla dikkat çeken bir başka unsur olmuştur. Çalışma hayatında karşılaşılan zorluklar ise diğer iki mahalleyle genel anlamda benzerlik göstermektedir.

Eşitsizlik eksenlerinin görünümünü ortaya koyan bir diğer unsur da ayrıştırıcı faktörlerdir. Katılımcılara yöneltilen görüşme sorularında mekânsal düzlemde ortaya çıkan eşitsizlik görünümleri irdelenmeye çalışılmıştır. Her ne kadar Cumhuriyet Mahallesi gibi geniş bir skalada sosyoekonomik ayrışma görülme de Ergenekon Mahallesi'nde de bu ayrışmanın orta-üst sınıf tabaka arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Mahalle düzeyinde ekonomik koşullar, eğitim durumu, yaş gibi farklılaşma dinamikleri üzerinden ayrıştığını düşünen kadın ve erkek katılımcıların varlığı söz konusudur. Katılımcılardan bazıları ise ayrıştıklarını düşünmezken bazıları da farklılıkların olduğunu dile getirerek bunun ayrıştırıcı bir etken olmadığını belirtmiştir. Ancak tüm katılımcıların ortak fikirde bulunduğu bir yer vardır ki o da diğer mahallelere göre yaşadıkları mahallenin daha iyi şartlara sahip olduğu konusudur. *“Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi şartlara ve daha iyi konumlara sahip olduğunu düşünüyor musunuz?”* sorusuna verilen yanıtlardan bazılarına yer vermemiz, diğer mahallelere göre farklılaşan dinamikleri görmemize katkı sunabilir. Katılımcı 11 (K11)'in ifadesi şu şekildedir:

“...nispeten daha iyi olduklarını düşünüyorum. Bunu da şu sebeple düşünüyorum. Başka mahallelerde de bulundum. Mesela oradaki insanlar daha kozmopolit bir yapıdaydı, oradaki mahallede yaşayanlar. Ama burada genelde belli bir kitle yaşıyor. Yani hepsi de birbirleriyle yakın durumda bir işte eğitim anlamında, gelir anlamında birbirleriyle yakın özellikleri olan insanlar. Ama daha önce başka mahallelerde bulundum. Oradakiler daha kozmopolit, daha farklılık içeren kişilerdi.” (K11, 37, ev hanımı-öğrenci).

Katılımcının ifadesinden hareketle, diğer mahallelere göre belirgin bir şekilde farklılaşan dinamikler, Ergenekon Mahallesi'nde nispeten birbirine benzerlik gösteren yapıyla ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar belli bir kitleyi içinde barındırdığı düşünülse de kendi içinde de mekânsal ayrışmaların varlığı söz konusu olabilir. Bu kapsamda katılımcı 20 (K20)'nin ifadesi şu şekildedir:

“Yani ben açıkçası yanlış düşünüyor olabilirim ama bu mahalledeki insanların maddi olarak biraz daha iyi durumda olduklarını düşünüyorum. Şimdi bizim hemen üstümüzde ... konutları var. Bazen böyle balkondan bir orayı izliyorum, bir karşı tarafı. Böyle çocuklarla falan vakit geçirince bir etrafıma bakıyorum. Bakıyorum böyle çıkmışlar dolma dolduruyorlar böyle tepsilerde. İşte çıkmışlar bahçelerinde oturuyorlar. Giyimlerine, kuşamlarına falan bakıyorum. Sanki biraz daha köy hayatını devam ettiriyorlar. Ama bu taraftakiler öyle değil. Her birinin mesela arabası var. Mesela bizim mahalleye baktığımız zaman evler daha lüks gözüküyorlar...” (K20, 38, öğretmen).

Katılımcının ifadesi, aynı mahalle içinde farklılaşan mekânsal düzlemlerin varlığını ortaya koymaktadır. Mekânsal ayrışmayı ortaya çıkaran bir diğer etken de yaşanan mahalle içinde yer alan konutların belirleyici nitelikleridir. Nitekim pek çok katılımcı Ergenekon Mahallesi’nin diğer mahallelere göre iyi olan şartlarını konutların sahip olduğu nitelikler üzerinden ortaya koymuştur. Bu kapsamda katılımcı 12 (K12)’nin ifadesine yer verilebilir.

“Yani bunu oturduğum siteden özellikle örnek verecek olursam belki diğer muhitlerde yer alan dairelere veyahut sitelere nazaran daha dikkat çekici veyahut daha tercih edilebilir bir yer. Gerek kapalı otoparkın olması gerek site güvenliğinin olması gerek sitede yaklaşık 17-18 tane kameranın aktif olarak çalışması. Hem sitenin hem sitede yaşayanların daha huzurlu olduğunu düşünüyorum. Bu noktada daha tercih edilebilir bir yer olmasından ötürü ben de orayı tercih ettim. Hem de aynı şekilde mahalleyi de söyleyebilirim.” (K12, 31, öğretmen).

Katılımcının da ifadesinden hareketle, kentin görece daha az gelişim gösteren ve daha zor koşulları içinde bulunduran mahallelerine göre mekânsal ayrışma farklılaşan dinamiklerle görünüm kazanmaktadır. Ayrıca Erzincan SYDV kapsamında elde edilen istatistiki veriler de mekânlar arası farklılaşmanın Ergenekon Mahallesi’ndeki görünümünü, toplumsal sınıf eksenini altında ortaya koymaktadır. Ergenekon Mahallesi’nde SYDV’ye yapılan yardıma başvuru sayısının toplam nüfusa ve diğer mahallelere göre oldukça az seyri, toplumsal sınıf ekseninde orta ve üst sınıfın varlığının daha etkin olduğunu göstermektedir. Ayrıca mekânlar arası farklılaşmanın eşitsiz geliştiğinin de bir göstergesidir. Geline bu nokta, Ergenekon Mahallesi’nin

ayırıştırıcı pek çok faktörle diğer mahallelerden farklılaşmasını, özellikle toplumsal sınıf ekseninde kentsel eşitsizlikle ortaya koymaktadır.

4.2.3.3. İzzetpaşa Mahallesi için Eksenler Altında Tanımlanan Tematik Kodlar ve Analizleri

İzzetpaşa Mahallesi için eksenler altında tanımlanan tematik kod ve analizlerine aşağıda yer verilmiştir.

4.2.3.3.1 Kentte Yoksul Olmak

Toplumsal sınıf eksenini altında öne çıkan “kentte yoksul olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.18: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Yoksul Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Geçim için ortak aile emeği vurgusu	Katılımcı ve eşinin tarımla uğraşması hane geçiminin aile emeğine dayanarak sağlandığını göstermektedir.
Konut sahipliği avantajı	Kira ödememek maddi istikrar açısından bir avantaj olarak görülmektedir.
Kira fiyatlarının uygun olması	Mahalledeki kira fiyatlarının diğer mahallelere göre daha uygun olduğunun belirtilmesidir.
Konut tercihinde aidiyet duygusu ve parasal değer önemi	Katılımcıların çoğu için büyüdükleri mahalleye ilişkin hissettikleri aidiyet duygusunun konut tercihlerinde etken olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar için de kira bedelinin uygun olması konut tercihlerinde önemli bir etkidir.
Ekonomik koşulların sosyal, kültürel etkinliklere katılımı etkileyen vurgusu	Katılımcıların katılım sağlayabildiği etkinliklerin ekonomik koşullardan etkilenmesi durumudur.
Ekonomik koşulların insanların ayrıştırılması üzerindeki etkisi	Çoğu katılımcı, ekonomik koşulların diğer mahallelere göre ayırıştırıcı etkisi üzerinden eşitsiz gelişime dikkat çekmiştir.
Başka mahallelere göre ayrışan gelir düzeyi ve somut göstergeleri	Gerek katılımcıların ifadeleri gerek mahalle içinde konumlanan düşük nitelikte şartlara sahip müstakil evlerin varlığı bu yönde değerlendirilen ölçütlerdendir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.3.2 Kentte Kadın Olmak

Toplumsal cinsiyet ekseninde öne çıkan “kentte kadın olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.19: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Kadın Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Mahallede kadın olarak güvensizlik hissi	Kadın katılımcıların neredeyse hepsi saat fark etmeksizin fark etmeksizin günün her saatinde kendilerini güvensiz hissetmektedir.
Mahalle baskısının hissedilmesi	Bazı kadın katılımcıların üzerinde mahalle baskısını hissettiklerini ifade etmesi durumudur.
Kadınların diğer mahallelerde yaşayan hemcinsleri hakkındaki güvenlik hisleri	Yaşadıkları mahallede diğer mahallelere göre daha güvensiz olduklarını düşünen kadın katılımcılar, aynı güvensizlik hissinin tüm mahallelerde oluşmadığını özellikle bazı mahalleler de güvenlik endişelerinin görülmediğini ifade etmesi durumudur.
Kentsel hizmetlere erişimde zorluk yaşanması	Kadın katılımcıların hepsi bulundukları mahalleden kentsel hizmetlere erişimde zorluk yaşadıklarını özellikle toplu taşıma araçlarının sık geçmemesinden dolayı zorlandıklarını ifade etmiştir.
İş bulmada yaşanan zorluk	Kadın katılımcılardan bazılarının iş bulmakta yaşadığı zorluğu ifade etme durumudur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.3.3 Kentte Çocuk Olmak

Yaş kuşakları ekseninde öne çıkan “kentte çocuk olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.20: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Çocuk Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Yeşil alan ve parkların çocuklar için yeterli olmayan görünümü	Katılımcıların mahalle içinde yeşil alan, saha, yürüyüş yerleri gibi alanların yer almamasına ve parkların yeterli düzeyde olmamasına dair görüş bildirmesidir.
Çocuklara/Gençlere yönelik sosyal hizmet erişiminin yeterli olmaması	Mahalle içinde çocukların ve gençlerin katılım sağlayabileceği etkinlik yerlerinin olmaması sosyal hizmete erişimi mahalle özelinde zor kılmaktadır.
Mahalle tercihinde geride kalan çocuk faktörü	Çocuk odaklı mahalle tercihi, mahalle seçiminde öne çıkan aidiyet duygusu ve ekonomik koşulların gerisinde kalmıştır. Mahalle içinde yer alan okula çocuğunu göndermek istemeyen ebeveyn katılımcıların başka bir mahallede yer alan okulu tercih etmek zorunda kalması tercihlerinin çocuk önceliğinde kurulamadığının birer göstergesidir.
Mahallede çocuk/genç olarak güvensizlik hissi	Katılımcıların genel anlamda günün her saati mahallede kendilerini güvensiz hissettiklerini ifade etmesidir. Ayrıca ebeveyn olan katılımcılardan bazıları çocuklarının mahallede güvende olmadığını düşünmektedir.
Mahalle baskısının hissedilmesi	Katılımcılardan biri yetişkinler tarafından üzerinde mahalle baskısını hissettiğini dile getirirken diğer katılımcı böyle bir baskıyla karşılaşmadığını ifade etmiştir.
Çevresel faktörlerin eşit olmayan gelişiminin ayrıştırıcı etkisi	Katılımcıların, yaşadıkları mahalledeki şartların genel anlamda diğer mahallelerin gerisinde kaldığını ifade etmesi, mekânlar arası eşit olmayan dağılımı ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca katılımcılardan birinin arkadaşlarıyla buluşmak için kendi mahallesini tercih etmemesi, eşit olmayan gelişimin yanında ayrıştırıcı faktörlerin de varlığını ortaya koyan bir durum olmuştur.
Sosyal etkinliklerden haberdar olma biçimlerinin teknolojik temele dayandırılması	Katılımcıların kentte gerçekleşen etkinliklerden haberdar olması yönünde internet, sosyal medya hesabı gibi teknolojik uygulamaların daha etkin kullanılması durumudur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.3.4 Kentte Yaşlı Olmak

Yaş kuşakları eksenini altında öne çıkan “kentte yaşlı olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.21: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Yaşlı Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Kentsel hizmetlere erişimde ulaşım zorluğu	Yaşlı katılımcıların çoğunun şehir merkezi ve hastanelere ulaşımında toplu taşıma araçlarının sık gelmemesine bağlı olarak gecikme ve zorluk yaşaması durumudur.
Sosyal etkinliklere katılımın olmaması	Yaşlı katılımcılar, kentsel mekânda gerçekleşen hiçbir sosyal etkinliğe yakın zamanda katılım göstermediklerini ve bu etkinliklerin mahalle düzeyinde hiç yapılmadığını belirtmektedir.
Sosyal etkinliklere katılımın ücretsiz olmasının önemi	Sosyal etkinliklere katılabilmek için ücretsiz olmasının önemine değinmelerini konu almaktadır.
Sosyal etkinliklerden haberdar olamama	Gençlere göre farklılık arz eden öğrenme biçimlerinin, katılımın sağlanamaması neticesinde gerçekleşememesi durumudur.
Yaşa ve sağlık koşullarına göre gelişen ekonomik koşulların yetersizleşen görünümü	Kadın ve erkek yaşlı katılımcıların biri haricinde hepsinin çalışmaya ihtiyaç duyması ancak yaş ve sağlık koşullarına bağlı olarak çalışamaması sonucunda yetersizleşen ekonomik koşullarını tanımlamaktadır.
Yaşa bağlı gelişen yalnızlık ve ayrışma duygusu	Katılımcılardan bazıları yaştan yalnız hissetmede bir etken olduğunu ifade etmiştir. Bazıları ise yalnızlık dışında kültürel farklılıklardan dolayı ayrılmış hissetmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.3.5 Kentte Engelli Olmak

Bedensel sağlık eksenini altında öne çıkan “kentte engelli olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.22: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Engelli Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
Bedensel engelin gelir düzeyi üzerindeki olumsuz etkisi	Bedensel engelin çalışma hayatını etkileyen güçlükleri, katılımcının gelir düzeyi üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır.
Sağlık güvencesi vurgusu	Bedensel engeli olan katılımcının genel sağlık sigortası kapsamında yeşil karta sahip olduğunu belirtmesi ve bu güvencenin önemine değinmesidir.
Bedensel engelin ekonomik koşullar üzerindeki ayrıştırıcı etkisi	Katılımcının bedensel engelinden dolayı çalışamamasının, ekonomik anlamda şartlarını zorlayan bir durum olduğunu ve toplumsal yaşamda bu yönde ayrıştırıcı bir etkiye maruz kaldığını ifade etmesidir.
Bedensel engelin kentsel hizmetleri kullanıma etkisi	Bedensel engelinden dolayı toplu taşıma araçlarını kullanımda zorluk yaşayan katılımcı, bu zorluğu kendi imkanları dahilinde aşmaya çalıştığını ifade etmektedir.
Sosyal etkinliklere katılımı engelleyen ayrıştırıcı bakışların varlığı	Katılımcının bedensel engelinden dolayı topluluk içinde ayrıştırıcı bakışlara maruz kalması, sosyal etkinliklere katılımını olumsuz etkilemektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.3.3.6 Kentte Mülteci Olmak

Etnik köken ekseninde öne çıkan “kentte mülteci olmak” temasına ilişkin tematik kod ve tanımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.23: İzzetpaşa Mahallesi Kentte Mülteci Olmak Temasına İlişkin Kod ve Tanımlar

Kod:	Tanım:
İletişimde yaşanan güçlük	Mültecinin Türkçe dilini konuşmakta zorlanması iletişimde güçlük çekmesine ve toplumsal yaşamdan kendini izole etmesine neden olmaktadır.
Konut bulmada yaşanan zorlukların ayrıştırıcı etkisi	Mülteci katılımcıların konut ararken etnik kökenlerinden dolayı ev sahipleri tarafından tercih edilmemesini ifade etmektedir.
İş bulma arayışında karşılaşılan zorluklar	Mülteci katılımcının etnik kökeninden dolayı her sene iş bulmakta zorlandığını ifade etmesi ve bu durumdan ekonomik koşullarının etkilenmesidir.
İş güvencesinin olmayışı	Mültecinin dönemlik işlerde geçici olarak çalışması iş güvencesinin olmayışı yönünde zorluklar yaşamasına neden olmaktadır.
Düşük ücret ve sigortasız çalışma	Mülteci katılımcının daha zor çalışma koşullarında Türk çalışanlara göre düşük ücretle sigortasız olarak çalıştırılması, farklılaşan dinamikleri etnik köken ayrımında mülteciler aleyhine ortaya çıkarmakta ve çalışanlar arasında ayrımcılığa neden olmaktadır. Ayrıca sigortasız çalışmasının sağlık yönünde de kendisine ve ailesine dezavantaj yarattığını vurgulamaktadır.
Sosyal etkinliklere katılımı ekonomik koşulların önemi	Katılımcılardan birinin çalışma ve geçim koşulları sebebiyle herhangi bir şey yapmaya fırsatının olmadığını dile getirmesi, ekonomik koşulların sosyal etkinliklere katılımı belirlediğini göstermektedir.
Kira fiyatlarının mahalle seçimine etkisi	Konut bulmada zorluk yaşayan mülteci katılımcılar için öncelik, mahallenin niteliklerinden çok kiranın parasal değerinin uygun olmasına dayanmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İzzetpaşa Mahallesi’nde gerçekleştirilen görüşmeler ışığında eksenler altında tanımlanan kodlar yukarıdaki gibidir. Diğer iki mahallede olduğu gibi bu mahallede de yukarıda verilen kodlar dışında görüşme sorularına verilen cevapların analizi, tematik kodlamalara derinlik katacaktır. İzzetpaşa Mahallesi’nde; 5 erkek, 5 kadın, 8 yaşlı, 2 genç, 2 mülteci ve 1 engelli katılımcı olmak üzere toplamda 23 gönüllü katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kentsel yoksulluk ekseninde tanımlanan

kodlar üzerinden başlayacak olursak; kentsel mekânda ekonomik temele dayandırılan ayrışma dinamiklerinin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Kiracı olan katılımcıların mahalle seçiminde konut fiyatlarının uygun olmasının ağır bastığını ifade etmesi, çoğu emekli olan katılımcının çalışmaya ihtiyaç duyması, sosyal etkinliklere katılımın ekonomik temele dayandırılması gibi unsurlar mekânsal ayrışmanın kentsel yoksulluk eksenini altındaki göstergelerinden sadece birkaçıdır. Bu kapsamda “*Elinizde bir imkân olsa yaşadığınız mahalleyi ve oturduğunuz evi değiştirmek ister miydiniz?*” sorusuna verilen yanıtlar bir yanda kentsel yoksulluk temasına analiz sunarken öte yanda mekânsal analize farklı bakış açıları sunmaktadır. Şöyle ki; 12 kadın katılımcıdan 11’i yaşadığı mahalleyi değiştirmek isterken 11 erkek katılımcının sadece 4’ü yaşadığı mahalleyi değiştirmek istediğini belirtmiştir. Ekonomik koşulların mahalle seçiminde etken olması ve buna bağlı gelişen mekânsal ayrışma, kadın katılımcıların ifadeleriyle desteklenirken çoğu erkek katılımcının ifadesinde ise desteklenmemiştir. Erkek katılımcıların çoğu, mahallenin şartlarının iyileştirilmesini mahalle değişikliğine tercih etmiştir. Mekânsal yetersizliklerin farkında olan çoğu erkek katılımcı, bulundukları mahalleye duydukları aidiyet bağımlı vurgulayarak bu yönde farklı bir noktaya değinmişlerdir. Mekânsal ayrışmanın kentsel yoksulluk eksenini altındaki görünümüne tespit niteliği sunan bir diğer faktör de SYDV kapsamında elde edilen istatistiki verilerdir. İzzetpaşa Mahallesi’nde yapılan yardıma başvuru sayılarının toplam nüfusun neredeyse yarısına karşılık gelmesi ve diğer iki mahalleye göre bu oranın oldukça fazla olması toplumsal sınıf ekseninde ayrılan yoksul kesimlerin varlığını göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “*Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi şartlara ya da daha iyi konumlara sahip olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusu görülen mekânsal ayrışmanın analizinde değinmemiz gereken bir başka konu olmuştur. Katılımcıların çoğu diğer mahallelere göre İzzetpaşa Mahallesi’nin geride kaldığını ifade etmektedir. Verilen cevaplardan bazıları mekânsal analizde şartların niteliklerini olumsuz anlamda ortaya koymuştur. Katılımcı 21 (K21)’in ifadesi şu şekildedir:

“Tabii diğer mahalleler bizden çok çok iyi. Bak bizim mahalle çok büyük bir mahalle. Onlara karşı ama onlar bizden çok çok iyi faaliyetlerde yani. Onların faaliyetleri daha çok güzel. Mesela şu Fatih Mahallesi'nin orada

bir park kurulmuş. Bizim mahallede bir tane pazar yok. Biz buradan kalkıyoruz. Kaç mahalle ileriye bir küçük pazara gidiyoruz.”(K20, 63, ev hanımı).

Katılımcı ifadesinde, mahallenin çevresel faktörler yönünden geride kalan şartlarına değinmektedir. Katılımcı 14 (K14) ise bu yöndeki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Tabii ki de çok kötü. Yani nasıl, dediğim gibi mesela oralar daha nezih, daha elit. Okul işte ulaşım her yere yakın. Tamam İzzetpaşa'da da yakın yürüme mesafesi vardır ama işte dediğim gibi orada mesela ulaşım daha kolay. Burada maalesef. İşte oralarda parklar vardır. Daha böyle eğitim alanları vardır. Ama burada öyle bir şey yok maalesef yani. Buranın durumu daha kötü. Yani yaşayanların o tarafa bakılınca daha kötü. İşte evler olsun, yaşam tarzları olsun, hani maddi açıdan veya şey açıdan durumlarını bilemiyorum ama bizim gördüğümüz, işte giyim tarzı olsun yani kesinlikle uyum sağlamıyor. Yani burası daha başka bir şey gibi.” (K14, 29, ev hanımı).

Katılımcının ifadesinde çevresel faktörlerin yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar altında farklılaşan unsurlara dikkat çekmesi, ayrışan mekânsal şartların analizine derinlik katmaktadır. Mekânsal ayrışmanın pek çok açıdan ifade edilen görünümü, kentsel mekânda eşitsizlikle ortaya çıkmaktadır. Özellikle sosyal, kültürel, ekonomik koşullar altında farklılaşan dinamiklerin kentsel mekânda yoksul, yaşlı, engelli, kadın, mülteci ve çocuklar tarafından hissedilen etkileri eşitsizliği daha da perçinlemiştir. Nitekim ortaya çıkan bu kentsel eşitsizliği, araştırma kapsamında seçilen diğer iki mahalle düzeyinde bile görmemiz mümkündür. Ayrıca katılımcıların çoğunun kendini dışlanmış ve yalnız hissetmesi de mekânsal ayrışmanın eksenler üzerindeki eşitsiz etkisini bir başka açıdan ortaya koymaktadır. Katılımcı 2 (K2)'nin ifadesi ise şu şekildedir:

“Valla son 20 yıldır baya yalnız ve ayrışmış hissediyoruz. Çünkü eskiden bizim bu mahalle dediğim gibi Erzincan'ın en eski ve en büyük mahallelerinden biriydi. Bilmiyorum siz de gezerseniz aşağı karakolun olduğu, eski karakolun olduğu bölgede yaklaşık 25-30 tane bakkalımız vardı. Bakkalımız, çay ocağımız, terzimiz, berberimiz, kırtasiyecimiz... Yani aklınıza gelen çarşıya hiç gitmeden bütün ihtiyaçlarınızı kasabına varana kadar bütün ihtiyaçlarımızı görecektir bir ortamımız vardı orada. İşte camilerin çay ocağı vardı orada, her türlü yaşlı insanların oturup

muhabbetini, sohbetini, namazını kılıp orada sıcak çayını içecekleri bir ortam vardı. Şu anda yani mahallenin sahipsizliğinden hiçbir şey kalmadı. Şu an bilmiyorum arkadaşım sizi götürür, bir tane bakkal, -orada istediğinizi bulamadığınız bir bakkal- bir tane de ekmek şubemiz kaldı.” (K2, 50, emekli).

Ancak bu yalnızlık ve dışlanmışlık hissi sadece mekânlar arasında görünmemektedir. Aynı mahalle içinde de ayrışma ve ötekileştirmenin varlığı söz konusudur. Katılımcı 14 (K14)’ün kendisini ayrılmış hissetmesine yönelik verdiği cevap ise şu şekildedir:

“Yani eşit şekilde görmüyorum. Çünkü eğitim anlamında, kültür anlamında. Şimdi dışarıdan da çok fazla insanlar burada şey yapıyor, barınabiliyor. Yani eğitimsel bir kere hiçbir şekilde anlaşıyoruz. Çakışmalarımız çok fazla oluyor, kültürel şeyler çok farklı. Ya mesela yaşıttan büyük insanlar var. Benim muhitimde tercihim iki komşudur. Onun haricinde komşuluk burada kolay kolay kurulmuyor.” (K14, 29, ev hanımı).

Katılımcının ifadesi, ayrışma unsurlarının yanı sıra ayrıştığı insanlara yönelik ötekileştirme unsurlarını da içermektedir. Katılımcıların ifadesinden hareketle ötekileştirme odağında “poşa” kesimin yer aldığı görülmektedir. Geçmiş yıllarda Erzincan’ın seçili mahallelerinde yapılan saha araştırmasında da bu kavramın dışlayıcı bir nitelendirme içermesi nedeniyle mahalle içerisinde yer alan “poşa” toplumu tarafından kabul edilmeyen vurgusuna değinilmiştir. Ayrıca yapılan araştırma kapsamında “poşa” toplumunun yaşadıkları mahalle içerisinde yoksulluk ve işsizlikle yoğunlaşan görünümü, sosyoekonomik sorunların yaşanmasına da neden olmuştur (Efe, 2019, s.9). İzzetpaşa Mahallesi’nde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler de dış çeperde konumlanan “poşa” toplumunun kültürel farklılıklar yönünden ötekileştirilen yapısını açığa çıkarmaktadır. Ancak mahallenin çevresel faktörleri, sahip olduğu imkânlar ve gelişmişlik düzeyinin yetersizliği karşısında da kendini dışlanmış hisseden katılımcıların varlığı, ötekileştirilmenin bir başka boyutunu mekânsal düzlemde ortaya koymaktadır. Bu kapsamda ifade edilen dışlanmışlık duygusunun hem mahalle içerisinde hem de diğer mahalleler düzeyinde kesişen görünümü, var olan kentsel eşitsizliğin daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Güvenlik algısına yönelik verilen cevaplar analiz edildiğinde ise diğer mahallelere göre farklılaşan durumlar olduğu görülmektedir. 12 kadın katılımcının neredeyse hepsi kendilerini güvensiz hissettiğini ifade etmiştir. Diğer iki mahallenin aksine erkek katılımcıların büyük çoğunluğunun mahallede kendini güvensiz hissetmesi dikkat çeken bir durum olmuştur. 11 erkek katılımcıdan 4'ü kendini güvende hissettiğini ifade ederken içlerinden bazıları ise eşleri ve çocukları için aynı güveni hissetmediklerini belirtmiştir. 5 erkek katılımcının mahallede güvensiz hissettiğini dile getirmesi de güvensizlik algısını her iki cins için ortaya koyan bir durum olmuştur. *“Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışlarının gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır?”* sorusuna verilen yanıtlar da büyük ölçüde hissedilemeyen güvenlik algısına dayanak niteliği sunmaktadır. Şöyle ki katılımcıların neredeyse hepsi toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği durumlarla karşılaştıklarını ifade etmektedir. Özellikle hırsızlık, kavga, gürültü gibi eylemlere maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Toplumsal düzen kurallarının ihlalinde bazı katılımcılar kültürel farklılaşmanın etken olduğunu ifade ederken bazı katılımcılar da mahallenin göç almasını etken olarak göstermektedir. Bu kapsamda diğer iki mahalleye göre farklılaşan unsurlar dikkat çekmektedir.

Mahalle baskısının hissedilmesine yönelik verilen cevaplar da diğer mahallelere göre farklılaşan sonuçlar içermektedir. Diğer mahallelerde erkekler tarafından hissedilmeyen bu baskı, İzzetpaşa Mahallesi'nde erkek katılımcıların neredeyse yarısından fazlası tarafından hissedilmiştir. Özellikle erkeklerden bu baskının geldiği yönünde cevaplar söz konusudur. Kadın katılımcılardan ise 4'ü üzerinde mahalle baskısı hissettiğini ifade etmiştir.

Kadınların ev içi özel alanda erkeklerden ayrılan ve yoğunlaşan dinamikleri ise diğer mahallelerle benzer ve toplumsal cinsiyet perspektifinde eşitsiz sonuçlar vermektedir. Evli olan kadın katılımcıların çoğu evde daha aktif olduklarını ifade etmiştir. Ancak erkek katılımcıların neredeyse hepsi, evi dinlenme alanı olarak gördükleri ve çalışma alanlarına göre daha evde daha pasif olduklarını ifade etmiştir. Geline bu noktada yapılan tüm analizler, İzzetpaşa Mahallesi'nde görülen mekânsal farklılaşmaların kentsel eşitsizlikle sonuçlanan görünümünü ortaya çıkarmaktadır.

4.2.4. Görüşmelere İlişkin Bulguların Kavramsal Çerçeve Üzerinden Değerlendirilmesi

Saha araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, kentsel eşitsizlik meselesinin analiz edildiği farklı kuram ve perspektifler üzerinden değerlendirilebilir. Toplumsal eşitsizliklerin kentsel mekânda açığa çıkan görünümeleri beş farklı eksen altında incelenmiştir. Görüşme verilerinden hareketle toplumsal sınıf eksenini altında ekonomi temelli ayrışmalar, en çok kentsel yoksulluk teması altında öne çıkmıştır.

Toplumsal eşitsizliğin tarihsel süreç içerisindeki görünümelerinden biri olan toplumsal sınıf olgusu, toplumsal tabakalaşmanın farklı tiplerinden biri olarak özellikle modern toplumlarda ekonomik eşitsizlik altında varlığını etkili bir şekilde sürdürmektedir (Öztürk Aykaç, 2022, s. 4). Eşitsizlik odağında Marx'ın sınıf ve tabakalaşma olgularına ilişkin yaklaşımı, kategorik bir zeminde, mülkiyet ilişkilerine göre şekillenen ekonomi temelli bir sınıf ayrışımını içermektedir. Weber ise toplumsal tabakalaşmayı açıkladığı üçlü yapıdan biri olan sınıf olgusuna, ekonomik sistem içerisinde yer alan konumlar üzerinden değinmiştir. (Sunar, 2018a, ss. 2-3). Marx, toplumsal yaşam içinde ekonomik unsurların önemine vurgu yaparak hem tarihin hem de tarihsel süreç içerisinde şekillenen toplumların yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda tarihin akışını sağlayan esas güç unsurları, ekonomik ilişkilerle birlikte ekonomik koşulların yarattığı toplumsal sınıflar olmuştur (Yaka, 2011, ss. 235-236). Toplumsal sınıf olgusunu Sunar, (2018b) tabakalaşmanın beşli ayrımında aşağıdan yukarıya doğru alt sınıf, işçi sınıf, alt-orta sınıf, üst-orta sınıf ve üst sınıf olmak üzere kategorilere ayırmıştır.

Çoğunlukla ekonomik koşullarla şekillenen farklılaşma dinamikleri, saha araştırması kapsamında seçilen mekânsal alt birimlerde de öne çıkmıştır. Şöyle ki Ergenekon Mahallesi, yargısal ve olgusal veriler eşliğinde yaşayanların çoğunlukla üst-orta veya üst sınıf olarak farklılaştığı bir mekânsal alt birimdir. Bu yönde eşitsizliği etkileyen bir konumda yer aldığı söylenebilir. Tam aksine eşitsizlikten etkilenen İzzetpaşa Mahallesi ise yargısal ve olgusal veriler eşliğinde yaşayanların çoğunlukla alt sınıf ve işçi sınıfı olarak farklılaştığı bir mekânsal birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönde eşitsizlikten etkilendiği görülmektedir. Eşitsizlik sıralamasında bu iki

mahalleye göre daha orta konumda yer alan mekânsal alt birim ise Cumhuriyet Mahallesidir. Diğer mahallelere göre orta noktada yer alan Cumhuriyet Mahallesi ise kendi sınırları dahilinde farklılaşmanın sınıfsal unsurlarını barındırmaktadır.

Sınıfsal yapıdan hareketle toplumsal eşitsizliğin görünümüne konut konusunda değinen neomarksist düşünür Castells (2020, ss. 44, 46), konutun toplumsal konumu belirleyen bir araç olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kamu konutlarına ulaşılabilirlikte birtakım ölçütlerle getirilen sınırlandırmaların, ekonomik düzey, istihdam ve eğitime dayalı eşitsizliğin kaynakları üzerindeki ilişkisine değinmektedir.

Seçili mahallelerde görüşme gerçekleştirilen katılımcıların konut tercihleriyle gelir seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki görülmesi, neomarksist çerçeveye dayanak sunmaktadır. Saha araştırması kapsamında Ergenekon Mahallesi'nde tercih edilen bir konutun toplumsal konumu belirleyici etkisinde yatırım, çevresel koşulların gelişmişliği, mahallenin konumu gibi unsurlarla vurgulanırken İzzetpaşa Mahallesi'nde ise çoğunlukla kira fiyatlarının uygun olduğunun belirtilmesi ve Erzincan'ın eski ve köklü mahallelerinden biri olması sebebiyle aidiyet bağının vurgulanması dikkat çekmiştir. Cumhuriyet Mahallesi'ne kıyasla özellikle bu iki mahalle arasında mekânsal farklılaşmanın eşitsizlik yaratan görünümü konut özelinde öne çıkmış durumdadır.

Marksçı teoriden hareketle neomarksist kuramda kent olgusunu kapitalizm çerçevesinde birikim ve sınıf mücadelesine dayandıran Harvey, kapitalist sistemde oluşan sınıfın çalışma sürecinde etkin konumda olmasından dolayı sermayenin gücüne değinmektedir (Harvey, 2022, s. 109). Bu kapsamda Ergenekon Mahallesi'nin yatırım odaklı tercih edilme kriteri, yüksek niteliklere sahip lüks ve güvenli sitelerin varlığı ve mahallenin yakın çevresinde konumlanan mekânsal unsurların çeşitliliği, kapitalist ilişkiler odağında sermayenin gücüyle ilişkilendirilebilir.

Sonuç olarak Marksist zemin temelinde şekillenen neomarksist kuramın, kentsel eşitsizliğin görünümünde öne çıkan bir yaklaşım olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Neomarksist yaklaşımlar, kapitalizm odağında benimsenen neoliberal politik uygulamaların eşitsizlikleri ortaya çıkardığı fikrine dayanmaktadır (Taş, 2017, s. 405).

Gelinen bu noktada saha araştırması bulgularında da kentsel eşitsizliğin görünümünün belirgin bir şekilde neomarksist yaklaşımda öne çıktığı görülmektedir. Çünkü kentsel mekânda toplumsal sınıf ekseninde açığa çıkan eşitsizlikler, seçilen üç

mahalle düzeyinde kentsel yoksulluk teması altında öne çıkmış ve ekonomik koşulların getirdiği sonuçlardan etkilenmiştir. Ayrıca toplumsal sınıf ekseninde öne çıkan kentsel yoksulluk teması kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve mülteci olmak üzere farklılaşan eksenlerin tüm öznelerini etkilemiş durumdadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin ikinci sırasında yer alan elit (seçkin) teorisiyle sınıf oluşumları temelinde güç mekanizmasının konumlanması üzerinden kentsel mekânda görülen eşitsizliklere bir çerçeve sunulması istenmiştir. Kentsel mekânda da elit (seçkin) teorisinden hareketle toplum, güç mekanizmasının konumlanması üzerinden iki ana gruba ayrılmaktadır. Her ne kadar bu iki ana grubun alt kategorilerde tabakalaştığı bilinse de kentsel mekânda da yöneten ve yönetilen olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Özellikle küreselleşme çerçevesinde uygulanan neoliberal politikalarla, yöneten konumda gizil bir güç olarak sermayenin öne çıkması, sermaye odaklı kentler güdümünde Lefebvre, Harvey gibi neomarksist düşünürler tarafından vurgulanan bir nokta olmuştur.

Saha araştırması bulgularında doğrudan elit (seçkin) teorisiyle ilişkilendirilebilecek veriler elde edilememiştir. Çünkü araştırmanın yöneten grubuna karşı sadece yönetilen tarafında kent yurttası olarak gönüllü katılımcılarla görüşme gerçekleştirilmesi, bu teori kapsamında ilişki kurulabilmesini kısıtlamıştır. Ancak ekonomi temelli mekânsal ayrışmaların görülmesi, sınıf oluşumları temelinde dolaylı yoldan bir ilişkinin varlığını mümkün kılabilir. Ayrıca mekânsal ayrışmanın eşitsiz sonuçlarının görüldüğü İzzetpaşa Mahallesi'nde özellikle kentsel hizmetlerden yararlanma konusunda çoğu katılımcının yerel yönetimin daha etkin olması yönünde görüşleri olmuştur. Yöneten konumda yer alan yerel yönetimlere yönelik katılımcıların görüş belirtmesi bu yönde dikkat çeken bir durum olmuştur.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin üçüncü sırasında, toplumsal cinsiyet perspektifi yer almaktadır. Kentsel mekânda görülen eşitsizliklerin cinsiyet temelinde ayrışan görünümü, toplumsal cinsiyet perspektifinde eşitsizlik meselesinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, sosyologlar tarafından ayrışan cinsiyet temelinde kadın ve erkeklerin, topluluk içinde sahip oldukları konum, iktidar ve saygınlık farklılıkları olarak ifade edilmektedir. Sosyologlar, erkek ve kadınların yaşam

seçenekleri, toplumsal kaynaklara erişim ve sahip oldukları roller bakımından benzerlik durumlarını sorgulayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini incelemektedir (Giddens, 2012, s. 516).

Saha araştırması kapsamında kentsel eşitsizlik görünümlerini analiz etmek adına kadın katılımcılara y nelt len sorularda da erkeklere kıyasla ayrışan kentsel yaşam süreci hakkında veriler elde edilmesi istenmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde özellikle  zzetpaşa Mahallesi'ndeki kadınların mahalle veya kent genelinde güvenlik algısına yönelik tedirgin ifadeleri dikkat çekmiştir. Genel anlamda erkek katılımcıların ise kadın katılımcılara kıyasla daha güvende hissetmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kentsel mekânda görünür kılmakta ve kentsel eşitsizlik çatısı altında birleştirmektedir. Benzer şekilde mahalle baskısının hissedilmesi yönünde de ayrışımlar olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra özellikle çalışan kadınların kamusal ve özel alanda artan rol ve sorumlulukları ve bazı kadın katılımcıların iş bulma arayışında karşılaştıkları sorunları ifade etmesi eşitsizliğin bir başka boyutu olarak sıralanabilir.

Cinsiyet temelinde karşılaşılan ayrımcılığın yanı sıra ırk, etnik köken, engellilik, yaş gibi unsurlar altında farklı ayrımcılık özelliklerinin bir arada olması çoklu ayrımcılık durumunu ifade etmektedir (Ecevit, 2021, s. 45). Buradan hareketle saha araştırmasında yaşlı ve engelli kadın katılımcıların çoklu ayrımcılık altında kentsel mekânda karşılaştıkları sorunlar, eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Geline bu noktada kadınların kentsel mekânda karşılaştığı eşitsizlik biçimlerinin ayırıcı özelliklerle eklemlendiği görülmekte ve meselenin toplumsal cinsiyet perspektifi içerisinde analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesine farklı perspektif sunan bir diğer bakış açısı da kentsel rejim analizine yönelik olarak kurulmuştur. Bu bakış açısı kentsel sürecin anlamlandırılması yönünde önemlilik arz etmektedir. Çünkü kentsel eşitsizlik meselesi, kentsel sürecin içerisinde yaşanan siyasi gelişmeler ve ekonomik ölçekte uygulanan politik eylemlerle ortaya çıkmış bir sonuç olarak yer almaktadır.

Türkiye'de kentsel siyaset dinamikleri arasında başlıca unsurlar olarak enformel ilişki ağlarının devam etmesi, seçim siyaseti kapsamında siyasi partilerin karar alma

mekanizmalarındaki etkisi, kentsel siyaseti belirlemede merkezi yapı olarak devletin devam eden önemi yer almaktadır (Savaşkan & Aksu, 2019, ss. 172-173).

Kentsel rejim analizi kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler nezdinde doğrudan bir ilişki kurulamasa da kentleşme dinamikleri ve gelişen çevresel faktörler yönünden dolaylı bir ilişkinin kurulabilmesi söz konusudur. Özellikle İzzetpaşa Mahallesi'ndeki çevresel koşulların Ergenekon Mahallesi'ne göre farklılık yaratan durumu bu yönde dikkat çekmektedir. Ayrıca İzzetpaşa Mahallesi'nde bazı katılımcılar, mahallenin gelişmesi yönündeki ifadelerinde hem devlet hem de belediyeden bekledikleri destek vurgusuna yer vermiştir.

Araştırmanın kuramsal çerçevesine farklı perspektif sunan son yaklaşım ise kentsel eşitsizliğe bakışı yeni eşitsizlik biçimleri üzerinden görünür kılmaktadır. Geline süreç itibarıyla şüphesiz eşitsizliğin yeni görünüşleri ve bu görünüşler temelinde eşitsizlik inşa eden kaynaklar ortaya çıkmıştır. Sınıfsal yapının çok boyutlu değişimi önem arz etmekte ve sınıfsal yapıda yer alan tabakalaşma boyutlarında yaş, toplumsal cinsiyet ve etnik köken temelindeki eşitsizliklere yer verilmesini gerekli kılmaktadır (Yanıklar, 2018, s. 50). Lemel ve Noll'un (2002) özellikle eşitsizliğin değişen görünüşlerinde gelenekselleşen eşitsizlik biçimlerine karşın toplumsal cinsiyet, yaş kuşakları ve etnik köken ayrımlarını vurgulaması, araştırma kapsamında yer alan kentsel eşitsizlik meselesi üzerinde etkili olmuştur.

Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde kentsel mekânda farklılaşma eksenlerinden biri olan yaş kuşakları dahilinde, eşitsizliklerin görüldüğü gözlenmiştir. Bazı mahallelerde çocuk ve yaşlı odaklı inşa edilmeyen kentsel alanların varlığı eşitsiz görünüşleri mekânsal düzlemde açığa çıkarmıştır. Bunun yanı sıra iş bulma arayışında ve çalışma hayatında karşılaşılan güçlükler de yaşlıların mekânsal düzlemde karşılaştıkları sorunlardan biri olarak katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bedensel sağlık ve etnik köken ekseninde de benzer sorunların varlığı görülmektedir. Özellikle görüşme gerçekleştirilen tüm mülteci katılımcıların, kentsel mekânda iş bulma ve konut bulma arayışında etnik kökenlerinden dolayı sorun yaşadıklarını ifade etmesi, eşitsizlik görünüşlerini bu eksen altında iyice belirginleştirmektedir.

Saha araştırması bulguları göstermektedir ki kentsel eşitsizliğin görünüşleri sadece sınıf oluşumlarına indirgenmemekte kadın, çocuk, yaşlı, mülteci ve engelli

eksenlerin karşılaştıkları eşitsiz gelişimlerde de öne çıkmaktadır. Sonuç olarak kentsel eşitsizlik meselesiyle ilgili kuramsal çerçevenin her ne kadar neomarksist kuram temelinde inşa edildiği görülse de eşitsizlik eksenleri dahilinde incelenmesi gereken başka kuramsal çerçeve ve perspektiflerin gerekli olduğu gerçeği de söz konusudur. Geline bu noktada kentsel eşitsizlik meselesinin incelenmesi yönünde bakış açılarının bütüncül yönde oluşturulması gereklilik ve önem arz etmektedir.

SONUÇ

Kentlerin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm mekânsal düzlemde pek çok sorun ve çelişki yaratmıştır. Görülen sorunların dışavurumu, kentin mekânsal alt birimlerinde eşitsiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Küresel ölçekteki eşitsiz gelişimin yerel ölçekteki alt kümelerinden biri olarak kentsel mekân, sermaye odağında kapitalizmle yeniden oluşturulmuştur. Kapitalizm odağında neoliberal politik uygulamalarla kentsel mekân sermaye tarafından kuşatılmıştır. Süreç içerisinde kentin dönüşüm sürecine eşlik eden pek çok senaryo kentsel mekânda açmazlar oluşturmuş ve eşitsizlik eksenleri yaratmıştır. Kentin dönüşümü eşitsiz bir coğrafi zeminde farklılaşarak eksenlere ayrılmıştır. Kentsel mekânda görülen eşitsizlikler, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş kuşakları, bedensel engel ve etnik kökene ilişkin farklılaşan eksenleri içermektedir. Araştırma kapsamında yer alan Erzincan ili örneğinde seçilen mahallelerdeki bu eşitsiz gelişimi farklılaşan eksenler dahilinde görmek mümkündür. Nitekim bu çalışma ile amaçlanan, Erzincan ili örneğinde seçilen mahallelerdeki farklılaşmanın eşitsizlikle ayrılan sonuçlarını ortaya koymak ve kentsel soruna neden olan unsurları görünür kılmaktır.

Erzincan ili örneğinde üç farklı düzeyde mahalle seçilmiş ve her bir farklılaşma ekseninde toplamda 71 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mekânlar arası farklılaşmaya dair oluşturulan tematik kod ve analizler araştırma kapsamında resmî kurumlardan elde edilen verilerle birlikte sunulmuştur. Kentsel eşitsizlik meselesinin farklılaşan eksenler altında ortaya çıkan görünümü, ekonomik, sosyal, eğitim, kültürel, çevresel, güvenlik gibi birçok değişken altında netlik kazanmıştır.

Toplumsal sınıf ekseninde kentte yoksul olmak teması altında tanımlanan kod ve yapılan analizler, mekânsal farklılaşmanın ekonomik koşullar üzerindeki etkisini açığa çıkarmaktadır. Her mahallenin kendi içinde nispeten benzerlik gösteren ekonomik koşullarına karşın mahalleler arasında keskin bir ayrışma ile farklılık gösteren durumların varlığı söz konusudur. Ergenekon Mahallesi'nde görülen ekonomik koşullar toplumsal sınıf temelinde orta ve üst kesim arasında, Cumhuriyet Mahallesi'nde orta ve görece alt kesim arasında, İzzetpaşa Mahallesi'nde ise daha çok alt kesim arasında yoğunlaşmaktadır. Görülen bu farklılaşma özellikle İzzetpaşa Mahallesi için eşitsizlik görünümünü keskin biçimde ortaya koymaktadır. Keza sosyal yardıma başvuru

sayılarının mekânsal farklılaşmaya bağlı olarak belirginleşen ve eşitsizlikle paralellik gösteren seyri, bu görünüme dayanak teşkil etmektedir. Ayrıca her bir eksenin birden fazla grupta farklılaşan dinamikleri içermesi mevcut eşitsizliğin kombinasyonlarını da ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki İzzetpaşa Mahallesi’ndeki bir katılımcının bedensel engelli eksende yer almasına karşılık ekonomik koşulların yetersizliği sebebiyle toplumsal sınıf içerisinde ayrışan yapısı, eşitsizliğin birden fazla eksende kesişmesine neden olmuştur.

Mekânlar arası farklılaşmayı sosyal açıdan etkileyen faktörlerin varlığı da söz konusudur. Mahalle düzeyinde sosyal etkinliklere katılım oranı ve katılım gösterilen etkinliklerin çeşitliliği, mekânsal düzlemde eşitsiz gelişim göstermektedir. Ergenekon Mahallesi’nde katılım oranı görece diğer mahallelere göre yüksektir. Cumhuriyet Mahallesi’nde ise katılım gösterenlerin yanı sıra katılım göstermeyen katılımcıların varlığı da söz konusudur. Ancak İzzetpaşa Mahallesi’ndeki katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal etkinliklere katılım göstermemesi mekânsal farklılaşmanın sosyal koşullar yönünden de ayrıştığını ve eşitsiz geliştiğini göstermektedir.

Demografik unsurlardan biri olarak eğitim düzeyi de mekânsal düzlemde farklılaşmanın dinamiklerinden biri olarak yer almaktadır. Ayrıca eğitim düzeyinin çalışma hayatı üzerindeki etkisi düşünüldüğünde mekânsal farklılaşmanın ekonomik koşullar gibi pek çok faktörü de kapsadığı görülmüştür. Ergenekon Mahallesi’nde görüşme yapılan katılımcıların eğitim düzeyinin getirdiği koşulların buna bağlı olarak daha çok beyaz yakalı kesim arasında yoğunlaşmış olması özellikle İzzetpaşa Mahallesi’ndeki farklılaşan ayrışmayı bu yönde açığa çıkarmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi ise eğitim faktörü yönünden kendi içinde farklılaşan koşulları içerse de diğer iki mahalleye göre keskin ayrışmalar sergilememektedir.

Mekânlar arası farklılaşmanın kültürel boyutta açığa çıkan görünümü özellikle İzzetpaşa Mahallesi’nde öne çıkmaktadır. Mahalle içinde aidiyet bağlarını koruyan yerleşik ve köklü bir tabaka yer almasına karşın zaman içerisinde mahalleye göç eden ve mahallenin dış çeperinde konumlanan “poşa” toplumunun varlığı da söz konusudur. Özellikle bu durum mekânlar arası düzlemde ötekileştirmenin görülmesine neden olmuş ve sosyal dışlanma etkisi yaratmıştır. Dışlanma duygusu kentsel mekânın alt kümesi olarak aynı mahalle içerisinde hissedilmekle kalmamış, mekânlar arası düzlemde de hissedilen etkisini sürdürmüştür. Ekonomik koşulların yetersizliğiyle öne çıkan kentsel

yoksulluğun dışlanma ve ötekileştirilme ile olan kesişimi en çok İzzetpaşa Mahallesi'nde hissedilmektedir.

Mahallelerin gelişmişlik düzeyi, kentsel mekânda öne çıkan bir diğer faktör olmuştur. Mekânlar arası farklılaşmanın çevresel faktörler eşliğinde eşitsizlik sergileyen görünümü dikkat çekmektedir. Mahalle içerisinde konumlanan parklar, yürüyüş yerleri, spor sahası gibi alanların seçili mahallelerin her birinde aynı şekilde yer almaması, kentsel hizmetlere erişimin her mahallede aynı düzeyde gerçekleşmemesi gibi unsurlar mekânsal düzlemde görülen farklılığı eşitsizlikle ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte mekânsal düzlemde toplumsal sınıf yapısını yansıtan çevresel faktörlerin de varlığı söz konusu olmuştur. Ergenekon Mahallesi'nde konumlanan evlerin kapalı, lüks ve güvenlik arz eden nitelikleri mahalleyi diğer mahalleler arasında ayırtmıştır. Görece Cumhuriyet Mahallesi içerisinde de yer alan bu yapıların varlığı özellikle İzzetpaşa Mahallesi için benzer sonuçlar göstermemiş aksine farklılaşan eşitsiz gelişimler ortaya çıkarmıştır.

Mekânlar arası farklılaşmanın kentsel eşitsizlik atfeden bir diğer boyutunu da güvenlik faktörleri oluşturmaktadır. Ergenekon Mahallesi'nde nerdeyse katılımcıların çoğu tarafından hissedilen güvenlik algısına karşılık İzzetpaşa Mahallesi'nde hissedilemeyen güvenlik algısının varlığı, kentsel mekândaki eşitsizliğin görünümüne dikkat çekmektedir.

Kentsel eşitsizliğin birden fazla değişkende ortaya çıkan görünümü, her bir farklılaşma ekseninde daha da belirginleşmekte ve kesişen eksenler ile daha da derinleşmektedir. Nitekim toplumsal sınıf ekseninde kent yoksulunun, yaş kuşakları ekseninde çocuk ve yaşlıların, toplumsal cinsiyet ekseninde kadınların, bedensel sağlık ekseninde engellilerin ve etnik köken ekseninde mültecilerin eşitsiz farklılaşması, kentsel mekânda görünen bir gerçek olmuştur.

Gelinen bu noktada Erzincan ili örneğinde seçilen üç mahallenin de mekânsal düzlemde farklılaştığı ve buna bağlı olarak kentsel eşitsizliklerin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra kentsel mekânın alt birimleri olarak seçilen mahallelerde farklılaşan eksenlerin, benzer eşitsizlikler yaşadığı da görülmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet, yaş kuşakları, etnik köken ve bedensel sağlık eksenlerinin bu yönde benzer eşitsizliklerle farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir. Her mahalle özelinde farklılaşan

dinamiklerle açığa çıkan mevcut bir kentsel eşitsizlik olduğu söz konusudur. Ancak kentsel mekânda görülen eşitsizliğin eksenler dahilinde hissedilen eşitsiz gelişimi en çok İzzetpaşa Mahallesi'nde ortaya çıkmaktadır. Hemen akabinde eşitsiz gelişimlerin açığa çıktığı kentsel mekân olarak Cumhuriyet Mahallesi gelmekte ve bu yönde diğer iki mahalle arasında konumlanmış durumda yer almaktadır. Ergenekon Mahallesi ise mekânsal düzlemde ayırt edici iyi niteliklere sahip bir konumda yer almaktadır. Kısacası bu durum, farklı değişkenlerle bir eşitsizlik skalası üzerinde konumlandırılabilir. Şöyle ki mekânsal farklılaşmanın ayrılan üst noktasında Ergenekon Mahallesi yer alırken tam aksi alt noktasında İzzetpaşa Mahallesi konumlanmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi ise bu iki mahalleye kıyasla mekânsal farklılaşmanın ayrılan orta noktasında yer almış durumdadır.

Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler şunu göstermektedir ki mekânlar arası farklılaşmalar, eşitsizliğin görünümünde ayrıştırıcı bir etken olarak yer almaktadır. Küreselleşmenin güdümünde kapitalist ilişkiler ve neoliberal politikalarla kentler adeta sermaye tarafından kuşatılmış ve kentsel eşitsizliğin gerçekleşmesine neden olan unsurlar arasında yeniden dönüşmüştür. Küresel ölçekte yaşanan gelişmeler kentsel mekânda yaşanan pek çok değişikliklerle eşitsizlikleri genelleştirmiştir. Eşitsizliklerin genel görünümüne eksenler dahilinde bakmaya çalışmak farklılaşan ayrışmaları görmemizi sağlayarak soruna karşı geliştirilen kavramsal çerçevenin genişletilmesine katkı sunmuştur. Her ne kadar araştırma kapsamında taşıyıcı kolon görevinde neomarksist kuramın öne çıkması söz konusu olsa da eşitsizlik biçimlerinin yeni eğilimler altında incelenmesi, kentsel eşitsizlik meselesine farklı perspektiflerin sunulmasında gerekli görülmektedir. Kentsel eşitsizlik eksenlerinin farklı kuramsal çerçeve ve perspektif altında incelenmesi, kentsel mekânda görülen eşitsizlik meselesine yönelik bakış açısı geliştirmemize yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, yapılan incelemenin Erzincan ili örneğinde ele alınması literatüre katkı sunması açısından da önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bu tez çalışması, kentsel mekânda görülen eşitsizliklerin, önemli bir kent sorunu olduğunu, farklı çerçevelerde analiz ederek göstermektedir. Bunun yanı sıra Erzincan ili gibi küçük ölçekli şehirlerde de kentsel eşitsizliğin görüldüğünü ve bu yönde farkındalık oluşturma gerekliliği olduğunu vurgulamaktadır. Kentsel eşitsizliklerin analiz edilerek azaltılması yönünde önemli adımlar atılmalıdır. Özellikle

kentsel politikaların uygulanmasında odak noktaların eksenler çerçevesinde planlanması ve politik eylemlerin yürütülmesinde merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları gibi unsurların ortak sorumluluk alması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kentsel mekânda görülen toplumsal eşitsizlik eksenlerinin bir zincirin halkası gibi görünen bütünleşik yapısı, geliştirilen politik uygulamaların da bütüncül kapsamda ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Son olarak eşit şartlar altında kentsel mekânın tüm alt birimlerinin gelişim göstermesine, kent yurttaşlarının tüm eksenlerde ayırım gözetilmeksizin eşit haklara sahip olmasına ve eksen odaklı kentsel mekânlar tasarlanmasına önem ve öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, S., Kazancık, L. B., & Işık, M. (2019). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2017)*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Poverty and social exclusion with the*.
- Ahıska, M., (2002). Bilgi Toplumuna Doğru Psikoloji. İçinde İ. Tekeli, S. Ç. Özoğlu, B. Akşit, G. & A. İnam (Ed.), *Bilgi Toplumuna Geçiş, Sorunsallar/Görüşler, Yorumlar/Eleştiriler ve Tartışmalar* (ss. 112-123). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Aksürmeli, Z. S. T. (2017). Yaşlılık Ekseninde Türkiye’de İç Göç ve Kent. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 703-716.
- Aktaş, G. (2017). Kadın açısından kente ilişkin mekân pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 136-149.
- Aladağ, G. (2016). Kent, yoksulluk ve göç bağlamında çocuk suçluluğu: Diyarbakır örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ulusal Tez Merkezi.
- Alkan, A. (2012). Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet. İçinde S. Sancar (Ed.), *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unut’a Armağan* (ss. 343-414). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, M. (2015). Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(50), 76-95.
- Aslanoğlu, R. A., (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Asa Kitabevi Yayını.
- Ataç, E. (2007). Suçun Kentsel Mekândaki Algısı: Güvensizlik Hissi. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 55/Kasım-Aralık*, 16-23.
- Aydınlı, H. İ. (2004). Sosyo-ekonomik Dönüşüm Süreci (post-fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar. *Kamu-iş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(4), ss. 79-98.
- Aytaç, Ö. (2016). Kent Yoksulluk ve Sosyal Düzensizlik Potansiyeli. *Mukaddime*, 7(1), 135-155.
- Babaoğlu, P., & Akman, Ç. (2020). Belediyeler ve Türkiye’de Engellilere Yönelik Hizmet Alanları. İçinde L. Memiş, O. Erdoğan & C. Babaoğlu (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar* (ss. 509-534). Orion Yayınları, Ankara.
- Bağış, R. C. (2022). Mekânın Suça Yansıması: Kentsel Mekân ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1181-1202.
- Baker, J. L. (2008). Urban Poverty: A Global View. 2008 The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.
- Bakioğlu, A., (2021). Kentsel Yoksulluk ve Kent Mültecileri. İçinde A. Yazar (Ed.), *Kentsel Siyaset: Kentsel Mekânda Siyasal ve Toplumsal Boşluklar* (ss. 59-78). Ankara: Efil Yayınevi.
- Balamir, A. (2003). Mimarlık ve Kimlik Temrinleri-I: Türkiye’de Modern Yapı Kültürünün Bir Profili. *Mimarlık Dergisi*, 313, 18-23.

- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2023). *İrk Ulus Sınıf*. (Çev. N. Ökten). Metis Yayınları.
- Başarmak, H. I. B., & Öktem, M. K. (2019). Küreselleşme sürecinde kentselliğin dönüşümü: Toplumsal, teknolojik ve mekânsal süreçler üzerine bir inceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), 284-300.
- Baudrillard, J. (2008). *Tüketim Toplumu Söylenceleri Yapıları*. (Çev. H. Deliceçaylı ve F. Keskin). Ayrıntı Yayınları. 3. Basım.
- Bauman, Z. (2023). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, 11. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet Rejimi, *Doğu Batı*, 63(1), 147-164.
- Baysal A. (2013). Engellilerin Erişilebilirliği. TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı.
- Beaud, M. (2003). *Kapitalizmin Tarihi*, Ankara: Dost Yayınevi, 1. Baskı.
- Berkün S. & Sezer Ö., (2015). Çocukların Korunması Sürecinde Çocuk Dostu Kentler ve Yerel Yönetimlerin Rolü, *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi*, 2015, ss. 1106-1127.
- Bıçk1, D. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Mekansal Yarılma ve Kentsel Yoksulluk Olgusunun Kuramsal ve Uygulamalı Bir Analizi: Bursa-Işıktepe örneği*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). file:///C:/Users/Asus/Downloads/148033.pdf.
- Bıçk1, D. (2006). Harvey ve Castells' de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(11), 111-130.
- Bıçk1, D. (2011). Kürselleşme Sürecinde Kentler: Mekânsal Yarılma, Yoksulluk ve Türkiye. İçinde M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss. 362-379). Bursa: Dora.
- Birleşmiş Milletler (1951). Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi. 28.07.1951 tarihli. (1997).
- Birleşmiş Milletler (1990). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri). https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocuksuclulukununonlenmesi.pdf Erişim Tarihi: 07.09.2024.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Temel Tanımlamalar, 17 Jun 2007, <https://www.unhcr.org/tr/11159-temel-tanimlamalar.html>. Erişim Tarihi: 21.06.2024.
- Birleşmiş Milletler-Habitat. (2013). *State of Women in Cities 2012-2013: Gender and the Prosperity of Cities*. Nairobi, Kenya: UN. [BM HABİTAT 2013 STATE OF WOMEN IN CITIES.pdf](https://www.unhcr.org/tr/11159-temel-tanimlamalar.html).
- Birol Özerk, G. (2014). 21. Yüzyıl Kentinde Çocuk Olmak. *Güney Mimarlık, Mimarlar Odası Adana Şubesi Dergisi*, 16, 14-16.
- Birol, G. (2009). “Çocuk Dostu Kent Neresidir? *Megaron Balıkesir, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, Ocak 2009, ss.10-13.
- Boratav, K. (2016). *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. İmge Kitabevi. 3. Baskı.

- Bottomore, T. B. (1996). *Seçkinler ve Toplum*. (E. Mutlu, Çev.), Gündoğan Yayınları İstanbul. (e-kitap)
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. Sage.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2). pp. 77-101.
- Candan, E., Akbey, F., & Başer, N. E. (2004). *Bilgi Ekonomisi ve Birikim Sürecinin Mekândan Kopması*. 341-350.
- Castells, M. (2020). *Kent, Sınıf, İktidar* (Çev. A. Türkün). 3. Baskı, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Chen, M. A., Vanek, J., & Carr, M. (2004). *Mainstreaming Informal Employment and Gender in Poverty Reduction: A Handbook For Policy-Makers and Other Stakeholders*. Commonwealth Secretariat.
- Churchman, A. (2003). "Is There A Place For Children In The City?", *Journal of Urban Design*, Vol. 8 No. 2, pp. 99-111.
- Cockburn, C. (2009). *Buradan Baktığımızda: Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi*. Metis Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondü Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çavuşoğlu, E. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. Ayrıntı Yayınları.
- Çeğin, G. (2018). Elit Teorisi ve Siyaset. İçinde N. Karaca (Ed.), *Siyaset Sosyolojisi* (ss. 168-192). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2018.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve metodoloji yazıları*. Anı yayıncılık.
- Danış D. (2019). Göç, Mekân ve Topluma Dair Sema Erder’le Söyleyişi. İçinde A.Y. Adanalı (Ed.), *Mekanda Adalet ve Mültecilik*. Sayı 7, (ss. 10-18). Mekanda Adalet Derneği Yayını, beyond.İstanbul. 2019.
- Davies, J. S. (2003). Partnerships versus regimes: Why regime theory cannot explain urban coalitions in the UK. *Journal of urban affairs*, 25(3), 253-270.
- Denning, P. J., & Dunham, R. (2001). The Profession of IT: The core of the third-wave professional. *Communications of the ACM*, 44(11), 21-25.
- Dikec, M. (2001) Justice and The Spatial İmagination, *Environment and Planning A*, 33, pp. 1785–1805.
- Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği. *Journal of Ankara Studies/Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2).
- Dönümcü, Ş. (2006). Yaşlı ve Sosyal Hizmetler. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 52(1), 42-46.
- Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. Eğitim Materyali. Ceid Yayınları.
- Efe H. (2019). Önsöz. H. Efe (Ed.), *Erzincan’da Sosyal Damga, Kimlik ve Yoksulluk*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 9-10.

- Emiroğlu, V., (1995). *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu*. Ankara: Şafak Matbaacılık Ltd. Şti.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS), [*bm engelli haklarına ilişkin sözleşme.pdf](#) Erişim Tarihi: 12.09.2024.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu*. (Çev. Y. Fincancı). Sol Yayınları. Birinci Baskı.
- Eraydın, A. (1992). *Post-Fordizm ve Değişen Mekânsal Öncelikler*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Ercan, F. (2018). *Modernizm, kapitalizm ve azgelişmişlik*. Bağlam Yayınları.
- Erdoğan, O. (2017). İnsan Hakları Bağlamında Engelli Kadınların Sosyo-Ekonomik Sorunları: Trabzon İli Örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(14), 89-114.
- Erkan N. E. (2006). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden "Kentsel Eşitsizlik"* (Yayınlanmamış Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ulusal Tez Merkezi. file:///C:/Users/Asus/Downloads/210968%20(2).pdf.
- Erkan, H. (1994). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. Türk İş Bankası Yayını.
- Ertürk, S. A., & Kurtarı, E. (2021). Göç ve Kent Özel Sayısı: Kent ve Göç. *Göç Dergisi*, 8(1), 1-9.
- Fenster, T. (2005). The Right To The Gendered City: Different Formations of Belonging in Everyday Life. *Journal of Gender Studies*, 14(3), 217-231.
- Fırat, A. F., & Venkatesh, A. (1995). Liberatory Postmodernism and the Reenchantment of Consumption. *Journal of Consumer Research*, 22 (3), 239-267.
- Fishman, R., (2002). Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyalari: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbuser, *İçinde 20 Yüzyıl Kenti*, (Der. Ve Çev.), B. Duru ve A. Alkan, İmge Yayınevi. Ankara.
- Florida, R. (2018). Soylulaştırma, Eşitsizlik ve Seçkinler Şehri İle Gelen Yeni Kentsel Kriz (Çev. D. N. Özer). Doğan Kitap.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi* (Çev. H. U. Tanrıöver), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Genç, F. (2019). Çitlemeler ve Politikanın Yitimi: Türkiye’de Güncel Kentsel Rejim, *Praksis* 49, 9-38.
- Geniş, Ş. (2007). Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekânsal Ayrışma. *Sivil Toplum*, 5 (17-18), 69-84.
- Geniş, Ş. (2009). Neo-Liberal Kentleşmenin Mekanda Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler. *Toplum ve Bilim*, (116), 121-156.
- Geniş, Ş., & Köse Akkırman, D. (2020). Eşitsizlik Mekânları Olarak Mahalleler ve Kadınların Kent Hakkı. *Amme İdaresi Dergisi*, 53(1).
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre’nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 1-29.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1. baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Göktürk, İ., & Yılmaz, M. (2020). Sosyal Problemlerin Yerel Ölçekte Çözümünde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. *İçinde H. Derin (Ed.), Eğitim, Enerji ve Emek Piyasası*, (ss.29-78).

- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- Grusky, D. B. (2019). The Past, Present, and Future of Social İnequality. In *Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, Second Edition* (pp. 3-51). Routledge.
- Güler, B. A. (2003). Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye. *Praksis* 9(105), 93-116.
- Güler, B. A. (2006). Sosyal Devlet ve Yerelleşme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 2, 29-43.
- Gülgöz, S., (2002). Bilgi Toplumuna Doğru Psikoloji. İçinde Editör İ. Tekeli, S. Ç. Özoğlu, B. Akşit, G. & A. İnam (Ed.), *Bilgi Toplumuna Geçiş, Sorunsallar/Görüşler, Yorumlar/Eleştiriler ve Tartışmalar* (ss. 189-199). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Güllüpcinar, F. (2013). Kent Kuramları. İçinde Güneş, F. (haz.) *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2978, 50-83.
- Günay, D. (2002). Sanayi ve Sanayi Tarihi. *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31(2002), 8-14.
- Güneş, F. (2019). Kent Kuramları. İçinde F. Güneş (Ed.), *Kent Sosyolojisi Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Güngördü, Z., & Özbakır, B. A. (2021). Kentsel Mültecilerin Kente Uyum Süreçlerinde Konuta Erişimleri: Hatay Örneği. *Göç Dergisi*, 8(1), 41-78.
- Günler, O. E. (2022). Yaşlılıkta Toplumsal Eşitsizlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(4), 350-360.
- Harvey, D. (2019a). *Postmodernliğin Durumu* (Çev. S. Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019b). *Sosyal Adalet ve Şehir* (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019c). *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru* (Çev. A. Deniz Temiz). Metis Yayıncılık.
- Harvey, D. (2020a). *Kent Deneyimi* (Çev. E. Soğancılar). Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2020b). *Umut Mekânları* (Çev. Z. Gambetti). Metis Yayıncılık.
- Harvey, D. (2022). *Sermayenin Mekânları Eleştirel Bir Coğrafya Doğru* (Çev. B. Kıcı vd.). Sel Yayıncılık.
- Heywood, A. (2022). *Siyaset*. (Çev. Prof. Dr. N. Uslu). Felix Kitap:3, 24. Baskı: Eylül 2022 (5. Edisyon).
- Hiroshi, S. A. T. O. (2006). Housing İnequality and Housing Poverty İn Urban China İn The Late 1990s. *China Economic Review*, 17(1), 37-50.
- Illich, I. (1990). *Tüketim Köleliği* (Çev. M. Karaşahan). Pınar Yayınları.
- Işık, O. (1993). Modernizm Kenti/Postmodernizm Kenti, *İstanbul: Birikim Dergisi*, 53, 27-34.
- Işık, O., & Pıncıoğlu, M. M. (2018). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İletişim Yayınları.
- Jacobsen, K. (2004). Just Enough for the City: Urban Refugees Make Their Own Way. *World Refugee Survey*, 2004, 57-67.
- James, A. (2010). *İnterdisciplinarity-For Better Or Worse, Children's Geographies* 8(2), 215-6.

- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm Ya Da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı*. (Çev. N. Plümer). İstanbul: Nirengi Yayıncılık.
- Kahraman, F., & Kahya Nizam, Ö. (2016). Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyeliin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri. *Journal of International Social Research*, 9(44).
- Karadeniz, O., & Öztepe, N. D. (2013). Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum*, 3(38), 77-102.
- Karadeniz, V., & Altınbilek, M. S. (2018). Erzincan İlinin Topografik Analizi Ve İdari Sınırlar İlişkisi, Bazı Sorunlar. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 283-304.
- Karadoğan, U. C. (2019). Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karakurt, Ö. G. E. (2006). Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı Ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (26), 1-25.
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım. İkinci Yazım, 37. Basım.
- Karasu, M. A. (2010). Kentsel Rant, İmar Planları ve Siyasal Yozlaşma. *Toprak Mülkiyeti İçinde*, 369-385.
- Kargı, B. (2014). Zaman-Mekân Sıkışması Boyutuyla Bilimde Dönüşümler ve Sosyal Teoride Küreselleşme ve Ulus-Devlet. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 5(10). 219-237.
- Kaya, G. (2014). *Kentleşmenin Toplumsal Boyutları: Adıyaman Örneği*. Ütopya Yayınevi.
- Kaygalak, İ. (2020). *Mekân ve Ekonomi: Ekonomik Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2010). Küreselleşme Sürecinde Kentsel Değişim ve Kadına Yansıması. Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, 13-16 Ekim 2009, 21.Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme Bildiri Kitabı (5. Cilt), F. Ç. Döşkaya vd., (Ed.), Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir, ss. 388-403.
- Kaypak, Ş. (2011). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kentsel Değişim ve Bilgi Kentleri. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1).
- Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*, (Çev. B. Özkul). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Keleş, R. (2021). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2023). *Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R., & Mengi A. (2021). *Kent Hukuku*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Erbay, Y., & Görmez, K. (2022). *Kentsel Dönüşümden Kentsel Ranta*. İmge Kitabevi.

- Kesgin, B. (2014). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23(4), 1-15.
- Keskin, N. E. (2009). *Türkiye'de Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi*. Kızılay: Tan Kitabevi Yayınları.
- Keyder, Ç. (2004). *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*. Metis Yayınları.
- Kıray, M. (2007). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetimsel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* Aralık 2005 Cilt: 29 No: 2 149-174.
- Kongar, E. (2003). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 31-56.
- Köse, N., & Çolpan Erkan, N. (2014). Kentsel Mekân Örgütlenmesinin Yaşlıların Kentsel Etkinlikleri Üzerindeki Etkisi, İstanbul ve Viyana Örneği (1). *METU JFA*, 1(39), 39- 66.
- Kurtuluş, H. (2019). Kentsel Dönüşümün Sessiz Mağdurları Yaşlılar, İçinde D. Danış & Y. A. Adanalı (Ed.), *Mekanda Adalet ve Yaşlılık*. Sayı 5, ss. 80-86. Beyond.İstanbul.
- Lefebvre, H. (2020). *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (Çev. I.Gülbüz). Metis Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2022). *Şehir Hakkı*. (Çev. I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2023a). *Kentsel Devrim* (Çev. S. Sezer). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2023b). *Mekânın Üretimi* (Çev. I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Lemel, Y., & Noll, H. H. (2002). *Changing Structures of Inequality: A Comparative Perspective*. McGill-Queen's Press-MQUP.
- Lenski, G. E. (1954). Status Crystallization: A Non-Vertical Dimension of Social Status. *American Sociological Review*, 19(4), 405-413.
- Lordoğlu C. (2015). Kadınların kent coğrafyasında güvenlik sorunları. M. Altunoğlu ve Ş. Geniş (Ed.), I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi içinde (ss. 1094-1105). Anadolu Üniversitesi.
- Luhmann, N. (1990). *Political Theory In The Welfare State*, New York: Walter de Gruyter.
- Mackenzie, S. "Kentte Kadınlar", Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 249-283.
- Massey, D. S. (1999). International Migration At The Dawn of the Twenty-First Century: The Role of the State. *Population and Development Review*, 25(2), 303-322.
- Mirioğlu, G. (2018). Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak, *Ege Coğrafya Dergisi* 27(2), 183-194.
- Newman, D. (1998). Geopolitics Renaissance: Territory, Sovereignty and the World Political Map. *Geopolitics*, 3(1), 1-16.

- Newman, D. (2010). Territory, compartments and borders: Avoiding the trap of the territorial trap. *Geopolitics*, 15(4), 773-778.
- Odabaş Uslu, A. & Güneş, M. (2017), “Engelsiz Kentler-“Herkes İçin Erişilebilir Kentler”, *Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, 1(2), ss.30-36.
- Odman, A. [TMMOB Şehir Plancıları Odası]. (2022, 16 Mayıs). *Saha Çalışmalarında Toplumsal Mekanı Okumak* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=HOwubh3COTc>.
- Osmay, S. (2001). Kent Sosyolojisinde Yeni Yaklaşımlar ve Kent Araştırmaları. Geleceği Planlamak Yeni Planlama Yönetimi/Dili, Yasal Düzenlemeler Sempozyumu İçinde. (ss. 173-182). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.
- Öğüt, A. (2001). *Bilgi Çağında Yönetim*, Nobel Yayınları, Yayın No: 321, 1. Baskı, Ankara.
- Özalp, S. Ve Erkut, G. (2016), Kamu Yararı Perspektifinden İstanbul’da Kentsel Müdahaleler, *Planlama*, 26(3), 234-250.
- Özcan, N. Ş. (2015). Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus-Devletler, Göçmenler. *İdealkent*, 6(15), 22-39.
- Özdoğan, O. (2017). *Endüstri 4.0: Dördüncü Sanayi Devrimi Ve Endüstriyel Dönüşümün Anahtarları*. Pusula.
- Özgen, L. (1994). Ölçek Ekonomilerinde Değişmeler ve Alan Ekonomileri. *İktisat Dergisi*, (353-354).
- Özkan, Y. E., & Sıdal, S. (2008). Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 6(24), 22-49.
- Özpolat, V. ve Solak, A. (2011). *Türkiye’nin Çocuk Mağduriyeti Haritası*, Hegem Yayınları, Ankara.
- Özyakışır, D. (2006). Ulus-Devlet ve Milli Egemenlik Bağlamında Teorik Bir Küreselleşme Eleştirisi. *Jeopolitik Dergisi*, 31, 78-80.
- Pareto, V. (2005). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması*. Doğu Batı Yayınları.
- Peake L. (2009). Urban Geography: Gender in the City, İçinde. The International Encyclopaedia of Human Geography, (Edt. Rob Kitchin ve Nigel Thrift), London: Elsevier, s: 320-327.
- Purkis, S. (2005). Modern Köleler: Göçmenler. *Eğitim Bilim Toplum*, 4(13), 44-59.
- Riger, S., & Sıgırvınsdottır, R. (2016). Thematic Analysis. İçinde L. A. Jason & D. S. Glenwick (Ed.), *Handbook of Methodological Approaches to Community-Based Research: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods*. (ss. 33-41). Oxford University Press.
- Riggio, E. (2002). Child Friendly Cities: Good Governance in the Best Interests of the Child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45-58.
- Sabuktay, A. (2014). *Mülksüzleştirmenin Yönetimi-2000’lerde Türkiye’de Devlet ve Kamu Yönetimi*. Nota Bene Yayınları Ankara.
- Sancar, S. (2008). Türkiye’de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı, *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), Eylül-Aralık, s. 173-184.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*, İstanbul: Metis Yayınları.

- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sandal, E. K., Hançerkıran, M., & Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 461-483.
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 50-106.
- Sato, H. (2006). Housing Inequality and Housing Poverty in Urban China in the Late 1990s. *China Economic Review*, 17(1), pp. 37-50.
- Saunders, P. (2013). *Sosyal teori: Kentsel sosyoloji* (Çev. S. Doğru Getir). İdeal Yayıncılık, İstanbul.
- Savaşkan, O., & Çam, Ç. A. (2019). Kentsel Siyaset Literatürünün Türkiye Yazımındaki Serüveni: Politik Ekonomi ve Kurumsalcı Yaklaşımların Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Memleket Siyaset Yönetim*, (32), 147-182.
- Schumpeter, J. A. (2007). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. (Çev. H. İlhan). Alter Yayıncılık.
- Sennet, R. (2020). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (Çev. S. Durak ve A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sönmez, İ. Ö. (2005). Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler-Beklentiler-Riskler. *Ege Mimarlık Dergisi*, 1(53), 16-21.
- Stone, C. N. (1989). *Regime politics: Governing Atlanta 1946-1988*. University Press of Kansas.
- Sunar, L. (2018b). *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, kuramlar ve temel meseleler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sunar, L. (Ed.). (2018a). *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Şen, B. (2006). Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması. *Planlama Dergisi*, 2, 65-76.
- Şen, B. (2011). Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayileşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1-21.
- Şen, S. (2012). Kentlilik Üzerine Düşünmek. *Toplum ve Bilim* 124. ss. 103-125.
- Şengül H. T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı. *Praksis*, (2), ss. 9-31.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. İmge Yayınevi. 2. Baskı.
- Şentürk, L. (2019). Peter Pan Uygarlığı ve 21. Yüzyılda Yaşlılık, İçinde D. Danış & Y. A. Adanalı (Ed.), *Mekanda Adalet ve Yaşlılık*. Sayı 5, ss. 124-129. Beyond.İstanbul.
- Şenyapılı, Ö., Kıray, M., Talas, C., Geray, C., Keleş, R., & Tekeli İ. (1971). *Türkiye'de Kentleşme*. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları.
- Şimşek, D. (2019). Mekânların Mültecilere Hissettirdikleri, İçinde Y. A. Adanalı (Ed.), *Mekanda Adalet ve Mültecilik*. Sayı 7, ss. 47-52. Beyond. İstanbul.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Temmuz-2021. [eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf](https://www.eyhgm.istatistik.bulteni.temmuz2021.pdf) Erişim Tarihi: 12.09.2024.

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri.
- T.C. Erzincan Valiliği, (2025). İlçelerimiz. <http://www.erzincan.gov.tr/ilcelerimiz>.
- Taş, L. (2017). Kentsel eşitsizlikler: Normallik ve adaletsizlik arasında kentsel eşitsizlikler İçinde K. Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (ss. 395-413). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Taş, L. (2022). Toplumsal Eşitsizliğin Kentteki Görünümleri. *Toplumsal Eşitsizlikler* (ss. 260-282). Erzurum/Türkiye: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. ISBN: 978-625-8001-61-7.
- TDK (2025). Genel Türkçe Sözlük, Çerçeve. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Tekeli, İ. (2001). Her Geçen Gün Geleceği Yeniden Yaratıyor ve Yeniden Kavırıyor Geleceği Planlamak. Geleceği Planlamak Yeni Planlama Yönetimi/Dili, Yasal Düzenlemeler Sempozyumu içinde. (ss. 27-32). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2017). Postmodernizm Tartışmaları Üzerine Düşünceler. *Posseible*, (10), 819. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7419910>.
- Toffler, A. (2009). “Gelecekte Toplumsal Düzen” 9. Ulusal Kalite Kongresi Özel Oturum, 21 Kasım 2009, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/45794.asp>. Erişim Tarihi: 13.01.2024
- Tosun Elif K. (2009) Bilgi Kentlerinde Kaybedenler: Dijital Uçurum Olgusunun Analizi, *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim–1 Kasım 2009, Yalova, s.1270– 1282.
- Tuncer, S. (2012). Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar. *Fe Dergi*, 4(1), 78-90.
- TÜİK (2019). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>. Erişim Tarihi: 04.09.2024.
- TÜİK (2025). Coğrafi İstatistik Portalı, İstihdam ve İşsizlik Gösterge Seti. <https://cip.tuik.gov.tr/>.
- TÜİK (2025). Coğrafi İstatistik Portalı, Nüfus ve Demografik Gösterge Seti. <https://cip.tuik.gov.tr/>.
- TÜİK (2025). Coğrafi İstatistik Portalı, Sosyoekonomik Seviye Gösterge Seti. <https://cip.tuik.gov.tr/>.
- TÜİK, (2022). İstatistiklerle kadın, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>. Erişim Tarihi: 28.06.2024.
- TÜİK, 2021-2022-2023 yıllarına ait yaş grubu ve cinsiyet ayrımında belediye mahallelerinin nüfusları, Erişim Tarihi: 03.11.2024
- TÜİK, 2021-2022-2023 yıllarına ait yaş gruplarına ve cinsiyete göre mahalle nüfusları, Erişim Tarihi: 03.11.2024

- TÜİK, Toplumsal cinsiyet istatistikleri gender statistics (2022). Yerel yönetimlerde erkek ve kadın oranı, 1999, 2004, 2009, 2014, 2019. s.141. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri.pdf. Erişim Tarihi: 28.06.2024.
- TÜİK. (2023, Mayıs 11). Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755#:~:text=K%C4%B1r%20olarak%20s%C4%B1n%C4%B1fland%C4%B1r%C4%B1lan%20ve%20T%C3%BCrkiye,8'inin%20ikamet%20etti%C4%9Fi%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC>. Erişim Tarihi: 02.07.2023.
- TÜİK. (2023, Mayıs 11). Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>. Erişim Tarihi: 01.09.2024.
- TÜİK. (2023, Nisan 18). İstatistiklerle Çocuk, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674>. Erişim Tarihi: 01.09.2024.
- TÜİK. (2024, Mart 27). İstatistiklerle Yaşlılar, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-2023-53710#:~:text=Ya%C5%9Fl%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabul%20edilen,10%2C2'ye%20y%C3%BCkseldi>. Erişim Tarihi: 08.09.2024.
- Tümtaş, M. S. (2012). *Kent, Mekân ve Ayırışma: Kentsel Mekânda Ayırışma Dinamikleri*. Detay Yayıncılık.
- Türkan, M., & Sezer, S. (2017). Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-57.
- Türkiye Sağlık Araştırması, Engelli bireylerin yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı (11 Ağustos 2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=engelli&dil=1> Erişim Tarihi: 13.09.2024.
- Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. (Ağustos 2024). <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim Tarihi: 20.09.2024.
- Tüzün, I., & Sarıışık, Y. (2015). *Türkiye'de Okullarda Çocuk Katılımı: Durum Analizi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi.
- UNHCR Türkiye İstatistikleri. (Nisan 2024). <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>. Erişim Tarihi: 20.09.2024.
- UNHCR. (1997). UNHCR Comprehensive Policy On Urban Refugees, <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/1997/en/37755>.
- UNHCR. Global Trends Forced Displacement İn 2023. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2024-06/global-trends-report-2023.pdf> Erişim Tarihi: 21.09.2024.
- UNICEF (2012). Türkiye'de çocuk ve genç nüfusun durumunun analizi 2012. https://www.unicef.org/turkey/files/2012/06/*Türkiye'de_Cocuk_ve_Genç_Nüfusun_Durumunun_Analizi_2012.pdf. Erişim Tarihi: 04.09.2024.
- UNICEF Türkiye (2004), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSözleşme.pdf. Erişim Tarihi: 03.09.2024.

- UNİCEF, (2014), Çocuk Dostu Şehirler, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-dostu-%C5%9Fehirler>, Erişim Tarihi:20.05.2023.
- UNİCEF, (2015). Dünya Çocuklarının Durumu 2015: Yönetici Özeti. <https://www.unicef.org/turkiye/media/4271/file/D%C3%9CNYA%20%C3%87O%20CUKLARININ%20DURUMU%202015:%20Y%C3%B6netici%20%C3%96zeti.pdf>. Erişim Tarihi: 04.09.2024.
- Urban Refugees (2024). What we do. <https://www.unhcr.org/us/what-we-do/respond-emergencies/shelter/urban-refugees> Erişim Tarihi: 20.09.2024.
- Uslu, A., & Shakouri, N. (2012). Engelli Çocuklara Dost Oyun Alanı ve Dış Mekan Tasarımı. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28(5), 367-375.
- Uysal, A. (2015). Çocuk Coğrafyaları ve Çocukların Gündelik Mekânları. *İdealkent*, 6(17), 46-61.
- Uzbek, M. H., & Dinçer, I. (2009). Kentsel Rejim Kuramının, Türkiye'deki Kentleşme Dinamiklerinin Açıklanmasında Uygulanabilirliği Üzerine Kuramsal Bir Tartışma. *Megaron*, 3(3).
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*, Basil Blackwell. https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21680/1/1990_Walby_Theorising_Patriarchy_book_Blackwell.pdf. Erişim Tarihi: 27.06.2024.
- Wallerstein, I. M., (2011). *Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş*. (Çev. E. Abadoğlu ve N. Ersoy). Bgst Yayınları.
- World Health Organisation (2007). Global Age-Friendly Cities: A Guide, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43755>. Erişim Tarihi: 04.07.2023.
- World Health Organization (2002), Active Ageing A Policy Framework, Noncommunicable Diseases and Mental Health Cluster, Noncommunicable Disease Prevention and Health Promotion Department.
- Yaka, A. (2011). *Sosyal Değişme/Türk Modernleşmesi*. İstanbul: Gündoğan yayınları.
- Yanıklar, C. (2018). Sınıfın Sonu mu? Sınıf Tartışmalarının Gidişatı. İçinde L. Sunar (Ed.), *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* (ss. 35-52). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yartan C. & Gölcük, S. N. (2020a). Çocuklar İçin Mekânda Adalet, *MAD Politika Metni* 2.
- Yartan C. & Gölcük, S. N. (2020b). Yaşlılar İçin Mekânda Adalet, *MAD Politika Metni* 3.
- Yıldız, Ö. (2006). Türkiye'de Çocuk İşçi Sorununun Toplumsal Görünümü. *Journal Of Qafqaz University*, 18, 134-39.
- Yıldız, S. G. M. (2018). Kültürün Mekânsal Değişimler Üzerindeki Etkisi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(3), 173-184.
- Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve Ayırıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 48). Istanbul University.

EKLER

EK 1. Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.12.2024-409491

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı :E-88012460-050.04-409491
Konu :Etik Kurul Kararı (Tuğçe ERSOY
AKÇE)

04.12.2024

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun **28 Kasım 2024** tarihli ve **10** sayılı oturumunda alınan 10/07 sayılı kararı yazımız ekinde gönderilmiştir. Bilgilerini rica ederim.

Prof.Dr. Haydar EFE
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek:Karar 07 (1 Sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Tuğçe ERSOY AKÇE

Bilgi:
Doç.Dr. Ahmet YAZAR

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSA5VCJ9A0

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/cby-cbys>

Adres:Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü Yalınbağ yerleşkesi Erzincan Sivas
karayolu 12. km 24002 Erzincan
Telefon:444 8 024 - (0446) 226 66 66 Faks:(0446) 226 66 65
e-Posta:rektorluk@erzincan.edu.tr Web:https://cbyu.edu.tr/tr/
Kep Adresi:erzincanuniv@hs02.kep.tr

Bilgi için: Şehriban GAZİ
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu
Tel No: (0446) 226 6666 - 10061

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	28/11/2024
Protokol No	10/07
Araştırma Başlığı	Kentsel Mekânda Eşitsizlik Eksenleri
Araştırma Türü	Karma Yöntem araştırma
Araştırmacılar	Tuğçe ERSOY AKÇE (Tez Öğrencisi) Doç. Dr. Ahmet YAZAR (Danışman)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Haydar EFE
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

EK 2. Görüşme Soruları

KADIN/ERKEK İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Medeni Haliniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim düzeyiniz? En son mezun olduğunuz okul?
4. Çocuğunuz var mı?
5. Aktif çalışıyor musunuz? Çalışmıyorsanız neden çalışmıyorsunuz?
6. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
7. Sağlık sigortanız var mı?
8. Yaşadığınız ev kira mı?
9. Yaşadığınız mahalleden kamusal hizmetlere (sağlık, sosyal, ulaşım gibi) erişimde zorluk yaşıyor musunuz? Eğer zorluk yaşıyorsanız bunlar nelerdir?
10. Yaşadığınız yerde sosyal, kültürel, psikolojik ya da fizyolojik ihtiyaçlarınızı karşılayacak merkezler var mı? Eğer varsa ne gibi hizmetlere erişim sağlamaktasınız?
11. Yaşadığınız mahalleye yakın bir konumda sosyal ve kültürel alanlarda faaliyetlerde bulunabileceğiniz bir merkez var mıdır?
12. Kentte sosyal, kültürel, spor gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere katılır mısınız? Katılım sağlıyorsanız, ne sıklıkta katılım gösterirsiniz?
13. Yaşadığınız mahallede sizin kuşağınızdan insanlarla kendinizi eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?
14. Yaşadığınız mahallede kendinizi yalnız ve ötekileştirilmiş hissediyor musunuz?
15. Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi konumda olduğunu düşünüyor musunuz?
16. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evi hangi özelliklerinden dolayı tercih ettiniz? Bu özelliklerin belirlenmesinde evin parasal değeri mi yoksa evin bulunduğu semtin nitelikleri (güvenilir, rahat, ulaşılabilir vb.) mi daha ağır basmıştır?
17. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evden ve komşularınızdan memnun musunuz? Elinizde bir imkân olsaydı oturduğunuz ev ve bulduğunuz mahalleyi değiştirmek ister miydiniz?
18. Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışların gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa bu durumlarla ne sıklıkta karşılaşyorsunuz ve bu durumlara yönelik ne gibi tedbirler alıyorsunuz?
19. Yaşadığınız mahallede bir kadın/erkek olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz? Eğer hissetmiyorsanız, daha çok hangi saatlerde güvende hissetmiyorsunuz?

20. Bu şehirde kadınların/erkeklerin güvende hissettiğini düşünüyor musunuz?
21. Bir kadın/erkek olarak üzerinizde mahalle baskısı hissediyor musunuz? Eğer böyle bir baskı hissediyorsanız, bu mahalle baskısı sadece erkeklerden mi yoksa kadınlardan mı gelmektedir?
22. Bir kadın/erkek olarak kendinizi evde mi, yoksa çalışma alanında mı daha aktif hissediyorsunuz?
23. Kentin yönetimi veya kente katılımda kendinizi bir yurttaş ve bir mahalle sakini olarak söz sahibi olarak görüyor musunuz?

YAŞLI EKSENİNDE KADIN-ERKEK İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Yaşınız?
2. Eğitim düzeyiniz?
3. Medeni Haliniz?
4. Çocuğunuz var mı?
5. Kronik bir rahatsızlığınız var mı?
6. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
7. Aktif çalışıyor musunuz? Çalışmıyorsanız neden çalışmıyorsunuz? Ya da çalışmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?
8. Sağlık sigortanız var mı?
9. Yerleşim yerinizde oturduğunuz ev kira mı?
10. Yaşadığınız mahalleden kamusal hizmetlere (sağlık, sosyal, ulaşım gibi) erişimde zorluk yaşıyor musunuz? Örneğin, hastaneye giderken ya da sağlık hizmetlerinden yararlanırken zorluk yaşıyor musunuz? Eğer zorluk yaşıyorsanız bunlar nelerdir?
11. Kentte sosyal, kültürel, spor gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere katılır mısınız? Katılım sağlıyorsanız, ne sıklıkta katılım gösterirsiniz?
12. Yaşadığınız mahallede sizin yaş kuşağınıza göre katılabileceğiniz sosyal, kültürel veya spor gibi alanlarda etkinlikler yapılıyor mu? Yeterli etkinlik yapılmadığını düşünüyorsanız neden sizce yapılmamaktadır?
13. Kentte sizin yaş kuşağınıza göre katılabileceğiniz sosyal, kültürel veya spor gibi alanlarda etkinlikler yapılıyor mu? Etkinlik yapıldığını nereden öğreniyorsunuz? Ve katılım sağlıyor musunuz?
14. Yaşadığınız mahallede sizin kuşağından insanlarla kendinizi eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?

15. Yaşadığınız mahallede sizin kuşağınızdan olmayan (genç, yetişkin gibi) insanlarla kendinizi eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?
16. Yaşadığınız mahallede kendinizi yalnız ve ötekileştirilmiş hissediyor musunuz? Yaşınız yalnız hissetmenizdeki bir etken midir?
17. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evi hangi özelliklerinden dolayı tercih ettiniz? Bu özelliklerin belirlenmesinde evin parasal değeri mi yoksa evin bulunduğu semtin nitelikleri (güvenilir, rahat, ulaşılabilir vb.) mi daha ağır basmıştır?
18. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evden ve komşularınızdan memnun musunuz? Elinizde bir imkân olsaydı oturduğunuz ev ve bulunduğunuz mahalleyi değiştirmek ister miydiniz?
19. Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışların gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa bu durumlarla ne sıklıkta karşılaşyorsunuz ve bu durumlara yönelik tedbir alabiliyor musunuz? Eğer alıyorsanız, ne gibi tedbirler alıyorsunuz?
20. Yaşadığınız mahallede bir kadın/erkek olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz? Eğer hissetmiyorsanız, daha çok hangi saatlerde güvende hissetmiyorsunuz?
21. Bu şehirde sizin yaş kuşağınızdaki kadınların/erkeklerin güvende hissettiğini düşünüyor musunuz?
22. Bir kadın/erkek olarak üzerinizde mahalle baskısı hissediyor musunuz? Eğer böyle bir baskı hissediyorsanız, bu mahalle baskısı sadece erkeklerden mi yoksa kadınlardan mı gelmektedir?
23. Geçmiş yaşantınızda (çalıştığınız dönem için) kendinizi bir kadın/erkek olarak çalışma alanında mı yoksa evde mi daha aktif hissediyorsunuz?
24. Bir yaşlı olarak kent yönetiminde veya kente katılımında kendinizi söz sahibi olarak görüyor musunuz?

GENÇ/ÇOCUK EKSENİNDE KADIN-ERKEK İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Yaşınız?
2. Okula gidiyor musunuz?
3. Sağlık sigortanız var mı?
4. Okul dışında başka bir işte çalışıyor musunuz?
5. Okul dışında başka bir işte çalışmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?
6. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
7. Yaşadığınız ev kira mı?

8. Yaşadığınız mahalleden eğitim gördüğünüz okula ulaşımı nasıl sağlıyorsunuz? Ulaşımında herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz?
9. Yaşadığınız mahalleden kamusal hizmetlere (sağlık, sosyal, ulaşım gibi) erişimde zorluk yaşıyor musunuz? Eğer zorluk yaşıyorsanız bunlar nelerdir?
10. Yaşadığınız mahallede sosyal, kültürel, psikolojik ya da fizyolojik ihtiyaçlarınızı karşılayacak merkezler var mı? Eğer varsa ne gibi hizmetlere erişim sağlamaktasınız?
11. Kentte sosyal, eğitsel, kültürel, spor gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere katılır mısınız? Katılım sağlıyorsanız, ne sıklıkta katılım gösterirsiniz?
12. Kentte gerçekleşen etkinliklerden nasıl haberdar olursunuz?
13. Yaşadığınız mahallede ya da buraya yakın bir konumda sosyal, eğitsel ve kültürel alanlarda faaliyetlerde bulunabileceğiniz bir gençlik merkezi, kütüphane gibi yerleşkeler var mıdır?
14. Yaşadığınız mahallede keyifle vakit geçirebildiğiniz alanların olmasını ister miydiniz? Keyifle vakit geçirebildiğiniz alanların nasıl olmasını isterdiniz?
15. Yaşadığınız mahallede arkadaşlarınızla iyi bir iletişim kuruyor musunuz?
16. Yaşadığınız mahallede sizin kuşağınızdan gençlerle kendinizi eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?
17. Yaşadığınız mahallede bir genç olarak kendinizi diğer gençlerden farklı hissettiğiniz ya da yalnız ve ötekileştirilmiş hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Eğer oluyorsa bunlara örnek verir misiniz?
18. Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi konumda olduğunu düşünüyor musunuz?
19. Yaşadığınız mahalledeki gençlerin diğer mahallelerde yaşayan gençlerden daha iyi konumda olduğunu düşünüyor musunuz?
21. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evi aileniz hangi özelliklerinden dolayı tercih etti? Sizce bu özelliklerin belirlenmesinde evin parasal değeri mi yoksa evin bulunduğu semtin nitelikleri (güvenilir, rahat, ulaşılabilir vb.) mi daha ağır basmıştır?
22. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evden ve arkadaşlarınızdan memnun musunuz? Elinizde bir imkân olsaydı oturduğunuz ev, bulduğunuz mahalleyi ve kurduğunuz arkadaşlıkları değiştirmek ister miydiniz?
23. Aileniz ve en yakın arkadaşlarınızla nasıl bir mahallede yaşamak isterdiniz? Biraz anlatır mısınız? Hayal ettiğiniz mahallenin özellikleri şu anda yaşadığınız mahallenin özellikleri arasında nasıl bir fark vardır?

24. Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışların gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa bu durumlarla ne sıklıkta karşılaşıyorsunuz ve bu durumlara yönelik ne gibi tedbirler alıyorsunuz?
25. Yaşadığınız mahallede gençler arasında ortaya çıkan tartışmalara şahit oldunuz mu? En son ne zaman böyle bir durumla karşılaştınız?
26. Yaşadığınız mahallede bir genç olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz? Eğer hissetmiyorsanız, daha çok günün hangi saatlerinde ve nerede güvende hissetmiyorsunuz?
27. Bu şehirde gençlerin kendini güvende hissettiğini düşünüyor musunuz?
28. Bir genç olarak üzerinizde mahalle baskısı hissediyor musunuz? Eğer böyle bir baskı hissediyorsanız, bu mahalle baskısı sadece yetişkinlerden mi yoksa genç yaşlılarınızdan mı gelmektedir?
29. Bir genç olarak kendinizi evde mi, yoksa okulda mı daha aktif hissediyorsunuz? Eğer çalışıyorsanız en çok hangi alanda daha aktif hissediyorsunuz?
30. Bir genç olarak kendinizi kente katılımı aktif görüyor musunuz? Kente katılımı görüşlerinizin alındığını düşünüyor musunuz?

BEDENSEL ENGEL EKSENİNDE KADIN-ERKEK İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Medeni Haliniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim Düzeyiniz?
4. Çocuğunuz var mı?
5. Aktif çalışıyor musunuz? Çalışmıyorsanız neden çalışmıyorsunuz?
6. Bedensel engelinizden dolayı kendinizi çalışma hayatında iken dezavantajlı konumda görüyor musunuz ya da görüyor muydunuz?
7. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
8. Sağlık sigortanız var mı?
9. Yaşadığınız ev kira mı?
10. Yaşadığınız mahalleden kamusal hizmetlere (sağlık, sosyal, ulaşım gibi) erişimde bedensel engelinizden dolayı zorluk yaşıyor musunuz? Eğer zorluk yaşıyorsanız bunlar nelerdir?
11. Yaşadığınız mahallede sosyal, kültürel, psikolojik ya da fizyolojik ihtiyaçlarınızı karşılayacak merkezler var mı? Eğer varsa ne gibi hizmetlere erişim sağlamaktasınız?
12. Kentin kullanımı ve kentsel hizmetlere erişimde kısıtlılık yaşıyor musunuz?
13. Kentte sosyal, kültürel, spor gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere katılır mısınız? Katılım sağlıyorsanız, ne sıklıkta katılım gösterirsiniz?

14. Yaşadığınız mahallede ya da buraya yakın bir konumda sosyal ve kültürel alanlarda faaliyetlerde bulunabileceğiniz bir merkez var mıdır?
15. Bedensel engelinizden dolayı kentsel yaşamda karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
16. Yaşadığınız mahallede diğer insanlarla kendinizi eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?
17. Yaşadığınız mahallede bedensel engelinizden dolayı kendinizi yalnız ve ötekileştirilmiş hissediyor musunuz?
18. Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi konumda olduğunu düşünüyor musunuz?
19. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evi hangi özelliklerinden dolayı tercih ettiniz? Bu özelliklerin belirlenmesinde evin parasal değeri mi yoksa evin bulunduğu semtin nitelikleri (güvenilir, rahat, ulaşılabilir vb.) mi daha ağır basmıştır?
20. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evden ve komşularınızdan memnun musunuz? Elinizde bir imkân olsaydı oturduğunuz ev ve bulduğunuz mahalleyi değiştirmek ister miydiniz?
21. Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışların gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa bu durumlarla ne sıklıkta karşılaşıyorsunuz ve bu durumlara yönelik ne gibi tedbirler alıyorsunuz?
22. Yaşadığınız mahallede bir kadın/erkek olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz? Eğer hissetmiyorsanız, daha çok hangi saatlerde güvende hissetmiyorsunuz?
23. Bu şehirde kadınların/erkeklerin güvende hissettiğini düşünüyor musunuz?
24. Bir kadın/erkek olarak üzerinizde mahalle baskısı hissediyor musunuz? Eğer böyle bir baskı hissediyorsanız, bu mahalle baskısı sadece erkeklerden mi yoksa kadınlardan mı gelmektedir?
25. Bir kadın/erkek olarak kendinizi evde mi yoksa çalışma alanında mı daha aktif hissediyorsunuz?
26. Kent yönetiminde veya kente katılımda kendinizi söz sahibi olarak görüyor musunuz?

ETNİK KÖKEN EKSENİNDE KADIN-ERKEK İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Medeni Haliniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim düzeyiniz?
4. Çocuğunuz var mı?
5. Kaç yıldır Türkiye’desiniz? Kaç yıldır bu mahallede yaşıyorsunuz?
6. Aktif çalışıyor musunuz? Çalışmıyorsanız neden çalışmıyorsunuz?

7. Etnik kökeninizden dolayı kendinizi çalışma hayatında iken dezavantajlı konumda görüyor musunuz ya da görüyor muydunuz?
8. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
9. İş bulmakta zorlanıyor musunuz? Ya da zorlandığınız dönemler oldu mu?
10. Çalıştığınız yerde iş güvenceniz var mı? Sizce, çalışma koşullarınız diğer çalışanlarla eşit koşullarda mı gerçekleşmektedir?
11. Yaşadığınız ev kira mı?
12. Ev bulmakta zorlandınız mı?
13. Yaşadığınız mahalleden kamusal hizmetlere (sağlık, sosyal, ulaşım gibi) erişimde etnik kökeninizden dolayı zorluk yaşıyor musunuz? Eğer zorluk yaşıyorsanız bunlar nelerdir?
14. Yaşadığınız mahallede sosyal, kültürel, psikolojik ya da fizyolojik ihtiyaçlarınızı karşılayacak keyifli vakit geçirebileceğiniz merkezler var mı? Eğer varsa ne gibi hizmetlere erişim sağlamaktasınız?
15. Kentin kullanımı ve kentsel hizmetlere erişimde kısıtlılık yaşıyor musunuz?
16. Kentsel hizmetlerden diğer insanlarla eşit koşullarda yararlandığınızı düşünüyor musunuz?
17. Kentte sosyal, kültürel, spor gibi alanlarda gerçekleşen etkinliklere katılır mısınız? Katılım sağlıyorsanız, ne sıklıkta katılım gösterirsiniz?
18. Yaşadığınız mahallede ya da buraya yakın bir konumda sosyal ve kültürel alanlarda faaliyetlerde bulunabileceğiniz bir merkez var mıdır?
19. Yaşadığınız mahallede kendinizi diğer insanlarla eşit konumda görüyor musunuz? Eğer eşit konumda görmüyorsanız daha çok hangi alanda ayrıştığınızı düşünüyorsunuz?
20. Yaşadığınız mahallede etnik kökeninizden dolayı ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Eğer maruz kaldıysanız daha çok hangi alanlarda ayrımcılığa uğradınız?
21. Yaşadığınız mahallede kendinizi etnik kökeninizden dolayı yalnız ve ötekileştirilmiş hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Ya da böyle hissettiğiniz zamanlar hâlâ devam ediyor mu?
22. Yaşadığınız mahalledeki insanların diğer mahallelerde yaşayan insanlardan daha iyi konumda olduğunu düşünüyor musunuz?
23. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evi hangi özelliklerinden dolayı tercih ettiniz? Bu özelliklerin belirlenmesinde evin parasal değeri mi yoksa evin bulunduğu semtin nitelikleri (güvenilir, rahat, ulaşılabilir vb.) mi daha ağır basmıştır?
24. Yaşadığınız mahallede oturmakta olduğunuz evden ve komşularınızdan memnun musunuz? Elinizde bir imkân olsaydı oturduğunuz ev ve bulduğunuz mahalleyi değiştirmek ister miydiniz?

25. Yaşadığınız mahallede toplumsal düzen kurallarının ihlal edildiği, düzen bozucu davranışların gerçekleştiği durumlar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa bu durumlarla ne sıklıkta karşılaşıyorsunuz ve bu durumlara yönelik ne gibi tedbirler alıyorsunuz?
26. Yaşadığınız mahallede mülteci bir kadın/erkek olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz? Eğer hissetmiyorsanız, daha çok hangi saatlerde güvende hissetmiyorsunuz?
27. Bu şehirde kadınların/erkeklerin güvende hissettiğini düşünüyor musunuz?
28. Bir kadın/erkek olarak üzerinizde mahalle baskısı hissediyor musunuz? Eğer böyle bir baskı hissediyorsanız, bu mahalle baskısı sadece erkeklerden mi yoksa kadınlardan mı gelmektedir?
29. Yaşadığınız mahallede etnik kökeninizden ötürü en son ne zaman üzerinizde mahalle baskısı hissettiniz?
30. Bir kadın/erkek olarak kendinizi evde mi yoksa çalışma alanında mı daha aktif hissediyorsunuz?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Tuğçe ERSOY AKÇE	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. Akçe, T. E. (2023). İnsani Güvenlik Kapsamında Gıda Güvenliği Sorunsalını İncelemek. <i>Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 16(2), 214-231.	